

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

İKİNCİ BÖLÜM

YÜKSEKDAĞ ŞENOĞLU VE DİĞERLERİ/TÜRKİYE
(Başvuru No. 14332/17 ve diğer 12 başvuru – ekteki listeye bakınız)

KARAR

Madde 10 • İfade özgürlüğü • İfadelerinin Anayasa uyarınca yasama sorumsuzluğu tarafından korunup korunmadığı ulusal makamlarca incelenmeksizin siyasi faaliyetleri nedeniyle başvurular hakkında açılan cezai kovuşturmalar • Başvuranların suçlanmasının dayandığı ceza mevzuatının ulusal makamların keyfi müdahalelerine karşı yeterli koruma sağlamaması
Madde 5 § 1 • Usulüne uygun yakalama ve tutuklama • Mahkemeler tarafından iç hukukun keyfi veya en azından açıkça makul olmayan şekilde yorumlanması ve uygulanması
Madde 5 § 3 • Tutukluluğun makul niteliği • Suç işlediklerine dair haklarında şüphelenilmesini gerektiren inandırıcı sebeplerin bulunmaması • Yetersiz gerekçelerin bulunması
Madde 5 § 4 • Denetimin usuli güvenceleri • Başvuranların soruşturma dosyasına erişimlerinin engellenmesi
Madde 5 § 4 • Tutukluluğun yasaya uygunluğunun kısa süre içinde denetimi
1 No.lu Protokol Madde 3 • Halkın görüşünü özgürce ifade etmesi • Kesinleşmiş mahkûmiyet kararları nedeniyle milletvekilliği düşürülen başvurular
Madde 18 (+ Madde 5) • Başvuranların çoğulculuğu bastırma ve siyasi tartışma özgürlüğünü sınırlama yönünde gizli bir amaç izleyen tutuklulukları
Madde 34 • Başvuru hakkının kullanılmasının engellenmesi • Bazı başvuruların avukatları hakkında Mahkemeye yaptıkları başvuruyla ilgisi olmayan soruşturmalar

STRAZBURG

8 Kasım 2022

İşbu karar, Sözleşme'nin 44 § 2 maddesinde belirtilen koşullar çerçevesinde kesinleşecektir. Bazı şekli düzeltmelere tabi tutulabilir.

© T.C. Adalet Bakanlığı, 2022. Bu gayriresmî çeviri, Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı tarafından yapılmış olup, Mahkeme açısından bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bu çeviri, davanın adının tam olarak belirtilmiş olması ve yukarıdaki telif hakkı bilgisiyle beraber olması koşulu ile Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığına atıfta bulunmak suretiyle ticari olmayan amaçlarla alıntılanabilir.

Yüksekdağ Şenoğlu ve diğerleri/Türkiye davasında,

Başkan

Jon Fridrik Kjølbro,

Hâkimler

Carlo Ranzoni,

Egidijus Kūris,

Pauliine Koskelo,

Jovan Ilievski,

Saadet Yüksel,

Diana Sârcu

ve *Bölüm Yazı İşleri Müdürü* Hasan Bakırcı'nın katılımıyla Daire halinde toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (İkinci Bölüm),

İsim listesi ekli tabloda yer alan on üç Türk vatandaşının ("başvuranlar"), tabloda belirtilen tarihlerde, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin ("Sözleşme") 34. maddesi uyarınca Türkiye Cumhuriyeti aleyhine Mahkemeye yapmış oldukları başvuruları,

Sözleşme'nin 5, 10 ve 18. maddesi ve aynı zamanda Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesi ile ilgili şikâyetlerin Türk Hükümetine ("Hükümet") bildirilmesine ve başvuruların geri kalan kısmının kabul edilemez olduğunun belirtilmesine ilişkin kararı,

Davalı Hükümet tarafından sunulan görüşler ile başvuranlar tarafından bu görüşlere cevaben sunulan görüşleri,

Yargılamaya katılma hakkını kullanan ve yazılı görüşler sunan Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri ("İnsan Hakları Komiseri") tarafından sunulan görüşleri (Sözleşme'nin 36. maddesinin 3. fıkrası ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44. maddesinin 2. fıkrası),

Parlamentolar Arası Birlik ("PAB") ve aynı zamanda birlikte hareket eden, Sözleşme'nin 36. maddesinin 2. fıkrası ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 44. maddesinin 3. fıkrası uyarınca Bölüm Başkanı tarafından yargılamaya katılmalarına izin verilen sivil toplum kuruluşları ARTICLE 19 ve İnsan Hakları İzleme Örgütü ("davaya müdahil olan sivil toplum kuruluşları") tarafından sunulan görüşleri,

Bölüm Başkanının 68853/17 no.lu başvuru çerçevesinde davada müdahil taraf olmasına izin verdiği Uluslararası Hukukçular Komisyonu (“UHK”) tarafından sunulan görüşleri,

Bölüm Başkanının 54469/18 no.lu başvuru çerçevesinde davaya müdahil taraf olarak katılmasına izin verdiği İfade Özgürlüğü Derneği (İFÖD) tarafından sunulan görüşleri,

Hükümet tarafından müdahil tarafların görüşlerine cevaben sunulan görüşleri dikkate alarak,

20 Eylül 2022 tarihinde kapalı oturumda gerçekleştirilen müzakerelerin ardından söz konusu tarihte aşağıdaki kararı vermiştir:

GİRİŞ

1. Mevcut başvurular bilhassa, başvuranların, iddiaya göre siyasi söylemleri nedeniyle, milletvekilliği görevleri sırasında maruz kaldıkları tutuklamalar ile ilgilidir.

OLAY VE OLGULAR

2. Başvuranlar, bilgileri ekte yer alan farklı avukatlar tarafından temsil edilmektedirler.

3. Hükümet, kendi görevlisi olan, Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanı Hacı Ali Açıkgül tarafından temsil edilmiştir.

I. BAŞVURANLARIN SİYASİ HAYATI

4. Olayların meydana geldiği tarihte birinci başvurunun başvuranı, Kürt yanlısı bir sol siyasi parti olan Halkların Demokratik Partisinin (HDP) eş başkanlarından biridir. Başvuranlar, 1 Kasım 2015 tarihli seçimlerin sonucunda, HDP’den Türkiye Büyük Millet Meclisine (“TBMM”) milletvekili seçilmişlerdir.

II. 6-8 EKİM 2014 OLAYLARI

5. Silahlı terör örgütü DAESH (Irak ve Şam İslam Devleti) üyeleri, 2014 yılının Eylül ve Ekim aylarında, Türkiye’nin sınır ilçesi Suruç’a yaklaşık 15 kilometre uzaklıkta bulunan Suriye’nin Kobani şehrine bir saldırıda

bulunmuşlardır. DAESH güçleri ile Suriye’de kurulan ve PKK (Kürdistan İşçi Partisi, yasa dışı silahlı örgüt) ile sürdürdüğü bağlantılar nedeniyle Türkiye tarafından terörist olarak kabul edilen bir örgüt olan Halk Koruma Birlikleri (YPG) güçleri arasında silahlı çatışmalar yaşanmıştır.

6. Türkiye’de, 2 Ekim 2014 tarihinden itibaren çok sayıda gösteri düzenlenmiş ve birçok sivil toplum kuruluşu DAESH kuşatmasına karşı Kobani ile uluslararası dayanışma çağrısında bulunan bildiriler yayımlamıştır. 6 Ekim 2014 tarihinde, HDP’nin resmi Twitter hesabı (@HDPgenelmerkezi) üzerinden Kobani’deki saldırılara ve Türk Hükümetinin politikalarına karşı protesto çağrısında bulunan üç tweet atılmıştır.

7. Gösteriler, 6 Ekim 2014 tarihinden sonra şiddetlenmiş, 50 kişi hayatını kaybetmiş ve yüzlerce kişi yaralanmıştır. 6-8 Ekim 2014 olaylarına ve HDP’nin Twitter hesabı üzerinden paylaşılan tweetlere ilişkin daha detaylı bilgiler için bk. *Selahattin Demirtaş/Türkiye (no. 2)* ([BD], no. 14305/17, §§ 17-27, 22 Aralık 2020).

III. “ÇÖZÜM SÜRECİ” VE SONA ERMESİ

8. Kürt sorununa kalıcı ve barışçıl bir çözüm bulmak için 2012 yılının sonlarına doğru “çözüm süreci” olarak bilinen bir barış süreci başlatılmıştır. “Çözüm sürecinin” *fiilen (de facto)* sona ermesi anlamına gelen 22 Temmuz 2015 tarihli terör saldırısından sonraki gün güvenlik güçleri ve PKK arasındaki silahlı çatışmalar tekrar başlamıştır. “Çözüm süreci” ve sona ermesine ilişkin daha detaylı bilgiler için Mahkemenin *Selahattin Demirtaş (no. 2)* (yukarıda anılan karar, §§ 28-54) davasında verdiği karara bakınız.

IV. YASAMA DOKUNULMAZLIĞINA İLİŞKİN ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ

9. TBMM, 20 Mayıs 2016 tarihinde, 1982 Anayasası’na geçici bir madde eklenmesine yönelik bir Anayasa değişikliğini kabul etmiştir. Söz konusu değişikliğe göre, Anayasa’nın 83. maddesinin 2. fıkrasında öngörüldüğü haliyle yasama dokunulmazlığı, yapılan değişikliğin kabul edildiği tarihten önce yetkili makamlara yapılan dokunulmazlığın kaldırılmasına yönelik tüm taleplerde kaldırılmıştır. 20 Mayıs 2016 tarihli Anayasa değişikliğine ilişkin daha detaylı

bilgiler için *Selahattin Demirtaş* (no. 2) (yukarıda anılan karar, §§ 55-61) ve *Kerestecioğlu Demir/Türkiye* (no. 68136/16, §§ 4-16, 4 Mayıs 2021) kararlarına bakınız.

V. BAŞVURANLARIN TUTUKLANMASI VE HAKLARINDA AÇILAN CEZA DAVASI

A. Başvuran Figen Yüksekdağ Şenoğlu tarafından yapılan 14332/17 no.lu başvuru

10. Başvuranın milletvekilli olduğu sırada, yetkili Cumhuriyet savcılıkları, büyük çoğunluğu terörle ilgili suçlardan olmak üzere, başvuran hakkında toplam sekiz fezleke düzenlemiştir. Cumhuriyet savcılıkları, ilgilinin yasama dokunulmazlığının kaldırılması için yetkili makamlara başvurmuştur.

11. Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin Anayasa değişikliğinin (yukarıdaki 9. paragraf) yürürlüğe girmesinin ardından, başvuran hakkında yürütülen ayrı ceza soruşturmaları Diyarbakır Cumhuriyet savcılığı tarafından tek bir dosyada birleştirilmiştir.

12. Yetkili Cumhuriyet savcılıkları, 6 Eylül 2016 ve 6 Ekim 2016 tarihlerinde, başvurana, kendisi hakkında yürütülen ceza soruşturmaları kapsamında ifade vermeye davet eden iki ayrı tebligat göndermiştir. Bununla birlikte, ilgili, soruşturma makamlarının huzuruna çıkmamıştır. Nitekim HDP'nin diğer eş başkanı Selahattin Demirtaş, 2016 yılının Nisan ayında siyasi partisinin meclis grup toplantısı sırasında yaptığı bir konuşmada, hiçbir HDP milletvekilinin kendi iradesiyle ifade vermeyeceğini belirtmiştir.

13. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği, 8 Ekim 2016 tarihinde, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 153. maddesinin 2. fıkrasına dayanarak, başvuranın ve avukatlarının soruşturma dosyasına erişimlerinin kısıtlanması yönünde bir tedbir uygulanmasına karar vermiştir. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği, 19 Aralık 2016 tarihli bir kararla, başvuran tarafından soruşturma dosyasına erişimin kısıtlanmasına ilişkin tedbirin kaldırılmasına yönelik olarak sunulan talebi reddetmiştir.

14. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği, 3 Kasım 2016 tarihinde, Diyarbakır Cumhuriyet savcısının talebi üzerine başvuranın evinde arama işlemi yapılmasına karar vermiştir.

15. Başvuran, Diyarbakır Cumhuriyet savcılığının kararı üzerine, 4 Kasım 2016 tarihinde yakalanmış ve gözaltına alınmıştır.

16. Başvuran, aynı gün, üç avukatın refakatinde, Diyarbakır savcılığı huzuruna çıkarılmıştır. Başvuran, savcılık huzurunda, bir milletvekili ve TBMM nezdinde üçüncü büyük siyasi partinin eş başkanı olduğunu, mevcut davada yürütülen operasyonun kendisine göre yargı erkini bir araç olarak kullanan iktidar partisi tarafından düzenlendiğini belirtmiştir. Başvuran, milletvekili olarak, yasama dokunulmazlığına sahip olduğunu eklemiştir. Başvuran, mevcut davada Cumhurbaşkanı tarafından düzenlenen bir yargı tiyatrosunun söz konusu olması nedeniyle hakkında yapılan suçlamalara ilişkin sorulara yanıt vermeyi reddetmiştir.

17. Başvuranın Cumhuriyet savcısının huzuruna çıkarılmasının ardından, Diyarbakır Cumhuriyet savcısı, Diyarbakır 2. Sulh Ceza Hâkimliğinden, ilgilinin silahlı terör örgütüne üye olma (Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 314. maddesinin 1. fıkrası) ve halkı suç işlemeye tahrik etme (TCK'nın 214. maddesinin 1. fıkrası) suçlarından tutuklanmasını talep etmiştir.

18. Başvuran aynı tarihte, Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği huzuruna çıkarılmıştır. Başvuran öncelikle, savcılık huzurunda verdiği ifadeyi tekrar etmiştir. Başvuran ardından, kendisi ve üyesi olduğu siyasi partinin diğer sorumluları hakkında yürütülen soruşturmanın gerçek sebebinin iktidar partisinin talimatları olduğunu eklemiştir. Başvuran, fikirlerini ifade ettiği ve iktidar partisi talep ettiği için hâkimlik huzuruna çıkarıldığını değerlendirmiştir. Başvuran, yakalanmasından önce dahi tutuklanacağını bildiğini eklemiştir. Başvuran, herhangi bir suç işlediğini reddetmiş ve özellikle şiddet kullanımına karşı olduğunu beyan etmiştir. Başvuranın avukatları, müvekkillerinin bir milletvekili ve ikinci büyük muhalif siyasi partinin eş başkanı olduğunu belirterek, başvuranı tutuklamak için herhangi bir neden olmadığını ileri sürmüşlerdir.

19. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği, başvuranın avukatlarını dinledikten sonra, başvuranın tutuklanmasına karar vermiştir. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği, kararının gerekçesinde, başvuranın üyesi ve eş başkanı olduğu HDP Merkez Yürütme Kurulu adına halkın sokağa inmesi için çağrıda bulunan üç tweet

yayımlandığını değerlendirmiştir. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği, 6-8 Ekim 2014 tarihinde meydana gelen olaylar sırasında PKK sempatizanlarının birçok suç işlediklerini ve özellikle 50 kişinin ölümüne, 678 kişinin yaralanmasına ve 1.113 binanın zarar görmesine neden olduklarını kaydetmiştir. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliğine göre, söz konusu parti tarafından paylaşılan tweetler, başvuran hakkında kuvvetli bir şüphenin varlığını göstermiştir: İlgili, iddiaya göre, HDP bünyesindeki görevi nedeniyle, suç işlemeye tahrik etme suçunu işlemiştir. Ardından Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği, özellikle, kanaatine göre faaliyetlerini Yargıtay tarafından bir terör örgütü ve PKK'nın bir "şehir kolu" olarak değerlendirilen KCK Sözleşmesi (*Koma Civakên Kurdistan* - "Kürdistan Topluluklar Birliği") uyarınca yürüten Demokratik Toplum Kongresi faaliyetleri çerçevesinde başvuranın birçok konuşma yaptığını belirtmiştir. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliğine göre, başvuran, söz konusu konuşmalarda, doğrudan veya dolaylı olarak, PKK üyeleri tarafından işlendiği iddia edilen eylemlere desteğini göstermiş ve özellikle güvenlik güçleri tarafından yürütülen operasyonlar sırasında öldürülen belirli kişileri "şehitlerimiz" olarak nitelendirmiştir. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği, bu verilerin, terör örgütüne üye olma suçunu işlediğine dair başvuran hakkında kuvvetli şüphelerin varlığını göstermek için yeterli olduğu kanaatine varmıştır. Karar, söz konusu konuşmalara yer vermemiştir. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği daha sonra, 20 Mayıs 2016 tarihli Anayasa değişikliğinin söz konusu suçlar bağlamında başvuranın yasama dokunulmazlığını kaldırdığını tespit etmiştir. Ardından Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği, söz konusu suçların niteliğini; delil unsurlarının durumunu; ilgili suçlar için kanunla öngörülen cezaların ağırlığını; ilgili suçların CMK'nın 100. maddesinin 3. fıkrasının a) bendinde sıralanan suçlar, yani kuvvetli karinelerin bulunması halinde şüpheli kişinin tutuklanmasının haklı gösterildiği "katalog" suçlar arasında olmasını; tutukluluk tedbirinin olası cezaya göre orantılı olmasını ve tutukluluğa alternatif tedbirlerin yetersiz kalacak olmasını dikkate alarak başvuranın tutuklanmasına karar vermiştir.

20. Başvuran, 8 Kasım 2016 tarihinde, hakkında verilen tutukluluk kararına karşı itirazda bulunmuştur.

21. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği, 11 Kasım 2016 tarihli bir kararla, bu itirazı reddetmiştir.

22. Diyarbakır Cumhuriyet savcısı, 15 Ocak 2017 tarihinde, başvuran hakkında hazırladığı iddianameyi Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesine sunmuştur. Savcılık, ilgiliye, silahlı terör örgütü kurma veya yönetme (TCK'nın 314. maddesinin 1. fıkrası), terör örgütü propagandası yapma (yedi kez - Terörle Mücadele Kanunu'nun 7. maddesinin 2. fıkrası), suç işlemeye alenen tahrik etme (TCK'nın 214. maddesinin 1. fıkrası), halkı kin ve düşmanlığa tahrik etme (iki kez - TCK'nın 216. maddesinin 1. fıkrası) ve kanuna aykırı bir gösteri yürüyüşünde güvenlik güçleri tarafından ihtarla rağmen dağılmamakta ısrar etme (2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun ("2911 sayılı Kanun") 32. maddesinin 1. fıkrası) suçlarını isnat etmiştir.

23. Diyarbakır Cumhuriyet savcılığı, öz yönetim ilanı ve güvenlik güçleri tarafından yapılan operasyonların ardından, başvuranın, birçok kez, söz konusu operasyonların "işgalciler" tarafından yapıldığını ve savcılığın "terörist" olarak nitelendirdiği ve hakların operasyonların düzenlendiği kişilerin belirli taleplerinin aynı zamanda kendi talepleri olduğunu belirttiğini ileri sürmüştür. Savcıya göre söz konusu söylemler halkı kin ve düşmanlığa tahrik etme suçunu teşkil etmekteydi. Ayrıca savcılık, başvuranın birçok konuşmasının bir terör örgütü lehine propaganda teşkil ettiği kanaatine varmıştır. Cumhuriyet savcısı, başvuranın siyasi faaliyet görünümünü altında gerçekleştirdiği faaliyetlerinin *dar anlamda (stricto sensu)* siyasi faaliyet olarak değerlendirilemeyeceğini ve bu faaliyetlerin başvuranın silahlı bir terör örgütünün hiyerarşik yapısına dâhil olduğunu gösterdiğini ileri sürmüştür. Ayrıca Cumhuriyet savcısı, başvuranın PKK üyelerine atfedilen bazı eylemleri direniş eylemleri olarak nitelendirdiğini ve güvenlik güçleri tarafından öldürülen belirli kişilerden "şehitlerimiz" diye bahsettiğini vurgulamıştır. Başvuran ayrıca, Abdullah Öcalan'ın - Türkiye topraklarının bir kısmının ayrılmasını amaçlayan eylemler yürütmek ve bu amaçla yasa dışı silahlı bir örgüt kurmak ve yönetmekten 1999 yılında mahkûm edilen PKK yöneticisi - Kürt halk önderi olduğunu belirtmiştir. Cumhuriyet savcısına göre, başvuran, söz konusu konuşmada, terörizmi yüceltmiş ve terör örgütü propagandası yapmıştır. Ayrıca başvuran, Demokratik Toplum Kongresinin faaliyetlerine katılmış ve burada halkı direnişe çağıran bir konuşma yapmıştır. Benzer şekilde, başvuran, 23 Ekim 2015 tarihinde Özgür Gün TV televizyon kanalında yayımlanan bir program sırasında, PYD (Demokratik Birlik Partisi), YPG (Halk Koruma Birlikleri) ve YPJ'ye (Kadın

Koruma Birlikleri) güvendiklerini beyan etmiştir. Savcılığa göre bu konuşmalar, başvuranın bir terör örgütünün yöneticisi olma suçunu işlediğini göstermiştir. Savcılığa göre başvuranın konuşmaları terörizmi ve şiddet yöntemlerini meşrulaştırmıştır. Ayrıca, Cumhuriyet savcısı, 6 Ekim 2014 tarihinde HDP tarafından paylaşılan tweetleri hatırlatarak, başvuranın 6-8 Ekim 2014 tarihlerinde meydana gelen şiddet eylemlerini teşvik ettiğini ve halkı silahlı isyana tahrik ettiğini ileri sürmüştür.

24. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 1 Şubat 2017 tarihinde, Cumhuriyet savcısının sunduğu iddianameyi kabul etmiştir. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, aynı gün, yetkisizlik kararı vermiş ve davayı Ankara Ağır Ceza Mahkemesi önüne göndermiştir.

25. Başvuranın milletvekilliği, 21 Şubat 2017 tarihinde, Adana Ağır Ceza Mahkemesi önünde görülen başka bir ceza yargılaması sırasında terör örgütü propagandası yapma suçundan hakkında verilen kesinleşmiş mahkûmiyet kararı nedeniyle düşürülmüştür.

26. Ankara Ağır Ceza Mahkemesi de belirtilmemiş bir tarihte yetkisizlik kararı vermiş ve davayı yetki sorunu hakkında karar vermek üzere Yargıtaya göndermiştir.

27. Yargıtay, 11 Nisan 2017 tarihli bir kararla, Ankara mahkemelerinin yetkili olduğuna karar vererek davayı Ankara Ağır Ceza Mahkemesine göndermiştir.

28. Ankara 16. Ağır Ceza Mahkemesi, 4 Temmuz 2017 tarihinde, davanın ilk duruşmasını gerçekleştirmiştir.

29. Başvuran, ceza davası boyunca, iktidar partisine karşı eleştirel görüşlerini dile getirdiği için tutuklandığını iddia ederek, herhangi bir cezai suç işlediğini reddetmiştir. Başvuran, tutuklanmasının ve tutukluluk halinin devamının kanuna uygun olmadığını ileri sürmüştür. Başvuran özellikle, söz konusu özgürlüğünden yoksun bırakmanın, siyasi muhalefetin üyelerini susturma amacı taşıdığını iddia etmiştir.

30. Başvuran, 27 Temmuz 2017 tarihinde, hakkında görülen başka bir dizi ceza yargılaması sonucunda kesinleşen 3 yıl 15 gün hapis cezasını çekmeye başlamıştır. İlgilinin avukatları, 3 Mayıs 2018 tarihinde, Mardin Ağır Ceza Mahkemesi önünde, başvuranın Ankara Ağır Ceza Mahkemesi önünde görülen

ceza yargılaması çerçevesinde tutuklu geçirdiği günlerinin Mardin Ağır Ceza Mahkemesi önünde görülen ceza yargılaması sonucunda verilen kesinleşmiş cezadan düşülmesine yönelik bir talepte bulunmuşlardır. Mardin Ağır Ceza Mahkemesi, 28 Kasım 2018 tarihinde, bu talebi kabul etmiştir.

31. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 4 Ocak 2018 tarihinde, başka bir ceza yargılaması sonucunda, başvuranı, i) kanuna aykırı toplantılara katılmak ve uyarılara rağmen dağılmamak; ii) terör örgütü propagandası yapmak ve iii) böyle bir örgüte üye olmak nedeniyle, 13 yıl 17 ay ve 10 gün hapis cezasına mahkûm etmiştir.

32. Ankara Cumhuriyet savcısı, 20 Eylül 2019 tarihinde, Ankara Ağır Ceza Mahkemesi önünde derdest olan ceza yargılamasına rağmen, Ankara Sulh Ceza Hâkimliğinden, 6-8 Ekim 2014 olayları hakkında 2014 yılında başlatılan başka bir ceza soruşturması çerçevesinde (no. 2014/146757), aşağıda belirtilen suçlar nedeniyle, başvuranın ve Selahattin Demirtaş'ın (HDP'nin eski eş başkanı) tutuklanmasını talep etmiştir:

- Devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmak;
- bir suçu gizlemek, delilleri yok etmek veya yakalanmamak amacıyla öldürmeye tahrik;
- birden fazla kişiyle, bir suç örgütüne yardım etmek amacıyla gece vaktinde cebirle yağmaya tahrik;
- bir kişiyi tehdit, cebir veya hile kullanarak özgürlüğünden yoksun bırakmaya tahrik ve
- bir suçu gizlemek veya başka bir suçun delillerini yok etmek veya yakalanmamak amacıyla öldürmeye teşebbüse tahrik.

33. Ankara 1. Sulh Ceza Hâkimliği, 20 Eylül 2019 tarihinde, CMK'nın 100. maddesine dayanarak, başvuranın ve Selahattin Demirtaş'ın tutuklanmasına karar vermiştir. Aşağıdaki unsurlar dikkate alınmıştır:

- atfedilen suçların niteliği;
- ilgililer hakkında söz konusu suçları işlediklerine dair kuvvetli şüphelerin varlığını gösteren delil unsurlarının bulunması;
- söz konusu suçlar için kanunla öngörülen cezaların ağırlığı;
- Anayasa'nın 19. maddesi ve Sözleşme'nin 5. maddesi bağlamında ilgililerin tutuklanmasına imkân veren koşulların bulunması;

– tutukluluğa alternatif tedbirlerin yetersiz kalacak olması.

34. Cumhurbaşkanı, 21 Eylül 2019 tarihinde, başvuranın söz konusu yeni tutukluluğunu takiben, aşağıdaki basın açıklamasını yapmıştır:

“Bu ülkede katil aranıyorsa bunların adresini aramaya gerek yok. Bunlar, parlamentoya kadar sızmışlar. Sokağa insanları çağırıp ondan sonra Diyarbakır’da 53 evladımızı öldürenleri bu millet unutmuyor ve unutmayacaktır da. Sonuna kadar bu işin takipçisiyiz, takipçisi olacağız. Bunları [başvuran ve Selahattin Demirtaş] bırakamayız. Eğer biz bırakırsak ebedi âlemde şehitlerimiz bize bunun hesabını sorar.”

35. Ankara Cumhuriyet savcısı, 30 Aralık 2020 tarihli bir iddianameyle, Ankara Ağır Ceza Mahkemesi önünde, başvuranın da dâhil olduğu 108 kişi hakkında ekli belgeler hariç olmak üzere 3.530 sayfa uzunluğunda bir iddianame sunmuştur. Cumhuriyet savcısına göre, HDP eş başkanları ve yöneticileri de dâhil sanıklar, özellikle HDP’nin Twitter hesabı üzerinden paylaşılan tweetler nedeniyle 6-8 Ekim 2014 olayları sırasında işlenen tüm suçlardan sorumluydu. Savcılık, ilgililerin, belirtilen suçlar nedeniyle, (38 kez) ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasıyla cezalandırılmalarını talep etmiştir: i) Devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmak; ii) insan öldürmeye teşebbüs (31 kez); iii) insan öldürme (37 kez); iv) gece vaktinde hırsızlık (272 kez); v) hırsızlık (114 kez); vi) silahla hırsızlık (20 kez); vii) gece vaktinde silahla hırsızlık (26 kez); viii) alıkoyma (38 kez); ix) alıkoymaya teşebbüs (2 kez); x) mala zarar verme (1750 kez); xi) yakarak mala zarar verme (397 kez); xii) kamu malına zarar verme (1060 kez); xiii) yakarak kamu malına zarar verme (503 kez); xiv) işyeri dokunulmazlığını ihlal (53 kez); xv) gece vaktinde işyeri dokunulmazlığını ihlal (294 kez); xvi) basit yaralama (5 kez); xvii) silahla basit yaralama (43 kez); xviii) kamu görevlisini silahla basit yaralama (264 kez); xix) kamu görevlisini basit yaralama (7 kez); xx) ağır yaralama (1 kez); xxi) kamu görevlisini ağır yaralama (1 kez); xxii) kamu görevlisini silahla ağır yaralama (1 kez); xxiii) silahla kasten yaralama (78 kez); xxiv) kamu görevlisini silahla yaralama (51 kez); xxv) iş ve çalışma hürriyetinin ihlali (3 kez); xxvi) ibadethanelere zarar verme (4 kez); xxvii) düşük yapmaya neden olma (1 kez); xxviii) bayrak yakma (24 kez).

36. Ankara 22. Ağır Ceza Mahkemesi, 7 Ocak 2021 tarihinde, söz konusu iddianameyi kabul etmiştir.

37. Ankara 16. Ağır Ceza Mahkemesi, 24 Şubat 2021 tarihinde, iki dava arasında olgusal ve hukuki bağlantılar olduğuna karar vermiş ve davayı Ankara 22. Ağır Ceza Mahkemesi önüne göndermiştir.

38. Ceza yargılaması hâlihazırda söz konusu mahkeme önünde derdesttir.

B. Başvuran İdris Baluken tarafından yapılan 24585/17 no.lu başvuru

39. Başvuranın milletvekili olduğu sırada, yetkili Cumhuriyet savcılıkları, büyük çoğunluğu teröre bağlı suçlarla ilgili olmak üzere, başvuran hakkında toplam yedi fezleke düzenlemiştir. Cumhuriyet savcılıkları, ilgilinin yasama dokunulmazlığının kaldırılması için yetkili makamlara başvurmuştur.

40. Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinin ardından, başvuran hakkında yürütülen altı ayrı ceza soruşturması, Bingöl Cumhuriyet savcılığı tarafından tek bir dosyada birleştirilmiştir.

41. Yetkili Cumhuriyet savcısı, 19 Ekim 2016 tarihinde, başvurana, kendisi hakkında yürütülen ceza soruşturmaları kapsamında ifade vermeye davet eden bir tebligat göndermiştir. Bununla birlikte, ilgili, soruşturma makamlarının huzuruna çıkmamıştır.

42. Bingöl Sulh Ceza Hâkimliği, 1 Kasım 2016 tarihinde, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 153. maddesinin 2. fıkrasına dayanarak, başvuranın ve avukatlarının soruşturma dosyasına erişimlerinin kısıtlanması yönünde bir tedbir uygulanmasına karar vermiştir.

43. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği, 3 Kasım 2016 tarihinde, Bingöl Cumhuriyet savcısının talebi üzerine, başvuranın evinde arama işlemi yapılmasına karar vermiştir.

44. Başvuran, Bingöl Cumhuriyet savcısının kararı üzerine, 4 Kasım 2016 tarihinde Ankara'da yakalanmıştır. Ardından başvuran, önce Diyarbakır'a ardından gözaltına alındığı Bingöl'e gönderilmiştir.

45. Başvuran, aynı gün, üç avukatın refakatinde, Diyarbakır Cumhuriyet savcılığı huzuruna çıkarılmıştır. Başvuran, mevcut davada Cumhurbaşkanı ve Ak Parti (Adalet ve Kalkınma Partisi) tarafından düzenlenen yasa dışı bir yargılamanın söz konusu olması nedeniyle hakkında yapılan suçlamalara ilişkin sorulara yanıt

vermeyi reddetmiştir. Başvurana göre, özgürlüğünden yoksun bırakılması, kendisini TBMM'ye seçen halkın iradesine aykırı bir eylemdir.

46. Başvuranın savcının huzuruna çıkarılmasının ardından, Bingöl Cumhuriyet savcısı, Bingöl Sulh Ceza Hâkimliğinden, başvuranın Devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozma, terör örgütüne üye olma ve terör örgütü lehine propaganda yapma suçlarından tutuklanmasını talep etmiştir.

47. Başvuran aynı tarihte, Bingöl Sulh Ceza Hâkimliği huzuruna çıkarılmıştır. Başvuran öncelikle, savcılık huzurunda verdiği ifadeyi tekrar etmiştir. Başvuranın avukatları, müvekkillerinin ikinci büyük muhalif siyasi partinin bir milletvekili olduğunu belirterek, müvekkilleri hakkında suçlamaların yalnızca siyasi faaliyetlerini ilgilendirdiğini iddia etmişlerdir. Başvuranın avukatları özellikle, başvurana isnat edilen söylemlerin tümünün ilgilinin TBMM bünyesindeki çalışmaları çerçevesinde yaptığı konuşmalar olduğunu ifade etmişlerdir. Başvuranın avukatlarına göre, başvuran hem yasama dokunulmazlığı hem de ifade özgürlüğü tarafından korunmaktadır.

48. Bingöl Sulh Ceza Hâkimliği, başvuranın avukatlarını dinledikten sonra, ilgilinin tutuklanmasına karar vermiştir. Bingöl Sulh Ceza Hâkimliği, başvuranın belirtilen suçları yani Devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozma, terör örgütüne üye olma ve terör örgütü lehine propaganda yapma suçlarını işlediğine ilişkin hakkındaki kuvvetli suç şüphesinin varlığını; aleyhteki delillerin toplanmamış olmasını; söz konusu suçlar için kanunla öngörülen cezaların ağırlığını; kaçma riskini; kaçabileceğine ilişkin olgusal unsurların varlığını; söz konusu suçların katalog suçlar arasında yer almasını; tutukluluk tedbirinin orantılı olmasını ve tutukluluğa alternatif tedbirlerin yetersiz kalacağını dikkate almıştır. Söz konusu karar, başvuran hakkındaki delillerden ve de herhangi bir kaçma riskini gösteren olgusal unsurlardan bahsetmemektedir.

49. Başvuran, 9 Kasım 2016 tarihinde, hakkında verilen tutuklama kararına karşı itirazda bulunmuştur.

50. Muş Sulh Ceza Hâkimliği, 17 Kasım 2016 tarihli bir kararla, başvuran hakkında derdest olan bir ceza yargılaması bulunduğunu değerlendirerek, ilgili tarafından yapılan itiraz hakkında karar vermesine yer olmadığı kanaatine varmıştır.

51. Bingöl Cumhuriyet savcısı, 18 Kasım 2016 tarihinde, başvuran hakkında hazırladığı iddianameyi Bingöl Ağır Ceza Mahkemesine sunmuştur. Bingöl Cumhuriyet savcısı, ilgiliye, silahlı terör örgütü üyesi olma (TCK'nın 314. maddesinin 2. fıkrası), terör örgütü propagandası yapma (dokuz kez - Terörle Mücadele Kanunu'nun 7. maddesinin 2. fıkrası), kanuna aykırı bir gösteri yürüyüşünde güvenlik güçleri tarafından yapılan ihtarla rağmen dağılmamakta ısrar etme (dokuz kez - 2911 sayılı Kanun'un 32. maddesinin 1. fıkrası) ve Devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozma (TCK'nın 302. maddesi) suçlarını isnat etmiştir.

52. Bingöl Cumhuriyet savcısı, başvuranın yaptığı birçok konuşmadan ve 14 Temmuz 2011 ve 26 Şubat 2016 tarihleri arasında katıldığı birçok toplantıdan, başvuranın PKK terör örgütü ve öz yönetim ilan eden Demokratik Toplum Kongresi üyesi olduğunun ve konuşmaları nedeniyle, Devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmak istediğinin anlaşıldığını ileri sürmüştür. Savcılık ayrıca, başvuranın, konuşmalarında, söz konusu terör örgütünün şiddet yöntemlerini övdüğünü ve bu örgütün propagandasını yaptığını ifade etmiştir. Savcılığa göre, başvuran basın açıklamaları yapmış ve PKK ve KCK sorumlularının talimatları uyarınca belirli gösteri yürüyüşlerine katılmıştır. Savcılık, iddialarına dayanak olarak, başvuranın özellikle Kürt sorunu tarihi ve aynı zamanda “çözüm süreci” hakkındaki görüşlerini paylaştığı on olaya atıfta bulunmuştur. Başvuran ayrıca, kendisine göre “kirli savaş” politikası yürüten ve Kürt halkına karşı katliamlar yapmış olan Türkiye’de görevde bulunan Hükümetin politikalarını eleştirmiştir. Başvuran, birçok konuşmasında, Kürt halkının “şehitlerini”, güvenlik güçleri tarafından öldürüldüğü iddia edilen gerillaları ve Abdullah Öcalan’ı övmüştür. Başvurana göre iktidar partisinin, kalıcı barış için yalnızca, Öcalan ile müzakere etmesi gerekirdi. Savcılık ayrıca, birçok toplantıda, katılımcıların PKK terör örgütü lehine sloganlar attıklarını belirtmiştir.

53. Bingöl Ağır Ceza Mahkemesi, 21 Kasım 2016 tarihinde, başvuranın tutukluluk halinin devamına karar vermiştir. Başvuran, belirsiz bir tarihte, bu karara karşı itirazda bulunmuştur. Bu itiraz, 1 Aralık 2016 tarihinde, Bingöl Ağır Ceza Mahkemesi tarafından reddedilmiştir.

54. Bingöl Ağır Ceza Mahkemesi, aynı gün, bu dava ile başvuran hakkında yürütülen üç diğer ceza yargılamasının birleştirilmesine karar vermiştir. Söz konusu

ceza davaları, i) 21 Mart 2012 tarihli Nevruz kutlamaları sırasında Bingöl’de başvuran tarafından yapılan bir konuşma, ii) başvuranın 27 Ağustos 2012 tarihinde siyasi partisinin binasında Bingöl’de yaptığı basın açıklaması ve iii) 14 Haziran 2014 tarihinde siyasi partisinin binasında gerçekleşen şiddetli bir saldırı hakkında başvuran tarafından paylaşılan bir tweet hakkındaydı. Başvuran, söz konusu tweette, B.K. ve H.A. olmak üzere iki kişinin polis gözetimi altında gerçekleştirilen bu saldırıdan sorumlu olduğunu ifade etmiştir. Başvurana göre, B.K. ve H.A. güvenlik güçleri üyesi idiler.

55. Bingöl Ağır Ceza Mahkemesi, yine aynı tarihte, yetkisizlik kararı vermiş ve ceza yargılamasını Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesine göndermiştir.

56. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 30 Ocak 2017 tarihinde, ilk duruşmasını gerçekleştirmiştir. Başvuran, hakkında yapılan bütün suçlamaları reddetmiştir. Başvuran, tüm siyasi faaliyetlerinin barışa katkı sağlamaya ve Kürt sorununa bir çözüm bulmaya yönelik olduğunu beyan etmiştir. Başvuran ayrıca, “çözüm süreci” sırasındaki heyetlerin üyelerinden biri olduğunu ve temel amacının, Türkiye Cumhuriyetinde ortak ve barışçıl bir hayata ulaşmak üzere Kürt sorununa barışçıl bir çözüm bulmak olduğunu belirtmiştir. Başvurana göre, konuşmalarında teröre bağlı bir suç işlediğini gösteren herhangi bir unsur yoktur.

57. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, duruşma sonunda, savunmasını bitirdiğini, herhangi bir delil karartma riski bulunmadığını, başvuranın milletvekili olmasını göz önünde bulundurarak ve Anayasa Mahkemesinin bu konudaki içtihatları uyarınca, başvuranın serbest bırakılmasına karar vermiştir.

58. Diyarbakır Cumhuriyet savcısı, belirsiz bir tarihte, başvuranın serbest bırakılması kararına karşı itirazda bulunmuştur. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 15 Şubat 2017 tarihli bir kararla, savcılığın talebini kabul etmiş ve başvuran hakkında bir yakalama müzekkeresi düzenlemiştir.

59. Başvuran, 21 Şubat 2017 tarihinde, yeniden Ankara’da gözaltına alınmıştır. Başvuran, aynı gün, Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesinin kendisini “SEGBİS” (Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi) aracılığıyla sorguladığı Ankara Adliyesine sevk edilmiştir. Başvuran, SEGBİS üzerinden yapılan duruşma sonunda, terör örgütüne üye olma suçundan tutuklanmıştır.

60. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 4 Ocak 2018 tarihinde, başvuranı, terör örgütüne üyelik, terör örgütü propagandası yapma (dört kez) ve kanuna aykırı

bir gösteri yürüyüşünde güvenlik güçleri tarafından yapılan ihtarla rağmen dağılmamakta ısrar etme (dört kez) suçlarından 15 yıl 18 ay ve 60 gün hapis cezasına mahkûm etmiştir.

61. Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi, 23 Mayıs 2018 tarihinde, başvuranın mahkûmiyet kararını onaylamıştır. Bu karar ile terör örgütü propagandası yapma ve kanuna aykırı bir gösteri yürüyüşünde güvenlik güçleri tarafından ihtarla rağmen dağılmamakta ısrar etme suçları nedeniyle başvuran hakkında verilen hapis cezaları kesinleşmiştir.

62. Başvuran, belirtilmeyen bir tarihte, bu karara karşı Yargıtaya temyiz başvurusunda bulunmuştur.

63. Yargıtay, 3 Ekim 2018 tarihinde, başvuran tarafından yapılan temyiz başvurusunu reddetmiştir. Yargıtay, öncelikle ilgilinin terör örgütü propagandası yapma ve kanuna aykırı bir gösteri yürüyüşünde güvenlik güçleri tarafından yapılan ihtarla rağmen dağılmamakta ısrar etme suçlarından mahkûm edilmesine ilişkin olarak, başvuranın her bir suçlama için beş yıldan az hapis cezası alması nedeniyle bu mahkûmiyet kararına karşı temyiz başvurusunda bulunulamayacağını tespit etmiştir. Yargıtay ardından, başvuranın silahlı terör örgütüne üye olma suçundan mahkûmiyet kararını incelemiştir. Yargıtay, bu bağlamda, başvuranın, 14 Temmuz 2011 tarihinde özerklik ilan eden Demokratik Toplum Kongresi faaliyetlerine katıldığını tespit etmiştir. Yargıtay ayrıca, başvuranın, 2011 ve 2016 yılları arasında, belirli kişilerin PKK terör örgütü propagandası yaptıkları birçok cenaze töreni ve toplantıya katıldığını belirtmiştir. Yargıtay ayrıca, başvuranın 2911 sayılı Kanun'a aykırı bir şekilde düzenlenen birçok gösteri yürüyüşüne katıldığının altını çizmiştir. Sonuç olarak Yargıtay, başvuranın silahlı terör örgütüne üye olma suçundan mahkûmiyet kararını onamıştır.

64. Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 7188 sayılı Kanun, 24 Ekim 2019 tarihinde, Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Söz konusu Kanun, 29. maddesinde, ifade özgürlüğüne bağlı birçok suç için temyiz hakkını öngörmüştür. Kanun, hâlihazırda kesinleşmiş mahkûmiyet kararlarıyla ilgili olarak, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren on beş gün içerisinde temyiz başvurusunda bulunma imkânını öngörmüştür.

65. Başvuran, 25 Ekim 2019 tarihinde, temyiz başvurusunda bulunmuş ve hakkında verilen cezanın infazının ertelenmesini ve serbest bırakılmasını talep etmiştir.

66. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 28 Ekim 2019 tarihinde, terör örgütü propagandası yapma ve kanuna aykırı bir gösteri yürüyüşünde güvenlik güçleri tarafından yapılan ihtarla rağmen dağılmamakta ısrar etme suçlarından verilen hapis cezasının infazını ertelemiş ve başka bir yargılama çerçevesinde tutuklanmaması koşuluyla başvuranın serbest bırakılmasına karar vermiştir.

67. Diyarbakır Cumhuriyet savcısı, 31 Ekim 2019 tarihinde, 28 Ekim 2019 tarihli karara itiraz etmiş ve her bir suçlama için başvuranın tutukluluğunun devam etmesini talep etmiştir.

68. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 7 Kasım 2019 tarihli bir kararla, başvuranın hâlihazırda terör örgütüne üye olma suçundan mahkûm edildiğini ve hapis cezasını çektiğini hatırlatarak, Cumhuriyet savcısının talebini kabul etmiş ve terör örgütü propagandası yapma (dört kez) ve kanuna aykırı bir gösteri yürüyüşünde güvenlik güçleri tarafından ihtarla rağmen dağılmamakta ısrar etme (dört kez) suçlarından ilgilinin tutukluluk halinin devamına karar vermiştir.

69. Başvuran, 8 Kasım 2019 tarihinde, bu karara itiraz etmiştir.

70. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 30 Ocak 2020 tarihli bir kararla, başvuran tarafından sunulan bu itirazı reddetmiştir.

71. Tarafların 2021 yılının Ekim ayında sunduğu son unsurlardan, başvuran hakkında açılan ceza davasının, Yargıtay önünde halen derdest olduğu anlaşılmaktadır.

C. Başvuran Besime Konca tarafından yapılan 25445/17 no.lu başvuru

72. Başvuranın milletvekilli olduğu sırada, yetkili Cumhuriyet savcılıkları, büyük çoğunluğu teröre bağlı suçlarla ilgili olmak üzere, başvuran hakkında toplam sekiz fezleke düzenlemiştir. Cumhuriyet savcılıkları, ilgilinin yasama dokunulmazlığının kaldırılması için yetkili makamlara başvurmuştur. Mevcut başvuru, söz konusu sekiz ceza soruşturmasından yalnızca biri ile ilgilidir. Taraflar, başvuran hakkında yürütülen diğer soruşturmaların sonucu hakkında herhangi bir bilgi sunmamıştır.

73. Batman Cumhuriyet savcısı, 12 Ağustos 2016 tarihinde, başvuranı, kendisi hakkında yürütülen ceza soruşturması kapsamında ifade vermeye davet eden bir tebligat göndermiştir. Bununla birlikte, ilgili, soruşturma makamlarının huzuruna çıkmamıştır.

74. Batman Sulh Ceza Hâkimliği, 12 Aralık 2016 tarihinde, Batman Cumhuriyet savcısının talebi üzerine, başvuranın evinde arama işlemi yapılmasına karar vermiştir.

75. Başvuran, Batman Cumhuriyet savcısının kararı üzerine, 12 Aralık 2016 tarihinde yakalanmış ve gözaltına alınmıştır.

76. Başvuran, aynı gün, üç avukatın refakatinde, Batman Cumhuriyet savcısı huzuruna çıkarılmıştır. Başvuran, savcılık huzurunda, TBMM nezdinde üçüncü büyük siyasi partinin bir milletvekili olduğunu ve yasama dokunulmazlığı olduğunu belirtmiştir. Başvuran, herhangi bir cezai suç işlediğini reddederek, gözaltına alınmasının gerçek sebebinin hukuki olmadığını, siyasi olduğunu ileri sürmüştür. Başvurana göre, kendisine yönelik operasyonlara dâhil olan hâkim ve savcılar, Cumhurbaşkanlığı Sarayı tarafından kontrol edilmekteydi. Ayrıca başvuran, kendisini savunmayacağını da eklemiştir. İlgilinin avukatları, müvekkillerinin bir milletvekili olduğunu ve yasama dokunulmazlığı tarafından korunduğunu belirtmişlerdir. Avukatlara göre, başvuranın özgürlüğünden yoksun bırakılması yasaya ve usule aykırıdır. Başvuranın avukatları, başvuranın serbest bırakılmasını talep etmişlerdir.

77. Başvuranın Cumhuriyet savcısının huzuruna çıkarılmasının ardından, Batman Cumhuriyet savcısı, Batman Sulh Ceza Hâkimliğinden ilgilinin silahlı terör örgütüne üye olma suçundan (TCK'nın 314. maddesinin 1. fıkrası) tutuklanmasını talep etmiştir. Cumhuriyet savcısı, başvuranın, 16 Mart 2016 tarihinde, PKK ve KCK üyesi olduğu iddia edilen ve güvenlik güçleri tarafından öldürülen C.T.nin cenaze törenine katıldığını belirtmiştir. Başvuran, söz konusu cenaze töreninde, aşağıdaki açıklamayı yapmıştır: “*C.nin annesi, babası, C.nin ailesi ve Batman halkı, başım gözüm üstüne geldiniz, biz şehidimizi yaşatacağız, onun yolunda yürüyeceğiz*”. Cumhuriyet savcısına göre, bu konuşma uluslararası kurumlar tarafından tanınan silahlı bir terör örgütünü övmüştür ve bu örgütün propagandasını yapmıştır. Ayrıca Cumhuriyet savcı, başvuranın, aynı konuşmada, söz konusu örgütün üyesi olmaksızın bu örgüt adına bir suç işlediğini ileri sürmüştür.

78. Başvuran, 13 Aralık 2016 tarihinde, Batman Sulh Ceza Hâkimliği huzuruna çıkarılmıştır; Batman Sulh Ceza Hâkimliği, delil durumunu, isnat edilen cezai suçun sınıflandırmasının değişebileceğini, delillerin büyük ölçüde toplanmış olduğunu ve tutukluluk tedbirinin ağır olacağını dikkate alarak, ilgilinin serbest bırakılmasına karar vermiştir. Batman Sulh Ceza Hâkimliği, öte yandan, başvuranın yurt dışına çıkışını yasaklamıştır.

79. Batman Cumhuriyet savcısı, aynı gün, bu karara itiraz etmiştir.

80. Batman Sulh Ceza Hâkimliği, aynı gün, Cumhuriyet savcısına hak vermiş ve başvuran hakkında bir yakalama müzekkeresi düzenlemiştir.

81. Başvuran, yine aynı gün, yeniden yakalanmıştır. Başvuran, Batman Sulh Ceza Hâkimliğinin SEGBİS aracılığıyla kendisini sorguladığı Diyarbakır Adliyesine gönderilmiştir. Başvuran, Cumhuriyet savcılığı huzurunda verdiği ifadeyi tekrar etmiştir. Batman Sulh Ceza Hâkimliği, SEGBİS aracılığıyla yapılan duruşma sonunda, başvuranın tutukluluğuna ilişkin iki karar vermiştir: Başvuranın söz konusu suçları işlediğine dair kuvvetli şüpheleri gösteren delillerin bulunmasını; söz konusu suçlar için kanunla öngörülen cezaların ağırlığını; davanın önemini; tutukluluk tedbirinin olası cezaya göre orantılı olmasını; kaçma riskine ve delil karartma riskine ilişkin kuvvetli şüphelerin varlığını; söz konusu suçun CMK'nın 100. maddesinin 3. fıkrasında sıralanan suçlar arasında yer almasını; başvuranın tutukluluğa alternatif bir tedbirin koşullarına uymasının kesin olmadığını ve sonuç olarak böyle bir tedbirin yetersiz olduğunu dikkate alarak, ilk olarak terör örgütüne üye olma ve ikinci olarak terör örgütü propagandası yapma suçlarından ilgilinin tutuklanmasına karar vermiştir. Kararda, 16 Mart 2016 (C.T.nin cenaze töreninin olduğu gün) ve 13 Aralık 2016 tarihli olmak üzere, güvenlik güçleri tarafından hazırlanan ve Hâkimliğe göre, başvuran hakkında kuvvetli şüpheleri gösteren ancak bunların içeriğine yer vermeyen iki yazıdan bahsedilmiştir.

82. Başvuran, 13 Aralık 2016 tarihinde, hakkında verilen tutukluluk kararına karşı itirazda bulunmuştur.

83. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği, 5 Ocak 2017 tarihli bir kararla, bu başvuruyu reddetmiştir.

84. Batman Cumhuriyet savcısı, 20 Ocak 2017 tarihinde, başvuran hakkında hazırladığı iddianameyi Batman Ağır Ceza Mahkemesine sunmuştur.

Batman Cumhuriyet savcısı, örgüte üye olmamakla birlikte silahlı örgüt adına suç işlemiş olma (TCK'nın 220. maddesinin 6. fıkrası) ve terör örgütü propagandası yapmış olma (Terörle Mücadele Kanunu'nun 7. maddesinin 2. fıkrası) nedenleriyle ilgilinin mahkûmiyetini talep etmiştir. Savcıya göre, başvuranın 77. paragrafta atıf yapılan konuşmayı yapmış olması, söz konusu suçları işlemiş olduğunu göstermiştir.

85. Batman Ağır Ceza Mahkemesi, 30 Ocak 2017 tarihinde, Cumhuriyet savcısının iddianamesini kabul etmiştir.

86. Batman Ağır Ceza Mahkemesi, 3 Mayıs 2017 tarihinde, başvuranın serbest bırakılmasına karar vermiştir.

87. Batman Cumhuriyet savcısı, 4 Mayıs 2017 tarihinde, ilgilinin serbest bırakılmasına itiraz etmiş ve tutuklanmasını talep etmiştir.

88. Batman Ağır Ceza Mahkemesi, 8 Mayıs 2017 tarihinde, Cumhuriyet savcısına hak vermiş ve başvuran hakkında bir yakalama müzekkeresi düzenlemiştir.

89. Başvuran, 29 Mayıs 2017 tarihinde, Batman Ağır Ceza Mahkemesi tarafından tutuklanmıştır.

90. Batman Ağır Ceza Mahkemesi, 31 Mayıs 2017 tarihinde, başvuranı, 16 Mart 2016 tarihli cenaze töreni sırasında yaptığı konuşma nedeniyle terör örgütü propagandası yapmaktan iki yıl altı ay hapis cezasına mahkûm etmiştir. Başvuran, aynı kararla, TCK'nın 220. maddesinin 6. fıkrasına ilişkin suçlamadan beraat etmiştir.

91. Başvuran, belirsiz bir tarihte, 31 Mayıs 2017 tarihli kararın mahkûmiyetine ilişkin kısmına karşı temyiz başvurusunda bulunmuştur.

92. Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi, 4 Temmuz 2017 tarihinde, başvuranın mahkûmiyet kararını onaylamıştır.

93. Başvuran, 28 Temmuz 2017 tarihinde serbest bırakılmıştır.

94. Başvuranın milletvekilliği, 3 Ekim 2017 tarihinde, terör örgütü propagandası yapma suçundan kesinleşmiş mahkûmiyet kararı nedeniyle düşürülmüştür.

D. Başvuran Abdullah Zeydan tarafından yapılan 25453/17 no.lu başvuru

95. Başvuranın milletvekili olduğu sırada, yetkili Cumhuriyet savcılıkları, büyük çoğunluğu teröre bağlı suçlarla ilgili olmak üzere, başvuran hakkında toplam yedi fezleke düzenlemiştir. Cumhuriyet savcılıkları, ilgilinin yasama dokunulmazlığının kaldırılması için yetkili makamlara başvurmuştur.

96. Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinin ardından, başvuran hakkında yürütülen ceza soruşturmaları, Hakkâri Cumhuriyet savcılığı tarafından tek bir dosyada birleştirilmiştir.

97. Yetkili Cumhuriyet savcılığı, 20 Temmuz 2016 tarihinde, başvurana, kendisi hakkında yürütülen ceza soruşturmaları kapsamında ifade vermeye davet eden çok sayıda tebligat göndermiştir. Bununla birlikte, ilgili, soruşturma makamlarının huzuruna çıkmamıştır.

98. Başvuran, Hakkâri Cumhuriyet savcısının kararı üzerine, 4 Kasım 2016 tarihinde yakalanmış ve gözaltına alınmıştır.

99. Başvuran, aynı gün, üç avukatın refakatinde, Hakkâri savcılığı huzuruna çıkarılmıştır. Başvuran, yasama dokunulmazlığının kaldırılmasının Anayasa'ya uygun olmadığını değerlendirmesi nedeniyle hakkında yapılan suçlamalara cevap vermeyi reddetmiştir. İlgilinin avukatları, müvekkillerinin serbest bırakılmasını talep etmişlerdir.

100. Başvuranın Cumhuriyet savcısının huzuruna çıkarılmasının ardından, Hakkâri Cumhuriyet savcısı, Hakkâri Sulh Ceza Hâkimliğinden, başvuranın i) silahlı bir terör örgütüne üye olma; ii) terör örgütü lehine propaganda yapma; iii) kanuna aykırı toplantılara katılma ve iv) suçu ve suçluyu övmeye suçlarından tutuklanmasını talep etmiştir. Cumhuriyet savcısı özellikle, başvuranın hukuki ve siyasi faaliyet görünümü altında gerçekleştirdiği faaliyetlerinin siyasi faaliyet olarak değerlendirilemeyeceğini zira bu faaliyetlerin silahlı bir terör örgütünün hiyerarşik yapısına bağlı olma suçunu teşkil ettiğini ileri sürmüştür. Savcılık, bu bağlamda, başvuranın, 13 Ocak 2011 ve 15 Ekim 2011 tarihleri arasında, PKK terör örgütü propagandasına dönüşen yirmi gösteriye katıldığını belirtmiştir. Cumhuriyet Savcılığı ayrıca, 4 Ekim 2015 tarihinde başvuran ve elli kişilik bir grubun, güvenlik

güçleri tarafından PKK üyelerine yönelik yapılan askeri operasyonları engellemek amacıyla yiyecek ve ilaç getirerek canlı kalkan eylemi düzenlediğini vurgulamıştır. Son olarak savcılık, başvuran tarafından 26 Temmuz 2015 tarihinde yapılan bir konuşmaya atıfta bulunmuştur. İlgili, aşağıdakileri ifade etmiştir. “*PKK’nın ve Kürt halkının gücünü kimse test etmeye kalkışmasın. PKK’nın öyle bir gücü var ki sizi tükürüğü ile boğar.*”

101. Başvuran aynı tarihte, Hakkâri Sulh Ceza Hâkimliği huzuruna çıkarılmıştır. Başvuran, halk tarafından seçilmiş olan ve yasama dokunulmazlığına sahip bir milletvekili olduğunu beyan etmiştir. Başvurana göre, yasama dokunulmazlığının kaldırılması Anayasa’ya aykırıdır. Başvuran, adil ve tarafsız mahkemeler önünde eylemlerinden dolayı hesap vermekten korkmadığını ancak bağımlı mahkemeler önünde bir yargı tiyatrosuna konu olmayı asla kabul etmeyeceğini belirtmiştir. Başvuran, yargılamanın hakkaniyetli olacağına inanmaması nedeniyle hakkında yapılan suçlamalara cevap vermeyi reddetmiştir. Başvuranın avukatları, yargılamanın kanuna aykırı olduğunu ileri sürerek, müvekkillerinin serbest bırakılmasını talep etmişlerdir.

102. Hakkâri Sulh Ceza Hâkimliği, başvuranın avukatlarını dinledikten sonra, ilgilinin terör örgütüne üye olma suçunu işlediğine dair başvuran hakkında kuvvetli şüphelerin varlığını; isnat edilen suçun niteliğini; delil durumunu; söz konusu suçun katalog suçlar arasında yer almasını; tutukluluk tedbirinin orantılı olmasını ve tutukluluğa alternatif tedbirlerin yetersiz kalacak olmasını dikkate alarak, başvuranın tutuklanmasına karar vermiştir.

103. Başvuran, belirsiz bir tarihte, hakkında verilen tutuklama kararına karşı itirazda bulunmuştur.

104. Yüksekova Sulh Ceza Hâkimliği, 20 Kasım 2016 tarihli bir kararla, başvuran tarafından sunulan bu itirazı reddetmiştir.

105. Hakkâri Cumhuriyet savcısı, 16 Kasım 2016 tarihinde, başvuran hakkında hazırladığı iddianameyi Hakkâri Ağır Ceza Mahkemesine sunmuştur. Cumhuriyet savcısı, başvurana, silahlı terör örgütü üyesi olma (TCK’nın 314. maddesinin 2. fıkrası), terör örgütü propagandası yapma (Terörle Mücadele Kanunu’nun 7. maddesinin 2. fıkrası), suçu ve suçluyu övme (TCK’nın 215. maddesinin 1. fıkrası) ve kanuna aykırı gösteriler düzenleme ve bunlara katılma (2911 sayılı Kanun’un 28. maddesi) suçlarını isnat etmiştir.

106. Hakkâri Cumhuriyet savcısına göre, başvurayı belirtilen eylemlerden dolayı mahkûm etmek uygundur: i) 4 Ekim 2015 tarihli canlı kalkan eylemi; ii) başvuranın 26 Temmuz 2015 tarihli konuşması (bk. yukarıdaki 100. paragraf); iii) başvuranın PKK üyesi olduğu iddia edilen ve güvenlik güçleri tarafından öldürülen üç kişinin cenaze törenlerine katılması ve iv) başvuranın terör örgütü lehine propaganda yapıldığı iddia edilen belirli gösteri ve toplantılara katılması.

107. Hakkâri Ağır Ceza Mahkemesi, 17 Kasım 2016 tarihinde, Cumhuriyet savcısının iddianamesini kabul etmiştir. Belirsiz bir tarihte, başvuran hakkında yürütülen diğer ceza yargılamaları bu dosyada birleştirilmiştir.

108. Hakkâri Ağır Ceza Mahkemesi, belirtilmemiş bir tarihte, kamu güvenliği nedeniyle başvuranın ceza davasının başka bir mahkemede görülmesi amacıyla Adalet Bakanlığına başvurmuştur. Hakkâri Ağır Ceza Mahkemesi, Yargıtay kararına uygun olarak, 16 Ocak 2017 tarihinde, ceza yargılamasını Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesine göndermiştir. Hakkâri Ağır Ceza Mahkemesi, yine aynı tarihte, ilgilinin tutukluluk halinin devamına karar vermiştir.

109. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 23 Mayıs 2017 tarihinde, ilk duruşmasını gerçekleştirmiştir. Başvuran, hakkında yapılan bütün suçlamaları reddetmiştir. Başvuran bir milletvekili olduğunu ifade etmiştir. Başvurana göre, yasama dokunulmazlığının kaldırılması Anayasa'ya aykırıydı ve Anayasa Mahkemesi içtihatlarına aykırı olarak tutuklu bulunmaktaydı. Başvuran, canlı kalkan eylemine ilişkin olarak, bunun çözüm sürecine dönüşü katkı sağlama amacıyla olduğunu ve insanların ölmesini engellemek için katıldığını belirtmiştir. Başvuran, ailelerin acısını paylaşmak ve DAES saldırılarına karşı desteğini göstermek amacıyla cenazelere katıldığını ve müteveffaların ailelerini ziyaret ettiğini beyan etmiştir. Başvurana göre, eylemlerinde teröre bağlı bir suç işlediğini gösteren herhangi bir unsur yoktur.

110. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 14 Temmuz 2017 tarihinde, başvurayı, terör örgütüne yardım etme suçundan 5 yıl ve terör örgütü propagandası yapma suçundan 3 yıl 1 ay ve 15 gün hapis cezasına mahkûm etmiştir.

111. Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi, 25 Kasım 2017 tarihinde, kararın usule uygun olmadığı gerekçesiyle başvuran hakkında verilen mahkûmiyet kararını bozmuştur.

112. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 11 Ocak 2018 tarihinde, başvurayı, yeniden, terör örgütüne yardım etme suçundan 5 yıl ve terör örgütü propagandası yapma suçundan 3 yıl 1 ay ve 15 gün hapis cezasına mahkûm etmiştir.

113. Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi, 25 Nisan 2018 tarihinde, bu kararı onaylamıştır. Bu kararla, başvuran hakkında verilen mahkûmiyet kararları kesinleşmiştir.

114. Başvuran, CMK'nın belirli hükümlerinde değişiklik yapan 7188 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinin ardından, 25 Ekim 2019 tarihinde, temyiz başvurusunda bulunmuş ve hakkında verilen cezanın infazının ertelenmesini ve serbest bırakılmasını talep etmiştir.

115. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 1 Kasım 2019 tarihinde, terör örgütüne yardım etme ve terör örgütü lehine propaganda yapma suçlarından verilen hapis cezasının infazının ertelenmesine karar vermiştir. Ayrıca, başka bir yargılama çerçevesinde tutuklanmaması koşuluyla, başvuranın tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmasına karar vermiştir.

116. Diyarbakır Cumhuriyet savcısı, aynı gün, 1 Kasım 2019 tarihli karara itiraz etmiş ve her bir suçlama nedeniyle başvuranın tutukluluğunun devam etmesini talep etmiştir.

117. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, aynı gün verilen bir kararla, Cumhuriyet savcısının talebini kabul etmiş ve iki suçlama nedeniyle başvuranın tutukluluk halinin devamına karar vermiştir.

118. Başvuran, 4 Kasım 2019 tarihinde, bu karara itiraz etmiştir.

119. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 11 Kasım 2019 tarihli bir kararla, 1 Kasım tarihli kararın kanuna ve usule uygun olduğu gerekçesiyle başvuran tarafından sunulan bu itirazı reddetmiştir.

120. Yargıtay, 3 Haziran 2021 tarihli bir kararla, hakkında yürütülen ceza yargılamasının hakkaniyetsiz olması nedeniyle başvuran hakkındaki mahkûmiyet kararını bozmuştur.

121. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 7 Ocak 2022 tarihinde, terör örgütüne bilerek ve isteyerek yardım ettiği gerekçesiyle başvurayı beş yıl hapis cezasına mahkûm etmiştir. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, ayrıca, başvurayı, terör örgütü propagandası yapma suçundan 3 yıl 1 ay ve 15 gün hapis cezasına

mahkûm etmiştir. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, aynı gün, tutukluluk süresini göz önünde bulundurarak başvuranın serbest bırakılmasına karar vermiştir.

122. Tarafların 2022 yılının Ocak ayında sundukları son unsurlardan, ceza davasının ulusal mahkemeler önünde halen derdest olduğu anlaşılmaktadır.

E. Başvuran Nihat Akdoğan tarafından yapılan 25462/17 no.lu başvuru

123. Başvuranın milletvekili olduğu sırada, yetkili Cumhuriyet savcılıkları, çoğu teröre bağlı suçlarla ilgili olmak üzere, başvuran hakkında toplam dokuz fezleke düzenlemiştir. Cumhuriyet savcılıkları, ilgilinin yasama dokunulmazlığının kaldırılması için yetkili makamlara başvurmuştur.

124. Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinin ardından, başvuran hakkında yürütülen yedi ayrı ceza soruşturması, Hakkâri Cumhuriyet savcılığı tarafından tek bir dosyada birleştirilmiştir.

125. Yetkili Cumhuriyet savcısı, 30 Haziran 2016 tarihinde, başvurana, kendisi hakkında yürütülen ceza soruşturmaları kapsamında ifade vermeye davet eden tebligatlar göndermiştir. Bununla birlikte, ilgili, soruşturma makamlarının huzuruna çıkmamıştır.

126. Hakkâri Sulh Ceza Hâkimliği, 4 Kasım 2016 tarihinde, Hakkâri Cumhuriyet savcısının talebi üzerine, başvuran hakkında bir yakalama müzekkeresi düzenlemiştir.

127. Başvuran, 7 Kasım 2016 tarihinde yakalanmıştır.

128. Başvuran, aynı gün, üç avukatın refakatinde, Hakkâri Cumhuriyet savcısı huzuruna çıkarılmıştır. Başvurana göre, demokraside, seçilenleri sorgulama görevi halkındır. Başvuran, söz konusu ceza yargılamasının Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri sürmüştür. Başvuran, hakkında yapılan suçlamalara ilişkin olarak kendisine yöneltilen sorulara yanıt vermeyi reddetmiştir.

129. Başvuranın Cumhuriyet savcısının huzuruna çıkarılmasının ardından, Hakkâri Cumhuriyet savcısı, Hakkâri Sulh Ceza Hâkimliğinden, ilgilinin silahlı terör örgütüne üye olma suçundan tutuklanmasını talep etmiştir.

130. Başvuran aynı tarihte, Hakkâri Sulh Ceza Hâkimliği huzuruna çıkarılmıştır. Başvurana göre, 2015 yılının Haziran ve Kasım ayında yapılan

seçimlerde HDP'nin, TBMM'de temsil edilmeye imkân veren barajı aşmış olması, Cumhurbaşkanı tarafından istenen bir başkanlık sistemini engellemiştir. Başvuran, HDP'nin sorumluları hakkında yürütülen ceza soruşturmalarının gerçek nedeninin seçimlerde Ak Parti'ye karşı elde ettikleri başarı olduğunu ileri sürmüştür. Başvuran, halen yasama dokunulmazlığına sahip olduğunu hatırlatmış ve adil ve tarafsız mahkemeler önünde eylemlerinden dolayı hesap vermekten korkmadığını ancak emirlerini Cumhurbaşkanı'dan alan bağımlı mahkemeler önünde bir yargı tiyatrosuna konu olmayı asla kabul etmeyeceğini belirtmiştir. Başvuranın avukatları, müvekkillerinin bir milletvekili olduğunu belirterek, özgürlükten yoksun bırakılmasının kanuna aykırı olduğunu ileri sürmüşler ve serbest bırakılmasını talep etmişlerdir.

131. Hakkâri Sulh Ceza Hâkimliği, başvuranın avukatlarını dinledikten sonra, ilgilinin terör örgütüne üyelikten tutuklanmasına karar vermiştir. Hâkimlik, başvuranın, 9 Temmuz 2015 ve 13 Ocak 2016 tarihleri arasında, katılımcıların Abdullah Öcalan lehine slogan attıkları birçok gösteriye katıldığını değerlendirmiştir. Hakkâri Sulh Ceza Hâkimliği ayrıca, polis ile PKK terör örgütü üyesi olduğu iddia edilen kişiler arasında çıkan silahlı çatışma sırasında, başvuranın, silahlı çatışmayı durdurmak amacıyla canlı kalkan eylemi düzenleyen kişilerin arasında yer aldığının iddia edildiğini belirtmiştir. Söz konusu gösteri sonucunda terör örgütünün belirli üyeleri kaçabilmiştir. Dolayısıyla Sulh Ceza Hâkimliğine göre, başvuran hakkında, ilgilinin terör örgütüne üye olma ve terör örgütü lehine propaganda yapma suçlarını işlediğine dair kuvvetli şüpheler bulunmaktadır. Sulh Ceza Hâkimliği ardından, isnat edilen suçun katalog suçlar arasında yer aldığını; söz konusu suç için kanunla öngörülen cezanın ağırlığını; tutuklamaya alternatif tedbirlerin yetersiz kalacağını dikkate alarak, ilgilinin tutuklanmasının orantılı bir tedbir olduğu kanaatine varmıştır.

132. Başvuran, 10 Kasım 2016 tarihinde, hakkında verilen tutuklama kararına karşı itirazda bulunmuştur.

133. Yüksekova Sulh Ceza Hâkimliği, 20 Kasım 2016 tarihli kararla, başvuranın itirazını reddetmiştir.

134. Hakkâri Cumhuriyet savcısı, 22 Kasım 2016 tarihinde, başvuran hakkında hazırladığı iddianameyi Hakkâri Ağır Ceza Mahkemesine sunmuştur. Cumhuriyet savcısı, başvurana, silahlı terör örgütü üyesi olma (TCK'nın 314.

maddesinin 2. fıkrası), terör örgütü propagandası yapma (Terörle Mücadele Kanunu'nun 7. maddesinin 2. fıkrası) ve kanuna aykırı gösteriler düzenleme (2911 sayılı Kanun'un 28. maddesi) suçlarını isnat etmiştir.

135. Başvurana isnat edilen fiiller iddianamede on dört başlık altında belirtilmiştir. Hakkâri Cumhuriyet savcısı, bu bağlamda, öncelikle, başvuranın katıldığı birçok gösteriye atıf yapmıştır. Savcıya göre, söz konusu gösteriler sırasında bazı kişiler terör örgütü propagandası yapmıştır. Cumhuriyet savcısı ayrıca, başvuranın Demokratik Toplum Kongresinin eş başkanlarından biri olduğunu belirtmiştir. Savcıya göre, söz konusu örgüt PKK/KCK terör örgütü talimatları uyarınca kurulmuştur. Savcılık, başvuranın siyasi faaliyet görünümü altında gerçekleştirdiği faaliyetlerinin *dar anlamda (stricto sensu)* siyasi faaliyet olarak değerlendirilemeyeceğini ve bu faaliyetlerin başvuranın silahlı bir terör örgütünün üyesi olduğunu gösterdiğini ileri sürmüştür. Cumhuriyet savcısı, başvuranın, söz konusu terör örgütünün üyesi olduğu iddia edilen kişilerin cenazelerine katıldığını, kanuna aykırı gösteri ve toplantılara katıldığını, suçu ve suçluyu övdüğünü, teröristlerin ölümünü engellemek üzere bir canlı kalkan eylemi düzenlediğini iddia etmiştir. Savcıya göre, söz konusu eylemler başvuranın terör örgütü üyesi olduğunu göstermiştir.

136. Hakkâri Ağır Ceza Mahkemesi, 22 Kasım 2016 tarihinde, Cumhuriyet savcısının iddianamesini kabul etmiştir.

137. Hakkâri Ağır Ceza Mahkemesi, belirtilmemiş bir tarihte, kamu güvenliği nedeniyle başvuranın ceza davasının başka bir mahkemede görülmesi amacıyla Adalet Bakanlığına başvurmuştur. Hakkâri Ağır Ceza Mahkemesi, Yargıtay kararına uygun olarak, 12 Ocak 2017 tarihinde, ceza yargılamasını Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesine göndermiştir.

138. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 27 Şubat 2017 tarihinde, başvuranın tutukluluk halinin devamına karar vermiştir.

139. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 26 Nisan 2017 tarihinde, ilk duruşmasını gerçekleştirmiştir. Başvuran, hakkında yapılan suçlamaları reddetmiştir. Başvuran, milletvekili olduğunu ve yasama sorumsuzluğu ve yasama dokunulmazlığının bulunduğunu belirtmiştir. Başvurana göre, kendisi siyasi faaliyetleri nedeniyle suçlanmıştır. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, duruşma

sonunda, diğer unsurlar arasında başvuranın maruz kaldığı tutukluluk süresini de dikkate alarak, başvuranın serbest bırakılmasına karar vermiştir.

140. Diyarbakır Cumhuriyet savcısı, belirsiz bir tarihte, başvuranın serbest bırakılmasına ilişkin karara karşı itirazda bulunmuştur. Belirtilmemiş bir tarihte, Diyarbakır Ceza Mahkemesi bu itirazı reddetmiştir.

141. Başvuran, belirsiz bir tarihte, CMK'nın 141. maddesine dayanarak, ulusal mahkemeler önünde tazminat davası açmıştır. İlk derece mahkemesi, 10 Kasım 2017 tarihli kararıyla, bu davayı reddetmiştir. Bu dava, ulusal mahkemeler önünde halen derdesttir.

142. Tarafların 2018 yılında sunduğu son unsurlardan, başvuran hakkında açılan ceza davasının Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi önünde halen derdest olduğu anlaşılmaktadır.

F. Başvuran Selma Irmak tarafından yapılan 25463/17 no.lu başvuru

143. Başvuranın milletvekilli olduğu sırada, yetkili Cumhuriyet savcılıkları, büyük çoğunluğu teröre bağlı suçlarla ilgili olmak üzere, başvuran hakkında toplam yirmi üç fezleke düzenlemiştir. Cumhuriyet savcılıkları, ilgilinin yasama dokunulmazlığının kaldırılması için yetkili makamlara başvurmuştur.

144. Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinin ardından, başvuran hakkında yürütülen ceza soruşturmaları, Hakkâri Cumhuriyet savcılığı tarafından tek bir dosyada birleştirilmiştir.

145. Yetkili Cumhuriyet savcılıkları, 20 Temmuz ve 4 Ekim 2016 tarihlerinde, başvurana, kendisi hakkında yürütülen ceza soruşturmaları kapsamında ifade vermeye davet eden çok sayıda tebligat göndermiştir. Bununla birlikte, ilgili, soruşturma makamlarının huzuruna çıkmamıştır.

146. Hakkâri Sulh Ceza Hâkimliği, 8 Ekim 2016 tarihinde, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 153. maddesinin 2. fıkrasına dayanarak, başvuranın ve avukatlarının soruşturma dosyasına erişimlerinin kısıtlanması yönünde bir tedbir uygulanmasına karar vermiştir.

147. Başvuran, 4 Kasım 2016 tarihinde Mardin'de yakalanarak Hakkâri'ye sevk edilmiş ve burada gözaltına alınmıştır.

148. Başvuran, aynı gün, üç avukatın refakatinde, Hakkâri savcılığı huzuruna çıkarılmıştır. Başvuran, hakkında yürütülen soruşturmanın konusunun, milletvekili olarak ifade özgürlüğü tarafından korunan siyasi faaliyetleri olduğunu ifade etmiştir. İlgilinin avukatı, müvekkilinin serbest bırakılmasını talep etmiştir.

149. Başvuranın Cumhuriyet savcısının huzuruna çıkarılmasının ardından, Hakkâri Cumhuriyet savcısı, Hakkâri Sulh Ceza Hâkimliğinden, başvuranın silahlı bir terör örgütüne üye olma (TCK'nın 314. maddesinin 2. fıkrası), terör örgütü propagandası yapma (3713 sayılı Kanun'un 7. maddesinin 2. fıkrası), halkı kin ve düşmanlığa tahrik etme (TCK'nın 216. maddesi), suçu ve suçluyu övme (TCK'nın 215. maddesi) ve kanuna aykırı gösteriler düzenleme ve bunlara katılma (2911 sayılı Kanun'un 28. maddesi) suçlarından tutuklanmasını talep etmiştir. Cumhuriyet savcısına göre, 16-22 Mayıs 2007 tarihleri arasında gerçekleştirilen PKK/Kongragel terör örgütünün 5. Genel kurulunun sonuç bildirisinde, örgütün tavana yayılmasını sağlamak amacıyla örgütün lideri Abdullah Öcalan dört ayaklı bir paradigma ortaya koymuştur. Söz konusu paradigma, kent meclisleri, demokratik siyaset akademisi, Demokratik Toplum Kongresi ve kooperatifler hareketinden oluşmaktaydı. Savcı, bu bağlamda, başvuranın Demokratik Toplum Kongresi eş başkanı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca savcı, başvuranın, Diyarbakır, Hakkâri ve Şırnak'ta düzenlenen farklı gösteriler sırasında yaptığı konuşmaların hemen hemen tümünde toplumu oluşturan bireyler arasında sosyal sınıf, ırk, din, mezhep ve bölge bakımından farklılıklar olduğunu ileri sürmüştür. Başvuran ayrıca, bu farklılıkları halkın kin ve düşmanlığına neden olacak şekilde ifade etmiştir.

150. Başvuran, 4 Kasım 2016 tarihinde, Hakkâri Sulh Ceza Hâkimliği huzuruna çıkarılmıştır. Hakkâri Sulh Ceza Hâkimliği, başvuranın, 5 Ocak 2014 ve 29 Şubat 2016 tarihleri arasında, belirli kişilerin PKK terör örgütü propagandası yaptıkları çok sayıda gösteri ve toplantıya katıldığını değerlendirmiştir. Söz konusu toplantılar sırasında başvuran, ayrıca, halkı kin ve düşmanlığa teşvik eden, Abdullah Öcalan'ı öven ve suçu ve suçluyu öven konuşmalar yapmıştır. Sulh Ceza Hâkimliğine göre, başvuranın söz konusu terör örgütü ile bağlarının devam etmesi ve yoğunluğu ulusal güvenlik için bir tehlike teşkil etmiştir. Sonuç olarak, Sulh Ceza Hâkimliği, delil durumunu, isnat edilen suçun niteliğini ve suç için kanunla öngörülen cezanın ağırlığını, tutukluluk tedbirinin orantılı olmasını dikkate alarak,

başvuranın, yalnızca terör örgütüne üye olma suçundan tutuklanmasına karar vermiştir.

151. Başvuran, 8 Kasım 2016 tarihinde, hakkında verilen tutukluluk kararına karşı itirazda bulunmuştur.

152. Yüksekova Sulh Ceza Hâkimliği, 20 Kasım 2016 tarihli bir kararla, bu itirazı reddetmiştir.

153. Hakkâri Cumhuriyet savcısı, 16 Kasım 2016 tarihinde, başvuran hakkında hazırladığı iddianameyi Hakkâri Ağır Ceza Mahkemesine sunmuştur. Savcı, ilgilinin, silahlı bir terör örgütüne üye olma, suçu ve suçluyu övme, terör örgütü propagandası yapma ve kanuna aykırı gösteriler düzenleme ve bunlara katılma suçlarından mahkûm edilmesini talep etmiştir.

154. Hakkâri Ağır Ceza Mahkemesi, 21 Kasım 2016 tarihinde, Cumhuriyet savcısının iddianamesini kabul etmiştir. Hakkâri Ağır Ceza Mahkemesi, aynı gün, kamu güvenliği nedeniyle başvuranın ceza davasının başka bir mahkemede görülmesi amacıyla Adalet Bakanlığına başvurmuştur. Hakkâri Ağır Ceza Mahkemesi, Yargıtay kararına uygun olarak, 6 Ocak 2017 tarihinde, ceza yargılamasını Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesine göndermiştir.

155. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 18 Nisan 2017 tarihinde, ilk duruşmasını gerçekleştirmiştir. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, başvuranı SEGBİS aracılığıyla dinlemiştir. Başvuran, Anayasa değişikliğiyle yasama dokunulmazlığının kaldırılmasının kanuna uygun olmadığını ileri sürmüştür. Başvurana göre, konuşmaları yasama dokunulmazlığı ve siyasi faaliyetler yürütme hakkı tarafından korunmaktaydı.

156. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 3 Kasım 2017 tarihinde, başvuranı, silahlı bir terör örgütüne üye olma suçundan yedi yıl, altı ay ve terör örgütü propagandası yapma suçundan bir yıl, on sekiz ay hapis cezasına mahkûm etmiştir.

157. Başvuran, belirsiz bir tarihte, bu karara karşı temyiz başvurusunda bulunmuştur.

158. Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi, 15 Şubat 2018 tarihli bir kararla, başvuranın mahkûmiyet kararını onaylamıştır. Sonuç olarak, terör örgütü propagandası yapma suçundan başvuranın mahkûmiyet kararı kesinleşmiştir.

159. Başvuran, belirtilmeyen bir tarihte, terör örgütüne üye olma suçundan mahkûmiyet kararına karşı temyiz başvurusunda bulunmuştur.

160. Başvuranın milletvekilliği, 19 Nisan 2018 tarihinde, terör örgütü propagandası yapma suçundan kesinleşmiş mahkûmiyet kararı nedeniyle düşürülmüştür.

161. Başvuran, CMK'nın belirli hükümlerinde değişiklik yapan 7188 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinin ardından, 28 Ekim 2019 tarihinde, temyiz başvurusunda bulunmuş ve terör örgütü propagandası yapma suçundan hakkında verilen cezanın infazının ertelenmesini ve serbest bırakılmasını talep etmiştir.

162. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 1 Kasım 2019 tarihinde, terör örgütü propagandası yapma suçundan verilen hapis cezasının infazının ertelenmesine karar vermiştir. Ayrıca, başvuranın başka bir yargılama çerçevesinde tutuklu değilse, tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmasına karar vermiştir.

163. Diyarbakır Cumhuriyet savcısı, 3 Kasım 2019 tarihinde, 1 Kasım 2019 tarihli karara itiraz etmiş ve terör örgütü propagandası nedeniyle başvuranın tutukluluğunun devam etmesini talep etmiştir.

164. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 5 Kasım 2019 tarihinde verilen bir kararla, Cumhuriyet savcısının talebini kabul etmiş ve terör örgütü propagandası yapma nedeniyle başvuranın tutukluluk halinin devamına karar vermiştir.

165. Başvuran, 7 Kasım 2019 tarihinde, bu karara itiraz etmiştir.

166. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 22 Kasım 2019 tarihli bir kararla, 5 Kasım 2019 tarihli kararın kanuna ve usule uygun olduğu gerekçesiyle başvuran tarafından sunulan bu itirazı reddetmiştir.

167. Tarafların, 2020 yılının Ocak ayında sunduğu son unsurlardan, başvuran hakkında açılan ceza davasının halen Yargıtay önünde derdest olduğu anlaşılmaktadır.

G. Başvuran Ferhat Encu tarafından yapılan 25464/17 no.lu başvuru

168. Başvuranın milletvekili olduğu sırada, yetkili Cumhuriyet savcılıkları, çoğu teröre bağlı suçlarla ilgili olmak üzere, başvuran hakkında toplam beş fezleke düzenlemiştir. Cumhuriyet savcılıkları, ilgilinin yasama dokunulmazlığının kaldırılması için yetkili makamlara başvurmuştur.

169. Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinin ardından, başvuran hakkında yürütülen yedi

ayrı ceza soruşturması, Şırnak Cumhuriyet savcılığı tarafından tek bir dosyada birleştirilmiştir.

170. Yetkili Cumhuriyet savcılıkları, 29 Haziran 2016 ve 4 Ekim 2016 tarihleri arasında, başvurana, kendisi hakkında yürütülen ceza soruşturmaları kapsamında ifade vermeye davet eden tebligatlar göndermiştir. Bununla birlikte, ilgili, soruşturma makamlarının huzuruna çıkmamıştır.

171. Şırnak Sulh Ceza Hâkimliği, 3 Kasım 2016 tarihinde, CMK'nın 153. maddesinin 2. fıkrasına dayanarak, başvuranın ve avukatlarının soruşturma dosyasına erişimlerinin kısıtlanması yönünde bir tedbir uygulanmasına karar vermiştir.

172. Şırnak Sulh Ceza Hâkimliği, 3 Kasım 2016 tarihinde, Şırnak Cumhuriyet savcısının talebi üzerine, başvuranın yurt dışına çıkışını yasaklamıştır.

173. Aynı gün başvuran, yurt dışına çıkmak üzere havaalanına gitmiştir. Ulusal makamlar, Şırnak Sulh Ceza Hâkimliğinin kararını kendisine bildirmiş ve başvuranın pasaportuna el konulmuştur.

174. Aynı tarihte, Şırnak Sulh Ceza Hâkimliği, Şırnak Cumhuriyet savcısının talebi üzerine, başvuranın tutuklanmasına ve evinde arama işlemi yapılmasına karar vermiştir.

175. Başvuran, aynı gün, İstanbul'da yakalanarak Şırnak'a sevk edilmiş ve burada gözaltına alınmıştır.

176. Başvuran, 4 Kasım 2016 tarihinde, üç avukatın refakatinde, Şırnak savcılığı huzuruna çıkarılmıştır. Başvuran, siyasi nedenlerle suçlandığını ileri sürmüş ve hakkında yapılan suçlamalara ilişkin sorulara cevap vermeyi reddetmiştir. Başvuranın avukatları, özgürlüğünden yoksun bırakılmasının kanuna aykırı olduğunu ileri sürerek, müvekkillerinin serbest bırakılmasını talep etmişlerdir.

177. Başvuranın Cumhuriyet savcısının huzuruna çıkarılmasının ardından, Şırnak Cumhuriyet savcısı, Şırnak Sulh Ceza Hâkimliğinden, ilgilinin terör örgütüne üye olma suçundan tutuklanmasını talep etmiştir.

178. Başvuran aynı tarihte, Şırnak Sulh Ceza Hâkimliği huzuruna çıkarılmıştır. Başvuran, siyasi partisinin sorumlularının şiddete karşı olduklarını ve sorunları çözmek için diyalog ve müzakerelere inandıklarını ileri sürmüştür. Başvurana göre, bu nedenle, HDP Hükümet tarafından bir tehdit olarak

algılanmaktaydı. Başvuran, somut olayda, Cumhurbaşkanının emriyle başlatılan bir yargı tiyatrosunun söz konusu olduğunu ve adil bir yargılama yapılacağına inanmadığını belirtmiştir. Başvuranın avukatları, müvekkillerinin bir milletvekili olduğunu belirterek, özgürlükten yoksun bırakılmasının kanuna aykırı olduğunu ileri sürmüşler ve serbest bırakılmasını talep etmişlerdir.

179. Şırnak Sulh Ceza Hâkimliği, başvuranın avukatlarını dinledikten sonra, ilgilinin terör örgütüne üye olma suçundan tutuklanmasına karar vermiştir. Şırnak Sulh Ceza Hâkimliği, başvuranın konuşmalarının Sözleşme'nin 10. maddesine ve Anayasa'nın 26. maddesine aykırı olduğunu değerlendirmiştir. Şırnak Sulh Ceza Hâkimliği, Mahkeme içtihatlarında belirtildiği gibi, şiddet çağrısının ve terör örgütü propagandasının ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilemeyeceği kanaatine varmıştır. Hâkimliğe göre, başvuranın tutuklanması, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün korunması, kamu düzeninin sağlanması, Cumhuriyetin temel nitelikleri ile Devletin, ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması ve suçluların cezalandırılması gibi meşru amaçlar izlemekteydi. Şırnak Sulh Ceza Hâkimliği, başvuranın kamuya yaptığı açıklamaların içeriğini, hakkında yürütülen ceza soruşturması dosyasını ve fezlekeleri dikkate alarak, başvuranın eylemlerinin propaganda boyutunu aştığı, terör örgütü PKK'nın hiyerarşik yapısına dâhil olduğu ve söz konusu örgütün stratejisini ve eylemlerini benimsediği kanaatine varmıştır. Şırnak Sulh Ceza Hâkimliğine göre, dolayısıyla, ilgili hakkında, bir terör örgütüne üye olma suçunu işlediğine dair kuvvetli şüpheler bulunmaktadır. Sulh Ceza Hâkimliği ardından, isnat edilen suçun niteliğini, söz konusu suç için kanunla öngörülen cezanın ağırlığını, bu suçun CMK'nın 100. maddesinde sıralanan katalog suçlar arasında yer almasını, tutuklamaya alternatif tedbirlerin yetersiz kalacağını dikkate alarak, ilgilinin tutuklanmasının orantılı bir tedbir olduğu kanaatine varmıştır.

180. Başvuran, 9 Kasım 2016 tarihinde, hakkında verilen tutuklama kararına karşı itirazda bulunmuştur.

181. Siirt Sulh Ceza Hâkimliği, 14 Kasım 2016 tarihli bir kararla, bu itirazı reddetmiştir.

182. Şırnak Cumhuriyet savcısı, 18 Kasım 2016 tarihinde, Şırnak Ağır Ceza Mahkemesine başvuran hakkında bir iddianame sunmuştur. Savcı, başvurana, silahlı terör örgütü üyesi olma (TCK'nın 314. maddesinin 2. fıkrası), kanuna aykırı

gösteriler düzenleme (2911 sayılı Kanun'un 28. maddesi) ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'nun hükümlerini ihlal etme (5442 sayılı Kanun'un 66. maddesinin 1. fıkrası) suçlarını isnat etmiştir.

183. Cumhuriyet savcısı, başvuranın, konuşmalarında ve tweetlerinde, teröristleri etkisiz hale getirmek amacıyla güvenlik güçleri tarafından yapılan operasyonlar sırasında öldürülen terör örgütü üyelerinin silahlı mücadele eylemlerini meşrulaştırmaya çalıştığını ileri sürmüştür. Savcıya göre, başvuran ayrıca, ateşkes olan bölgede güvenlik operasyonlarının yürütülmesini engellemek amacıyla PKK üyeleri tarafından düzenlenen kanuna aykırı gösterilere katılmıştır. Ayrıca Cumhuriyet savcısı, başvuranın, güvenlik güçleri tarafından yürütülen operasyonları “katliam” olarak nitelediği ve terör eylemlerini meşrulaştırmaya yönelik açıklamalar yaptığı kanaatine varmıştır.

184. Şırnak Ağır Ceza Mahkemesi, 21 Kasım 2016 tarihinde, Cumhuriyet savcısının iddianamesini kabul etmiştir. Şırnak Ağır Ceza Mahkemesi, aynı gün, dosyanın incelenmesinin ardından, ilgilinin tutukluluk halinin devamına karar vermiştir.

185. Şırnak Ağır Ceza Mahkemesi, 9 Haziran 2017 tarihli bir kararla, başvuranı, terör örgütü propagandası yapma suçundan üç yıl, dokuz ay hapis cezasına mahkûm etmiştir. Şırnak Ağır Ceza Mahkemesi ayrıca, başvuranı, 5442 sayılı Kanun'un 66. maddesini ihlal ettiği gerekçesiyle on ay hapis cezasına mahkûm etmekle birlikte hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar vermiştir. Öte yandan başvuranın, kanuna aykırı gösteriler düzenleme suçundan beraatına karar vermiştir. Şırnak Ağır Ceza Mahkemesi, terör örgütü propagandası yapma suçlamasına ilişkin gerekçesinde, başvuranın konuşmalarını yaptığı ve sosyal medyada paylaşım yaptığı tarihlerin, güvenlik güçlerinin PKK terör örgütü üyelerine karşı operasyonlar yürüttüğü bir döneme denk geldiğini tespit etmiştir. Şırnak Ağır Ceza Mahkemesine göre, başvuranın beyanları, teröristlerin silahlı mücadelesini ve aynı zamanda öz yönetim ilanı çerçevesinde gerçekleştirdikleri eylemleri meşrulaştıran nitelikteydi. Şırnak Ağır Ceza Mahkemesine göre, başvuranın konuşmaları ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilemez zira söz konusu dönemde, kamu düzeni bozulmuş ve halkın ve güvenlik güçlerinin canına kast edilmiştir.

186. Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi, 17 Ekim 2017 tarihinde, bu kararı onaylamıştır. Bu kararla, başvuran hakkında verilen mahkûmiyet kararları kesinleşmiştir.

187. Başvuranın milletvekilliği, 6 Şubat 2018 tarihinde, terör örgütü propagandası yapma suçundan kesinleşmiş mahkûmiyet kararı nedeniyle düşürülmüştür.

H. Başvuran Gülser Yıldırım tarafından yapılan 31033/17 no.lu başvuru

188. Başvuranın milletvekilliği görevi sırasında yetkili savcılıklar, büyük çoğunluğu terörle ilgili suçlara ilişkin olarak başvuran hakkında toplam dokuz fezleke düzenlemiştir. Cumhuriyet savcılıkları, ilgilinin yasama dokunulmazlığının kaldırılması için yetkili makamlara başvurmuştur.

189. Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinin ardından, başvuran hakkında açılan ayrı ceza soruşturmaları Diyarbakır Cumhuriyet savcılığı tarafından birleştirilmiştir.

190. Yetkili Cumhuriyet savcıları, 23 Temmuz ve 11 Ekim 2016 tarihleri arasında, başvurana, kendisi hakkında yürütülen ceza soruşturmaları kapsamında ifade vermeye davet eden çok sayıda tebligat göndermiştir. Bununla birlikte, ilgili, soruşturma makamlarının huzuruna çıkmamıştır.

191. Diyarbakır Cumhuriyet savcısının talebi üzerine, 3 Kasım 2016 tarihinde, Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği başvuranın yakalanmasına ve evinde arama işlemi yapılmasına karar vermiştir.

192. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği, 3 Kasım 2016 tarihinde, 668 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 3. maddesine dayanarak, başvuranın ve avukatlarının soruşturma dosyasına erişimlerinin kısıtlanması yönünde bir tedbir uygulanmasına karar vermiştir.

193. Başvuran, 4 Kasım 2016 tarihinde Mardin'de yakalanarak Diyarbakır'a sevk edilmiş ve burada gözaltına alınmıştır.

194. Başvuran, aynı gün, üç avukatın refakatinde, Diyarbakır savcılığı huzuruna çıkarılmıştır. Başvuran, hakkında yürütülen ceza soruşturmasının siyasi nitelikte olduğunu ve ifade vermeyeceğini belirtmiştir.

195. Başvuranın Cumhuriyet savcısının huzuruna çıkarılmasının ardından, Diyarbakır Cumhuriyet savcısı, Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliğinden, ilgilinin silahlı terör örgütüne üye olma (TCK'nın 314. maddesinin 2. fıkrası) ve halkı suç işlemeye tahrik etme (TCK'nın 214. maddesinin 1. fıkrası) suçlarından tutuklanmasını talep etmiştir. Cumhuriyet savcısı, bu bağlamda, 6 Ekim 2014 tarihinde HDP Merkez Yürütme Kurulu tarafından paylaşılan tweetlerin 6-8 Ekim 2014 tarihlerinde meydana gelen olaylar üzerinde temel bir rolü olduğunu ileri sürmüştür. Cumhuriyet savcısı ardından, başvuranın PKK terör örgütü üyesi olduğu iddia edilen ve güvenlik güçleriyle çatışmalar sırasında yaralanan bir kişiyi hastaneye götürmekten sorumlu olduğunu ve tıbbi tedavi görmesini sağladığını belirtmiştir. Ayrıca Cumhuriyet savcısı, telefon kayıtlarına dayanarak, başvuranın söz konusu terör örgütünün sorumlularından biriyle iletişimde olduğunu ve bu kişinin talimatları uyarınca hareket ettiğini ileri sürmüştür. Cumhuriyet savcısı son olarak, savcılığa göre başvuran ile söz konusu terör örgütü arasındaki bağlantıyı gösteren başvuran tarafından yapılan çok sayıda konuşmaya atıfta bulunmuştur.

196. Başvuran, yine 4 Kasım 2016 tarihinde, Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliğine sevk edilmiştir. Başvuran, halkın bir temsilcisi olduğunu ve bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde eylemlerinin hesabını vermekten korkmadığını ileri sürmüştür. Bununla birlikte, başvuran, mevcut yargılamanın Ak Parti ve Cumhurbaşkanı tarafından başlatılan siyasi bir yargılama olduğunu ve yargı tiyatrosu olduğunu değerlendirerek, sorulara cevap vermeyi reddetmiştir. Başvuranın avukatları, müvekkillerinin bir milletvekili olduğunu belirterek, özgürlükten yoksun bırakılmasının kanuna aykırı olduğunu ileri sürmüşler ve serbest bırakılmasını talep etmişlerdir.

197. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği, başvuranın, Anayasa'nın 83. maddesinin ikinci paragrafında yapılan değişiklik sebebiyle, 20 Mayıs 2016 tarihinden önceki suçlamalar için yasama dokunulmazlığından faydalanamayacağı kanaatine varmıştır. Ardından, Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği, Ekim 2014 yılında Suriye'de DAESH ve PYD arasındaki çatışmaların yoğunlaşması nedeniyle, PKK'nın halkın sokağa inmesi için birçok çağrıda bulunduğunu değerlendirmiştir. Neredeyse aynı zamanda, başvuranın üyesi olduğu HDP Merkez Yürütme Kurulu adına halkın sokağa inmesi için çağrıda bulunan üç tweet yayımlanmıştır. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği ardından, 6-8 Ekim 2014 tarihlerinde meydana

gelen şiddetli eylemleri kaydederek, söz konusu parti tarafından paylaşılan tweetlerin başvuran hakkında kuvvetli bir şüphenin varlığını gösterdiği kanaatine varmıştır: İlgili, iddiaya göre, HDP bünyesindeki görevi nedeniyle, suç işlemeye tahrik etme suçunu işlemiştir. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği ayrıca, başvuranın, konuşmalarında, Abdullah Öcalan'ı ve PKK'yı övdüğünü, söz konusu örgütün şiddetli eylemlerini bir "direniş" olarak nitelendirdiğini ve örgütün öldürülen üyelerinden "şehitlerimiz" diye bahsettiğini ve başvuranın kendisinin silahlı çatışmalar sırasında bir kişiyi hastaneye götürdüğünü belirtmiştir. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği, başvuranın, Abdullah Öcalan'ın ve PKK bayraklarının sergilendiği bazı PKK üyelerinin cenaze törenlerine katıldığını eklemiştir. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği, son olarak, başvuranın, kendisinden yardım isteyen ve güvenlik güçleri ile silahlı çatışmalar sırasında öldürülen bir terör örgütü üyesiyle telefonda konuştuğunu kaydetmiştir. Sonuç olarak, Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği, silahlı bir terör örgütüne üye olma ve halkı bir suç işlemeye tahrik etme suçlarının işlendiğine ilişkin olarak kuvvetli şüphelerin varlığını gösteren somut delillerin bulunduğu kanaatine varmıştır. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği, delil durumunu, söz konusu suçların CMK'nın 100. maddesinin 3. fıkrasında sıralanan suçlar arasında yer almasını ve tutukluluk tedbirinin orantılı olmasını dikkate alarak, başvuranın tutuklanmasına karar vermiştir.

198. Başvuran, 7 Kasım 2016 tarihinde, hakkında verilen tutukluluk kararına karşı itirazda bulunmuştur.

199. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği, 10 Kasım 2016 tarihli bir kararla, bu itirazı reddetmiştir.

200. Diyarbakır Cumhuriyet savcısı, 25 Ocak 2017 tarihinde, Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi önünde başvuran hakkında bir iddianame sunmuştur. Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığı, ilgiliye, silahlı terör örgütü kurma veya yönetme, terör örgütü propagandası yapma, halkı kin ve düşmanlığa tahrik etme, suçu ve suçluyu övme, suç işlemeye alenen tahrik etme, halkı kanuna aykırı gösterilere teşvik etme suçlarını isnat etmiştir. Savcılık, iddianamede, esas olarak, başvuranın tutukluluğunun temelini teşkil eden aynı fiillere dayanmıştır.

201. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 27 Ocak 2017 tarihinde, Cumhuriyet savcısının iddianamesini kabul etmiştir. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, aynı

gün, yetkisizlik kararı vermiş ve ceza yargılamasını Mardin Ağır Ceza Mahkemesi önüne göndermiştir.

202. Mardin Ağır Ceza Mahkemesi, 16 Şubat 2017 tarihinde, yetkisizlik kararı vermiştir.

203. Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi, 13 Mart 2017 tarihinde, Mardin Ağır Ceza Mahkemesinin davaya bakmaya yetkili olduğuna karar vermiştir.

204. Mardin Ağır Ceza Mahkemesi, 2 Mayıs 2017 tarihinde, ilk duruşmasını gerçekleştirmiştir. Bu duruşma kapsamında, ihtilaf konusu konuşmasının hiçbir şekilde şiddete çağrıda bulunmadığını ve barışa yönelik olduğunu ileri süren başvuranın ifadesi dinlenmiştir. Başvuran, milletvekili olarak görevini hatırlatarak, bütün vatandaşların kendisine telefonla ulaşabileceğini açıklamıştır. Bu bağlamda başvuran, kendisini arayan kişilerin kimliklerini tanınmasının imkânsız olduğunu belirtmiştir. Başvuran, Valilik ve Dargeçit Jandarma Komutanlığı ile iletişim kurmasının ardından, bir kişinin cansız bedenini hastaneye getirdiğini eklemiştir. Dolayısıyla başvuran, kendisine göre bir suç teşkil etmeyen bu eyleminden yetkili makamların haberdar olduğunu belirtmiştir. Başvuran, HDP'nin Twitter hesabından yayımlanan çağrılarla ilgili olarak, somut olayda DAES'e karşı bir tepkinin söz konusu olduğunu ve şiddete çağrıda bulunmadıklarını belirtmiştir.

205. Mardin Ağır Ceza Mahkemesi, 22 Eylül 2017 tarihinde, silahlı terör örgütü oluşturma veya yönetme suçuna ilişkin ceza yargılamasını, bu davadan ayırarak, başka bir numara ile kaydedilmesine karar vermiştir. Ağır Ceza Mahkemesi, 25 Ekim 2017 tarihinde bu ceza yargılaması kapsamında ilgilinin tutukluluk halinin devamına karar vermiştir.

206. Mardin Ağır Ceza Mahkemesi, 15 Kasım 2017 tarihinde başvuranın, halkı suç işlemeye tahrik suçundan serbest bırakılmasına karar vermiştir.

207. Mardin Ağır Ceza Mahkemesi, 19 Nisan 2018 tarihinde başvuranı, bir terör örgütüne üye olmaktan 7 yıl, 6 ay hapis cezasına mahkûm etmiştir.

208. Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi, 11 Temmuz 2018 tarihli bir kararla, Mardin Ağır Ceza Mahkemesinin kararını bozmuştur. Bölge Adliye Mahkemesi, başvuran hakkında bir terör örgütüne üye olduğu gerekçesiyle açılan ve halen derdest olan başka bir dava daha bulunduğuna kanaatine varmıştır. Bölge Adliye Mahkemesi, öncelikle bu iki dava arasında hukuki veya olgusal bağlantılar bulunup bulunmadığının incelenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bölge Adliye

Mahkemesi ayrıca, şayet aralarında bağlantı bulunuyorsa bu iki davanın birleştirilmesi gerektiği kanaatine varmıştır.

209. Taraflarca 2019 yılında sunulan unsurlardan, başvuran hakkında açılan ceza davalarının, halen Mardin Ağır Ceza Mahkemesi önünde derdest olduğu anlaşılmaktadır.

I. Başvuran Nursel Aydoğan tarafından yapılan 36268/17 no.lu başvuru

210. Başvuranın milletvekilli olduğu sırada, yetkili Cumhuriyet savcılıkları tarafından, başvuran hakkında büyük çoğunluğu terörle ilgili suçlardan olmak üzere toplam yirmi bir fezleke hazırlamıştır. Yetkili Cumhuriyet savcılıkları, ilgilinin yasama dokunulmazlığının kaldırılması için yetkili makamlara başvurmuştur.

211. Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinin ardından, başvuran hakkında yürütülen ceza soruşturmaları, Şırnak Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından birleştirilmiştir.

212. Yetkili Cumhuriyet savcılıkları, 27 Temmuz ve 26 Ekim 2016 tarihleri arasında, başvurana, kendisi hakkında yürütülen ceza soruşturmaları kapsamında ifade vermeye davet eden çok sayıda tebligat göndermiştir. Bununla birlikte, ilgili, soruşturma makamlarının huzuruna çıkmamıştır.

213. Şırnak Sulh Ceza Hâkimliği, 4 Kasım 2016 tarihinde, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 153. maddesinin 2. fıkrasına dayanarak, başvuranın ve avukatlarının soruşturma dosyasına erişimlerini kısıtlama tedbiri uygulanmasına karar vermiştir.

214. Başvuran, 4 Kasım 2016 tarihinde Diyarbakır'da yakalanarak Şırnak'a sevk edilmiş ve burada gözaltında tutulmuştur.

215. Başvuran aynı tarihte Şırnak Cumhuriyet Savcılığı huzuruna çıkarılmıştır. Başvuran burada, Anayasa uyarınca yasama dokunulmazlığına sahip olduğunu belirtmiştir. Başvuran, yasama dokunulmazlığının kaldırılmasının Anayasa'ya aykırı olduğunu değerlendirmiştir. İlgili, milletvekilliği görevi devam ettiği sürece ifade vermeyeceğini eklemiştir.

216. Başvuranın Cumhuriyet savcısının huzuruna çıkarılmasının ardından, Şırnak Cumhuriyet Savcısı, Şırnak Sulh Ceza Hâkimliğinden ilgilinin silahlı terör örgütüne üye olma suçundan (TCK'nın 314. maddesinin 2. fıkrası) tutuklanması

talebinde bulunmuştur. Cumhuriyet savcısı, talebinde başvuranın eylem ve sözlerinin, terör örgütü propagandasının ötesine geçtiği ve bu türden bir örgüte üyelik teşkil ettiği kanaatine varmıştır.

217. Başvuran yine 4 Kasım 2016 tarihinde, Şırnak Sulh Ceza Hâkimliği huzuruna çıkarılmıştır. Başvuran, yasama dokunulmazlığına sahip olan bir milletvekili olduğunu ileri sürmüştür. Başvurana göre, yasama dokunulmazlığının kaldırılması Anayasa'ya aykırıdır. İlgili kendisi hakkında açılan ceza davasının, siyasi bir yargılama olduğu kanaatine varmıştır. Başvuranın avukatları, müvekkillerinin bir milletvekili olduğunu belirterek, özgürlükten yoksun bırakmanın Kanun'a aykırı olduğunu ileri sürmüşler ve serbest bırakılmasını talep etmişlerdir.

218. Şırnak Sulh Ceza Hâkimliği, başvuranın avukatlarını dinledikten sonra, ilgilinin, terör örgütü üyeliğinden tutuklanmasına karar vermiştir. Sulh Ceza Hâkimliği, başvurana isnat edilen fiillerin terör örgütü propagandası yapmanın ötesine geçtiği kanaatine varmıştır. Sulh Ceza Hâkimliğine göre, başvuranın söz konusu silahlı terör örgütü ile bağlantılarının bir süreklilik ve yoğunluk teşkil etmiştir. Sonuç olarak, Sulh Ceza Hâkimliği, ilgili hakkında terör örgütüne üye olma suçunu işlemiş olduğuna dair kuvvetli şüphelerin bulunduğu kanaatine varmıştır. Sulh Ceza Hâkimliği daha sonra, kaçma riskini, isnat edilen suçun niteliğini, delil unsurlarının durumunu, bu suç için Kanun'da öngörülen cezanın ağırlığını, bu fiilin CMK'nın 100. maddesinde sıralanan suçlar arasında yer aldığını ve tutukluluğa alternatif tedbirlerin yetersiz görüldüğünü dikkate alarak, ilgilinin tutuklanmasının orantılı bir tedbir olduğu kanaatine varmıştır.

219. Başvuran, 11 Kasım 2016 tarihinde, hakkında verilen tutukluluk kararına karşı itirazda bulunmuştur.

220. Şırnak Sulh Ceza Hâkimliği, 8 Aralık 2016 tarihli bir kararla, bu başvuruyu reddetmiştir.

221. Şırnak Cumhuriyet Savcılığı, 22 Aralık 2016 tarihinde, Şırnak Ağır Ceza Mahkemesine başvuran hakkında bir iddianame sunmuştur. Şırnak Cumhuriyet Savcılığı, ilgiliye, terör örgütüne üye olma, terör örgütü propagandası yapma, halkı kin ve düşmanlığa tahrik etme, suçu ve suçluyu övme ve yasa dışı gösteriler düzenleme veya bunlara katılma suçlarını isnat etmiştir.

222. Başvurana Cumhuriyet savcılığı tarafından isnat edilen fiiller aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

i) Başvuran, 21 Nisan 2013 tarihinde, Abdullah Öcalan'ın çözüm sürecinin başarısız olması durumunda yeni bir süreç başlatılacağını söylediğini belirtmiştir. Abdullah Öcalan söz konusu süreci, iç savaş olarak tanımlamış ve sonraki sürecin, 50.000 kişinin katılacağı bu savaşla tamamlanacağını belirtmiştir.

ii) Başvuran, Demokratik Toplum Kongresi tarafından “demokratik özerklik” kurmak amacıyla düzenlenen toplantılara katılmıştır.

iii) Başvuran, PKK terör örgütü üyelerinin cenaze törenlerine katılmış ve bu terör örgütünün liderinin hapis cezasına son verilmesine yönelik gösterilere katılmıştır.

iv) Başvuran 14 Ocak 2012 tarihli konuşmasında, aşağıda belirtilen konuşmayı yapmıştır: “15 Ağustos 1984’te, 12 Eylül [1980] [askeri darbesinin] ağır koşulları [sebebiyle] neredeyse bir tek yaprağın bile kıpırdamadığı bir dönemde, Kürt halkının yiğit ve onurlu evlatları, direniş başlattılar [PKK’nın ilk terör saldırıları, 15 Ağustos 1984 tarihinde Hakkâri ve Siirt’te gerçekleştirilmiştir]. Siz Ak Parti Hükümeti böylesine şanlı bir direnişin sahibi olan Kürt halkına geri adım attıramazsınız, sindiremezsiniz. Bu halk 30 yıldır sinmedi, geri adım atmadı. Bundan sonrada alanlarda meydanlarda yaşama dair neresi varsa her yerde direnmeye ve mücadeleyi zaferle taçlandırınca kadar bu yolda yürümeye devam edecektir. Siz de bunu bilin diyoruz. Bilin ona göre tavır alın.”

v) Başvuran, 4 Mart 2012 tarihli konuşmasında, aşağıda belirtilenleri beyan etmiştir: “Biz bugün Kürt sorunun çözümü için en önemli tek aktör olarak gördüğümüz Öcalan’a özgürlük istemek için alanlardayız. Özgürlük [özgürlüğünü] talep etmek için alanlardayız.”

vi) Başvuran, 21 Mart 2012 tarihinde bir konuşma yapmıştır, bu konuşmanın ilgili kısımları aşağıdaki gibidir: “Sizin böyle bir gücünüz yok. PKK’yı imha edemezsiniz, tasfiye edemezsiniz. Bu bir realitedir. Bu bir gerçekliktir. Çünkü PKK sadece dağda on bin gerillayla sınırlı bir hareket değildir. Bugün PKK alanlarda, meydanlarda, milyonlarca kişidir artık.”

223. Şırnak Ağır Ceza Mahkemesi, 29 Aralık 2016 tarihinde, Cumhuriyet savcısının sunduğu iddianameyi kabul etmiştir.

224. Ağır Ceza Mahkemesi, 2 Ocak 2017 tarihinde, yetkisizlik kararı vererek, ceza davasını Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesine sevk etmiştir. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, aynı tarihte, ilgilinin tutukluluk halinin devamına karar vermiştir.

225. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 21 Nisan 2017 tarihinde, ilk duruşmasını gerçekleştirmiştir. Başvuran ifadesinde, bu durumda meşru fiillerinin siyasi nitelikte bir ceza davasına konu olduğunu ileri sürmüştür. Başvuran, kendisine isnat edilen fiillerin, ifade özgürlüğü ve toplanma özgürlüğüyle ilgili olduğu ve Kürt sorununun barışçıl şekilde çözümlenmesine yönelik olduğu gerekçesiyle serbest bırakılmasını talep etmiştir.

226. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, duruşma sonunda başvuranın tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmasına karar vermiştir.

227. Diyarbakır Cumhuriyet savcısı, belirtilmeyen bir tarihte, başvuranın serbest bırakılması kararına itirazda bulunmuştur.

228. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 28 Nisan 2017 tarihinde Cumhuriyet savcısının talebini kabul ederek, başvuran hakkında yakalama kararı vermiştir. Ancak başvuranın kaçması sebebiyle bu karar icra edilmemiştir.

229. Başka bir ceza davası kapsamında terör örgütü propagandası suçundan verilen kesinleşmiş mahkûmiyet kararı nedeniyle, 9 Mayıs 2017 tarihinde, başvuranın milletvekilliği düşürülmüştür.

230. Başvuran belirtilmeyen bir tarihte, CMK'nın 141. maddesine dayanarak, tazminat talebiyle Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesine başvurmuştur. Ağır Ceza Mahkemesi, 3 Kasım 2017 tarihli bir kararla, ilgilinin talebini reddetmiştir. Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi, 10 Ocak 2018 tarihli kararla, Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesinin kararını onaylamıştır. Dava, halen Yargıtay önünde derdesttir.

231. Taraflarca son olarak 2019 yılında sunulan unsurlardan, başvuran hakkında açılan ceza davasının, halen Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi önünde derdest olduğu anlaşılmaktadır.

J. Başvuran Çağlar Demirel tarafından yapılan 39732/17 no.lu başvuru

232. Başvuranın milletvekilli olduğu sırada, yetkili Cumhuriyet savcılıkları tarafından, başvuran hakkında büyük çoğunluğu terörle ilgili suçlardan olmak üzere

toplam on altı fezleke hazırlamıştır. Yetkili Cumhuriyet savcılıkları, ilgilinin yasama dokunulmazlığının kaldırılması için yetkili makamlara başvurmuştur.

233. Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinin ardından, Diyarbakır Cumhuriyet savcısı, başvuran hakkında yürütülen on bir ayrı ceza davasının tek bir dosyada birleştirilmesine karar vermiştir.

234. Diyarbakır Cumhuriyet savcısı, 19 Eylül 2016 tarihinde, başvurana, kendisi hakkında yürütülen ceza soruşturmaları kapsamında ifade vermeye davet eden çok sayıda tebligat göndermiştir. Bununla birlikte, ilgili, soruşturma makamlarının huzuruna çıkmamıştır.

235. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği 20 Eylül 2016 tarihinde, CMK'nın 153. maddesine dayanarak, başvuranın ve avukatlarının soruşturma dosyasına erişimlerinin kısıtlanması yönünde bir tedbir uygulanmasına karar vermiştir. Dosyada yer alan unsurlardan, ilgilinin bu karara karşı hiçbir itirazda bulunmadığı anlaşılmaktadır.

236. Diyarbakır Cumhuriyet savcısı, 20 Ekim 2016 tarihinde, başvuran hakkında hazırladığı iddianameyi Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesine sunmuştur. Cumhuriyet savcısı, ilgiliye, silahlı terör örgütü üyesi olma, terör örgütü propagandası yapma ve yasa dışı gösterilere katılma suçlarını isnat etmiştir. Cumhuriyet savcısı tarafından başvuran hakkında yapılan suçlamalar aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

i) Başvuran, 24 Mayıs 2015 tarihinde, savcılığa göre PKK terör örgütünün propagandasının yapıldığı bir konsere katılmıştır. Başvuran burada toplanan kalabalığa bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında, PKK'nın hayatını kaybeden üyelerini “şehit” ve Abdullah Öcalan'ı da “başkan” olarak nitelendirmiştir.

ii) Başvuranın da aralarında bulunduğu bir grup, 1 Ağustos 2015 tarihinde toplanarak bir basın açıklaması yapmış ve güvenlik güçlerinin uyarılarına rağmen dağılmayı reddetmiştir.

iii) Başvuranın da aralarında bulunduğu bir grup, 13 Eylül 2015 tarihinde, güvenlik güçleri tarafından yürütülen operasyonlar sebebiyle, sokağa çıkma yasağının uygulanmaya devam ettiği Sur'a gitmeye çalışmıştır. Başvuran, güvenlik güçlerinin uyarına rağmen, dağılmayı reddetmiştir.

iv) Başvuran, 2015 ile 2016 yıllarında yaptığı birçok konuşmada, güvenlik güçleri tarafından yürütülen operasyonları “katliam” olarak nitelendirmiştir. Başvuran, hendeklerin kazılması gibi fiilleri Kürt halkının direnişi olarak değerlendirmiş ve arkasından gidilmesi gereken hareketler olduğu kanaatine varmıştır. Cumhuriyet savcılığına göre, başvuran ayrıca PKK terör örgütünün üyelerinin şiddet eylemlerini övmüştür.

237. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 7 Kasım 2016 tarihinde, Cumhuriyet savcısının iddianamesini kabul etmiştir.

238. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 18 Kasım 2016 tarihinde, iddianamenin başvurana tebliğ edilmesine karar vermiştir. Ağır Ceza Mahkemesi, aynı tarihte, başvuranın avukatını ilk duruşmaya çağırarak, bu duruşma, 16 Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

239. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, Diyarbakır Cumhuriyet savcısının talebi üzerine ve Diyarbakır İl Emniyet Müdürlüğünün raporunu dikkate alarak, ivedi bir duruşma gerçekleştirerek, başvuranın tutuklanması için yakalama müzekkeresi düzenlenmesine karar vermiştir.

240. Başvuran, 13 Aralık 2016 tarihinde, Ankara’da yakalanmış ve Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi huzuruna çıkarılmıştır. Başvuran eylemlerinin, meşru siyasi faaliyetlerine bağlı olduğunu ileri sürerek, böyle bir suç işlediğini inkâr etmiştir. Başvuran ayrıca, yasama dokunulmazlığının bulunduğunu belirtmiştir.

241. Ağır Ceza Mahkemesi, duruşma sonunda, başvuranın silahlı terör örgütüne üye olma suçundan tutuklanmasına karar vermiştir. Ağır Ceza Mahkemesi, başvuranın, Anayasa’nın 83. maddesinin ikinci paragrafında yapılan değişiklik sebebiyle, yasama dokunulmazlığından faydalanamayacağı kanaatine varmıştır. Ağır Ceza Mahkemesine göre, ilgili hakkında, bir terör örgütüne üye olma suçunu işlediğine dair kuvvetli şüpheler bulunmaktadır. Ağır Ceza Mahkemesi ardından, söz konusu suçun CMK’nın 100. maddesinde sıralanan suçlar arasında yer aldığı ve tutuklamaya alternatif tedbirlerin yetersiz görüldüğü gerekçeleriyle, ilgilinin tutuklanmasının orantılı bir tedbir olduğu kanaatine varmıştır.

242. Başvuran, 20 Aralık 2016 tarihinde hakkında verilen tutuklama kararına karşı itirazda bulunmuştur.

243. Ağır Ceza Mahkemesi, 28 Aralık 2016 tarihli kararla, bu itirazı reddetmiştir.

244. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 14 Temmuz 2017 tarihli kararla, başvuranı, terör örgütüne üye olma suçundan, yedi yıl, altı ay hapis cezasına mahkûm etmiştir. Ağır Ceza Mahkemesine göre, başvuranın ihtilaf konusu konuşmaları, yasama sorumsuzluğunun kendisine sağladığı korumanın kapsamına girmemektedir. Ağır Ceza Mahkemesi, karar gerekçesinde, Cumhuriyet savcısı tarafından başvurana isnat edilen suçlamalara atıfta bulunmuştur (bk. yukarıda 236. paragraf). Başvuranın diğer suçlamalardan beraatına karar verilmiştir.

245. Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi, 5 Ekim 2017 tarihinde, başvurana silahlı terör örgütüne üye olma suçundan verilen cezayı onaylamıştır.

246. Başvuran, belirtilmeyen bir tarihte bu karara karşı Yargıtay önünde temyiz başvurusunda bulunmuştur.

247. Başvuran, 27 Kasım 2017 tarihinde, CMK'nın 141. maddesine dayanarak, ulusal mahkemeler önünde tazminat davası açmıştır. İlk derece mahkemesi, 26 Haziran 2018 tarihli kararıyla, bu davayı reddetmiştir. Bu dava, ulusal mahkemeler önünde halen derdesttir.

248. Yargıtay, 13 Temmuz 2018 tarihli bir kararla, başvuran hakkında verilen mahkûmiyet kararını bozmuştur. Yargıtay yine de, delil unsurlarının durumu bakımından, ilgilinin tutukluluk halinin devamına karar vermiştir.

249. Başvuranın dava dosyası, önce Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesine, ardından Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesine sevk edilmiştir. Yetkili mahkemeler, yeniden başvuranın tutukluluk halinin devamına karar vermiştir.

250. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 10 Ocak 2020 tarihli kararla, başvuranı, terör örgütüne üye olma suçundan, yedi yıl, altı ay hapis cezasına mahkûm etmiştir.

251. Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi, 25 Şubat 2020 tarihinde, başvuranın mahkûmiyet kararını onaylamıştır.

252. Tarafların, 2021 yılında sunduğu son unsurlardan, başvuran hakkında açılan ceza davasının halen Yargıtay önünde derdest olduğu anlaşılmaktadır.

K. Başvuran Ayhan Bilgen tarafından yapılan 41087/17 no.lu başvuru

253. Başvuranın milletvekili olduğu sırada, yetkili Cumhuriyet savcılıkları, başvuran hakkında, teröre bağlı suçlarla ilgili iki fezleke düzenlemiştir. Cumhuriyet savcılıkları, ilgilinin yasama dokunulmazlığının kaldırılması için yetkili makamlara başvurmuşlardır.

254. Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinin ardından, başvuran hakkında yürütülen ceza soruşturmaları Diyarbakır Cumhuriyet savcılığı tarafından tek bir dosyada birleştirilmiştir.

255. Başvuran, 29 Ocak 2017 tarihinde, yakalanarak gözaltına alınmıştır.

256. Başvuran aynı tarihte, Diyarbakır Cumhuriyet savcısı huzuruna çıkarılmıştır. Başvuran, milletvekili olduğunu ve dolayısıyla yasama dokunulmazlığı bulunduğunu beyan etmiştir. Başvurana göre, yasama dokunulmazlığının kaldırılması Anayasa'ya aykırıdır.

257. Başvuranın Cumhuriyet savcısının huzuruna çıkarılmasının ardından, Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı, Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliğinden, ilgilinin silahlı terör örgütüne üye olma suçundan tutuklanması talebinde bulunmuştur. Cumhuriyet savcısına göre, HDP'nin Merkez Yürütme Kurulu üyesi olan başvuran, 6 ve 8 Ekim 2014 tarihleri arasında meydana gelen şiddet eylemlerinden sorumludur.

258. Başvuran aynı tarihte, Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği huzuruna çıkarılmıştır. Kendisine göre, ihtilaf konusu tweetler ifade özgürlüğü kapsamına girmektedir. Başvuran, bilinmeyen bir kişi tarafından yayımlandıkları ve siyasi partinin yürütme kurulunun bunları yayınlama kararı almadığını belirtmiştir.

259. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği, başvuranın avukatlarını dinledikten sonra başvuranın serbest bırakılmasına ve aynı zamanda başvurana yurt dışına çıkış yasağı getirilmesine karar vermiştir.

260. Diyarbakır Cumhuriyet savcısı, aynı tarihte başvuranın serbest bırakılmasına ilişkin karara itirazda bulunmuştur.

261. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği, 30 Ocak 2017 tarihinde, başvuran hakkında yakalama müzekkeresi düzenlemiştir.

262. Başvuran, 31 Ocak 2017 tarihinde, üç avukatının refakatinde Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği huzuruna çıkarılmıştır. Başvuran, HDP'nin merkez yürütme kurulunun söz konusu toplantısına katılmadığını ve partinin Twitter hesabından yayımlanan tweetlerden haberdar olmadığını beyan etmiştir. İlgilinin avukatları, müvekkillerinin serbest bırakılmasını talep etmişlerdir.

263. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği, duruşma sonunda, başvuranın silahlı terör örgütüne üye olma suçundan tutuklanmasına karar vermiştir.

264. Başvuran, 2 Şubat 2017 tarihinde, hakkında verilen tutuklama kararına karşı itirazda bulunmuştur.

265. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği, 6 Şubat 2017 tarihli kararla, başvuranın itirazını reddetmiştir.

266. Diyarbakır Cumhuriyet savcısı, 8 Şubat 2017 tarihinde, başvuran hakkında hazırladığı iddianameyi Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesine sunmuştur. Cumhuriyet savcısı, başvurana, silahlı terör örgütü üyesi olma (TCK'nın 314. maddesinin 2. fıkrası), suç işlemeye alenen tahrik etme (TCK'nın 214. maddesinin 1. fıkrası) ve yasa dışı gösteriler düzenleme (2911 sayılı Kanun'un 28. maddesi) suçlarını isnat etmiştir. Başvurana isnat edilen fiiller, esasen HDP'nin resmi Twitter hesabından yayımlanan tweetlerle ve 6-8 Ekim 2014 olaylarıyla ilgilidir.

267. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 8 Ağustos 2017 tarihinde, ilk duruşmasını gerçekleştirmiştir. Başvuran, hakkında yapılan suçlamaları inkâr etmiştir. Başvuran, HDP'nin merkez yürütme kurulunun 6 Ekim 2014 tarihinde gerçekleştirdiği toplantıya katılmadığını ve dolayısıyla partinin Twitter hesabından yayımlanan tweetlerden sorumlu olmadığını belirtmiştir.

268. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, 8 Eylül 2017 tarihinde, diğer unsurlar arasında başvuranın maruz kaldığı tutukluluk süresini de dikkate alarak, başvuranın serbest bırakılmasına karar vermiştir.

269. Bu ceza davasının sonucu hakkında Mahkemeye başka bir bilgi sunulmamıştır. Taraflarca Mahkemeye son olarak 2021 yılının Ocak ayında sunulan unsurlardan, Ankara Sulh Ceza Hâkimliği tarafından 2 Ekim 2020 tarihinde, 6-8 Ekim 2014 olaylarıyla ilgisi olduğu gerekçesiyle hakkında açılan ceza soruşturmasına ilişkin olarak başvuranın yeniden tutuklanmasına karar verildiği anlaşılmaktadır. Mahkemeye başvuran hakkında açılan bu ceza soruşturmasının sonucu hakkında bilgi verilmemiştir.

L. Başvuran Burcu Çelik tarafından yapılan 68853/17 no.lu başvuru

270. Başvuranın milletvekili olduğu sırada, yetkili Cumhuriyet savcılıkları, büyük çoğunluğu teröre bağlı suçlarla ilgili olmak üzere, başvuran hakkında birçok fezleke düzenlemiştir. Yetkili Cumhuriyet savcılıkları, ilgilinin yasama dokunulmazlığının kaldırılması için yetkili makamlara başvurmuştur.

271. Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinin ardından, Adalet Bakanlığı, başvuranın dosyalarını, gereğinin yapılması için Muş ve Hınıs Cumhuriyet savcılarına göndermiştir. Hınıs Cumhuriyet savcısı tarafından verilen yetkisizlik kararının ardından, başvuran hakkında yürütülen farklı ceza soruşturmaları, Muş Cumhuriyet savcısı tarafından tek bir dosyada birleştirilmiştir.

272. Muş Cumhuriyet savcılığı, 21 Haziran 2016 tarihinde, başvuranı telefonla aramış ve hakkında yürütülen ceza soruşturması kapsamında ifade vermeye davet etmiştir. Başvuran, mensubu olduğu siyasi partinin, bu usulün Anayasa'ya aykırı olduğuna karar vermiş olması sebebiyle, savcılık huzurunda ifade vermeye gelmeyeceğini beyan etmiştir.

273. Muş Cumhuriyet savcısı, 1 Eylül 2016 tarihinde, başvuran hakkında hazırladığı iddianameyi Muş Ağır Ceza Mahkemesine sunmuştur. Muş Cumhuriyet savcısı, ilgiliye, silahlı terör örgütüne üye olma, halkı kin ve düşmanlığa tahrik ve terör örgütü propagandası yapma suçlarını isnat etmiştir. Cumhuriyet savcısı tarafından başvuran hakkında yapılan suçlamalar aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

i) Başvuran, seçimlerin ertesi günü olan 8 Haziran 2015 tarihinde, köy korucuları ile ilgili şu beyanlarda bulunmuştur: “Bu memleketten defolup gideceksiniz. Bize uzattığınız o keleş size çevirmesini çok iyi biliyoruz.”

ii) Başvuran, 25 Aralık 2015 tarihinde, PKK üyesi olduğu iddia edilen bir kişinin cenaze törenine katılmış ve cenaze töreninde şu konuşmayı yapmıştır: “Bu zamanlar sözlerin tükendiği, cümlelerin bittiği zamanlardır. 7 Haziran'dan sonra bu halka ve Kürdistan'a yapılan savaş konseptiyle birlikte binlerce, onlarca gencimiz, yoldaşımız ve çocuklarımız katledildi. Bu mücadele sonuna kadar devam edecektir”

iii) Başvuran, güvenlik güçleri ile aralarında çıkan çatışma sırasında 5 Nisan 2016 tarihinde öldürülen, PKK üyesi olduğu iddia edilen bir kişinin cenaze törenine katılmıştır.

274. Muş Ağır Ceza Mahkemesi, 9 Eylül 2016 tarihinde, Cumhuriyet savcısının iddianamesini kabul etmiştir.

275. Muş Cumhuriyet savcısı, 15 Kasım 2016 tarihinde sunduğu yeni bir iddianameyle, başvuranın, terör örgütü üyesi olduğu gerekçesiyle cezaya mahkûm edilmesini talep etmiştir. Cumhuriyet savcısı bu bağlamda, başvuranın, 2 Mart 2016 tarihinde güvenlik güçleri ile aralarında çıkan çatışma sırasında öldürülen, PKK üyesi olduğu iddia edilen bir kişinin cenaze törenine katıldığını ileri sürmüştür.

276. Muş Ağır Ceza Mahkemesi, 23 Kasım 2016 tarihinde, başvuran hakkında açılan iki ceza davasını tek bir dosyada birleştirmiştir.

277. Muş Ağır Ceza Mahkemesi, 8 Nisan 2017 tarihinde, başvuran hakkında yakalama müzekkeresi düzenlemiştir.

278. Başvuran, 19 Nisan 2017 tarihinde yakalanarak, Muş Ağır Ceza Mahkemesi huzuruna çıkarılmış ve hakkında yapılan suçlamalara ilişkin olarak ilk defa ifadesi alınmıştır. Ağır Ceza Mahkemesi, duruşma sonunda, başvuranın silahlı terör örgütüne üye olma suçundan tutuklanmasına karar vermiştir. Ağır Ceza Mahkemesine göre, ilgili hakkında, bir terör örgütüne üye olma suçunu işlediğine dair kuvvetli şüpheler bulunmaktadır. Ağır Ceza Mahkemesi ardından, söz konusu suçun CMK'nın 100. maddesinde sıralanan suçlar arasında yer aldığı, tutuklamaya alternatif tedbirlerin yetersiz görüldüğü ve suç için öngörülen cezanın ağırlığı gerekçeleriyle, ilgilinin tutuklanmasının orantılı bir tedbir olduğu kanaatine varmıştır.

279. Başvuran, 26 Nisan 2017 tarihinde hakkında verilen tutuklama kararına karşı itirazda bulunmuştur.

280. Muş Ağır Ceza Mahkemesi, 2 Mayıs 2017 tarihli kararla, bu itirazı reddetmiştir.

281. Muş Ağır Ceza Mahkemesi, 6 Ekim 2017 tarihinde verilen bir kararla, başvuranın, halkı kin ve düşmanlığa tahrik etme ve terör örgütünün propagandasını yapma suçlarından beraatine karar vermiştir. Diğer taraftan, Muş Ağır Ceza Mahkemesi, terör örgütüne bilerek ve isteyerek yardım ettiği gerekçesiyle başvuranı, altı yıl hapis cezasına mahkûm etmiştir.

282. Erzurum Bölge Adliye Mahkemesi, 9 Nisan 2018 tarihli kararla, başvuranın 8 Haziran 2015 tarihinde yapmış olduğu konuşmadan, köy korucularını tehdit ettiğinin açıkça anlaşıldığı kanaatine varmıştır. Erzurum Bölge Adliye Mahkemesi, başvurunu bu suçtan üç yıl, yirmi dört ay hapis cezasına mahkûm etmiştir. Bölge Adliye Mahkemesi başvurunu ayrıca, silahlı terör örgütünün hiyerarşik yapısına dâhil olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemekten bir yıl, on gün hapis cezasına mahkûm etmiştir. Bölge Adliye Mahkemesi, terör örgütü propagandası yapma suçuna ilişkin olarak, başvurunu bir yıl, üç ay hapis cezasına mahkûm etmiştir. Terör örgütü lehinde propaganda yayma suçuna ilişkin olarak, Erzurum Bölge Adliye Mahkemesi, başvurunu bir yıl, üç ay hapis cezasına mahkûm etmiştir.

283. Yargıtay, 14 Eylül 2019 tarihli bir kararla, başvuran hakkında, terör örgütü lehinde propaganda yapma suçundan verilen mahkûmiyet kararını onamıştır. Yargıtay, Bölge Adliye Mahkemesinin ilgilinin cezalandırılmasına ilişkin diğer yönlerle ilgili olarak vermiş olduğu kararı bozmuştur. Yüksek Mahkeme, başvuran tarafından maruz kalınan tutukluluk süresi bakımından, başvuranın serbest bırakılmasına karar vermiştir.

284. Tarafların, 2020 yılının Mart ayında ibraz ettiği son bilgilerden, başvuran hakkında açılan ceza davasının halen Muş Ağır Ceza Mahkemesi önünde derdest olduğu anlaşılmaktadır.

M. Başvuran Leyla Birlik tarafından yapılan 54469/18 no.lu başvuru

285. Başvuranın milletvekili olduğu sırada, yetkili Cumhuriyet savcılıkları, büyük çoğunluğu teröre bağlı suçlarla ilgili olmak üzere, başvuran hakkında toplam on fezleke düzenlemiştir. Yetkili Cumhuriyet savcılıkları, ilgilinin yasama dokunulmazlığının kaldırılması için yetkili makamlara başvurmuştur.

286. Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinin ardından, başvuran hakkında yürütülen ceza soruşturmaları, Şırnak Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından birleştirilmiştir.

287. Şırnak Cumhuriyet savcısı, 9 Eylül 2016 ile 3 ve 4 Ekim 2016 tarihlerinde, başvurana, kendisi hakkında yürütülen ceza soruşturması kapsamında ifade vermeye davet eden üç ayrı tebligat göndermiştir. Bununla birlikte, ilgili, soruşturma makamlarının huzuruna çıkmamıştır.

288. Şırnak Sulh Ceza Hâkimliği 3 Kasım 2016 tarihinde, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 153. maddesinin 2. fıkrasına dayanarak, başvuranın ve avukatlarının soruşturma dosyasına erişimlerinin kısıtlanması yönünde bir tedbir uygulanmasına karar vermiştir. Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği, 19 Aralık 2016 tarihli kararla, başvuran tarafından soruşturma dosyasına erişimin kısıtlanmasına ilişkin tedbirin kaldırılmasına yönelik olarak sunulan talebi reddetmiştir.

289. Aynı tarihte, Şırnak Sulh Ceza Hâkimliği, Şırnak Cumhuriyet savcısının talebi üzerine, başvuranın evinde arama işlemi yapılmasına karar vermiştir.

290. Başvuran 4 Kasım 2016 tarihinde, Mardin'de yakalanarak, gözaltına alınmıştır.

291. Başvuran aynı tarihte Şırnak Cumhuriyet Savcılığı huzuruna çıkarılmıştır. Başvuran hakkında yapılan suçlamalara ilişkin olarak kendisine yöneltilen sorulara yanıt vermeyi reddetmiştir. Başvuran, yasama dokunulmazlığının kaldırılmasının Anayasa'ya aykırı olduğunu belirtmiştir. Başvurana göre, HDP milletvekilleri aleyhinde yürütülen hukuki operasyonlar, Ak Parti Hükümeti ve Cumhurbaşkanı tarafından başlatılmıştır ve bu operasyonlar aslında bir darbedir.

292. Başvuranın Cumhuriyet savcısının huzuruna çıkarılmasının ardından, Şırnak Cumhuriyet Savcısı, Şırnak Sulh Ceza Hâkimliğinden ilgilinin silahlı terör örgütüne üye olma suçundan (TCK'nın 314. maddesinin 1. fıkrası) tutuklanması talebinde bulunmuştur.

293. Başvuran aynı tarihte, avukatının refakatinde Şırnak Sulh Ceza Hâkimliği huzuruna çıkarılmıştır. Başvuranın ifadesi Kürtçe dilinde verilmiştir, ardından bir mütercim tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Başvuran öncelikle, savcılık huzurunda verdiği ifadeyi tekrar ettiğini beyan etmiştir. Başvuran, kendisi ve üyesi olduğu siyasi partinin diğer sorumluları hakkında yürütülen soruşturmanın gerçek sebebinin, HDP'nin başarısını hazmedemeyen iktidar partisinin talimatı yönünde başlatıldığını iddia etmiştir. Başvurana göre, yargı erki Cumhurbaşkanı tarafından kontrol edilmektedir. Başvuran, hâkim huzuruna çıkarılmasının bile bir suç olduğunu ileri sürmüştür. Başvurana göre, mevcut Hükümetin iktidarda olduğu süre içerisinde iki darbenin meydana gelmiş; ilki 15 Temmuz [2016] tarihinde ve ikincisi ise HDP milletvekillerinin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı 4 Kasım

[2016] tarihinde yapılmıştır. Hakkında yapılan bütün suçlamaları inkâr eden başvuran, sorulara cevap vermek istemediğini beyan etmiştir.

294. Şırnak Sulh Ceza Hâkimliği, duruşma sonunda, başvuranın silahlı terör örgütüne üye olma suçundan tutuklanmasına karar vermiştir. Şırnak Sulh Ceza Hâkimliği, kararının gerekçesinde, başvuranın beyanlarının, özellikle Devlet'in bir katliam yaptığını ve Ak Parti Hükümeti'nin Kürt halkına karşı bir savaş başlattığı iddialarını belirttiği 15 Temmuz 2015 tarihli konuşmasının, Sözleşme'nin 10. maddesinin 2. fıkrasına ve Anayasa'nın 26. maddesinin 2. fıkrasına aykırı olduğu, zira şiddete çağrıda bulunmanın ve bir terör örgütünün propagandasını yapmanın ifade özgürlüğü kapsamına girmediği kanaatine varmıştır. Sulh Ceza Hâkimliği, ifade özgürlüğünün ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün, kamu güvenliğinin, Cumhuriyet değerlerinin, kamu düzeninin ve suçun önlenmesi amaçlarıyla kısıtlanabileceği kanaatine varmıştır. Sulh Ceza Hâkimliği, delil unsurlarının durumu ve başvuranın beyanlarını dikkate alarak, ilgilinin terör örgütüne üye olma suçunu işlediğine dair kuvvetli şüphelerin bulunduğunu belirtmiştir. Ardından Sulh Ceza Hâkimliği, söz konusu suçun niteliği, delil unsurlarının durumu, ilgili suç için kanunda öngörülen cezanın ağırlığı, bu suçun katalog suçlar arasında sıralanması, tutukluluk tedbirinin olası cezaya göre orantılı olduğu ve tutuklamaya alternatif tedbirlerin, yetersiz görünmesi bakımından, başvuranın tutuklanmasına karar vermiştir.

295. Başvuran, 17 Kasım 2016 tarihinde, hakkında verilen tutukluluk kararına karşı itirazda bulunmuştur.

296. Şırnak Ağır Ceza Mahkemesi, 1 Aralık 2016 tarihli kararla, bu itirazı reddetmiştir.

297. Şırnak Cumhuriyet savcısı, 18 Kasım 2016 tarihinde, Şırnak Ağır Ceza Mahkemesine başvuran hakkında bir iddianame sunmuştur. Cumhuriyet savcısı, başvurana, silahlı terör örgütüne üye olma (TCK'nın 314. maddesinin 1. fıkrası), halkı kin ve düşmanlığa tahrik etme (TCK'nın 216. maddesinin 1. fıkrası), suç örgütlerinin ismini kullanarak tehdit etme (TCK'nın 106. maddesi) ve yasa dışı gösteriler düzenleme ve bu türden gösterilere katılma (2911 sayılı Kanun'un 28. maddesi) suçlarını isnat etmiştir.

298. Cumhuriyet savcılığı, başvuranın, PKK terör örgütünün propagandasının yayıldığı on toplantı ve gösteriye katıldığını ileri sürmüştür.

Cumhuriyet savcısına göre, başvuran, PKK'nın siyasi koluna dâhildir ve bu örgüte üyedir. Cumhuriyet savcısı tarafından başvuran hakkında yapılan suçlamalar aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

i) Başvuran, Abdullah Öcalan fotoğraflarının gösterildiği ve PKK marşının çalındığı bir gösteriye katılmıştır. Savcılığa göre, başvuran, bu gösteride söz konusu örgütü övmüştür.

ii) Başvuran, güvenlik güçleri ile aralarında çıkan bir çatışma sırasında öldürülen, PKK üyesi olduğu iddia edilen bir kişinin cenaze törenine katılmış ve söz konusu törende, terör örgütünün şiddet yöntemlerini meşru gösterdiği bir konuşma yapmıştır.

iii) Başvuran, konuşmalarında, PKK'nın silahlı mücadelesini meşrulaştırmıştır.

299. Şırnak Ağır Ceza Mahkemesi, 21 Kasım 2016 tarihinde, Cumhuriyet savcısının sunduğu iddianameyi kabul etmiştir.

300. Şırnak Ağır Ceza Mahkemesi, 4 Ocak 2017 tarihinde, ilk duruşmasını gerçekleştirmiş; yurt dışına çıkış yasağı getirilmesiyle birlikte başvuranın serbest bırakılmasına karar vermiştir.

301. Başvuran, yurt dışına çıkış yasağı getirilmesine ilişkin karara karşı farklı tarihlerde itirazlarda bulunmuştur. Şırnak Ağır Ceza Mahkemesi, bu itirazları reddetmiştir.

302. Şırnak Ağır Ceza Mahkemesi, 29 Ağustos 2018 tarihinde, başvuranın, yurt dışına çıkış yasağına rağmen Yunanistan'a gittiğini tespit etmiştir. Dolayısıyla Ağır Ceza Mahkemesi, tutuklanması için başvuran hakkında yakalama müzekkeresi düzenlemesine karar vermiştir.

303. Şırnak Ağır Ceza Mahkemesi, 19 Kasım 2018 tarihli duruşmanın sonunda, başvuran hakkında açılan ceza davasının, Ankara Ağır Ceza Mahkemesi önünde açılan ceza davası ile birleştirilmesine karar vermiş ve dava dosyasını bu mahkemeye göndermiştir.

304. Ankara Ağır Ceza Mahkemesi, 21 Mart 2019 tarihinde başvuranın tutuklanması için başvuran hakkında yeni bir yakalama müzekkeresi düzenlenmesine karar vermiştir. Ankara Ağır Ceza Mahkemesi diğer taraftan, başvuranın iadesinin talep edilmesi için gereğinin yapılması amacıyla, durumu Adalet Bakanlığına bildirmiştir.

305. Tarafların 2020 yılının Şubat ayında ibraz ettikleri son bilgilerden anlaşıldığı üzere, ceza davası halen Ankara Ağır Ceza Mahkemesinde derdesttir.

VI. ANAYASA MAHKEMESİNE YAPILAN BİREYSEL BAŞVURULAR

306. Belirtilmeyen tarihlerde, başvuranların her biri Anayasa Mahkemesi önünde bireysel başvuruda bulunmuşlardır. Başvuranlar esasen özgürlükten yoksun bırakıldıklarından şikâyetçi olmuşlardır.

307. Anayasa Mahkemesi, 16 Kasım 2017 ve 14 Kasım 2018 tarihleri arasında bireysel başvurular hakkında kararlarını vermiştir. 41087/17 no.lu başvurunun sahibi Ayhan Bilgen tarafından yapılan bireysel başvuru hariç olmak üzere, Yüksek Mahkeme, ilgililerin bireysel başvurularının kabul edilemez olduğuna karar vermiştir. Bu kararların gerekçeleri aşağıda özetlenmiştir.

A. 14332/17 no.lu başvurunun sahibi Figen Yüksekdağ Şenoğlu tarafından yapılan bireysel başvuru

308. Başvuran, 17 Kasım 2016 tarihinde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi 4 Nisan 2018 tarihli kararla, başvurunun (no. 2016/25187) kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

309. Anayasa Mahkemesi, yakalama ve gözaltı işlemlerinin yasaya uygun olmadığına ilişkin şikâyetle ilgili olarak, başvuranın CMK'nın 141. maddesine dayanarak tazminat davası açmış olması gerektiğini, ancak ilgilinin bu hukuk yoluna başvurmadığını belirtmiştir. Sonuç olarak Anayasa Mahkemesi, ikincillik ilkesini ileri sürerek, hukuk yollarının tüketilmediği gerekçesiyle, bu şikâyetin, kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

310. Başvuran, tutukluluğun yasaya uygun olmadığına ilişkin şikâyetle ilgili olarak, öncelikle yasama dokunulmazlığından halen faydalandığını ve bu sebeple hakkında verilen tutuklama kararının Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri sürmüştür. Hâlbuki Anayasa Mahkemesi, 20 Mayıs 2016 tarihli Anayasa değişikliğinin, bu değişikliğin kabul edildiği tarihten önce yetkili makamlara sunulan, başvuranın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına yönelik taleplerin kabul edilmesine imkân verdiğini tespit etmiştir. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi, ilgilinin

tutuklanmasının herhangi bir hukuki dayanağı olmadığına dair iddiasını reddetmiştir.

311. Ardından Anayasa Mahkemesi, başvuranın tutuklu yargılanmasına ilişkin yargı kararları ve iddianameye eklenen delil unsurlarının yanı sıra, başvuran tarafından bir suç işlediğine dair kuvvetli şüphelerin bulunduğunu gösteren yeterli sayıda verinin bulunduğu sonucuna varmıştır. Anayasa Mahkemesi, başvuranın tutukluluğunun meşru bir amaç izlediğine hükmetmiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın tutuklanmasına, diğer gerekçeler arasında, özellikle söz konusu suçların CMK'nın 100. maddesinin 3. fıkrasında sıralanan suçlar arasında yer aldığı ve bu suç için kanunda öngörülen cezanın ağır olduğu gerekçeleriyle karar verildiğini kaydetmiştir. Anayasa Mahkemesi, bu suç için kanunda öngörülen cezanın ağırlığının, kaçma riskinin değerlendirilmesi sırasında dikkate alınması gereken bir unsur olduğunu eklemiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, HDP'nin diğer eş başkanının siyasi partisinin hiçbir milletvekilinin kendi rızasıyla ifade vermeyeceğini bildiren açıklaması doğrultusunda, başvuranın soruşturma makamlarının huzuruna çıkmayı reddettiğini kaydetmiştir. Yüksek Mahkeme, bu unsurların kaçma riskinin bulunduğu sonucuna varılması için yeterli olduğu kanaatine varmıştır.

312. Anayasa Mahkemesi daha sonra, başvuranın tutuklanmasının, izlenen amaçla orantılı olup olmadığını araştırmıştır. Anayasa Mahkemesi öncelikle, başvuranın iddia ettiğinin aksine, hiçbir zaman, yasama dokunulmazlığı kaldırılan bir milletvekilinin tutuklanmasının *kendiliğinden (per se)* Anayasa'nın ihlalini teşkil ettiği sonucuna varılan bir karar vermediğini belirtmektedir. Anayasa Mahkemesi, *Gülser Yıldırım (2)* ve *Selahattin Demirtaş* kararlarına atıfta bulunarak, bu iki milletvekilinin benzer şikâyetlerinin kabul edilemez olduğuna karar verdiğini vurgulamıştır. Yine, Mahkemenin *Sakık ve diğerleri/Türkiye* kararına (26 Kasım 1997, Karar ve Hükümler Derlemesi 1997-VII) atıfta bulunarak, Strazburg içtihatlarının da aynı yönde olduğunu belirtmiştir.

313. Yüksek Mahkeme ayrıca, başvuranın, kendisine isnat edilen suçların işlendiği iddia edilen tarihten çok uzun zaman sonra tutuklanmış olması sebebiyle, bu tutukluluğun gerekli olduğu kanaatine varılıp varılamayacağının incelenmesi gerektiğini kaydetmiştir. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 83. maddesi bakımından, başvuranın, yasama dokunulmazlığına sahip olduğu sürece

tutuklanamayacağını hatırlatmıştır. Anayasa Mahkemesi, mevcut davada ilgili hakkında düzenlenen fezlekelerin, yasama dokunulmazlığına bir istisna getiren Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinden sonra yetkili Cumhuriyet savcılıklarına gönderildiğini ve başvuranın yaklaşık olarak beş ay sonra tutuklandığını gözlemlemiştir. Anayasa Mahkemesi, dosyada yer alan belgelerden, soruşturma makamlarının bu süreç boyunca hareketsiz kalmadığının anlaşıldığı kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın tutukluluğunun özellikle atılı suçlar için öngörülen cezanın ağırlığı dikkate alındığında, başvuranın tutukluluğunun orantısız ve keyfi olduğu sonucuna varılmasının mümkün olmadığı kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi, bu nedenlerle, başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

314. Anayasa Mahkemesi, başvuranın, tutukluluğu haklı göstermek için ilgili ve yeterli gerekçelerin bulunmadığı iddiasına ilişkin şikâyeti, Sözleşme'nin 5. maddesinin 3. fıkrası ve Anayasa'nın 19. maddesinin 7. fıkrası açısından ayrı ayrı incelememiştir.

315. Sözleşme'nin 18. maddesi bağlamındaki şikâyete ilişkin olarak, Anayasa Mahkemesi, başvuranın maruz kaldığı tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin vardığı sonucu göz önünde bulundurarak, bu şikâyetin ayrı olarak incelenmesinin gerekli olmadığı kanısına varmıştır.

316. Başvuranın soruşturma dosyasına erişim imkânının bulunmamasına ilişkin şikâyetiyle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, ilgilinin, kendisi hakkında yapılan suçlamalara karşı savunmasını hazırlamak ve özellikle Cumhuriyet savcıları tarafından TBMM'ye sunulan fezlekelerin içeriği bakımından, tutuklanmasına itiraz etmek için yeterli imkânlara sahip olduğu kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi aynı zamanda, başvuranın tutuklanmasına ilişkin Cumhuriyet savcısının talebini ve tutuklanmasına ilişkin kararı göz önünde bulundurarak, ilgilinin tutukluluğunu haklı göstermek için sunulan gerekçelere yeterli bir şekilde itiraz etme olanağına sahip olduğunu kaydetmiştir. Anayasa Mahkemesi bu nedenle, söz konusu şikâyetin açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

317. Son olarak, ifade özgürlüğü hakkı ile seçilme ve siyasi faaliyetlerde bulunma hakkı bağlamındaki şikâyetlerle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi,

başvuran tarafından maruz kalınan tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin şikâyet hakkında vardığı sonucu dikkate alarak, bu şikâyetlerin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

318. Azınlık görüşü sunan Hâkim Engin Yıldırım, karşı oy gerekçesinde, *Selahattin Demirtaş* davasında sunduğu muhalefet şerhine atıfta bulunmuştur (söz konusu ayırık görüşle ilgili detaylı bilgi için bk. yukarıda anılan *Selahattin Demirtaş* (no. 2), § 107).

B. 24585/17 no.lu başvurunun sahibi İdris Baluken tarafından yapılan bireysel başvuru

319. Başvuran, 2 Aralık 2016 tarihinde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuştur, Anayasa Mahkemesi 21 Mart 2018 tarihli kararla, başvurunun (no. 2016/41020) kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

320. Anayasa Mahkemesi, yakalama ve gözaltı işlemlerinin yasaya uygun olmadığına ilişkin şikâyetle ilgili olarak, başvuranın CMK'nın 141. maddesine dayanarak tazminat davası açmış olması gerektiğini, ancak ilgilinin bu hukuk yoluna başvurmadığını belirtmiştir. Sonuç olarak Anayasa Mahkemesi, ikincillik ilkesini ileri sürerek, hukuk yollarının tüketilmediği gerekçesiyle, bu şikâyetin, kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

321. Tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin şikâyetle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, 20 Mayıs 2016 tarihli Anayasa değişikliğinin, bu değişikliğin kabul edildiği tarihten önce yetkili makamlara iletilmiş olan, başvuranın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına yönelik taleplere erişim imkânı sağladığını tespit etmiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın ihtilaf konusu konuşmalarının milletvekili sorumsuzluğu tarafından korunduğunu kanıtlamak için herhangi bir delil sunmadığı kanısına varmıştır. Anayasa Mahkemesine göre, kendi inisiyatifi dâhilinde bu türden bir inceleme yapması kendisinden beklenemezdi. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi, ilgilinin tutukluluğunun herhangi bir yasal dayanağının bulunmadığı yönündeki iddiasını reddetmiştir.

322. Ardından Anayasa Mahkemesi, başvuranın tutuklu yargılanmasına ilişkin yargı kararları ve iddianameye eklenen delil unsurlarının yanı sıra, başvuran tarafından bir suç işlediğine dair kuvvetli şüphelerin bulunduğunu gösteren yeterli sayıda verinin bulunduğu sonucuna varmıştır. Anayasa Mahkemesi, başvuranın

tutuklanmasının meşru bir amaç izlediğine hükmetmiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın tutuklanmasına, diğer gerekçeler arasında, özellikle söz konusu suçların CMK'nın 100. maddesinin 3. fıkrasında sıralanan suçlar arasında yer aldığı ve bu suç için kanunda öngörülen cezanın ağır olduğu gerekçeleriyle karar verildiğini kaydetmiştir. Anayasa Mahkemesi, bu suç için kanunda öngörülen cezanın ağırlığının, kaçma riskinin değerlendirilmesi sırasında dikkate alınması gereken bir unsur olduğunu eklemiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, siyasi partisinin hiçbir milletvekilinin kendi rızasıyla ifade vermeyeceğini bildiren Selahattin Demirtaş'ın açıklaması doğrultusunda, başvuranın soruşturma makamlarının huzuruna çıkmayı reddettiğini kaydetmiştir. Yüksek Mahkeme, bu unsurların kaçma riskinin bulunduğu sonucuna varılması için yeterli olduğu kanaatine varmıştır.

323. Anayasa Mahkemesi daha sonra, başvuranın tutuklanmasının, izlenen amaçla orantılı olup olmadığını araştırmıştır. Anayasa Mahkemesi öncelikle, başvuranın iddia ettiğinin aksine, hiçbir zaman, yasama dokunulmazlığı kaldırılan bir milletvekilinin tutuklanmasının, *kendiliğinden (per se)* Anayasa'nın ihlalini teşkil ettiği sonucuna varılan bir karar vermediğini belirtmektedir. Anayasa Mahkemesi, *Gülser Yıldırım (2)* ve *Selahattin Demirtaş* kararlarına atıfta bulunarak, bu iki milletvekilinin benzer şikâyetlerinin kabul edilemez olduğuna karar verdiğini vurgulamıştır. Böylelikle, Anayasa Mahkemesi, Mahkemenin *Sakık ve diğerleri* (yukarıda anılan karar) kararına atıfta bulunarak, Strazburg içtihadının da aynı yönde olduğunu belirtmiştir.

324. Yüksek Mahkeme ayrıca, başvuranın, kendisine isnat edilen suçların işlendiği iddia edilen tarihten çok uzun zaman sonra tutuklanmış olması sebebiyle, bu tutukluluğun gerekli olduğu kanaatine varılıp varılamayacağının incelenmesi gerektiğini kaydetmiştir. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 83. maddesi bakımından, başvuranın, yasama dokunulmazlığına sahip olduğu sürece tutuklanamayacağını hatırlatmıştır. Anayasa Mahkemesi, mevcut davada ilgili hakkında düzenlenen fezlekelerin, yasama dokunulmazlığına bir istisna getiren Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinden sonra yetkili Cumhuriyet savcılıklarına gönderildiğini ve başvuranın yaklaşık olarak beş ay sonra tutuklandığını gözlemlemiştir. Anayasa Mahkemesi, dosyada yer alan belgelerden, soruşturma makamlarının bu süreç boyunca hareketsiz kalmadığının anlaşıldığı

kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın tutukluluğunun özellikle atılı suçlar için öngörülen cezanın ağırlığı dikkate alındığında, başvuranın tutukluluğunun orantısız ve keyfi olduğu sonucuna varılmasının mümkün olmadığı kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi, bu nedenlerle, başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

325. Sözleşme'nin 18. maddesi bağlamındaki şikâyeteye ilişkin olarak, Anayasa Mahkemesi, başvuranın maruz kaldığı tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin verdiği sonucu göz önünde bulundurarak, bu şikâyetin ayrı olarak incelenmesinin gerekli olmadığı kanısına varmıştır.

326. Anayasa Mahkemesi, başvuranın tutukluluğunu haklı göstermek için ilgili ve yeterli gerekçelerin bulunmadığı iddiasına ilişkin şikâyeti ayrıca incelememiştir. Anayasa Mahkemesi, söz konusu şikâyetin yalnızca Anayasa'nın 19. maddesinin 3. fıkrası açısından bir inceleme yapılmasını gerektirdiği kanaatine varmıştır.

327. Başvuranın soruşturma dosyasına erişim imkânının bulunmamasına ilişkin şikâyetiyle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, ilgilinin, kendisi hakkında yapılan suçlamalara karşı savunmasını hazırlamak ve özellikle Cumhuriyet savcıları tarafından TBMM'ye sunulan fezlekelerin içeriğini dikkate alarak, tutuklanmasına itiraz etmek için yeterli imkânlara sahip olduğu kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi aynı zamanda, başvuranın tutuklanmasına ilişkin Cumhuriyet savcısının talebini ve tutuklanmasına ilişkin kararı göz önünde bulundurarak, ilgilinin tutukluluğunu haklı göstermek için sunulan gerekçelere yeterli bir şekilde itiraz etme olanağına sahip olduğunu kaydetmiştir. Ayrıca Anayasa Mahkemesi, başvuranın hangi belgelere erişemediğini açıklamadığını tespit etmiştir. Dolayısıyla, Anayasa Mahkemesine göre, başvuran, şikâyetini herhangi bir temele dayandırmamıştır. Sonuç olarak, Anayasa Mahkemesi, başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

328. Son olarak, ifade özgürlüğü hakkı ile seçilme ve siyasi faaliyetlerde bulunma hakkı bağlamındaki şikâyetlerle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, başvuran tarafından maruz kalınan tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin şikâyet

hakkında vardığı sonucu dikkate alarak, bu şikâyetlerin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

C. 25445/17 no.lu başvurunun sahibi Besime Konca tarafından yapılan bireysel başvuru

329. Başvuran, 10 Şubat 2017 tarihinde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuştur, Anayasa Mahkemesi 3 Temmuz 2018 tarihli kararla, başvurunun (no. 2017/5867) kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

330. Anayasa Mahkemesi, yakalama ve gözaltı işlemlerinin yasaya uygun olmadığına ilişkin şikâyetle ilgili olarak, başvuranın CMK'nın 141. maddesine dayanarak tazminat davası açmış olması gerektiğini, ancak ilgilinin bu hukuk yoluna başvurmadığını belirtmiştir. Sonuç olarak Anayasa Mahkemesi, ikincillik ilkesini ileri sürerek, hukuk yollarının tüketilmediği gerekçesiyle, bu şikâyetin, kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

331. Başvuranın soruşturma dosyasına erişim imkânı bulunmamasına ilişkin şikâyetiyle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, ilgilinin, tutuklanmasına ilişkin karara karşı sunduğu itirazların içeriği ve soruşturma dosyasında yer alan unsurlar bakımından, kendisi hakkında yapılan suçlamalara karşı savunmasını hazırlamak ve tutukluluk kararına itiraz etmek için yeterli imkânlarla sahip olduğu kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi bu nedenle, söz konusu şikâyetin açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

332. Başvuran, tutukluluğun yasaya uygun olmadığına ilişkin şikâyetle ilgili olarak, öncelikle yasama dokunulmazlığından halen faydalandığını ve bu sebeple hakkında verilen tutuklama kararının Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri sürmüştür. Hâlbuki Anayasa Mahkemesi, 20 Mayıs 2016 tarihli Anayasa değişikliğinin, bu değişikliğin kabul edildiği tarihten önce yetkili makamlara sunulan, başvuranın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına yönelik taleplerin kabul edilmesine imkân verdiğini tespit etmiştir. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi, ilgilinin tutuklanmasının herhangi bir hukuki dayanağı olmadığına dair iddiasını reddetmiştir.

333. Ardından Anayasa Mahkemesi, başvuranın tutuklu yargılanmasına ilişkin yargı kararları ve iddianameye eklenen delil unsurlarının yanı sıra, özellikle ilgili tarafından yapılan konuşmalar gibi başvuran tarafından bir suç işlediğine dair

kuvvetli şüphelerin bulunduğunu gösteren yeterli sayıda verinin bulunduğu sonucuna varmıştır. Anayasa Mahkemesi, başvuranın tutukluluğunun meşru bir amaç izlediğine hükmetmiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın tutuklanmasına, diğer gerekçeler arasında, özellikle söz konusu suçların CMK'nın 100. maddesinin 3. fıkrasında sıralanan suçlar arasında yer aldığı ve bu suç için kanunda öngörülen cezanın ağır olduğu gerekçeleriyle karar verildiğini kaydetmiştir. Anayasa Mahkemesi, bu suç için kanunda öngörülen cezanın ağırlığının, kaçma riskinin değerlendirilmesi sırasında dikkate alınması gereken bir unsur olduğunu eklemiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, Selahattin Demirtaş'ın, siyasi partisinin hiçbir milletvekilinin kendi rızasıyla ifade vermeyeceğini bildiren açıklaması doğrultusunda, başvuranın soruşturma makamlarının huzuruna çıkmayı reddettiğini kaydetmiştir. Yüksek Mahkeme, bu unsurların kaçma riskinin bulunduğu sonucuna varılması için yeterli olduğu kanaatine varmıştır.

334. Anayasa Mahkemesi daha sonra, başvuranın tutuklanmasının, izlenen amaçla orantılı olup olmadığını araştırmıştır. Anayasa Mahkemesi öncelikle, başvuranın iddia ettiğinin aksine, hiçbir zaman, yasama dokunulmazlığı kaldırılan bir milletvekilinin tutuklanmasının, *kendiliğinden (per se)* Anayasa'nın ihlalinin teşkil ettiği sonucuna varılan bir karar vermediğini belirtmektedir. Anayasa Mahkemesi, *Gülser Yıldırım (2)* ve *Selahattin Demirtaş* kararlarına atıfta bulunarak, bu iki milletvekilinin benzer şikâyetlerinin kabul edilemez olduğuna karar verdiğini vurgulamıştır. Yine, Anayasa Mahkemesi, Mahkemenin *Sakık ve diğerleri* (yukarıda anılan karar) kararına atıfta bulunarak, Strazburg içtihadının da aynı yönde olduğunu belirtmiştir.

335. Yüksek Mahkeme ayrıca, başvuranın, kendisine isnat edilen suçların işlendiği iddia edilen tarihten çok uzun zaman sonra tutuklanmış olması sebebiyle, bu tutukluluğun gerekli olduğu kanaatine varılıp varılamayacağının incelenmesi gerektiğini kaydetmiştir. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 83. maddesi bakımından, başvuranın, yasama dokunulmazlığına sahip olduğu sürece tutuklanamayacağını hatırlatmıştır. Anayasa Mahkemesi, mevcut davada ilgili hakkında düzenlenen fezlekelerin, yasama dokunulmazlığına bir istisna getiren Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinden sonra yetkili Cumhuriyet savcılıklarına gönderildiğini ve başvuranın yaklaşık olarak altı ay sonra tutuklandığını gözlemlemiştir. Anayasa Mahkemesi, dosyada yer alan belgelerden,

soruşturma makamlarının bu süreç boyunca hareketsiz kalmadığının anlaşıldığı kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın tutukluluğunun özellikle atılı suçlar için öngörülen cezanın ağırlığı dikkate alındığında, başvuranın tutukluluğunun orantısız ve keyfi olduğu sonucuna varılmasının mümkün olmadığı kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi, bu nedenlerle, başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

336. Anayasa Mahkemesi, başvuranın tutukluluğunu haklı göstermek için ilgili ve yeterli gerekçelerin bulunmadığı iddiasına ilişkin şikâyeti ayrıca incelememiştir. Anayasa Mahkemesi, söz konusu şikâyetin yalnızca Anayasa'nın 19. maddesinin 3. fıkrası açısından bir inceleme yapılmasını gerektirdiği kanaatine varmıştır.

337. Sözleşme'nin 18. maddesi bağlamındaki şikâyete ilişkin olarak, Anayasa Mahkemesi, başvuranın maruz kaldığı tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin vardığı sonucu göz önünde bulundurarak, bu şikâyetin ayrı olarak incelenmesinin gerekli olmadığı kanısına varmıştır.

338. Son olarak, ifade özgürlüğü hakkı ile seçilme ve siyasi faaliyetlerde bulunma hakkı bağlamındaki şikâyetlerle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, başvuran tarafından maruz kalınan tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin şikâyet hakkında vardığı sonucu dikkate alarak, bu şikâyetlerin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

339. Azınlık görüşü sunan Hâkim Engin Yıldırım, karşı oy gerekçesinde, *Selahattin Demirtaş* davasında sunduğu muhalefet şerhine atıfta bulunmuştur (söz konusu ayrık görüşle ilgili detaylı bilgi için bk. yukarıda anılan *Selahattin Demirtaş* (no. 2), § 107).

D. 25453/17 no.lu başvurunun sahibi Abdullah Zeydan tarafından yapılan bireysel başvuru

340. Başvuran, 28 Kasım 2016 tarihinde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuştur, Anayasa Mahkemesi 14 Kasım 2018 tarihli kararla, başvurunun (no. 2016/29875) kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

341. Anayasa Mahkemesi, yakalama ve gözaltı işlemlerinin yasaya uygun olmadığına ilişkin şikâyetle ilgili olarak, başvuranın CMK'nın 141. maddesine

dayanarak tazminat davası açmış olması gerektiğini, ancak ilgilinin bu hukuk yoluna başvurmadığını belirtmiştir. Sonuç olarak Anayasa Mahkemesi, ikincillik ilkesini ileri sürerek, hukuk yollarının tüketilmediği gerekçesiyle, bu şikâyetin, kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

342. Tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin şikâyetle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, 20 Mayıs 2016 tarihli Anayasa değişikliğinin, bu değişikliğin kabul edildiği tarihten önce yetkili makamlara iletilmiş olan, başvuranın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına yönelik taleplere erişim imkânı sağladığını tespit etmiştir. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi, ilgilinin tutuklanmasının herhangi bir hukuki dayanağı olmadığına dair iddiasını reddetmiştir.

343. Ardından Anayasa Mahkemesi, iddianamede yer alan unsurların yanı sıra, özellikle başvuran tarafından yapılan bir konuşma ve operasyon bölgesinde canlı kalkan oluşturmak için gitmiş olması gibi, başvuranın bir suç işlediğine dair kuvvetli şüphelerin bulunduğunu gösteren yeterince verinin bulunduğu sonucuna varmıştır. Anayasa Mahkemesi, başvuranın tutuklanmasının meşru bir amaç izlediğine hükmetmiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın tutuklanmasına, diğer gerekçeler arasında, özellikle söz konusu suçların CMK'nın 100. maddesinin 3. fıkrasında sıralanan suçlar arasında yer aldığı ve bu suç için kanunda öngörülen cezanın ağır olduğu gerekçeleriyle karar verildiğini kaydetmiştir. Anayasa Mahkemesi, bu suç için kanunda öngörülen cezanın ağırlığının, kaçma riskinin değerlendirilmesi sırasında dikkate alınması gereken bir unsur olduğunu eklemiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, Selahattin Demirtaş'ın, siyasi partisinin hiçbir milletvekilinin kendi rızasıyla ifade vermeyeceğini bildiren açıklaması doğrultusunda, başvuranın soruşturma makamlarının huzuruna çıkmayı reddettiğini kaydetmiştir. Yüksek Mahkeme, bu unsurların kaçma riskinin bulunduğu sonucuna varılması için yeterli olduğu kanaatine varmıştır.

344. Anayasa Mahkemesi daha sonra, başvuranın tutuklanmasının, izlenen amaçla orantılı olup olmadığını araştırmıştır. Anayasa Mahkemesi öncelikle, başvuranın iddia ettiğinin aksine, hiçbir zaman, yasama dokunulmazlığı kaldırılan bir milletvekilinin tutuklanmasının, *kendiliğinden (per se)* Anayasa'nın ihlalini teşkil ettiği sonucuna varılan bir karar vermediğini belirtmektedir. Anayasa Mahkemesi, *Gülser Yıldırım (2)* ve *Selahattin Demirtaş* kararlarına atıfta bulunarak, bu iki milletvekilinin benzer şikâyetlerinin kabul edilemez olduğuna

karar verdiğini vurgulamıştır. Böylelikle, Anayasa Mahkemesi, Mahkemenin *Sakık ve diğerleri* (yukarıda anılan karar) kararına atıfta bulunarak, Strazburg içtihadının da aynı yönde olduğunu belirtmiştir.

345. Yüksek Mahkeme ayrıca, başvuranın, kendisine isnat edilen suçların işlendiği iddia edilen tarihten çok uzun zaman sonra tutuklanmış olması sebebiyle, bu tutukluluğun gerekli olduğu kanaatine varılıp varılamayacağının incelenmesi gerektiğini kaydetmiştir. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 83. maddesi bakımından, başvuranın, yasama dokunulmazlığına sahip olduğu sürece tutuklanamayacağını hatırlatmıştır. Anayasa Mahkemesi, mevcut davada ilgili hakkında düzenlenen fezlekelerin, yasama dokunulmazlığına bir istisna getiren Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinden sonra yetkili Cumhuriyet savcılıklarına gönderildiğini ve başvuranın yaklaşık olarak beş ay sonra tutuklandığını gözlemlemiştir. Anayasa Mahkemesi, dosyada yer alan belgelerden, soruşturma makamlarının bu süreç boyunca hareketsiz kalmadığının anlaşıldığı kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın tutukluluğunun özellikle atılı suçlar için öngörülen cezanın ağırlığı dikkate alındığında, başvuranın tutukluluğunun orantısız ve keyfi olduğu sonucuna varılmasının mümkün olmadığı kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi, bu nedenlerle, başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

346. Sözleşme'nin 18. maddesi bağlamındaki şikâyeteye ilişkin olarak, Anayasa Mahkemesi, başvuranın maruz kaldığı tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin vardığı sonucu göz önünde bulundurarak, bu şikâyetin ayrı olarak incelenmesinin gerekli olmadığı kanısına varmıştır.

347. Anayasa Mahkemesi, başvuranın tutukluluğunu haklı göstermek için ilgili ve yeterli gerekçelerin bulunmadığı iddiasına ilişkin şikâyeti ayrıca incelememiştir. Anayasa Mahkemesi, söz konusu şikâyetin yalnızca Anayasa'nın 19. maddesinin 3. fıkrası açısından bir inceleme yapılmasını gerektirdiği kanaatine varmıştır.

348. Başvuranın soruşturma dosyasına erişim imkânının bulunmamasına ilişkin şikâyetiyle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, ilgilinin, kendisi hakkında yapılan suçlamalara karşı savunmasını hazırlamak ve özellikle Cumhuriyet savcıları tarafından TBMM'ye sunulan fezlekelerin içeriğini dikkate alarak,

tutuklanmasına itiraz etmek için yeterli imkânlarla sahip olduğu kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi aynı zamanda, başvuranın tutuklanmasına ilişkin Cumhuriyet savcısının talebini ve tutuklanmasına ilişkin kararı göz önünde bulundurarak, ilgilinin tutukluluğunu haklı göstermek için sunulan gerekçelere yeterli bir şekilde itiraz etme olanağına sahip olduğunu kaydetmiştir. Ayrıca Anayasa Mahkemesi, başvuranın hangi belgelere erişemediğini açıklamadığını tespit etmiştir. Ayrıca başvuran, soruşturma dosyasına erişiminin yasaklanmasına ilişkin kararın tarihini ve numarasını da Anayasa Mahkemesine bildirmemiştir. Dolayısıyla, Anayasa Mahkemesine göre, başvuran, şikâyetini herhangi bir temele dayandırmamıştır. Sonuç olarak, Anayasa Mahkemesi, başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

349. Son olarak, ifade özgürlüğü hakkı ile seçilme ve siyasi faaliyetlerde bulunma hakkı bağlamındaki şikâyetlerle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, başvuran tarafından maruz kalınan tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin şikâyet hakkında vardığı sonucu dikkate alarak, bu şikâyetlerin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

E. 25462/17 no.lu başvurunun sahibi Nihat Akdoğan tarafından yapılan bireysel başvuru

350. Başvuran, 30 Kasım 2016 tarihinde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuştur, Anayasa Mahkemesi 23 Mayıs 2018 tarihli kararla, başvurunun (no. 2016/29411) kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

351. Anayasa Mahkemesi, yakalama ve gözaltı işlemlerinin yasaya uygun olmadığına ilişkin şikâyetle ilgili olarak, başvuranın CMK'nın 141. maddesine dayanarak tazminat davası açmış olması gerektiğini, ancak ilgilinin bu hukuk yoluna başvurmadığını belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın CMK'nın 91. maddesinin 5. fıkrasına dayanarak, gözaltına alınmasına karşı hiçbir itiraz sunmadığını tespit etmiştir. Sonuç olarak Anayasa Mahkemesi, ikincillik ilkesini ileri sürerek, hukuk yollarının tüketilmediği gerekçesiyle, bu şikâyetin, kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

352. Tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin şikâyetle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, 20 Mayıs 2016 tarihli Anayasa değişikliğinin, bu değişikliğin kabul edildiği tarihten önce yetkili makamlara iletilmiş olan, başvuranın yasama

dokunulmazlığının kaldırılmasına yönelik taleplere erişim imkânı sağladığını tespit etmiştir. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi, ilgilinin tutuklanmasının herhangi bir hukuki dayanağı olmadığına dair iddiasını reddetmiştir.

353. Ardından Anayasa Mahkemesi, iddianamede yer alan unsurların yanı sıra, özellikle başvuranın katıldığı toplantılar, yürüyüşler ve cenaze törenleri ve yaptığı konuşmalar, güvenlik güçleri ile çatışma halinde olan terör örgütü üyelerinin yaşamını kurtarmaya çalışmış olması gibi, başvuranın bir suç işlediğine dair kuvvetli şüphelerin bulunduğunu gösteren yeterince verinin bulunduğu sonucuna varmıştır. Anayasa Mahkemesi, başvuranın tutuklanmasının meşru bir amaç izlediğine de hükmetmiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın tutuklanmasına, diğer gerekçeler arasında, özellikle söz konusu suçların CMK'nın 100. maddesinin 3. fıkrasında sıralanan suçlar arasında yer aldığı ve bu suç için kanunda öngörülen cezanın ağır olduğu gerekçeleriyle karar verildiğini kaydetmiştir. Anayasa Mahkemesi, bu suç için kanunda öngörülen cezanın ağırlığının, kaçma riskinin değerlendirilmesi sırasında dikkate alınması gereken bir unsur olduğunu eklemiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, Selahattin Demirtaş'ın, siyasi partisinin hiçbir milletvekilinin kendi rızasıyla ifade vermeyeceğini bildiren açıklaması doğrultusunda, başvuranın soruşturma makamlarının huzuruna çıkmayı reddettiğini kaydetmiştir. Yüksek Mahkeme, bu unsurların kaçma riskinin bulunduğu sonucuna varılması için yeterli olduğu kanaatine varmıştır.

354. Anayasa Mahkemesi daha sonra, başvuranın tutuklanmasının, izlenen amaçla orantılı olup olmadığını araştırmıştır. Anayasa Mahkemesi öncelikle, başvuranın iddia ettiğinin aksine, hiçbir zaman, yasama dokunulmazlığı kaldırılan bir milletvekilinin tutuklanmasının, *kendiliğinden (per se)* Anayasa'nın ihlali teşkil ettiği sonucuna varılan bir karar vermediğini belirtmektedir. Anayasa Mahkemesi, *Gülser Yıldırım (2)* ve *Selahattin Demirtaş* kararlarına atıfta bulunarak, bu iki milletvekilinin benzer şikâyetlerinin kabul edilemez olduğuna karar verdiğini vurgulamıştır. Böylelikle, Anayasa Mahkemesi, Mahkemenin *Sakık ve diğerleri* (yukarıda anılan karar) kararına atıfta bulunarak, Strazburg içtihadının da aynı yönde olduğunu belirtmiştir.

355. Yüksek Mahkeme ayrıca, başvuranın, kendisine isnat edilen suçların işlendiği iddia edilen tarihten çok uzun zaman sonra tutuklanmış olması sebebiyle, bu tutukluluğun gerekli olduğu kanaatine varılıp varılamayacağının incelenmesi

gerektiğini kaydetmiştir. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 83. maddesi bakımından, başvuranın, yasama dokunulmazlığına sahip olduğu sürece tutuklanamayacağını hatırlatmıştır. Anayasa Mahkemesi, mevcut davada ilgili hakkında düzenlenen fezlekelerin, yasama dokunulmazlığına bir istisna getiren Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinden sonra yetkili Cumhuriyet savcılıklarına gönderildiğini ve başvuranın yaklaşık olarak beş ay sonra tutuklandığını gözlemlemiştir. Anayasa Mahkemesi, dosyada yer alan belgelerden, soruşturma makamlarının bu süreç boyunca hareketsiz kalmadığının anlaşıldığı kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın tutukluluğunun özellikle atılı suçlar için öngörülen cezanın ağırlığı dikkate alındığında, başvuranın tutukluluğunun orantısız ve keyfi olduğu sonucuna varılmasının mümkün olmadığı kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi, bu nedenlerle, başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

356. Sözleşme'nin 18. maddesi bağlamındaki şikâyetle ilişkin olarak, Anayasa Mahkemesi, başvuranın maruz kaldığı tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin vardığı sonucu göz önünde bulundurarak, bu şikâyetin ayrı olarak incelenmesinin gerekli olmadığı kanısına varmıştır.

357. Anayasa Mahkemesi, başvuranın tutukluluğunu haklı göstermek için ilgili ve yeterli gerekçelerin bulunmadığı iddiasına ilişkin şikâyeti ayrıca incelememiştir. Anayasa Mahkemesi, söz konusu şikâyetin yalnızca Anayasa'nın 19. maddesinin 3. fıkrası açısından bir inceleme yapılmasını gerektirdiği kanaatine varmıştır.

358. Başvuranın soruşturma dosyasına erişim imkânının bulunmamasına ilişkin şikâyetiyle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, ilgilinin, kendisi hakkında yapılan suçlamalara karşı savunmasını hazırlamak ve özellikle Cumhuriyet savcıları tarafından TBMM'ye sunulan fezlekelerin içeriğini dikkate alarak, tutuklanmasına itiraz etmek için yeterli imkânlarla sahip olduğu kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi aynı zamanda, başvuranın tutuklanmasına ilişkin Cumhuriyet savcısının talebini ve tutuklanmasına ilişkin kararı göz önünde bulundurarak, ilgilinin tutukluluğunu haklı göstermek için sunulan gerekçelere yeterli bir şekilde itiraz etme olanağına sahip olduğunu kaydetmiştir. Ayrıca Anayasa Mahkemesi, başvuranın hangi belgelere erişemediğini açıklamadığını tespit etmiştir. Ayrıca

başvuran, soruşturma dosyasına erişiminin yasaklanmasına ilişkin kararın tarihini ve numarasını da Anayasa Mahkemesine bildirmemiştir. Dolayısıyla, Anayasa Mahkemesine göre, başvuran, şikâyetini herhangi bir temele dayandırmamıştır. Sonuç olarak, Anayasa Mahkemesi, başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

359. Son olarak, ifade özgürlüğü hakkı ile seçilme ve siyasi faaliyetlerde bulunma hakkı bağlamındaki şikâyetlerle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, başvuran tarafından maruz kalınan tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin şikâyet hakkında vardığı sonucu dikkate alarak, bu şikâyetlerin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

F. 25463/17 no.lu başvurunun sahibi Selma Irmak tarafından yapılan bireysel başvuru

360. Başvuran, 1 Aralık 2016 tarihinde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuştur, Anayasa Mahkemesi 7 Mart 2018 tarihli kararla, başvurunun (no. 2016/32948) kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

361. Anayasa Mahkemesi, yakalama ve gözaltı işlemlerinin yasaya uygun olmadığına ilişkin şikâyetle ilgili olarak, başvuranın CMK'nın 141. maddesine dayanarak tazminat davası açmış olması gerektiğini, ancak ilgilinin bu hukuk yoluna başvurmadığını belirtmiştir. Sonuç olarak Anayasa Mahkemesi, ikincillik ilkesini ileri sürerek, hukuk yollarının tüketilmediği gerekçesiyle, bu şikâyetin, kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

362. Başvuran, tutukluluğun yasaya uygun olmadığına ilişkin şikâyetle ilgili olarak, öncelikle yasama dokunulmazlığından halen faydalandığını ve bu sebeple hakkında verilen tutuklama kararının Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri sürmüştür. Hâlbuki Anayasa Mahkemesi, 20 Mayıs 2016 tarihli Anayasa değişikliğinin, bu değişikliğin kabul edildiği tarihten önce yetkili makamlara sunulan, başvuranın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına yönelik taleplerin kabul edilmesine imkân verdiğini tespit etmiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın, ihtilaf konusu konuşmalarının yasama sorumsuzluğu koruması kapsamında olduğunu kanıtlamak için delil unsuru sunmadığı kanaatine varmıştır. Yüksek Mahkemeye göre, Anayasa Mahkemesinden kendi inisiyatifiyle bu türden bir inceleme yapması

beklenemez. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi, ilgilinin tutuklanmasının herhangi bir hukuki dayanağı olmadığına dair iddiasını reddetmiştir.

363. Ardından Anayasa Mahkemesi, iddianameye eklenen delil unsurlarının yanı sıra, özellikle ilgili tarafından yapılan konuşmalar gibi, başvuran tarafından bir suç işlediğine dair kuvvetli şüphelerin bulunduğunu gösteren yeterli sayıda verinin bulunduğu sonucuna varmıştır. Anayasa Mahkemesi, başvuranın tutukluluğunun meşru bir amaç izlediğine hükmetmiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın tutuklanmasına, diğer gerekçeler arasında, özellikle söz konusu suçların CMK'nın 100. maddesinin 3. fıkrasında sıralanan suçlar arasında yer aldığı ve bu suç için kanunda öngörülen cezanın ağır olduğu gerekçeleriyle karar verildiğini kaydetmiştir. Anayasa Mahkemesi, bu suç için kanunda öngörülen cezanın ağırlığının, kaçma riskinin değerlendirilmesi sırasında dikkate alınması gereken bir unsur olduğunu eklemiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, Selahattin Demirtaş'ın, siyasi partisinin hiçbir milletvekilinin kendi rızasıyla ifade vermeyeceğini bildiren açıklaması doğrultusunda, başvuranın soruşturma makamlarının huzuruna çıkmayı reddettiğini kaydetmiştir. Yüksek Mahkeme, bu unsurların kaçma riskinin bulunduğu sonucuna varılması için yeterli olduğu kanaatine varmıştır.

364. Anayasa Mahkemesi daha sonra, başvuranın tutuklanmasının, izlenen amaçla orantılı olup olmadığını araştırmıştır. Anayasa Mahkemesi öncelikle, başvuranın iddia ettiğinin aksine, hiçbir zaman, yasama dokunulmazlığı kaldırılan bir milletvekilinin tutuklanmasının *kendiliğinden (per se)* Anayasa'nın ihlalini teşkil ettiği sonucuna varılan bir karar vermediğini belirtmektedir. Anayasa Mahkemesi, *Gülser Yıldırım (2)* ve *Selahattin Demirtaş* kararlarına atıfta bulunarak, bu iki milletvekilinin benzer şikâyetlerinin kabul edilemez olduğuna karar verdiğini vurgulamıştır. Yine, Anayasa Mahkemesi, Mahkemenin *Sakık ve diğerleri* (yukarıda anılan karar) kararına atıfta bulunarak, Strazburg içtihadının da aynı yönde olduğunu belirtmiştir.

365. Yüksek Mahkeme ayrıca, başvuranın, kendisine isnat edilen suçların işlendiği iddia edilen tarihten çok uzun zaman sonra tutuklanmış olması sebebiyle, bu tutukluluğun gerekli olduğu kanaatine varılıp varılamayacağının incelenmesi gerektiğini kaydetmiştir. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 83. maddesi bakımından, başvuranın, yasama dokunulmazlığına sahip olduğu sürece tutuklanamayacağını hatırlatmıştır. Anayasa Mahkemesi, mevcut davada ilgili

hakkında düzenlenen fezlekelerin, yasama dokunulmazlığına bir istisna getiren Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinden sonra yetkili Cumhuriyet savcılıklarına gönderildiğini ve başvuranın yaklaşık olarak beş ay sonra tutuklandığını gözlemlemiştir. Anayasa Mahkemesi, dosyada yer alan belgelerden, soruşturma makamlarının bu süreç boyunca hareketsiz kalmadığının anlaşıldığı kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın tutukluluğunun özellikle atılı suçlar için öngörülen cezanın ağırlığı dikkate alındığında, başvuranın tutukluluğunun orantısız ve keyfi olduğu sonucuna varılmasının mümkün olmadığı kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi, bu nedenlerle, başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

366. Anayasa Mahkemesi, başvuranın tutukluluğunu haklı göstermek için ilgili ve yeterli gerekçelerin bulunmadığı iddiasına ilişkin şikâyeti ayrıca incelememiştir. Anayasa Mahkemesi, söz konusu şikâyetin yalnızca Anayasa'nın 19. maddesinin 3. fıkrası açısından bir inceleme yapılmasını gerektirdiği kanaatine varmıştır.

367. Sözleşme'nin 18. maddesi bağlamındaki şikâyete ilişkin olarak, Anayasa Mahkemesi, başvuranın maruz kaldığı tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin vardığı sonucu göz önünde bulundurarak, bu şikâyetin ayrı olarak incelenmesinin gerekli olmadığı kanısına varmıştır.

368. Başvuranın soruşturma dosyasına erişim imkânının bulunmamasına ilişkin şikâyetiyle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, ilgilinin, kendisi hakkında yapılan suçlamalara karşı savunmasını hazırlamak ve özellikle Cumhuriyet savcıları tarafından TBMM'ye sunulan fezlekelerin içeriği bakımından, tutuklanmasına itiraz etmek için yeterli imkânlara sahip olduğu kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi aynı zamanda, başvuranın tutuklanmasına ilişkin Cumhuriyet savcısının talebini ve tutuklanmasına ilişkin kararı göz önünde bulundurarak, ilgilinin tutukluluğunu haklı göstermek için sunulan gerekçelere yeterli bir şekilde itiraz etme olanağına sahip olduğunu kaydetmiştir. Ayrıca Anayasa Mahkemesi, başvuranın hangi belgelere erişim sağlayamadığını açıklamadığını tespit etmiştir. Dolayısıyla, Anayasa Mahkemesine göre, başvuran şikâyetini herhangi bir temele dayandırmamıştır. Sonuç olarak, Anayasa Mahkemesi, başvurunun bu kısmının

açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

369. Son olarak, ifade özgürlüğü hakkı ile seçilme ve siyasi faaliyetlerde bulunma hakkı bağlamındaki şikâyetlerle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, başvuran tarafından maruz kalınan tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin şikâyet hakkında vardığı sonucu dikkate alarak, bu şikâyetlerin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

370. Azınlık görüşü sunan Hâkim Engin Yıldırım, karşı oy gerekçesinde, *Selahattin Demirtaş* davasında sunduğu muhalefet şerhine atıfta bulunmuştur (söz konusu ayrık görüşle ilgili detaylı bilgi için bk. yukarıda anılan *Selahattin Demirtaş* (no. 2), § 107).

G. 25464/17 no.lu başvurunun sahibi Ferhat Encu tarafından yapılan bireysel başvuru

371. Başvuran, 29 Kasım 2016 tarihinde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuştur, Anayasa Mahkemesi 11 Haziran 2018 tarihli kararla, başvurunun (no. 2016/29925) kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

372. Anayasa Mahkemesi, yakalama ve gözaltı işlemlerinin yasaya uygun olmadığına ilişkin şikâyetle ilgili olarak, başvuranın CMK'nın 141. maddesine dayanarak tazminat davası açmış olması gerektiğini, ancak ilgilinin bu hukuk yoluna başvurmadığını belirtmiştir. Sonuç olarak Anayasa Mahkemesi, ikincillik ilkesini ileri sürerek, hukuk yollarının tüketilmediği gerekçesiyle, bu şikâyetin, kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

373. Tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin şikâyetle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, 20 Mayıs 2016 tarihli Anayasa değişikliğinin, bu değişikliğin kabul edildiği tarihten önce yetkili makamlara iletilmiş olan, başvuranın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına yönelik taleplere erişim imkânı sağladığını tespit etmiştir. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi, ilgilinin tutuklanmasının herhangi bir hukuki dayanağı olmadığına dair iddiasını reddetmiştir.

374. Ardından Anayasa Mahkemesi, iddianamede yer alan unsurların yanı sıra, özellikle başvuran tarafından yapılan ve ilgilinin, güvenlik güçleri tarafından yürütülen operasyonları “katliam” olarak nitelendirdiği konuşmalar ve PKK üyesi olduğu iddia edilen kişilerin cenaze törenlerine katılmış olması gibi, başvuranın bir

suç işlediğine dair kuvvetli şüphelerin bulunduğunu gösteren yeterince verinin bulunduğu sonucuna varmıştır. Anayasa Mahkemesi, başvuranın tutuklanmasının meşru bir amaç izlediğine de hükmetmiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın tutuklanmasına, diğer gerekçeler arasında, özellikle söz konusu suçların CMK'nın 100. maddesinin 3. fıkrasında sıralanan suçlar arasında yer aldığı ve bu suç için kanunda öngörülen cezanın ağır olduğu gerekçeleriyle karar verildiğini kaydetmiştir. Anayasa Mahkemesi, bu suç için kanunda öngörülen cezanın ağırlığının, kaçma riskinin değerlendirilmesi sırasında dikkate alınması gereken bir unsur olduğunu eklemiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, Selahattin Demirtaş'ın, siyasi partisinin hiçbir milletvekilinin kendi rızasıyla ifade vermeyeceğini bildiren açıklaması doğrultusunda, başvuranın soruşturma makamlarının huzuruna çıkmayı reddettiğini kaydetmiştir. Anayasa Mahkemesi, başvuranın yurt dışına çıkış yasağına ilişkin karardan haberdar olup olmadığını belirtmeksizin, yurt dışına çıkmak için havalimanına gitmiş olduğunu da vurgulamıştır. Yüksek Mahkemeye göre, bu unsurlar kaçma riskinin bulunduğu sonucuna varılması için yeterlidir.

375. Anayasa Mahkemesi daha sonra, başvuranın tutuklanmasının, izlenen amaçla orantılı olup olmadığını araştırmıştır. Anayasa Mahkemesi öncelikle, başvuranın iddia ettiğinin aksine, hiçbir zaman, yasama dokunulmazlığı kaldırılan bir milletvekilinin tutuklanmasının, *kendiliğinden (per se)* Anayasa'nın ihlalini teşkil ettiği sonucuna varılan bir karar vermediğini belirtmektedir. Anayasa Mahkemesi, *Gülser Yıldırım (2)* ve *Selahattin Demirtaş* kararlarına atıfta bulunarak, bu iki milletvekilinin benzer şikâyetlerinin kabul edilemez olduğuna karar verdiğini vurgulamıştır. Yine, Anayasa Mahkemesi, Mahkemenin *Sakık ve diğerleri* (yukarıda anılan karar) kararına atıfta bulunarak, Strazburg içtihadının da aynı yönde olduğunu belirtmiştir.

376. Yüksek Mahkeme ayrıca, başvuranın, kendisine isnat edilen suçların işlendiği iddia edilen tarihten çok uzun zaman sonra tutuklanmış olması sebebiyle, bu tutukluluğun gerekli olduğu kanaatine varılıp varılamayacağının incelenmesi gerektiğini kaydetmiştir. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 83. maddesi bakımından, başvuranın, yasama dokunulmazlığına sahip olduğu sürece tutuklanamayacağını hatırlatmıştır. Anayasa Mahkemesi, mevcut davada ilgili hakkında düzenlenen fezlekelerin, yasama dokunulmazlığına bir istisna getiren Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinden sonra yetkili Cumhuriyet

savcılıklarına gönderildiğini ve başvuranın yaklaşık olarak beş ay sonra tutuklandığını gözlemlemiştir. Anayasa Mahkemesi, dosyada yer alan belgelerden, soruşturma makamlarının bu süreç boyunca hareketsiz kalmadığının anlaşıldığı kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın tutukluluğunun özellikle atılı suçlar için öngörülen cezanın ağırlığı dikkate alındığında, başvuranın tutukluluğunun orantısız ve keyfi olduğu sonucuna varılmasının mümkün olmadığı kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi, bu nedenlerle, başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

377. Sözleşme'nin 18. maddesi bağlamındaki şikâyetle ilişkin olarak, Anayasa Mahkemesi, başvuranın maruz kaldığı tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin vardığı sonucu göz önünde bulundurarak, bu şikâyetin ayrı olarak incelenmesinin gerekli olmadığı kanısına varmıştır.

378. Anayasa Mahkemesi, başvuranın tutukluluğunu haklı göstermek için ilgili ve yeterli gerekçelerin bulunmadığı iddiasına ilişkin şikâyeti ayrıca incelememiştir. Anayasa Mahkemesi, söz konusu şikâyetin yalnızca Anayasa'nın 19. maddesinin 3. fıkrası açısından bir inceleme yapılmasını gerektirdiği kanaatine varmıştır.

379. Başvuranın soruşturma dosyasına erişim imkânı bulunmamasına ilişkin şikâyetiyle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, özellikle Cumhuriyet savcısının sunduğu başvuranın tutuklanması talebinin ve tutuklanmasına ilişkin kararın içeriği bakımından, ilgilinin, kendisi hakkında yapılan suçlamalara karşı savunmasını hazırlamak ve tutukluluk kararına itiraz etmek için yeterli imkânlara sahip olduğu kanaatine varmıştır. Sonuç olarak, Anayasa Mahkemesi, başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

380. Son olarak, ifade özgürlüğü hakkı ile seçilme ve siyasi faaliyetlerde bulunma hakkı bağlamındaki şikâyetlerle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, başvuran tarafından maruz kalınan tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin şikâyet hakkında vardığı sonucu dikkate alarak, bu şikâyetlerin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

H. 31033/17 no.lu başvurunun sahibi Gülser Yıldırım tarafından yapılan bireysel başvuru

381. Başvuran, 6 Aralık 2016 tarihinde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuştur, Anayasa Mahkemesi 16 Kasım 2017 tarihli kararla, başvurunun (no. 2016/40170) kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

382. Anayasa Mahkemesi, yakalama ve gözaltı işlemlerinin yasaya uygun olmadığına ilişkin şikâyetle ilgili olarak, başvuranın CMK’nın 141. maddesine dayanarak tazminat davası açmış olması gerektiğini, ancak ilgilinin bu hukuk yoluna başvurmadığını belirtmiştir. Ayrıca Anayasa Mahkemesi, ilgilinin CMK’nın 91. maddesinin 5. fıkrasına dayanarak, gözaltına alınması hakkında herhangi bir itirazda bulunmadığını tespit etmiştir. Sonuç olarak Anayasa Mahkemesi, ikincillik ilkesini ileri sürerek, hukuk yollarının tüketilmediği gerekçesiyle, bu şikâyetin, kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

383. Başvuran, tutukluluğun yasaya uygun olmadığına ilişkin şikâyetle ilgili olarak, öncelikle yasama dokunulmazlığından halen faydalandığını ve bu sebeple hakkında verilen tutuklama kararının Anayasa’ya aykırı olduğunu ileri sürmüştür. Hâlbuki Anayasa Mahkemesi, 20 Mayıs 2016 tarihli Anayasa değişikliğinin, bu değişikliğin kabul edildiği tarihten önce yetkili makamlara sunulan, başvuranın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına yönelik taleplerin kabul edilmesine imkân verdiğini tespit etmiştir. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi, ilgilinin tutuklanmasının herhangi bir hukuki dayanağı olmadığına dair iddiasını reddetmiştir.

384. Ardından Anayasa Mahkemesi, iddianamede yer alan unsurların yanı sıra, özellikle HDP’nin Twitter hesabından yayımlanan tweetler, ilgilinin PKK üyelerini “şehitlerimiz” ve “yoldaşlarımız” olarak, güvenlik güçleri tarafından yürütülen operasyonları “katliamlar” olarak nitelendirdiği konuşmalar ve başvuranın PKK üyesi olduğundan şüphelenilen bir kişi ile iletişim halinde olması gibi, başvuranın bir suç işlediğine dair kuvvetli şüphelerin bulunduğunu gösteren yeterince verinin bulunduğu sonucuna varmıştır. Anayasa Mahkemesi, başvuranın tutukluluğunun meşru bir amaç izlediğine hükmetmiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın tutuklanmasına, diğer gerekçeler arasında, özellikle söz konusu suçların CMK’nın 100. maddesinin 3. fıkrasında sıralanan suçlar arasında yer aldığı

ve bu suç için kanunda öngörülen cezanın ağır olduğu gerekçeleriyle karar verildiğini kaydetmiştir. Anayasa Mahkemesine göre, öngörülen cezanın ağırlığı kaçma riskinin değerlendirilmesi sırasında, dikkate alınması gereken bir unsurdur. Anayasa Mahkemesi ayrıca, Selahattin Demirtaş'ın, siyasi partisinin hiçbir milletvekilinin kendi rızasıyla ifade vermeyeceğini bildiren açıklaması doğrultusunda, başvuranın soruşturma makamlarının huzuruna çıkmayı reddettiğini kaydetmiştir. Yüksek Mahkeme, bu unsurların kaçma riskinin bulunduğu sonucuna varılması için yeterli olduğu kanaatine varmıştır.

385. Anayasa Mahkemesi ardından, başvuranın tutukluluğunun izlenen amaçla orantılı olup olmadığını araştırmıştır. Anayasa Mahkemesi öncelikle, başvuranın iddia ettiği hususun aksine, dokunulmazlığı kaldırılan bir milletvekilinin tutuklanmasının, *kendiliğinden (per se)* Anayasa'nın ihlalini teşkil ettiğini belirten herhangi bir karar vermediğini ifade etmiştir. Anayasa Mahkemesi, *Gülser Yıldırım (2)* ve *Selahattin Demirtaş* kararlarına atıfta bulunarak, iki milletvekilinin bu türden şikâyetlerinin kabul edilemez olduğuna karar verdiğini vurgulamıştır. Böylelikle, Anayasa Mahkemesi, Mahkemenin *Sakık ve diğerleri* (yukarıda anılan karar) kararına atıfta bulunarak, Mahkeme içtihadının benzer olduğunu belirtmiştir.

386. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın iddia edilen suçların işlendiği tarihten uzun bir süre sonra tutuklanması nedeniyle, bu tutukluluğun gerekli olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğinin incelenmesi gerektiğini kaydetmiştir. Bu bağlamda, Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 83. maddesi bakımından, başvuranın yasama dokunulmazlığına sahip olduğu sürece tutuklanamayacağını hatırlatmıştır. Anayasa Mahkemesi, mevcut davada, ilgili hakkındaki fezlekelerin yasama dokunulmazlığına bir istisna getiren Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinin ardından yetkili Cumhuriyet savcılarına geri gönderildiğini ve başvuranın yaklaşık beş ay sonra tutuklandığını gözlemlemiştir. Anayasa Mahkemesi, dosyada yer alan belgelerden, soruşturma makamlarının bu süre boyunca hareketsiz kalmadıklarının anlaşıldığı kanısına varmıştır. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın tutukluluğunun özellikle atılı suçlar için öngörülen cezanın ağırlığı dikkate alındığında orantısız ve keyfi olduğu sonucuna varılmasının mümkün olmadığı kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi, bu nedenlerle, başvurunun bu kısmının

açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

387. Anayasa Mahkemesi, başvuranın tutukluluğunu haklı göstermek için ilgili ve yeterli gerekçelerin bulunmadığı iddiasına ilişkin şikâyeti ayrıca incelememiştir. Anayasa Mahkemesi, söz konusu şikâyetin yalnızca Anayasa'nın 19. maddesinin 3. fıkrası açısından bir inceleme yapılmasını gerektirdiği kanaatine varmıştır.

388. Sözleşme'nin 18. maddesi bağlamındaki şikâyete ilişkin olarak, Anayasa Mahkemesi, başvuran tarafından maruz kalınan tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin vardığı sonucu göz önünde bulundurarak, bu şikâyetin ayrı olarak incelenmesinin gerekli olmadığı kanısına varmıştır.

389. Başvuranın soruşturma dosyasına erişiminin mümkün olmamasına ilişkin şikâyetle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, ilgilinin, kendisi hakkında yapılan suçlamalara karşı savunmasını hazırlamak ve özellikle Cumhuriyet savcıları tarafından TBMM'ye sunulan fezlekelerin içeriğini dikkate alarak, tutuklanmasına itiraz etmek için yeterli imkânlarla sahip olduğu kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi aynı zamanda, başvuranın tutuklanmasına ilişkin Cumhuriyet savcısının talebini ve tutuklanmasına ilişkin kararı göz önünde bulundurarak, ilgilinin tutukluluğunu haklı göstermek için sunulan gerekçelere yeterli bir şekilde itiraz etme olanağına sahip olduğunu kaydetmiştir. Ayrıca Anayasa Mahkemesi, başvuranın hangi belgelere erişemediğini açıklamadığını tespit etmiştir. Dolayısıyla, Anayasa Mahkemesine göre, başvuran, şikâyetini herhangi bir temele dayandırmamıştır. Sonuç olarak, Anayasa Mahkemesi, başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

390. Son olarak, ifade özgürlüğü hakkı ve seçilme ve siyasi faaliyetlerde bulunma hakkı bağlamındaki şikâyetlerle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, başvuran tarafından maruz kalınan tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin şikâyet hakkında vardığı sonucu dikkate alarak, bu şikâyetlerin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

I. 36268/17 no.lu başvuruyu sunan başvuran Nursel Aydoğan tarafından yapılan bireysel başvuru

391. Başvuran, 15 Aralık 2016 tarihinde, Anayasa Mahkemesi nezdinde bireysel başvuruda bulunmuştur ve Anayasa Mahkemesi, 30 Ekim 2018 tarihli kararla (no. 2016/35718), bu başvurunun kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

392. Anayasa Mahkemesi, yakalamanın ve gözaltına almanın yasaya uygunluğu bağlamındaki şikâyetle ilişkin olarak, başvuranın CMK'nın 141. maddesine dayanarak tazminat davası açması gerektiğini, ancak ilgilinin bunu yapmadığını belirtmiştir. Sonuç olarak, Anayasa Mahkemesi, ikincillik ilkesini ileri sürerek, bu şikâyetin hukuk yollarının tüketilmemesi nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

393. Tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin şikâyetle ilgili olarak, başvuran, öncelikle, yasama dokunulmazlığından halen yararlandığını ve dolayısıyla, tutukluluğunun Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri sürmüştür. Hâlbuki Anayasa Mahkemesi, 20 Mayıs 2016 tarihli Anayasa değişikliğinin bu değişikliğin kabul edildiği tarihten önce yetkili makamlara iletilmiş olan, başvuranın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına yönelik taleplere erişim imkânı sağladığını tespit etmiştir. Dolayısıyla, Anayasa Mahkemesi, ilgilinin tutukluluğunun herhangi bir yasal dayanağının bulunmadığı yönündeki iddiasını reddetmiştir.

394. Ardından Anayasa Mahkemesi, bilhassa Kürt sorununa ilişkin 2012 ve 2016 yılları arasında başvuran tarafından yapılan konuşmalar dâhil olmak üzere, iddianamede yer alan delillerde olduğu gibi, başvuran tarafından bir suçun işlendiğine dair kuvvetli şüphelerin varlığını kanıtlamak için yeterli verilerin bulunduğu sonucuna varmıştır. Anayasa Mahkemesi böylelikle, başvuranın tutuklanmasının meşru bir amaç izlediği kanısına varmıştır. Anayasa Mahkemesi özellikle, diğerlerinin yanı sıra, bu suçların CMK'nın 100. maddesinin 3. fıkrasında sıralanan suçlar arasında yer aldığı ve kanun tarafından öngörülen cezaların ağır olduğu gerekçesiyle, ilgili hakkında tutukluluk kararı verildiğini belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi, öngörülen cezanın ağırlığının kaçma riskinin değerlendirilmesi sırasında dikkate alınması gereken bir unsur olduğunu eklemiştir. Ayrıca Anayasa Mahkemesi, başvuranın siyasi partisine bağlı herhangi bir milletvekilinin kendi isteğiyle ifade sunamayacağını belirten Selahattin

Demirtaş'ın açıklamasına uygun olarak, soruşturma makamlarının huzuruna çıkmayı reddettiğini kaydetmiştir. Anayasa Mahkemesi, bu unsurların kaçma riskinin bulunduğu sonucuna varmak için yeterli olduğu kanaatine varmıştır.

395. Anayasa Mahkemesi ardından, başvuranın tutukluluğunun izlenen amaçla orantılı olup olmadığını araştırmıştır. Anayasa Mahkemesi öncelikle, başvuranın iddia ettiği hususun aksine, dokunulmazlığı kaldırılan bir milletvekilinin tutuklanmasının, *kendiliğinden (per se)* Anayasa'nın ihlalini teşkil ettiğini belirten herhangi bir karar vermediğini ifade etmiştir. Anayasa Mahkemesi, *Gülser Yıldırım (2)* ve *Selahattin Demirtaş* kararlarına atıfta bulunarak, iki milletvekilinin bu türden şikâyetlerinin kabul edilemez olduğuna karar verdiğini vurgulamıştır. Böylelikle, Anayasa Mahkemesi, Mahkemenin *Sakık ve diğerleri* (yukarıda anılan karar) kararına atıfta bulunarak, Mahkeme içtihadının benzer olduğunu belirtmiştir.

396. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın iddia edilen suçların işlendiği tarihten uzun bir süre sonra tutuklanması nedeniyle, bu tutukluluğun gerekli olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğinin incelenmesi gerektiğini kaydetmiştir. Bu bağlamda, Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 83. maddesi bakımından, başvuranın yasama dokunulmazlığına sahip olduğu sürece tutuklanamayacağını hatırlatmıştır. Anayasa Mahkemesi, mevcut davada, ilgili hakkındaki fezlekelerin yasama dokunulmazlığına bir istisna getiren Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinin ardından yetkili Cumhuriyet savcılarına geri gönderildiğini ve başvuranın yaklaşık beş ay sonra tutuklandığını gözlemlemiştir. Anayasa Mahkemesi, dosyada yer alan belgelerden, soruşturma makamlarının bu süre boyunca hareketsiz kalmadıklarının anlaşıldığı kanısına varmıştır. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın tutukluluğunun özellikle atılı suçlar için öngörülen cezanın ağırlığı dikkate alındığında, başvuranın tutukluluğunun orantısız ve keyfi olduğu sonucuna varılmasının mümkün olmadığı kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi, bu nedenlerle, başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

397. Anayasa Mahkemesi, başvuranın tutukluluğunu haklı göstermek için ilgili ve yeterli gerekçelerin bulunmadığı iddiasına ilişkin şikâyeti ayrıca incelememiştir. Anayasa Mahkemesi, söz konusu şikâyetin yalnızca Anayasa'nın

19. maddesinin 3. fıkrası açısından bir inceleme yapılmasını gerektirdiği kanaatine varmıştır.

398. Sözleşme'nin 18. maddesi bağlamındaki şikâyetle ilişkin olarak, Anayasa Mahkemesi, başvuran tarafından maruz kalınan tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin vardığı sonucu göz önünde bulundurarak, bu şikâyetin ayrı olarak incelenmesinin gerekli olmadığı kanısına varmıştır.

399. Başvuranın soruşturma dosyasına erişiminin mümkün olmamasına ilişkin şikâyetle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, ilgilinin, kendisi hakkında yapılan suçlamalara karşı savunmasını hazırlamak ve özellikle Cumhuriyet savcıları tarafından TBMM'ye sunulan fezlekelerin içeriğini dikkate alarak, tutuklanmasına itiraz etmek için yeterli imkânlara sahip olduğu kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi aynı zamanda, başvuranın tutuklanmasına ilişkin Cumhuriyet savcısının talebini ve tutuklanmasına ilişkin kararı göz önünde bulundurarak, ilgilinin tutukluluğunu haklı göstermek için sunulan gerekçelere yeterli bir şekilde itiraz etme olanağına sahip olduğunu kaydetmiştir. Ayrıca Anayasa Mahkemesi, başvuranın hangi belgelere erişemediğini açıklamadığını tespit etmiştir. Anayasa Mahkemesi aynı zamanda, başvuranın soruşturma dosyasına erişimin yasaklanmasına ilişkin kararın tarihini ve numarasını belirtmediğini kaydetmiştir. Dolayısıyla, Anayasa Mahkemesine göre, başvuran, şikâyetini herhangi bir temele dayandırmamıştır. Sonuç olarak, Anayasa Mahkemesi, başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

400. Anayasa Mahkemesi, başvuranın tutukluluğuna ilişkin sunduğu itirazının kısa bir süre içinde yargısal denetime tabi tutulmamasıyla ilgili şikâyetle ilişkin olarak, ulusal mahkemelerin sırasıyla on ve on dört gün içinde söz konusu itirazı reddettiklerini tespit etmiştir. Anayasa Mahkemesi, bu sürelerin tutukluluğun yasaya uygunluğunun incelenmesiyle ilgili ivedilik gerekliliğine uygun olduğu kanısına varmış ve başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

401. Son olarak, ifade özgürlüğü hakkı ve seçilme ve siyasi faaliyetlerde bulunma hakkı bağlamındaki şikâyetlerle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, başvuran tarafından maruz kalınan tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin şikâyet

hakkında vardığı sonucu dikkate alarak, bu şikâyetlerin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

J. 39732/17 no.lu başvurunun sahibi Çağlar Demirel tarafından yapılan bireysel başvuru

402. Başvuran, 26 Ocak 2017 tarihinde, Anayasa Mahkemesi nezdinde bireysel başvuruda bulunmuştur ve Anayasa Mahkemesi, 12 Eylül 2018 tarihli kararla (no. 2017/5221), bu başvurunun kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

403. Anayasa Mahkemesi, yakalama ve gözaltı işlemlerinin yasaya uygun olmadığına ilişkin şikâyetle ilgili olarak, başvuranın CMK'nın 141. maddesine dayanarak tazminat davası açmış olması gerektiğini, ancak ilgilinin bu hukuk yoluna başvurmadığını belirtmiştir. Sonuç olarak, Anayasa Mahkemesi, ikincillik ilkesini ileri sürerek, bu şikâyetin hukuk yollarının tüketilmemesi nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

404. Tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin şikâyetle ilgili olarak, başvuran, öncelikle, halen yasama dokunulmazlığından yararlandığını ve dolayısıyla, tutukluluğunun Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri sürmüştür. Hâlbuki Anayasa Mahkemesi, 20 Mayıs 2016 tarihli Anayasa değişikliğinin bu değişikliğin kabul edildiği tarihten önce yetkili makamlara iletilmiş olan, başvuranın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına yönelik taleplere erişim imkânı sağladığını tespit etmiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, genel olarak ve ihtilaf konusu konuşmalar ile TBMM bünyesinde başvuranın yaptığı konuşmalar arasında bir karşılaştırma yapmaksızın, ihtilaf konusu konuşmaların ilgilinin yasama dokunulmazlığı tarafından korunmadığı kanısına varmıştır. Dolayısıyla, Anayasa Mahkemesi, ilgilinin tutukluluğunun herhangi bir yasal dayanağının bulunmadığı yönündeki iddiasını reddetmiştir.

405. Ardından Anayasa Mahkemesi, bilhassa Kürt sorununa ilişkin 2015 ve 2016 yılları arasında başvuran tarafından yapılan konuşmalar da dâhil olmak üzere, iddianamede yer alan delillerde olduğu gibi, başvuran tarafından bir suçun işlendiğine dair kuvvetli şüphelerin varlığını kanıtlamak için yeterli verilerin bulunduğu sonucuna varmıştır. Anayasa Mahkemesi böylelikle, başvuranın tutuklanmasının meşru bir amaç izlediği kanısına varmıştır. Anayasa Mahkemesi özellikle, diğerlerinin yanı sıra, bu suçların CMK'nın 100. maddesinin 3. fıkrasında

sıralanan suçlar arasında yer aldığı ve kanun tarafından öngörülen cezaların ağır olduğu gerekçesiyle, ilgili hakkında tutukluluk kararı verildiğini belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi, öngörülen cezanın ağırlığının kaçma riskinin değerlendirilmesi sırasında dikkate alınması gereken bir unsur olduğunu eklemiştir. Anayasa Mahkemesi, bu unsurların kaçma riskinin bulunduğu sonucuna varmak için yeterli olduğu kanaatine varmıştır.

406. Anayasa Mahkemesi ardından, başvuranın tutukluluğunun izlenen amaçla orantılı olup olmadığını araştırmıştır. Anayasa Mahkemesi öncelikle, başvuranın iddia ettiği hususun aksine, dokunulmazlığı kaldırılan bir milletvekilinin tutuklanması, *kendiliğinden (per se)* Anayasa'nın ihlalini teşkil ettiğini belirten herhangi bir karar vermediğini ifade etmiştir. Anayasa Mahkemesi, *Gülser Yıldırım (2)* ve *Selahattin Demirtaş* kararlarına atıfta bulunarak, iki milletvekilinin bu türden şikâyetlerinin kabul edilemez olduğuna karar verdiğini vurgulamıştır. Böylelikle, Anayasa Mahkemesi, Mahkemenin *Sakık ve diğerleri* (yukarıda anılan karar) kararına atıfta bulunarak, Mahkeme içtihadının benzer olduğunu belirtmiştir.

407. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın iddia edilen suçların işlendiği tarihten uzun bir süre sonra tutuklanması nedeniyle, bu tutukluluğun gerekli olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğinin incelenmesi gerektiğini kaydetmiştir. Bu bağlamda, Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 83. maddesi bakımından, başvuranın yasama dokunulmazlığına sahip olduğu sürece tutuklanamayacağını hatırlatmıştır. Anayasa Mahkemesi, mevcut davada, ilgili hakkındaki fezlekelerin yasama dokunulmazlığına bir istisna getiren Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinin ardından yetkili Cumhuriyet savcılarına geri gönderildiğini ve başvuranın yaklaşık beş ay sonra tutuklandığını gözlemlemiştir. Anayasa Mahkemesi, dosyada yer alan belgelerden, soruşturma makamlarının bu süre boyunca hareketsiz kalmadıklarının anlaşıldığı kanısına varmıştır. Anayasa Mahkemesi ayrıca, özellikle atılı suçlar için öngörülen cezanın ağırlığı dikkate alındığında, başvuranın tutukluluğunun orantısız olduğu sonucuna varılmasının mümkün olmadığı kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesine göre, başvuranın tutukluluğunun orantılı olduğu ve tutukluluğa alternatif tedbirlerin yetersiz olduğunun anlaşıldığı yönünde Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesinin sunduğu tespit, keyfi veya dayanaksız değildir. Anayasa

Mahkemesi, bu nedenlerle, başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

408. Anayasa Mahkemesi, başvuranın tutukluluğunu haklı göstermek için ilgili ve yeterli gerekçelerin bulunmadığı iddiasına ilişkin şikâyeti ayrıca incelememiştir. Anayasa Mahkemesi, söz konusu şikâyetin yalnızca Anayasa'nın 19. maddesinin 3. fıkrası açısından bir inceleme yapılmasını gerektirdiği kanaatine varmıştır.

409. Sözleşme'nin 18. maddesi bağlamındaki şikâyete ilişkin olarak, Anayasa Mahkemesi, başvuran tarafından maruz kalınan tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin vardığı sonucu göz önünde bulundurarak, bu şikâyetin ayrı olarak incelenmesinin gerekli olmadığı kanısına varmıştır.

410. Son olarak, ifade özgürlüğü hakkı ve seçilme ve siyasi faaliyetlerde bulunma hakkı bağlamındaki şikâyetlerle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, başvuran tarafından maruz kalınan tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin şikâyet hakkında vardığı sonucu dikkate alarak, bu şikâyetlerin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

K. 41087/17 no.lu başvurunun sahibi Ayhan Bilgen tarafından yapılan bireysel başvuru

411. Başvuran, 15 Şubat 2017 tarihinde, Anayasa Mahkemesi nezdinde bireysel başvuruda bulunmuştur ve Anayasa Mahkemesi, 21 Aralık 2017 tarihli kararla (no. 2017/5974), Anayasa'nın 19. maddesinin 3. fıkrası tarafından korunduğu şekliyle, başvuranın özgürlük ve güvenlik hakkının ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

412. Başvuranın soruşturma dosyasına erişiminin mümkün olmamasına ilişkin şikâyetle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, ilgilinin, kendisi hakkında yapılan suçlamalara karşı savunmasını hazırlamak ve özellikle Cumhuriyet savcıları tarafından TBMM'ye sunulan fezlekelerin içeriğini ve sorgulanması sırasında sorulan soruları dikkate alarak, tutuklanmasına itiraz etmek için yeterli imkânlara sahip olduğu kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi aynı zamanda, başvuranın tutuklanmasına ilişkin Cumhuriyet savcısının talebini ve tutuklanmasına ilişkin kararı göz önünde bulundurarak, ilgilinin tutukluluğunu haklı göstermek için sunulan gerekçelere yeterli bir şekilde itiraz etme olanağına

sahip olduğunu kaydetmiştir. Sonuç olarak, Anayasa Mahkemesi, başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

413. Tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin şikâyetle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, 20 Mayıs 2016 tarihli Anayasa değişikliğinin bu değişikliğin kabul edildiği tarihten önce yetkili makamlara iletilmiş olan, başvuranın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına yönelik taleplere erişim imkânı sağladığını tespit etmiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın ihtilaf konusu konuşmalarının yasama sorumsuzluğu tarafından korunduğunu kanıtlamak için herhangi bir delil sunmadığı kanısına varmıştır. Anayasa Mahkemesine göre, kendisinden inisiyatifi dâhilinde bu türden bir inceleme yapması beklenemezdi. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi, ilgilinin tutukluluğunun herhangi bir yasal dayanağının bulunmadığı yönündeki iddiasını reddetmiştir.

414. Ardından Anayasa Mahkemesi, başvuran tarafından bir suçun işlendiğine dair kuvvetli şüphelerin varlığını kanıtlamak için yeterli verilerin bulunup bulunmadığını incelemiştir. Anayasa Mahkemesi, başvuranın 6 Ekim 2014 tarihinde HDP Merkez Yürütme Kurulunun düzenlediği toplantıya katıldığını kanıtlamak için herhangi bir delil unsurunun bulunmadığını belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi bu bağlamda, başvuranın siyasi partisinin Twitter hesabında yayımlanan çağrılarını eleştirdiğini kaydetmiştir. Bu nedenle, Anayasa Mahkemesi, başvuranın söz konusu tweetlerden sorumlu olmadığı kanısına varmıştır. Sonuç olarak, Anayasa Mahkemesi, bu başvuran tarafından bir suçun işlendiğine dair kuvvetli şüphelerin varlığını kanıtlamak için yeterli verilerin bulunmadığı sonucuna varmıştır. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 19. maddesinin 3. fıkrasının ihlal edildiğini belirtmiştir.

415. Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 19. maddesinin 3. fıkrasına ilişkin vardığı sonucu dikkate alarak, başvuranın tutukluluğunu haklı göstermek için ilgili ve yeterli gerekçelerin bulunmadığı iddiası ve seçilme ve siyasi faaliyetlerde bulunma hakkı bağlamındaki şikâyetlerini ayrıca incelememiştir.

416. Anayasa Mahkemesi aynı zamanda, başvurana manevi tazminat olarak 20.000 Türk lirası (TRY) (olayların meydana geldiği dönemde yaklaşık 4.400 avro) ve masraf ve giderler için 2.057,50 TRY (olayların meydana geldiği dönemde yaklaşık 450 avro) ödenmesinin uygun olduğu kanısına varmıştır.

L. 68853/17 no.lu başvurunun sahibi Burcu Çelik tarafından yapılan bireysel başvuru

417. Başvuran, 10 Temmuz 2017 tarihinde, Anayasa Mahkemesi nezdinde bireysel başvuruda bulunmuştur ve Anayasa Mahkemesi, 25 Ekim 2018 tarihli kararla (no. 2017/28895), bu başvurunun kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

418. Tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin şikâyetle ilgili olarak, başvuran, öncelikle, halen yasama dokunulmazlığından yararlandığını ve dolayısıyla, tutukluluğunun Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri sürmüştür. Hâlbuki Anayasa Mahkemesi, 20 Mayıs 2016 tarihli Anayasa değişikliğinin bu değişikliğin kabul edildiği tarihten önce yetkili makamlara iletilmiş olan, başvuranın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına yönelik taleplere erişim imkânı sağladığını tespit etmiştir. Dolayısıyla, Anayasa Mahkemesi, ilgilinin tutukluluğunun herhangi bir yasal dayanağının bulunmadığı yönündeki iddiasını reddetmiştir.

419. Ardından Anayasa Mahkemesi, bilhassa başvuran tarafından yapılan konuşmalar ve ilgilinin PKK'nın iddia edilen üyelerinin cenaze törenlerine katılması hususu dâhil olmak üzere, iddianamede yer alan delillerde olduğu gibi, başvuran tarafından bir suçun işlendiğine dair kuvvetli şüphelerin varlığını kanıtlamak için yeterli verilerin bulunduğu sonucuna varmıştır. Anayasa Mahkemesi böylelikle, başvuranın tutuklanmasının meşru bir amaç izlediği kanısına varmıştır. Anayasa Mahkemesi özellikle, diğerlerinin yanı sıra, bu suçların CMK'nın 100. maddesinin 3. fıkrasında sıralanan suçlar arasında yer aldığı ve kanun tarafından öngörülen cezaların ağır olduğu gerekçesiyle ilgili hakkında tutukluluk kararı verildiğini belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi, başvuranın savunmasını sunmamasının kaçma riskinin değerlendirilmesi sırasında dikkate alınması gereken bir unsur olduğunu eklemiştir. Anayasa Mahkemesi, bu unsurların kaçma riskinin bulunduğu sonucuna varmak için yeterli olduğu kanaatine varmıştır.

420. Anayasa Mahkemesi ardından, başvuranın tutukluluğunun izlenen amaçla orantılı olup olmadığını araştırmıştır. Anayasa Mahkemesi öncelikle, başvuranın iddia ettiği hususun aksine, dokunulmazlığı kaldırılan bir milletvekilinin tutuklanmasının, *kendiliğinden (per se)* Anayasa'nın ihlalini teşkil ettiğini belirten herhangi bir karar vermediğini ifade etmiştir. Anayasa Mahkemesi, *Gülser Yıldırım (2)* ve *Selahattin Demirtaş* kararlarına atıfta bulunarak, iki

milletvekilinin bu türden şikâyetlerinin kabul edilemez olduğuna karar verdiğini vurgulamıştır.

421. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın iddia edilen suçların işlendiği tarihten uzun bir süre sonra tutuklanması nedeniyle, bu tutukluluğun gerekli olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğinin incelenmesi gerektiğini kaydetmiştir. Bu bağlamda, Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 83. maddesi bakımından, başvuranın yasama dokunulmazlığına sahip olduğu sürece tutuklanamayacağını hatırlatmıştır. Anayasa Mahkemesi, mevcut davada, ilgili hakkındaki fezlekelerin yasama dokunulmazlığına bir istisna getiren Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinin ardından yetkili Cumhuriyet savcılarının geri gönderildiğini ve başvuranın yaklaşık on ay sonra tutuklandığını gözlemlemiştir. Anayasa Mahkemesi, dosyada yer alan belgelerden, soruşturma makamlarının bu süre boyunca hareketsiz kalmadıklarının anlaşıldığı kanısına varmıştır. Anayasa Mahkemesi ayrıca, özellikle atılı suçlar için öngörülen cezanın ağırlığı dikkate alındığında, başvuranın tutukluluğunun orantısız olduğu sonucuna varılmasının mümkün olmadığı kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesine göre, başvuranın tutukluluğunun orantılı olduğu ve tutukluluğa alternatif tedbirlerin yetersiz olduğunun anlaşıldığı yönünde Muş Ağır Ceza Mahkemesinin sunduğu tespit, keyfi veya dayanaksız değildir. Anayasa Mahkemesi, bu nedenlerle, başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

422. Anayasa Mahkemesi, tutukluluğa alternatif tedbirlerin değerlendirilmemesine ilişkin şikâyeti ayrıca incelememiştir. Anayasa Mahkemesi, söz konusu şikâyetin yalnızca Anayasa'nın 19. maddesinin 3. fıkrası açısından bir inceleme yapılmasını gerektirdiği kanaatine varmıştır.

423. Sözleşme'nin 18. maddesi bağlamındaki şikâyete ilişkin olarak, Anayasa Mahkemesi, başvuran tarafından maruz kalınan tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin vardığı sonucu göz önünde bulundurarak, bu şikâyetin ayrı olarak incelenmesinin gerekli olmadığı kanısına varmıştır.

424. Son olarak, ifade özgürlüğü hakkı ve seçilme ve siyasi faaliyetlerde bulunma hakkı bağlamındaki şikâyetlerle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, başvuran tarafından maruz kalınan tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin şikâyet hakkında vardığı sonucu dikkate alarak, bu şikâyetlerin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

M. 54469/18 no.lu başvurunun sahibi Leyla Birlik tarafından yapılan bireysel başvuru

425. Başvuran, 23 Aralık 2016 tarihinde, Anayasa Mahkemesi nezdinde bireysel başvuruda bulunmuştur ve Anayasa Mahkemesi, 4 Temmuz 2018 tarihli kararla (no. 2016/40882), bu başvurunun kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

426. Anayasa Mahkemesi, yakalama ve gözaltı işlemlerinin yasaya uygun olmadığına ilişkin şikâyetle ilgili olarak, başvuranın CMK'nın 141. maddesine dayanarak tazminat davası açmış olması gerektiğini, ancak ilgilinin bu hukuk yoluna başvurmadığını belirtmiştir. Sonuç olarak, Anayasa Mahkemesi, ikincillik ilkesini ileri sürerek, bu şikâyetin hukuk yollarının tüketilmemesi nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

427. Tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin şikâyetle ilgili olarak, başvuran, öncelikle, halen yasama dokunulmazlığından yararlandığını ve dolayısıyla, tutukluluğunun Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri sürmüştür. Hâlbuki Anayasa Mahkemesi, 20 Mayıs 2016 tarihli Anayasa değişikliğinin bu değişikliğin kabul edildiği tarihten önce yetkili makamlara iletilmiş olan, başvuranın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına yönelik taleplere erişim imkânı sağladığını tespit etmiştir. Dolayısıyla, Anayasa Mahkemesi, ilgilinin tutukluluğunun herhangi bir yasal dayanağının bulunmadığı yönündeki iddiasını reddetmiştir.

428. Ardından Anayasa Mahkemesi, özellikle güvenlik güçleri tarafından yürütülen operasyonlar hakkında başvuranın yaptığı konuşmalar ve ilgilinin PKK'nın iddia edilen üyelerinin cenaze törenlerine katılması hususu da dâhil olmak üzere, iddianamede yer alan delillerde olduğu gibi, başvuranın bir suç işlediğine dair kuvvetli şüphelerin varlığını kanıtlamak için yeterli verilerin bulunduğu sonucuna varmıştır. Anayasa Mahkemesi böylelikle, başvuranın tutuklanmasının meşru bir amaç izlediği kanısına varmıştır. Anayasa Mahkemesi özellikle, diğerlerinin yanı sıra, bu suçların CMK'nın 100. maddesinin 3. fıkrasında sıralanan suçlar arasında yer aldığı ve kanun tarafından öngörülen cezaların ağır olduğu gerekçesiyle ilgili hakkında tutukluluk kararı verildiğini belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi, öngörülen cezanın ağırlığının kaçma riskinin değerlendirilmesi sırasında dikkate alınması gereken bir unsur olduğunu eklemiştir. Ayrıca Anayasa Mahkemesi, başvuranın siyasi partisine bağlı herhangi bir milletvekilinin kendi

isteğiyle ifade sunamayacağını belirten Selahattin Demirtaş'ın açıklamasına uygun olarak, soruşturma makamlarının huzuruna çıkmayı reddettiğini kaydetmiştir. Anayasa Mahkemesi, bu unsurların kaçma riskinin bulunduğu sonucuna varmak için yeterli olduğu kanaatine varmıştır.

429. Anayasa Mahkemesi ardından, başvuranın tutukluluğunun izlenen amaçla orantılı olup olmadığını araştırmıştır. Anayasa Mahkemesi öncelikle, başvuranın iddia ettiği hususun aksine, dokunulmazlığı kaldırılan bir milletvekilinin tutuklanmasının, *kendiliğinden (per se)* Anayasa'nın ihlalini teşkil ettiğini belirten herhangi bir karar vermediğini ifade etmiştir. Anayasa Mahkemesi, *Gülser Yıldırım (2)* ve *Selahattin Demirtaş* kararlarına atıfta bulunarak, iki milletvekilinin bu türden şikâyetlerinin kabul edilemez olduğuna karar verdiğini vurgulamıştır. Böylelikle, Anayasa Mahkemesi, Mahkemenin *Sakık ve diğerleri* (yukarıda anılan karar) kararına atıfta bulunarak, Mahkeme içtihadının benzer olduğunu belirtmiştir.

430. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın iddia edilen suçların işlendiği tarihten uzun bir süre sonra tutuklanması nedeniyle, bu tutukluluğun gerekli olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğinin incelenmesi gerektiğini kaydetmiştir. Bu bağlamda, Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 83. maddesi bakımından, başvuranın yasama dokunulmazlığına sahip olduğu sürece tutuklanamayacağını hatırlatmıştır. Anayasa Mahkemesi, mevcut davada, ilgili hakkındaki fezlekelerin yasama dokunulmazlığına bir istisna getiren Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinin ardından yetkili Cumhuriyet savcılarına geri gönderildiğini ve başvuranın yaklaşık beş ay sonra tutuklandığını gözlemlemiştir. Anayasa Mahkemesi, dosyada yer alan belgelerden, soruşturma makamlarının bu süre boyunca hareketsiz kalmadıklarının anlaşıldığı kanısına varmıştır. Anayasa Mahkemesi ayrıca, başvuranın tutukluluğunun özellikle atılı suçlar için öngörülen cezanın ağırlığı dikkate alındığında, başvuranın tutukluluğunun orantısız ve keyfi olduğu sonucuna varılmasının mümkün olmadığı kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi, bu nedenlerle, başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

431. Anayasa Mahkemesi, başvuranın tutukluluğunu haklı göstermek için ilgili ve yeterli gerekçelerin bulunmadığı iddiasına ilişkin şikâyeti ayrıca incelememiştir. Anayasa Mahkemesi, söz konusu şikâyetin yalnızca Anayasa'nın

19. maddesinin 3. fıkrası açısından bir inceleme yapılmasını gerektirdiği kanaatine varmıştır.

432. Sözleşme'nin 18. maddesi bağlamındaki şikâyetle ilişkin olarak, Anayasa Mahkemesi, başvuran tarafından maruz kalınan tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin vardığı sonucu göz önünde bulundurarak, bu şikâyetin ayrı olarak incelenmesinin gerekli olmadığı kanısına varmıştır.

433. Başvuranın soruşturma dosyasına erişiminin mümkün olmamasına ilişkin şikâyetle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, ilgilinin, kendisi hakkında yapılan suçlamalara karşı savunmasını hazırlamak ve özellikle Cumhuriyet savcıları tarafından TBMM'ye sunulan fezlekelerin içeriğini dikkate alarak, tutuklanmasına itiraz etmek için yeterli imkânlara sahip olduğu kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi aynı zamanda, Cumhuriyet savcılığı ve Sulh Ceza Hâkimliği huzurunda yapılan sorgulamaları dikkate alarak, ilgilinin tutukluluğunu haklı göstermek için sunulan gerekçelere yeterli bir şekilde itiraz etme imkânına sahip olduğunu kaydetmiştir. Sonuç olarak, Anayasa Mahkemesi, başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

434. Son olarak, ifade özgürlüğü hakkı ve seçilme ve siyasi faaliyetlerde bulunma hakkı bağlamındaki şikâyetlerle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, başvuran tarafından maruz kalınan tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin şikâyet hakkında vardığı sonucu dikkate alarak, bu şikâyetlerin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

N. 14332/17 no.lu başvurunun sahibi Figen Yüksekdağ Şenoğlu tarafından yapılan ikinci bireysel başvuru

435. Başvuran, 26 Şubat 2021 tarihinde, Anayasa Mahkemesi nezdinde yeniden bireysel başvuruda bulunmuştur ve Anayasa Mahkemesi, 13 Ocak 2022 tarihli kararla (no. 2021/7181), bu başvurunun kısmen kabul edilemez olduğuna karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi böylelikle, Anayasa'nın 19. maddesinin 7. fıkrası tarafından korunduğu şekliyle, ilgilinin özgürlük ve güvenlik hakkının ihlal edilmediği sonucuna varmıştır.

436. Tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin şikâyetle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, bu şikâyetin daha önce incelenen bireysel başvuruyla esasen

aynı olduğu kanaatine varmıştır (bk. yukarıda 310-313. paragraflar). Sonuç olarak, Anayasa Mahkemesi, başvurunun bu kısmının kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

437. Bilhassa yargılamanın çok uzun sürmesi nedeniyle, başvuranın tutukluluğuna yönelik sunulan itirazlarla ilgili şikâyetle ilişkin olarak, Anayasa Mahkemesi, başvuranın iddialarını desteklemek amacıyla herhangi bir delil unsuru açıklamadığını veya göndermediğini kaydetmiştir. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi, başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

438. Başvuranın tutukluluğuna yönelik itirazı hakkında karar vermeye davet edilen bir hâkimin huzuruna çıkarılmasının mümkün olmaması bağlamındaki şikâyetle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi, ilgilinin Sulh Ceza Hâkimliği tarafından 7 Kasım 2016 tarihinde verilen karardan itibaren otuz günlük bir süre içinde kendisine başvurması gerektiğini, ancak ilgilinin bunu yapmadığını tespit etmiştir. Sonuç olarak, Anayasa Mahkemesi, söz konusu şikâyetin süresinden sonra sunulması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

439. Son olarak, başvuranın tutukluluğunun çok uzun sürmesine (üç yıl, bir ay) ilişkin şikâyetiyle ilgili olarak Anayasa Mahkemesi, sulh ceza hâkimlikleri ve yetkili ağır ceza mahkemelerinin, ilgilinin tutukluluk halinin devamının mantıksız olduğu yönünde sunduğu iddiaları değerlendirdikleri kanısına varmıştır. Anayasa Mahkemesi, ilgilinin tutukluluğuna ilişkin kararların ilgili ve yeterli bir gerekçeye dayanılarak düzenlendiği ve bunların başvuranın maruz kaldığı tutukluluk süresini haklı göstermek için yeterince gerekçelendirildiği kanaatine varmıştır. Bu nedenlerle, Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 19. maddesinin 7. fıkrası anlamında başvuranın özgürlük ve güvenlik hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir.

İLGİLİ ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUKİ ÇERÇEVE VE UYGULAMASI

440. İlgili iç hukuk ve uygulaması ve ilgili uluslararası unsurlar, Mahkemenin *Selahattin Demirtaş/Türkiye (no. 2)* (yukarıda anılan karar, §§ 129-166) kararında belirtilmektedir.

441. Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 153. maddesinin ilgili bölümleri aşağıdaki şekildedir:

“(1) Müdafî, soruşturma evresinde dosya içeriğini inceleyebilir ve istediği belgelerin bir örneğini harçsız olarak alabilir.

(2) Müdafîin dosya içeriğini inceleme veya belgelerden örnek alma yetkisi, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek ise Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim kararıyla kısıtlanabilir. (...)

(3) Yakalanan kişinin veya şüphelinin ifadesini içeren tutanak ile bilirkişi raporları ve adı geçenlerin hazır bulunmaya yetkili oldukları diğer adli işlemlere ilişkin tutanaklar hakkında, ikinci fıkra hükmü uygulanmaz.

(4) Müdafî, iddianamenin mahkeme tarafından kabul edildiği tarihten itibaren dosya içeriğini ve muhafaza altına alınmış delilleri inceleyebilir; bütün tutanak ve belgelerin örneklerini harçsız olarak alabilir (...).”

HUKUKİ DEĞERLENDİRME

I. BAŞVURULARIN BİRLEŞTİRİLMESİ

442. Mahkeme, başvuruların konusunun benzerlik göstermesini dikkate alarak, bunların tek bir kararda birlikte incelenmesinin uygun olduğu kanaatine varmaktadır.

II. HÜKÜMET TARAFINDAN İLERİ SÜRÜLEN İLK İTİRAZLAR HAKKINDA

443. Hükümet, birçok kabul edilemezlik itirazı ileri sürmektedir.

A. Sözleşme’nin 35. Maddesinin 2. Fıkrasının b) Bendi Bağlamındaki İtiraz Hakkında

444. Hükümet, başvuranların, şikâyetlerini Sözleşme’nin 35. maddesinin 2. fıkrasının b) bendi anlamında, başka bir uluslararası soruşturma veya çözüm makamına, yani Parlamentolararası Birlik’e (PAB) sunduklarını ileri sürmektedir. Bu hüküm aşağıdaki gibidir:

“(...) 2. Mahkeme, 34. madde uyarınca sunulan bireysel başvuruları aşağıda sayılı hallerde ele almaz:

(...)

b) Başvuru, Mahkemece daha önce incelenmiş ya da uluslararası diğer bir soruşturma veya çözüm merciine daha önceden sunulmuş bir başka başvuruyla esasen aynı olup, yeni olgular içermiyorsa.”

445. Başvuranlar, Hükümetin iddiasını kabul etmemektedirler. Başvuranlar, PAB’ın uluslararası bir soruşturma veya çözüm makamı olarak değerlendirilemeyeceğini ileri sürmektedirler.

446. Mahkeme, PAB Komitesinin “başka bir uluslararası soruşturma veya çözüm makamı” olarak kabul edilip edilemeyeceğini yakın bir tarihte *Selahattin Demirtaş (no. 2)* ([BD], no. 14305/17, 22 Aralık 2020) davasında incelediğini ve Sözleşme tarafından düzenlenen bir prosedüre benzer bir yargısal ya da yarı yargısal bir prosedürün sunulduğunun kabul edilemeyeceği sonucuna vardığını hatırlatmaktadır (*ibidem*, §§ 179-190). Mahkeme, mevcut durumda, bu içtihadından uzaklaşmak için herhangi bir neden görmemektedir. Dolayısıyla Mahkeme, Hükümet tarafından ileri sürülen itirazı reddetmektedir.

B. Anayasa Mahkemesi Nezdinde Bireysel Başvuru Yolunun Tüketilmemesi Bağlamındaki İtiraz Hakkında

1. Genel İtiraz Hakkında

447. Hükümet, bilhassa *Uzun/Türkiye* ((k.k.), no. 10755/13, 30 Nisan 2013) ve *Mercan/Türkiye* ((k.k.), no. 56511/16, 8 Kasım 2016) kararlarında Mahkemenin vardığı sonuçlara atıfta bulunarak, başvuranları Anayasa Mahkemesi nezdinde bireysel başvuru yolunu kullanmamakla suçlamaktadır.

448. Başvuranlar, bütün iç hukuk yollarını tükettiklerini ileri sürmektedirler.

449. Mahkeme, başvuranın iç hukuk yollarını tüketme yükümlülüğünün ilke olarak, Mahkemeye başvuruda bulunulduğu tarihte değerlendirildiğini hatırlatmaktadır (*Baumann/Fransa*, no. 33592/96, § 47, AİHM 2001-V (özetler)). Bununla birlikte Mahkeme, başvurunun yapılmasından sonra, ancak başvurunun kabul edilebilirliği hakkında karar vermesinden önce, bir hukuk yolunun son aşamasına ulaşılmasına müsamaha göstermektedir (*Karoussiotis/Portekiz*, no. 23205/08, § 57, AİHM 2011 (özetler), *Stanka Mirković ve diğerleri/Monténégro*, no. 33781/15 ve diğer 3 başvuru, § 48, 7 Mart 2017, *Azzolina ve diğerleri/İtalya*, no. 28923/09 ve 67599/10, § 105, 26 Ekim 2017, *Mehmet Hasan*

Altan/Türkiye, no. 13237/17, § 107, 20 Mart 2018 ve *Şahin Alpay/Türkiye*, no. 16538/17, § 86, 20 Mart 2018).

450. Başvuranların her biri, farklı tarihlerde, Anayasa Mahkemesi nezdinde bireysel başvuruda bulunmuştur ve Anayasa Mahkemesi, 16 Kasım 2017 ile 14 Kasım 2018 tarihleri arasında kararlarını vermiştir (yukarıda 308-434. paragraflar).

451. Dolayısıyla Mahkeme, aynı zamanda, Hükümet tarafından ileri sürülen bu itirazı reddetmektedir.

2. 41087/17 No.lu Başvuruya İlişkin İtiraz Hakkında

452. Hükümet, 41087/17 no.lu başvuruyu sunan başvurana ilişkin olarak, başvuran Ayhan Bilgen'in, Anayasa Mahkemesi nezdinde ifade özgürlüğü hakkına ilişkin herhangi bir şikâyet ileri sürmediğini kaydetmektedir. Dolayısıyla Hükümet Mahkemeyi, başvurunun bu kısmının iç hukuk yollarının tüketilmemesi nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermeye davet etmektedir.

453. Başvuran, genel olarak, bütün iç hukuk yollarını tükettiğini ileri sürerek, özellikle bu itiraz hakkında herhangi bir görüş belirtmemektedir.

454. Mahkeme, bu başvuran tarafından itiraz edilmeyen Hükümetin görüşleri ışığında, başvuranın Anayasa Mahkemesi nezdinde bu türden bir şikâyeti dile getirmediğini gözlemlemektedir. Bu nedenle Mahkeme, Hükümetin bu husustaki itirazını kabul etmekte ve 41087/17 no.lu başvurunun bu kısmının iç hukuk yollarının tüketilmemesi nedeniyle kabul edilemez olduğunu belirtmektedir.

3. Sözleşme'nin 5. Maddesinin 3. Fıkrası Bağlamındaki Şikâyete İlişkin İtiraz Hakkında

455. Hükümet, Figen Yüksekdağ Şenoğlu ve Ayhan Bilgen hariç olmak üzere, başvuranların Anayasa Mahkemesine sundukları başvuruları kapsamında Sözleşme'nin 5. maddesinin 3. fıkrası bağlamındaki şikâyetlerini ileri sürmediklerini iddia etmektedir. Sonuç olarak, Hükümet, başvuruların bu kısımlarının iç hukuk yollarının tüketilmemesi nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerektiğini belirtmektedir.

456. Başvuranlar, genel olarak, iç hukuk yollarını tükettiklerini iddia etmektedirler.

457. Mahkeme, davalara ilişkin dosyada yer alan ilk başvuru formlarının nüshasına göre, bu on bir başvuranın Anayasa Mahkemesi nezdinde Sözleşme'nin 5. maddesinin 3. fıkrasını açıkça ileri sürmediklerini gözlemlemektedir. Bununla birlikte, başvuranlar açıkça, tutukluluklarına ilişkin kararların gerekçesinin bulunmamasından (bk. İdris Baluken (§§ 78-81), Besime Konca (§§ 78-81), Abdullah Zeydan (§§ 73-79), Nihat Akdoğan (§§ 74-80), Selma Irmak (§§ 88-94), Ferhat Encu (§§ 72-78), Gülser Yıldırım (§§ 73-79), Nursel Aydoğan (§§ 74-84), Çağlar Demirel (§§ 110-115), Burcu Çelik (§§ 67-76) ve Leyla Birlik (§§ 77-83) tarafından sunulan anayasal başvuru formları) ve tutukluluğa alternatif bir tedbirin uygulanmamasından (bk. İdris Baluken (§§ 82-86), Besime Konca (§§ 82-86), Abdullah Zeydan (§§ 80-84), Nihat Akdoğan (§§ 74-80), Selma Irmak (§§ 95-99), Ferhat Encu (§§ 79-84), Gülser Yıldırım (§§ 80-84), Nursel Aydoğan (§§ 84-89), Çağlar Demirel (§§ 116-120), Burcu Çelik (§§ 77-81) ve Leyla Birlik (§§ 84-88) tarafından Anayasa Mahkemesine sunulan bireysel başvuru formları) şikâyetçi olmuşlardır. Bu koşullarda, Mahkeme, başvuranların Anayasa Mahkemesine sundukları ilk başvurularda esasen, Mahkeme nezdinde ileri sürülen Sözleşme'nin 5. maddesinin 3. fıkrası bağlamındaki şikâyetlerinin belirtildiği kanısına varmaktadır (bk. yukarıda anılan *Selahattin Demirtaş* kararı (no. 2), § 198).

458. Sonuç olarak, Mahkeme, Hükümet tarafından ileri sürülen bu itirazı reddetmektedir.

4. 68853/17 No.lu Başvuruya İlişkin İtiraz Hakkında

459. Hükümet, 68853/17 no.lu başvuruyu sunan başvuran Burcu Çelik'in, Anayasa Mahkemesi nezdindeki ilk başvurusu kapsamında, Sözleşme'nin 10 ve 18. maddeleri ile Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesi bağlamındaki tutukluluk halinin devamına ilişkin şikâyetlerini ileri sürmediğini iddia etmektedir.

460. Başvuran, genel olarak, bütün iç hukuk yollarını tükettiğini ileri sürmektedir.

461. Dava dosyasında yer alan 10 Temmuz 2017 tarihli ilk başvuru formunun nüshasından, başvuranın Anayasa Mahkemesi nezdinde Sözleşme'nin 10 ve 18. maddelerini (sırasıyla başvuru formunun 100-110 ve 110-136. paragraflarında) ve tutuklanmasıyla ilişkili olarak Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesini (başvuru formunun 84-99. paragraflarında) açıkça ileri

sürdüğü anlaşılmaktadır. Başvuranın anayasal başvurusunun sunulmasının ardından, adli makamlar, ilgilinin tutukluluk halinin devamına karar vermişlerdir. Dolayısıyla, bu türden durumlarda, başvuranın daha sonraki görüşleri, ilk başvurusunda dile getirilmeyen bir olguyla ilgili değildir, ancak ilgilinin tutukluluk halinin devamı bağlamında meydana gelen olgusal gelişmelerle ilgilidir (bu yönde bk. yukarıda anılan *Selahattin Demirtaş* kararı (no. 2), § 198).

462. Bu nedenle, Mahkeme, Hükümet tarafından ileri sürülen itirazı reddetmektedir.

C. Tazminat Yolunun Kullanılmamasına İlişkin İtiraz Hakkında

463. Başvuranların Sözleşme'nin 5. maddesi açısından şikâyetlerine ilişkin olarak, Hükümet, ilgililerin CMK'nın 141. maddesinin 1. fıkrasının a) ve d) bentleri tarafından öngörülen tazminat yoluna sahip olduklarını ifade etmektedir. Hükümet, başvuranların yukarıda belirtilen hükme dayanarak tazminat davası açabileceklerini ve açmaları gerektiğini belirtmektedir. Bu türden bir davayı açan başvuranlara ilişkin olarak, Hükümet, yargılamaların ulusal mahkemeler nezdinde hâlihazırda derdest olduğunu kaydetmektedir.

464. Başvuranlar, Hükümetin iddiasını kabul etmemektedirler. Başvuranlar, tazminat davasının şikâyetlerine ilişkin başarı sağlayacak makul bakış açıları sunmadığını ileri sürmektedirler.

465. Öncelikle Sözleşme'nin 5. maddesinin 1 ve 3. fıkraları bağlamındaki şikâyetlere ilişkin olarak, Büyük Daire, *Selahattin Demirtaş* (no. 2) (yukarıda anılan karar, § 214) davasında verilen kararda, CMK'nın 141. maddesinin 1. fıkrasının a) ve d) bendine dayalı tazminat davasının, kişinin suç işlediğine dair hakkında şüphelenilmesini sağlayacak inandırıcı nedenlerin bulunmadığı veya Sözleşme'nin 5. maddesinin 1 ve 3. fıkraları anlamında bir tutukluluğu haklı gösterebilecek ilgili ve yeterli gerekçelerin bulunmadığı iddialarına itiraz etmek için etkin bir hukuk yolu olarak kabul edilemeyeceği kanaatine varmıştır.

466. Ardından Sözleşme'nin 5. maddesinin 4. fıkrası bağlamındaki şikâyetle ilgili itiraza ilişkin olarak, Mahkeme, başvuranların şikâyetine benzer bir şikâyet hakkında daha önce karar verdiğini ve böylelikle, CMK'nın 141. maddesinin itiraz başvurusuna ilişkin usuli eksikliklerin neden olduğu bir zararlar ilgili tazminat talep edilmesini sağlamadığını tespit ettiğini hatırlatmaktadır

(*Altınok/Türkiye*, no. 31610/08, § 67, 29 Kasım 2011 ve *Ceviz/Türkiye*, no. 8140/08, § 59, 17 Temmuz 2012). Öte yandan, Hükümet, mevcut davalardaki koşullara benzer koşullarda, CMK'nın 141. maddesinin 1. fıkrasının d) bendinde öngörülen başvurunun, bu türden bir şikâyetle ilgili olarak bir sonuca ulaşabileceğini belirten herhangi bir ulusal karar sunmamıştır. Dolayısıyla Mahkeme, mevcut davada kendi içtihadından uzaklaşmak için herhangi bir neden görmemektedir.

467. Sonuç olarak, Hükümet tarafından ileri sürülen iç hukuk yollarının tüketilmemesi bağlamındaki itiraz kabul edilemeyecektir.

D. 41087/17 No.lu Başvuruyu Sunan Başvuranın Mağdur Sıfatı Hakkında

468. Hükümet, 4 Ocak 2018 tarihinde sunulan ek görüşlerinde, Anayasa Mahkemesinin 21 Aralık 2017 tarihli kararıyla, başvuran Ayhan Bilgen'in özgürlük ve güvenlik hakkının ihlal edildiğini kabul ettiğini ifade etmektedir. Hükümet, ilgilinin uygun ve yeterli bir tazminat aldığını eklemektedir. Sonuç olarak, Hükümet Mahkemeyi, bu başvuranın bundan böyle Sözleşme'nin ihlalden dolayı mağdur olduğunu ileri süremeyeceği kanısına vararak, ilgilinin başvurusunu reddetmeye davet etmektedir.

469. Başvuran Ayhan Bilgen, bu iddiayı kabul etmemektedir. Başvuran, Anayasa Mahkemesinin, özgürlük ve güvenlik hakkına ilişkin şikâyet hariç olmak üzere, şikâyetlerinin kabul edilemez olduğuna karar vermesinin Sözleşme anlamında halen mağdur olduğunu gösterdiğini belirtmektedir. Sonuç olarak, başvuran, Anayasa Mahkemesinin kararına rağmen, mağdur sıfatına halen sahip olduğunu ifade etmektedir.

470. Mahkeme, Sözleşme ihlallerini düzeltme görevinin öncelikle ulusal makamlara ait olduğunu ve bir başvuranın gerçekte iddia edilen bir ihlalden dolayı mağdur olduğunu ileri sürüp süremeyeceğini belirlemek için yalnızca başvurunun yapıldığı tarihteki resmi durumun değil, aynı zamanda davanın koşullarının tamamının, özellikle Mahkeme tarafından davanın incelendiği tarihten önceki her türlü yeni olay ve olgunun da göz önünde bulundurulması gerektiğini hatırlatmaktadır (*Tănase/Moldova* [BD], No. 7/08, § 105, AİHM 2010).

471. Mahkeme daha sonra, başvuranın lehine bir karar veya tedbirin ilke olarak, ulusal makamlar Sözleşme'nin ihlalinin açıkça ya da özünde kabul

etmedikleri, ardından telafî etmedikleri sürece, Sözleşme’nin 34. maddesi uyarınca ilgiliyi “mağdur” sıfatından yoksun bırakmak için yeterli olmadığını hatırlatmaktadır (*Scordino/İtalya (no. 1)* [BD], no. 36813/97, §§ 179--180, AİHM 2006-V, *Gäfgen/Almanya* [BD], no. 22978/05, § 115, AİHM 2010, *Kurić ve diğerleri/Slovenya* [BD], no. 26828/06, § 259, AİHM 2012 (özetler), ve *Cristea/Moldova Cumhuriyeti*, no. 35098/12, § 25, 12 Şubat 2019). Yalnızca bu iki koşulun yerine getirilmesi halinde, Sözleşme’nin koruma mekanizmasının ikincil niteliği başvurunun incelenmesini engellemektedir (*Rooman/Belçika* [BD], no. 18052/11, § 129, 31 Ocak 2019).

472. Mahkeme ayrıca, özgürlükten yoksun bırakmanın yasaya uygunluğuna ilişkin hukuk yolunun, etkin olması için, bu hukuk yoluna başvuran kişiye itiraz edilen özgürlükten yoksun bırakmanın sona erdirilmesine ilişkin bir bakış açısı sunması gerektiğini hatırlatmaktadır (*Mustafa Avcı/Türkiye*, no. 39322/12, § 60, 23 Mayıs 2017). Bununla birlikte, özgürlükten yoksun bırakmanın daha önce sona ermesi durumunda, ilgilinin bir yandan, özgürlükten yoksun bırakmanın mantıksız olduğunun kabul edilmesini ve diğer yandan, bu tespiti ilişkin bir tazminatın ödenmesini sağlayabilecek bir hukuk yoluna sahip olup olmadığının denetlenmesi gerekmektedir.

473. Somut olayda, Mahkeme, başvuran Ayhan Bilgen’in 8 Eylül 2017 tarihinde tahliye edildiğini gözlemlemektedir (bk. yukarıda 268. paragraf). Sonuç olarak, Mahkeme, her şeyden önce, Sözleşme tarafından korunan bir hakkın ihlalinin en azından esasen ulusal makamlar tarafından kabul edilip edilmediğini ve diğer yandan, sunulan telafinin uygun ve yeterli olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini denetlemelidir (bk. özellikle, *Vedat Doğru/Türkiye*, no. 2469/10, § 37, 5 Nisan 2016).

474. “Kabul edilme” hususuna ilişkin olarak, Mahkeme, her şeyden önce, Anayasa Mahkemesinin, başvuranın bir suç işlediğine dair kuvvetli şüphelerin varlığını kanıtlamak için yeterli verilerin bulunmaması nedeniyle, yalnızca ilgilinin özgürlük ve güvenlik hakkı bakımından ihlal tespit ettiğini kaydetmektedir. Dolayısıyla Mahkeme, ilgilinin halen Mahkeme nezdinde ileri sürdüğü diğer şikâyetlerin ihlalden dolayı mağdur olduğunu ileri sürebileceği kanısına varmaktadır.

475. Buna karşın, Mahkeme, ulusal makamlar tarafından varılan ihlal tespitinin Sözleşme'nin 5. maddesinin 1. fıkrası kapsamında dile getirilen şikâyet açısından tartışma konusu olmadığını, zira Anayasa Mahkemesinin başvuran Ayhan Bilgen'in, bir suçun işlendiğine dair kuvvetli bir emarenin varlığı yeterince kanıtlanmaksızın tutuklandığı sonucuna ulaştığı kanaatine varmaktadır. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 19. maddesinin 3. fıkrasının ihlal edildiği kanısına varmıştır.

476. Başvuran Ayhan Bilgen'in Sözleşme'nin 5. maddesinin 3. fıkrası kapsamında sunduğu şikâyetine ilişkin olarak, Mahkeme, özellikle *Buzadji/Moldova Cumhuriyeti* (yukarıda anılan karar, §§ 84-91) ve *Merabishvili/Gürcistan* ([BD], no. 72508/13, §§ 222-225, 28 Kasım 2017) kararlarında belirtilen, bir tutukluluğun makul niteliğine ilişkin genel ilkelere atıfta bulunmaktadır. Bu bağlamda, Mahkeme, tutuklanan kişinin suç işlediğine dair hakkında şüphelenilmesini sağlayacak inandırıcı nedenlerin devam etmesinin tutukluluk halinin devamının hukuka uygunluğunun *olmazsa olmaz* (“*sine qua non*”) bir koşulu olduğunu hatırlatmaktadır (yukarıda anılan *Merabishvili* kararı, § 222, bu kararda yapılan atıflarla birlikte). Mevcut durumda, Anayasa Mahkemesi, ilgilinin bir suçun işlendiğine dair kuvvetli bir emarenin varlığı yeterince kanıtlanmaksızın tutuklandığı kanaatine varmıştır. Başka bir deyişle, Anayasa Mahkemesi, ilgilinin suç işlediğine dair hakkında şüphelenilmesini gerektiren inandırıcı nedenlerin bulunmadığı sonucuna varmıştır. Mahkeme nazarında, Anayasa Mahkemesinin Anayasa'nın 19. maddesinin 3. fıkrasının ihlali yönündeki tespiti dikkate alarak, başvuranın tutukluluğunu haklı göstermek için ilgili ve yeterli gerekçelerin bulunup bulunmadığı hususunda karar verilmesinin gerekli olmadığı kanısına varmasına rağmen, ilgilinin maruz kaldığı özgürlükten yoksun bırakmanın yasaya uygunluğuna ilişkin vardıgı sonuç aynı zamanda, Sözleşme'nin 5. maddesinin 3. fıkrası tarafından güvence altına alınan hakların ihlalinin en azından özü itibariyle kabul edildiği anlamına gelmektedir.

477. Dolayısıyla, Anayasa Mahkemesinin kararının başvuran Ayhan Bilgen açısından uygun ve yeterli bir telafi oluşturup oluşturmadığını araştırma görevi, Mahkemeye aittir. Bu bağlamda, Mahkeme, ulusal makamların bir başvurana tespit edilen ihlalin telafisine yönelik bir tazminatın ödenmesine karar vermeleri halinde, bu tazminatın miktarını incelemesi gerektiğini hatırlatmaktadır (*Hebat Aslan ve*

Firas Aslan/Türkiye, no. 15048/09, § 44, 28 Ekim 2014). Mahkeme, bu karara varırken, benzer davalardaki uygulamasını dikkate alacak ve elinde bulunan unsurlara dayanarak, karşılaştırılabilir bir durumda ödenmesine karar verebileceği miktarı sorgulayacaktır; bu durum, iki meblağın mutlaka aynı olması gerektiği anlamına gelmemektedir. Ayrıca Mahkeme, Sözleşme tarafından güvence altına alınan hak ve özgürlüklere saygı gösterilmesini sağlama görevinin öncelikle ulusal makamlara ait olması nedeniyle, seçilen çözüm türü ve ulusal makamların söz konusu telafiyi sağlarken ivedilikle davranmaları da dâhil olmak üzere, davanın koşullarının tamamını göz önünde bulunduracaktır (yukarıda anılan *Vedat Doğru* kararı, § 40). Bu nedenle, ulusal düzeyde ödenmesine karar verilen meblağ, incelenen davanın koşulları dikkate alındığında açıkça yetersiz olmamalıdır (diğer kararlar arasında bk. *Žúbor/Slovakya*, no. 7711/06, § 63, 6 Aralık 2011).

478. Somut olayda, Mahkeme, Anayasa Mahkemesinin, vardığı ihlal tespitlerini dikkate alarak, başvuran Ayhan Bilgen'e manevi tazminat olarak 20.000 TRY (kararının verildiği tarihte yaklaşık 4.400 avro) ve masraf ve giderler için 2.057,50 TRY (aynı tarihte yaklaşık 450 avro) ödenmesi gerektiği kanısına varmıştır. Mahkeme, bu türden davalardaki uygulamasını dikkate alarak (*Sabuncu ve diğerleri/Türkiye*, no. 23199/17, § 260, 10 Kasım 2020 ve *Şık/Türkiye (no. 2)*, no. 36493/17, § 223, 24 Kasım 2020), bu meblağların, başvuran Ayhan Bilgen'in davasının koşulları göz önünde bulundurulduğunda açıkça yetersiz olduğu kanaatine varmaktadır (*Murat Aksoy/Türkiye*, no. 80/17, § 91, 13 Nisan 2021).

479. Bu nedenle Mahkeme, başvuran Ayhan Bilgen'in Sözleşme'nin 5. maddesinin 1 ve 3. fıkraları bağlamındaki şikâyetleri açısından tazminat olarak bir meblağın ödenmesine rağmen, ilgilinin halen Sözleşme'nin 34. maddesi anlamında "mağdur" olduğunu ileri sürebileceğini tespit etmektedir.

E. 68853/17 No.lu Başvuruya İlişkin Sözleşme'nin 17. Maddesi Hakkında

480. Hükümet, Mahkemenin içtihadına göre, Sözleşme'nin 17. maddesinin amacının, kişilerin Sözleşme'nin lafzına ve ruhuna aykırı fikirleri desteklemek amacıyla bir haktan yararlanmalarını imkânsız kılmak olduğunu ileri sürmektedir. Mahkeme daha önce, Sözleşme'nin 10. maddesi tarafından güvence altına alınan ifade özgürlüğünün Sözleşme'nin 17. maddesiyle çelişecek bir şekilde ileri

sürülemeyeceği kanısına varmıştır. İfade özgürlüğünün kötüye kullanılması, demokrasi ve insan haklarıyla bağdaşmamakta ve başkalarının haklarını ihlal etmektedir. Mevcut davanın koşullarına ilişkin olarak, başvuranın açıklama ve eylemleri, Hükümete göre, Sözleşme'nin lafzına ve ruhuna aykırıdır.

481. Bu bağlamda, Hükümet, başvuran Burcu Çelik tarafından yapılan iki konuşmaya atıfta bulunmaktadır. Söz konusu konuşmalar aşağıdaki gibidir:

“Bu memleketten defolup gideceksiniz, defolup gideceksiniz. Bize uzattığımız o keleş size çevirmesini çok iyi biliriz.

“Bu zamanlar sözlerin tükendiği, cümlelerin bittiği zamanlardır. 7 Haziran [seçimlerinden] sonra [başlayan], bu halka ve Kürdistan'a yapılan savaş konseptiyle birlikte onlarca gencimiz, yoldaşımız ve çocuklarımız katledildi. Bu mücadele, sonuna kadar devam edecek.”

482. Hükümet, başvuranın bu konuşmalarla, bir terör örgütünün faaliyetlerini açıkça övdüğünü ileri sürmektedir. Dolayısıyla başvuran, Sözleşme'nin 17. maddesi uyarınca, Sözleşme'nin 10. maddesinin hükümlerinden yararlanamaz.

483. Başvuran, şiddeti teşvik etme niyeti taşımadığını iddia etmektedir. Başvuran, sözlerinin söz konusu koşulların genel bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. İlgililer, oylamada usulsüzlüklerin olup olmadığını denetlemek için, Sungu ve Karaağaç'taki ziyaret görevleri sırasında -öte yandan, bu usulsüzlükleri bulduklarını iddia etmişlerdir-, köy korucuları tarafından hakarete uğramışlar, fiziksel yönden rahatsız edilerek, kötü muameleye maruz kalmışlardır. Köy korucuları, başvuranı ve diğer kişileri, ellerinde bulunan kalaşnikoflarla tedirgin etmişlerdir. Bir köy korucusu, başvuranın eline ve cep telefonuna kalaşnikofuyla vurmuş ve ilgilinin cep telefonunu kırmıştır.

484. Başvuran, ihtilaf konusu sözlerinin incitici ve sert olduğunu kabul etmekte ve bu nedenle, sonunda özür dilemektedir. Dolayısıyla başvuran, bu sözlerin köy korucularına karşı kin veya şiddete tahrik girişiminden kaynaklanan olumsuz duyguların ya da önyargıların kışkırtılması olarak değerlendirilemeyeceğini iddia etmektedir. Daha ziyade, başvuranın köy korucuları tarafından maruz kaldığı acımasız saldırıya verdiği duygusal tepki söz konusu olmuştur.

485. Mahkeme her şeyden önce, “Sözleşme'nin 17. maddesinin, grup veya kişilerle ilgili olması nedeniyle, bunların Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerin yok edilmesine yönelik bir eylemi gerçekleştirmelerini ya da bir faaliyette bulunmalarını sağlayan bir hakkı Sözleşme'den elde etmelerini imkânsız kılmayı

amaçladığını hatırlatmaktadır; (...) böylelikle herhangi bir kimse, ilgili hak ve özgürlüklerin yok edilmesine yönelik eylemlerde bulunmak için Sözleşme'nin hükümlerinden yararlanmamalıdır" (*Lawless/İrlanda (no. 3)*, 1 Temmuz 1961, § 7, A serisi no. 3). Bu hükmün genel amacının, başka bir ifadeyle, totaliter grupların Sözleşme'de belirtilen ilkeleri kendileri lehine kullanabilmelerini engellemek olması nedeniyle, Sözleşme'nin 17. maddesi yalnızca istisnai olarak ve aşırı varsayımlarda uygulanabilmektedir (bk. *Paksas/Litvanya* [BD], no. 34932/04, § 88, AİHM 2011 (özetler) ve bu kararda belirtilen içtihadı atıflar).

486. Ardından Mahkeme, İslamofobik, Yahudi düşmanı, ırkçı ve/veya kin ya da şiddete tahrik amaçları nedeniyle, Sözleşme'nin 17. maddesi tarafından, Sözleşme'nin 10. maddesinin korumasından çıkarılması gerektiği kanısına vardığı söz veya faaliyetlerin bir özetine ilişkin olarak, *Roj TV A/S/Danimarka* ((k.k.), no. 24683/14, §§ 32-38, 24 Mayıs 2018) kararına atıfta bulunmaktadır.

487. Mevcut davada, Mahkeme, ihtilaf konusu ifadelerin, özellikle "keleşlere" ilişkin bölümün -her ne kadar tartışmalı olsalar da- başvuranın bu yolla Sözleşme'de yer alan hak ve özgürlükleri yok etmeye çalıştığını hemen açık bir şekilde ortaya koymak için yeterli olmadığı kanısına varmaktadır (bu yönde bk. *Perinçek/İsviçre* [BD], no. 27510/08, §§ 114-115, AİHM 2015 (özetler), ve *Lilliendahl/İzlanda* (k.k.), no. 29297/18, § 26, 12 Mayıs 2020). Bu sözler tek başına, Sözleşme'nin 17. maddesinin uygulanmasını haklı gösteremeyecektir (*Hizb Ut-Tahrir ve diğerleri/Almanya* (k.k.), no. 31098/08, 12 Haziran 2012 kararıyla karşılaştırınız ve bu kararda, İsrail Devletinin yıkılması, bu Devletin vatandaşlarının sürgüne gönderilmesi ve öldürülmesi çağrısında bulunan dergi makaleleri, el ilanları ve kayıtlarda yayımlanan yazılı birçok ifade söz konusu olmuştur). Nitekim Mahkeme, bu bağlamda, başvuranın aynı zamanda "incitici ve sert" sözler nedeniyle özür dilediğini gözlemlemektedir. Mahkeme ayrıca, bu sözlerin, ilgilinin eline kalaşnikofla vurarak, cep telefonunu kırdığı iddia edilen köy korucuları tarafından ilgilinin maruz kaldığı muameleye karşı duygusal bir tepki olarak anlaşıldığını kaydetmektedir.

488. Dolayısıyla Mahkeme, davanın koşullarında, Burcu Çelik tarafından sunulan 68853/17 no.lu başvurunun Sözleşme'nin 17. maddesi uyarınca hakların kötüye kullanılmasını teşkil etmediği kanısına varmaktadır. Bu nedenle söz konusu başvuru, Sözleşme'nin 35. maddesinin 3. fıkrası anlamında Sözleşme hükümleriyle

konu bakımından (*ratione materiae*) bağdaşmaz değildir. Dolayısıyla, Hükümetin ilk itirazını reddetmek gerekmektedir.

III. SÖZLEŞME’NİN 10. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

489. Başvuranlar, Sözleşme’nin 10. maddesi tarafından güvence altına alındığı şekliyle ifade özgürlüğü haklarının ihlal edildiğini ileri sürmektedirler. Söz konusu madde aşağıdaki gibidir:

“1. Herkes, ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir.

2. Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, kanunla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.”

A. Tarafların İddiaları

1. Başvuranlar

490. Başvuranlar, siyasi konuşmaları nedeniyle özgürlüklerinden yoksun bırakıldıklarını ve bu konuşmaların şiddet kullanımına çağrı veya nefret söylemi oluşturduğunun kabul edilemeyeceğini ileri sürmektedirler. Başvuranlar, kendileri hakkında yapılan bütün suçlamaların siyasi faaliyetleriyle ilgili olduğunu ve bu faaliyetlerin kendi ifadelerine göre, ifade özgürlüğü hakları açısından incelenmesi gerektiğini belirtmektedirler.

491. Başvuranlar, sırasıyla tutukluluklarının ifade özgürlüğü haklarına yönelik bir müdahale teşkil ettiğini ve bu müdahalenin kanun tarafından öngörülmediğini iddia etmektedirler. Bu bağlamda, başvuranlar bilhassa, yasama dokunulmazlıklarını kaldıran Anayasa değişikliğinin Mahkemenin içtihadında tanımlandığı şekliyle, “kanunun niteliği” gerekliliğini karşılamadığını ifade etmektedirler. Başvuranlar bu bağlamda, bu türden bir anayasa değişikliği

prosedürünün milletvekilliği görevleri sırasında yürütülmesini makul bir şekilde öngöremeyeceklerini ileri sürmektedirler.

492. Ayrıca başvuranlar, suçlanmaları ve tutuklanmalarına dayanak teşkil eden ceza mevzuatının hükümlerinin kanunun niteliği gerekliliklerini karşılamadığını iddia etmektedirler. Başvuranlar, adli makamların siyasi faaliyetlerini somut delil unsurları sunmaksızın, bir suç işlenmesinin delili olarak değerlendirdiklerini belirtmektedirler. Başvuranların ifadesine göre, bu makamlar, ilgili hükümleri geniş bir şekilde uygulamışlardır.

2. Hükümet

493. Hükümet, başvuranlar hakkında açılan ceza yargılamasının halen derdest olduğunu ve başvuranların Sözleşme'nin 10. maddesi bağlamındaki şikâyetlerine ilişkin olarak iç hukuk yollarını tüketmediklerini belirtmektedir.

494. Hükümete göre, başvuranların görüşlerini ifade etmelerinin engellenmemesi nedeniyle, ilgililerin ifade özgürlüğü haklarına yönelik bir müdahale söz konusu olmamıştır. Ayrıca Hükümet, başvuranların bir kısmını mahkûm eden kesinleşmiş bir kararın bulunmadığını vurgulamaktadır.

495. Mahkemenin tutuklulukları nedeniyle başvuranların ifade özgürlüğü haklarını kullanmalarına yönelik bir müdahalenin varlığını kabul etmesi durumunda, Hükümet, bu müdahalenin CMK'nın 100 ve 101. maddeleri tarafından öngörüldüğünü ve terörle mücadele ve ulusal güvenliğin ve kamu güvenliğinin korunması yönünde meşru amaçlar izlediğini belirtmektedir. Ayrıca Hükümet, başvuranların teröre bağlı suçlardan dolayı tutuklanmalarının demokratik bir toplumda gerekli olduğunu ve ulusal mahkemelerin ilgililerin tutukluluk hallerinin devamına karar verilmesi için zorunlu bir sosyal ihtiyacın bulunduğunu tespit ettiklerini ileri sürmektedir.

B. Müdahil Taraflar

1. İnsan Hakları Komiseri

496. İnsan Hakları Komiseri, başvuranların tutukluluklarının Türkiye'deki resmi politikayı eleştiren farklı gruplar hakkında genel bir cezalandırma bağlamında gerçekleştirildiği kanısına varmaktadır. İnsan Hakları Komiseri, HDP'nin birçok milletvekilinin yasal olarak ifade özgürlüğü haklarını

kullanmalarının ardından, teröre bağlı suçlamalara dayanılarak adli kovuşturmalara tabi tutulduklarını ve tutuklandıklarını ifade etmektedir.

497. İnsan Hakları Komiseri, tutuklulukları haklı göstermek için kullanılan delil unsurlarının yalnızca *ilk bakışta (a priori)* Sözleşme'nin 10. maddesi tarafından korunması gereken, açıkça şiddet içermeyen eylem ve açıklamalarla sınırlı olmasının Türkiye'de gittikçe yaygın bir hale geldiğini kaydetmektedir. İnsan Hakları Komiserine göre, Cumhuriyet savcıları ve Türk mahkemeleri sistematik olarak, uygun bir bağlamsal incelemede bulunmamakta ve bu delil unsurlarını Mahkemenin Sözleşme'nin 10. maddesine ilişkin yerleşik içtihadı ışığında filtrelememektedirler.

498. İnsan Hakları Komiseri, Anayasa tarafından öngörülen standart prosedürün dışında yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasını eleştirmektedir. İnsan Hakları Komiseri bu bağlamda, yapılan değişikliğin Venedik Komisyonu tarafından Anayasa değişikliği prosedürünün kötüye kullanılması olarak değerlendirildiğini hatırlatmaktadır. Bu bağlamda, İnsan Hakları Komiseri, yürütülen ceza kovuşturmalarının neredeyse bütün HDP'li milletvekillerini etkilediğini ve Cumhuriyet savcılarının özellikle terör propagandası, kine tahrik veya Cumhurbaşkanı'na hakaret ile ilgili olarak milletvekillerinin açıklamalarını hedef alarak, milletvekilleri hakkında soruşturmanın açılmasında abartılı bir şekilde aktif olduklarını belirtmektedir. Nitekim İnsan Hakları Komiseri bu bağlamda, değiştirilen Anayasa'nın Başlangıç kısmında, bu değişikliğin konusunun teröre duygusal ve manevi bir destek teşkil eden bazı milletvekillerinin açıklamalarına yönelik kamuoyunun öfkesine karşılık vermek olduğunun belirtildiğini vurgulamaktadır. İnsan Hakları Komiseri nazarında, bu durum, milletvekilleri hakkında başlatılan ceza yargılamalarının başından beri ciddi usulsüzlükler içerdiği ve bunların söz konusu kişileri milletvekili olarak susturmayı amaçladığı izlenimini vermektedir.

2. PAB

499. PAB, milletvekillerinin ifade özgürlüğünün önemini ileri sürerek, bir kısmının bilhassa Türkiye'nin güney doğusundaki durumla ilgili olarak, barışçıl ve yasal siyasi faaliyetleri nedeniyle tutuklandığı HDP'li milletvekilleri hakkında yürütülen ceza yargılamalarını eleştirmektedir.

3. *Davaya Müdahil Olan Sivil Toplum Kuruluşları (STK)*

500. Davaya müdahil olan sivil toplum kuruluşları, Mahkemenin ifade özgürlüğü konusundaki yerleşik içtihadına dayanarak, muhalefetin siyasetçilerinin tutuklanmalarının Sözleşme'nin 10. maddesi tarafından sunulan korumanın devreye girmesini sağladığını belirtmektedirler. Sivil toplum kuruluşları, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinden doğan zımni sınırlamalar alanında hükümetlerin yararlandıkları geniş takdir yetkisine aykırı olarak, Sözleşme'nin 10. maddesine ilişkin takdir yetkisinin özellikle dar olduğunu ileri sürmekte ve gerçekte, muhalefetin bir siyasetçisinin ifade özgürlüğü hakkının ihlali durumunda demokrasinin özünün söz konusu olduğunu belirtmektedirler.

4. *UHK*

501. UHK, *Castells/İspanya* (23 Nisan 1992, A serisi no. 236) kararında Mahkemenin vardığı sonuçlara atıfta bulunarak, milletvekillerinin ifade özgürlüğünün Sözleşme bakımından bilhassa önemli bir menfaat teşkil ettiğini belirtmektedir. UHK, Anayasa Mahkemesinin bu konuya ilişkin içtihadını eleştirerek, bu içtihadın siyasi ifade özgürlüğünü yeterince korumadığını iddia etmektedir.

5. *İFÖD*

502. İFÖD, iktidar partilerinin -Ak Parti ve MHP- tek bir üyesinin bile 20 Mayıs 2015 tarihli anayasa değişikliğinin ardından tutuklanmamasına rağmen, aralarından dördü hariç olmak üzere, HDP'li bütün milletvekillerinin, aralarından herhangi birinin şiddet kullandığı gerekçesiyle suçlanmamasına rağmen, ciddi terör suçlarından dolayı suçlandıklarını, tutuklandıklarını ve mahkûm edildiklerini vurgulamaktadır. HDP'li milletvekilleri hakkında yürütülen soruşturmaların konusu esasen, ifade özgürlüğü hakkı kapsamına giren, basın açıklamaları ve toplantı ve cenaze törenlerine katılmalarıyla ilgilidir.

503. İFÖD, bazı uluslararası raporlara atıfta bulunarak, Türkiye'nin ifade özgürlüğü konusunda genel seviyede en başarısız ülkelerden biri olduğunu belirtmektedir.

C. Mahkemenin Değerlendirmesi

1. Kabul Edilebilirlik Hakkında

504. Başvuranların bir kısmı hakkında yürütülen ceza yargılamalarının ulusal mahkemeler nezdinde halen derdest olmasına ilişkin Hükümetin iç hukuk yollarının tüketilmemesiyle ilgili itirazına ilişkin olarak (bk. yukarıda 493. paragraf), Mahkeme, bu itiraz bağlamında, ilgililerin ifade özgürlüğü haklarını kullanmalarına yönelik bir müdahalenin varlığının incelenmesiyle, dolayısıyla Sözleşme'nin 10. maddesi kapsamında dile getirilen şikâyetin esasının incelenmesiyle yakından ilişkili olan sorunların ileri sürüldüğü kanısına varmaktadır. Bu nedenle Mahkeme, şikâyetin esasına ilişkin incelemesi kapsamında bu hususu inceleyecektir (yukarıda anılan *Şahin Alpay* kararı, § 164).

505. Mahkeme, bu şikâyetin, Sözleşme'nin 35. maddesinin 3. fıkrasının a) bendi anlamında açıkça dayanaktan yoksun olmadığını ve başka herhangi bir kabul edilemezlik gerekçesiyle bağdaşmadığını tespit ederek, kabul edilebilir olduğuna karar vermektedir.

2. Esas Hakkında

506. *Selahattin Demirtaş (no. 2)* davasında, Büyük Daire, milletvekillerinin ifade özgürlüğünün önemini hatırlatarak (*ibidem*, §§ 242-245), yasama dokunulmazlığının kaldırılması, başvuranın tutuklanması ve tutukluluk halinin devamı ve ilgilinin siyasi konuşmalarını içeren delil unsurlarına dayanılarak ilgili hakkında yürütülen ceza yargılaması şeklindeki tedbirlerin birleşiminin sonucunda başvuranın ifade özgürlüğü hakkını kullanmasına yönelik bir müdahalenin söz konusu olduğu kanısına varmıştır. Mahkeme, Büyük Dairenin vardığı bu tespit ışığında, aynı zamanda aynı gerekçelerle mevcut başvurularda belirtilen başvuranların ifade özgürlüğü hakkına yönelik bir müdahalenin söz konusu olduğu kanaatine varmaktadır. Dolayısıyla Mahkeme, Hükümet tarafından ileri sürülen iç hukuk yollarının tüketilmemesine ilişkin itirazı reddetmektedir.

507. Büyük Daireye göre, söz konusu müdahalenin, anayasa değişikliği ve teröre bağlı suçlara ilişkin ceza kanunu hükümleri şeklinde erişilebilir bir yasal dayanağı bulunmaktadır. Büyük Daire önündeki hukuki sorun özellikle, başvuranın kendisi hakkında kovuşturmaların açılmasına ve özgürlüğünden yoksun

bırakılmasına neden olan konuşmaları yaptığında, iç hukukun yorumlanması ve uygulanmasının öngörülebilir olup olmadığı hususudur.

508. Bu bağlamda, Mahkeme, *Selahattin Demirtaş (no. 2)* (yukarıda anılan karar, §§ 256-280) davasında Büyük Dairenin vardığı sonuçlara atıfta bulunmaktadır. Mahkeme, başvuranın ifade özgürlüğünü kullanmasına yönelik müdahalelerin kanunun niteliği gerekliliğini karşılamadığını tespit etmesinin ardından, Anayasa'nın 83. maddesinin birinci fıkrasının uygulanması hususunun incelenmemesi nedeniyle ve ilgilinin durumu bağlamında, teröre bağlı suçlara ilişkin hükümlerle ilgili yapılan yorumlama ve uygulamanın yanı sıra anayasa değişikliğini de dikkate alarak, Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edildiği kanaatine varmıştır.

509. Mevcut davada, Mahkeme, *Selahattin Demirtaş (no. 2)* davasında yapılan incelemenin altını çizerek, aynı zamanda mevcut başvurularda belirtilen başvuranlarla ilgili olan, Büyük Dairenin gerekçesine ve vardığı sonuca katılmaktadır. Nitekim Anayasa'nın 83. maddesinin birinci fıkrası tarafından sunulan güvenceye rağmen, adli makamlar, başvuranların tutuklanmalarına ve ilgililerin açıklamalarının, yasama sorumsuzluğu tarafından korunup korunmadığı incelenmeksizin, esasen siyasi faaliyetleri nedeniyle ceza kovuşturmalarına tabi tutulmalarına karar vermişlerdir. Ayrıca Mahkeme, Anayasa'nın 83. maddesinin ilk iki fıkrasının metnini ve bu hükmün ulusal mahkemeler tarafından yorumlanması veya daha ziyade yorumlanmamasını göz önünde bulundurarak, başvuranların ifade özgürlüğünü kullanmalarına yönelik müdahalenin öngörülebilirlik gerekliliğini karşılamaması nedeniyle “kanun tarafından öngörülmediği”, zira ilgililerin siyasi bir görüşü savunmaları halinde, siyasi konuşma için dokunulmazlık korumasını ve anayasal usuli güvenceleri sunan mevcut anayasal hukuki çerçeveden yararlanmayı yasal olarak bekleyebilecekleri kanısına varmaktadır. Böylelikle Mahkeme, tutuklulukları haklı göstermek için kullanılan delil unsurlarının yalnızca açıkça şiddet içermeyen ve ve *ilk bakışta (a priori)* Sözleşme'nin 10. maddesi tarafından korunması gereken açıklama ve eylemlerle sınırlı olmasının Türkiye’de gittikçe yaygın bir hale geldiğini belirten ve bu durumu, uygun bir bağlamsal incelemede bulunma ve delil unsurlarını Sözleşme'nin 10. maddesine ilişkin Mahkemenin yerleşik içtihadı ışığında filtreleme konusunda Türk savcılıkları ve mahkemelerinin yaptığı sistematik bir ihmal olarak değerlendiren İnsan Hakları Komiserinin

görüşlerini hatırlatarak, mevcut durumda başvuruları suçlamak için kullanılan ceza mevzuatının ulusal makamların keyfi müdahalelerine karşı yeterli bir koruma sunmadığı kanaatine varmaktadır.

510. Dolayısıyla Mahkeme, 41087/17 no.lu başvuruyu sunan başvuran Ayhan Bilgen hariç olmak üzere, bütün başvurular açısından Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmaktadır (bk. yukarıda 454. paragraf). Bu sonuç, müdahalelerin Sözleşme'nin 10. maddesinin 2. fıkrasında sıralanan meşru amaçlardan biri veya birkaçını izleyip izlemediği ve “demokratik bir toplumda gerekli” olup olmadığı hususlarının incelenmesini gereksiz kılmaktadır.

IV. SÖZLEŞME’NİN 5. MADDESİNİN 1 VE 3. FIKRALARININ İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

511. Başvuranlar, tutukluluklarının keyfi olduğunu belirterek, tutukluluklarından şikâyet etmektedirler. Bu bağlamda, başvuranlar, yasama dokunulmazlığına sahip olan TBMM üyeleri olmaları nedeniyle, tutuklanmalarının ulusal mevzuata uygun olmamasından şikâyetçi olmaktadır. Ardından başvuranlar, tutukluluklarını gerekli kılan bir suç işlediklerine dair haklarında şüphelenilmesini sağlayan inandırıcı nedenlerin varlığına ilişkin herhangi bir delil unsurunun mevcut olmadığını ileri sürmektedirler. Ayrıca bütün başvuranlar, tutukluluk sürelerini ileri sürerek, tutukluluklarına ilişkin mahkeme kararlarının, yalnızca kanun tarafından öngörülen tutukluluk gerekçelerine basit bir atıfta bulunularak gerekçelendirilmesinden ve bu gerekçelerin soyut, tekrarlanan ve basmakalıp ifadelerle belirtilmesinden şikâyet etmektedirler. Başvuranlar, Sözleşme'nin 5. maddesinin 1 ve 3. fıkralarını ileri sürmektedirler. Söz konusu madde aşağıdaki gibidir:

“1. Herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir. Aşağıda belirtilen haller dışında ve yasanın öngördüğü usule uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz:

a) Kişinin, yetkili bir mahkeme tarafından verilmiş mahkûmiyet kararı sonrasında yasaya uygun olarak tutulması;

(...)

c) Kişinin bir suç işlediğinden şüphelenmek için inandırıcı sebeplerin bulunduğu veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçmasına engel olma zorunluluğu kanaatini doğuran makul gerekçelerin varlığı halinde, yetkili adli merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulması;

(...)

3. İşbu maddenin 1. fıkrasının c) bendinde öngörülen koşullar uyarınca yakalanan veya tutulan herkesin derhal bir yargıç veya yasayla adli görev yapmaya yetkili kılınmış sair bir kamu görevlisinin önüne çıkarılması zorunlu olup, bu kişi makul bir süre içinde yargılanma ya da yargılama süresince serbest bırakılma hakkına sahiptir. Salıverilme, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminat şartına bağlanabilir.”

512. Hükümet, başvuruların iddialarını kabul etmemektedir.

A. Tarafların İddiaları

1. Başvurular

513. Başvurular, milletvekili olarak, Anayasa'nın 83. maddesi gereğince yasama dokunulmazlığından faydalandıklarını belirtmektedirler. Başvurular, yasama dokunulmazlıklarını kaldıran anayasa değişikliğinin, hukuk devleti, hukuki güvenlik, orantılılık ve keyfiliğe karşı koruma ilkelerine aykırı olduğunu ileri sürmektedirler. Başvuruların ifadesine göre, bu türden bir değişiklik, kanunun niteliği gerekliliğini yerine getirmemektedir. Sonuç olarak, başvurular, tutukluluklarının ulusal mevzuata uygun olarak değerlendirilemeyeceğini ileri sürmektedirler.

514. Başvurular, siyasi görüşleri nedeniyle tutuklandıklarını iddia etmektedirler. Başvurular, kendilerine atfedilen suçları işlediklerine dair objektif bir gözlemciyi ikna edebilecek herhangi bir olgu veya bilginin mevcut olmadığını ileri sürmektedirler.

515. Ayrıca başvurular, tutukluluklarının Sözleşme'nin 5. maddesinin 3. fıkrasına aykırı olduğunu belirtmektedirler. Başvuruların ifadesine göre, tutukluluklarına ilişkin kararlar, yalnızca kanun tarafından öngörülen tutukluluk gerekçelerine basit bir atıfta bulunularak gerekçelendirilmiş ve soyut, tekrarlanan ve basmakalıp ifadelerle belirtilmiştir.

2. Hükümet

516. Hükümet, 20 Mayıs 2016 tarihli Anayasa değişikliğinde belirtilen ifadeleri hatırlatarak, başvuruların tutukluluklarının ulusal mevzuata uygun olduğunu ileri sürmektedir.

517. Hükümet ayrıca, başvuruların, terörle ve özellikle PKK ve KCK ile mücadele kapsamında açılan ceza soruşturmaları sırasında özgürlüklerinden

yoksun bırakıldıklarını belirtmektedir. Hükümet, mevcut davada yürütülen ceza soruşturmaları kapsamında toplanan ve dosyada yer alan delil unsurlarını dikkate alarak, başvuranların kendilerine atfedilen suçları işlediklerine dair haklarında şüphelenilmesini sağlayacak inandırıcı nedenlerin bulunduğu kanısına varılmasının objektif olarak mümkün olduğunu ileri sürmektedir.

518. Başvuranlar hakkında yürütülen soruşturmaların konusu, ilgililerin tutukluluklarının gerekçeleri ve iddianamelerde belirtilen olaylar göz önünde bulundurulduğunda, ilgililerin tutukluluk nedenleri aşağıdaki gibi özetlenebilmektedir:

a. “6-8 Ekim olayları” adıyla bilinen olaylar, HDP’nin resmi Twitter hesabında yayımlanan tweetlerin ardından meydana gelmiştir ve başvuranlar Figen Yüksekdağ Şenoğlu, Gülser Yıldırım ve Ayhan Bilgen bu tweetlerden sorumludurlar. Türkiye’nin hemen her yerinde meydana gelen olaylar nedeniyle, çok sayıda kişi hayatını kaybetmiş ve yaralanmıştır ve kamu malları kullanılamaz hale gelmiştir.

b. Başvuranlar Figen Yüksekdağ Şenoğlu, İdris Baluken, Nihat Akdoğan, Selma Irmak ve Nursel Aydoğan, Demokratik Toplum Kongresi tarafından düzenlenen toplantılara katılmışlar ve öz yönetim lehine açıklamalarda bulunmuşlardır.

c. Başvuranlar Figen Yüksekdağ Şenoğlu, İdris Baluken, Abdullah Zeydan, Nihat Akdoğan, Selma Irmak, Ferhat Encu, Gülser Yıldırım, Nursel Aydoğan ve Çağlar Demirel, konuşmaları çerçevesinde, öz yönetim lehine açıklamalarda bulunmuşlardır. Ayrıca, söz konusu başvuranlar, güvenlik güçleri tarafından yürütülen operasyonları “katliam” olarak nitelendirmişler, halkı direnişe çağırılmışlar, terörü meşrulaştıran açıklamalar yaparak, eylemlerde bulunmuşlar ve terör örgütlerine yönelik propaganda haline gelen gösterilere katılmışlardır.

d. Başvuran Figen Yüksekdağ Şenoğlu, bir konuşması bağlamında, PYD, YPG ve YPJ’ye “sırtlarını dayadıklarını” belirtmiştir. Dolayısıyla, söz konusu başvuran, bir terör örgütünü desteklediğini açıkça ifade etmiştir.

e. Başvuranlar Nihat Akdoğan ve Abdullah Zeydan, bir terör örgütünün üyelerine karşı yürütülen askeri operasyonları engellemek için canlı kalkan görevi görmüşlerdir.

f. Başvuran Abdullah Zeydan, 26 Temmuz 2015 tarihinde, kalabalığa şu şekilde hitap etmiştir: “PKK’nın ve Kürt halkının gücünü kimse test etmeye kalkışmasın. PKK’nın öyle bir gücü var ki sizi tükürüğü ile boğar.”

g. Başvuran Besime Konca, terörist olduğu iddia edilen bir kişinin cenaze törenine katılmış ve burada PKK/KCK terör örgütünün propagandasını yaymıştır.

f. Başvuran Gülser Yıldırım, iddia edildiği üzere, PKK/KCK terör örgütünün talimatlarına uygun olarak, terör örgütünün yaralı bir üyesini hastaneye götürmüş ve burada tedavi ettirmiştir.

h. Başvuran Burcu Çelik, PKK/KCK’nın üyesi olan bir teröristin cenaze törenine katılmış ve “mücadele devam edecek” diyerek, dolayısıyla terör örgütünün propagandasını yaymıştır. Başvuran aynı zamanda, şu konuşmayı yapmıştır: “Bu memleketten defolup gideceksiniz, defolup gideceksiniz. Bize uzattığınız o keleş size çevirmesini çok iyi biliriz.”

519. Hükümet ayrıca, başvuruların tutukluluğuna karar vermek için ilgili ve yeterli gerekçelerin bulunduğunu ileri sürmektedir. Hükümet aynı zamanda, başvuruların maruz kaldıkları tutukluluk süresinin Sözleşme’nin 5. maddesinin 3. fıkrasını ihlal etmediğini iddia etmektedir. Hükümet bu bağlamda, başvuruların tutukluluğunun, davaların karmaşıklığı ve önemi, isnat edilen suçların niteliği, söz konusu suçların organize suçlarla mücadeleye bağlı olması, öngörülen ceza ve ilgililerin kaçma riski bakımından haklı gösterildiğini belirtmektedir.

520. Bu son hususla ilgili olarak Hükümet, HDP’nin Eş Başkanı Selahattin Demirtaş’ın, partisinin meclis grubunun toplantısı sırasında, HDP’nin herhangi bir milletvekilinin kendi isteğiyle ifade vermeyeceğini beyan ettiğini belirtmektedir. Bu bağlamda Hükümet, yetkili Cumhuriyet savcıları tarafından gönderilen tebligatlara rağmen başvuruların soruşturma makamlarının huzuruna çıkmayı reddettiklerini eklemektedir. Hükümet ayrıca, HDP’li bazı milletvekillerinin, özellikle başvurular Nursel Aydoğan ve Leyla Birlik’in söz konusu tarihten beri yurt dışına kaçtıklarını ileri sürmektedir. Hükümet nazarında, bu olay ve olgular, kaçma riskinin bulunduğunu kanıtlamak için yeterlidir.

B. Müdahil Taraflar

1. İnsan Hakları Komiseri

521. Anayasa tarafından öngörülen standart prosedürün dışında yasama dokunulmazlığının kaldırılmasını eleştiren İnsan Hakları Komiseri, sulh ceza hâkimliklerinin tutuklama ve tutukluluk halinin devamına ilişkin kararlarında genel bir sorunun bulunduğunu ortaya koymaktadır. İnsan Hakları Komiseri, bu kararların genellikle makul şüphelerin varlığını ortaya koyabilecek güvenilir delil unsurlarına atıfta bulunmadığını ve bunların sıklıkla açıkça şiddet içermeyen eylem ve açıklamaları ileri sürerek, tutuklulukları haklı gösterdiğini iddia etmektedir.

2. PAB

522. PAB, tutuklu milletvekilleri hakkında yapılan suçlamalara dayanak olarak sunulan delillerin, milletvekilliği görevleri kapsamında düzenlenen kamuoyu açıklamaları, toplantılar ve diğer barışçıl siyasi faaliyetlerle ilgili olduğu yönünde kendisine ayrıntılı bilgiler verildiğini belirtmektedir. Bununla birlikte PAB, bu kişilerin bir suç işlediklerine inanılmasını sağlayacak inandırıcı nedenlerin bulunup bulunmadığı hususunda henüz bir sonuca varmadığını ifade etmektedir.

3. Davaya Müdahil Olan Sivil Toplum Kuruluşları (STK)

523. Davaya müdahil olan sivil toplum kuruluşları, 15 Temmuz 2016 tarihli askeri darbe girişimden bu yana, aralarında birçok milletvekilinin de yer aldığı, 1.482 HDP üyesinin tutuklandığını belirtmektedirler. Bu kuruluşlar, ilgili kişilerin büyük bir kısmının siyasi nitelikte konuşmalar yaptıkları gerekçesiyle özgürlüklerinden yoksun bırakıldıklarını ileri sürmektedirler. Söz konusu sivil toplum kuruluşları, demokratik bir toplumda kamu tartışmasının önemi üzerinde durarak, HDP’li milletvekillerinin keyfi olarak özgürlüklerinden yoksun bırakılmalarıyla sonuçlanan tedbirlerin kullanılmasını eleştirmektedirler.

4. UHK

524. UHK, milletvekillerinin tutukluluğuna ilişkin davalarda Anayasa Mahkemesinin içtihadından, terör suçunun işlendiğine dair kuvvetli bir şüphenin varlığının, bir milletvekilini özgürlüğünden yoksun bırakmak için yeterli olarak

kabul edildiğinin anlaşıldığını belirtmektedir. Bu bağlamda, hem terör örgütüne üye olma suçunun niteliği hem de “kuvvetli şüphe” kriteri, son derece esnek bir şekilde yorumlanmıştır ve dolayısıyla, görünüşe göre korunan siyasi bir ifadeyi içeren bir tweetin yayımlanması, cenaze törenine veya bu vesileyle yapılan bir konuşmaya katılma gibi eylemler, terör örgütüne üye olma suçuna ilişkin koşulların yerine getirilmesi için yeterli olabilmektedir.

C. Mahkemenin Değerlendirmesi

1. Kabul Edilebilirlik Hakkında

525. Başvuran Leyla Birlik, 13 Ocak 2020 tarihinde sunulan görüşlerinde, ilk defa, Hükümetin bir suçun işlendiğine dair hakkında şüphelenilmesini sağlayacak inandırıcı nedenlerin bulunduğunu kanıtlamadığını iddia etmektedir. Mahkeme, ilgilinin 4 Ocak 2017 tarihinde tahliye edildiğini ve Anayasa Mahkemesinin 4 Temmuz 2018 tarihinde kararını verdiğini gözlemlemektedir. Bu koşullarda, başvuranın Sözleşme’nin 5. maddesinin 1. fıkrası bağlamındaki şikâyetinin süresinden sonra sunulması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmelidir.

526. Mahkeme, diğer şikâyetlerin Sözleşmenin 35. maddesinin 3. fıkrasının a) bendi anlamında açıkça dayanaktan yoksun olmadığını ve başka herhangi bir kabul edilemezlik gerekçesinin bulunmadığını tespit ederek, bunların kabul edilebilir olduğuna karar vermektedir.

2. Esas Hakkında

a) Başvuranlar Tarafından Maruz Kalınan Tutukluluğun Hukuka Uygunluğu Hakkında

527. Her türlü özgürlükten yoksun bırakma, hem Sözleşme’nin 5. maddesinin 1. fıkrasının a) ila f) bentlerinde belirtilen istisnalardan birinin kapsamına girmeli, hem de “hukuka uygun” olmalıdır. Sözleşme, “yasanın öngördüğü usule” uyulması da dâhil olmak üzere, bir tutukluluğun “hukuka uygunluğu” konusunda, esasen ulusal mevzuata atıfta bulunmakta ve ulusal mevzuata ilişkin esas ve usul kurallarına uyma yükümlülüğüne yer vermektedir (*Denis ve Irvine/Belçika* [BD], no. 62819/17 ve 63921/17, § 125, 1 Haziran 2021)

528. Her türlü özgürlükten yoksun bırakmanın “yasanın öngördüğü usule uygun olarak” gerçekleştirilmesini gerektiren, Sözleşme’nin 5. maddesinin 1. fıkrası öncelikle, her yakalama ya da tutuklamanın iç hukukta yasal bir dayanağının bulunmasını öngörmektedir. Bununla birlikte, söz konusu ifadeler, iç hukuka atıfta bulunmakla yetinmemektedir. Bu ifadeler ayrıca, kanunun niteliğiyle de ilgilidir; bunlar, kanunun Sözleşme maddelerinin tamamında yer alan bir kavram olan hukukun üstünlüğü ile uyumlu olmasını gerektirmektedir. Bu son husus ile ilgili olarak, Mahkeme, özgürlükten yoksun bırakma konusunda, genel hukuki güvenlik ilkesinin yerine getirilmesinin bilhassa önemli olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla, iç hukukun bir kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılmasını mümkün kılan koşulları açıkça tanımlaması ve kanunun, Sözleşme tarafından belirlenen “yasaya uygunluk” kriterini yerine getirecek şekilde, uygulanması bağlamında öngörülebilir olması büyük önem taşımaktadır ve iç hukuk uyarınca, bir kanunun yargılanabilir kişiye, -gerektiğinde aydınlatıcı tavsiyeler sunarak- davasına ilişkin koşullarda makul bir derecede, belirli bir eylemden kaynaklanabilecek sonuçları öngörme imkânı vermek için yeterince kesin olması gerekmektedir (*Khlaifia ve diğerleri/İtalya* [BD], no. 16483/12, §§ 91-92, 15 Aralık 2016, *Del Río Prada/İspanya* [BD], no. 42750/09, § 125, AİHM 2013 ve yukarıda anılan *Denis ve Irvine* kararı, § 128).

529. İç hukuku yorumlama ve uygulama görevi, öncelikle, ulusal makamlara, bilhassa mahkemelere aittir. Dolayısıyla, Sözleşme’nin 5. maddesinin 1. fıkrası bakımından, iç hukuka uyulmaması, Sözleşme’nin ihlal edilmesine neden olmaktadır ve Mahkeme, iç hukuka riayet edilip edilmediğini denetleyebilmektedir ve denetlemelidir (*Mooren/Almanya* [BD], no. 11364/03, § 73, 9 Temmuz 2009). Özellikle, özgürlükten yoksun bırakma konusunda, iç hukukun tutukluluk koşullarını açıkça tanımlaması ve kanunun, uygulanması bağlamında öngörülebilir olması önem arz etmektedir (*Creangă/Romanya* [BD], no. 29226/03, § 101, 23 Şubat 2012).

530. İç hukuka riayet edilmesinin yanı sıra, Sözleşme’nin 5. maddesinin 1. fıkrası, her türlü özgürlükten yoksun bırakmanın kişiyi keyfiliğe karşı korumaktan ibaret olan amaca uygun olmasını gerektirmektedir (yakın tarihli kararlar arasında, yukarıda anılan *Rooman* kararı, § 190 ve yukarıda anılan *Denis ve Irvine* kararı, § 129).

531. Mahkeme, mevcut davanın koşullarına geri dönerek, başvuruların, 20 Mayıs 2016 tarihli Anayasa değişikliğiyle yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasının ardından CMK'nın 100. maddesi ve devamındaki maddelerde yer alan ifadelerle göre tutuklandıklarına taraflarca itiraz edilmediğini kaydetmektedir. Somut olayda tartışmayı ve tarafların farklı iddialarını içeren konu, dokunulmazlığın kaldırılmasına ilişkin bütün taleplerin söz konusu değişikliğin kabul edildiği tarihten önce yetkili makamlara iletilmesi halinde yasama dokunulmazlığını kaldıran Anayasa değişikliğinin, “kanunun niteliği” gerekliliğini karşıladığı şeklinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hususuyla ilgilidir.

532. Bu bağlamda, Mahkeme, başvuruların yasama dokunulmazlığına ilişkin Sözleşme'nin 10. maddesi açısından vardığı sonuçlara atıfta bulunmaktadır (bk. yukarıda 509. paragraf). Nitekim 20 Mayıs 2016 tarihli Anayasa değişikliği, 83. maddenin yasama sorumsuzluğuyla ilgili olan kısmını değiştirmemiştir. Anayasa değişikliğinden etkilenen milletvekilleri, bu nedenle hukuki korumadan yararlanmaya devam etmişlerdir. Dolayısıyla, öncelikle başvuruların siyasi konuşmalarının bu yasama sorumsuzluğunun kapsamına girip girmediğini belirleme görevi, ulusal makamlara, bilhassa ulusal mahkemelere aittir, ancak söz konusu makam ya da mahkemeler bunu yapmamıştır. Ayrıca, Mahkeme daha önce, başvuruların ihtilaf konusu konuşmalarının yasama sorumsuzluğunun kapsamına girmediği varsayıldığında bile, Anayasa değişikliğinin bir öngörülebilirlik sorununu kendiliğinden ortaya koyduğu sonucuna varmıştır (yukarıda anılan *Selahattin Demirtaş* kararı (no. 2), § 264). Gerçekte, bir milletvekili, milletvekilliği görevi sırasında, bu türden bir prosedürün uygulamaya konulmasını ve böylelikle, TBMM üyelerinin ifade özgürlüğünü zayıflatmasını makul bir şekilde bekleyemezdi. Anayasa'nın 83. maddesinin lafzı ve bu hükmün ulusal mahkemeler tarafından yorumlanması ya da yorumlanmaması bakımından, Mahkeme, Büyük Dairenin *Selahattin Demirtaş* (no. 2) (yukarıda anılan karar, §§ 256-270) davasında vardığı sonuçlarda olduğu gibi, başvuruların tutuklanmasına imkân veren ulusal hukukun yeterince öngörülebilir olmadığı kanısına varmıştır.

533. Bu gerekçe ışığında ve özgürlükten yoksun bırakma alanında genel hukuki güvenlik ilkesinin önemini hatırlatarak, Mahkeme, başvuruların tutukluluğu hakkında karar veren ulusal mahkemeler tarafından iç hukukun yorumlanması ve uygulanmasının keyfi ya da en azından açıkça mantıksız

göründüğü kanaatine varmaktadır. Mahkeme, yukarıda belirtilen hususlar bakımından, iç hukukun başvuranların tutukluluk koşullarını açıkça tanımlamadığını ve kanunun, uygulanması bağlamında öngörülebilir olmadığını tespit etmektedir.

534. Bu nedenle, Mahkeme, somut olayda Sözleşme'nin 5. maddesinin 1. fıkrasının ihlal edildiği sonucuna varmaktadır.

b) Başvuranların Bir Suç İşlediklerine Dair Haklarında Şüphelenilmesini Sağlayacak İnandırıcı Nedenlerin Bulunmadığı İddiası Hakkında

535. Mahkeme, Sözleşme'nin 5. maddesinin 1. fıkrasının c) bendinin birinci bölümünün yalnızca, bir kişinin suç işlediğine dair hakkında şüphelenilmesini sağlayacak inandırıcı nedenlerin bulunması durumunda, yetkili adli makamın huzuruna çıkarılması amacıyla ceza yargılaması kapsamında tutuklanmasına imkân verdiğini hatırlatmaktadır. Yakalamanın dayandırılması gereken şüphelerin “makul olması”, Sözleşme'nin 5. maddenin 1. fıkrasının c) bendiyle sunulan korumanın temel bir unsurunu teşkil etmektedir. Makul şüphelerin varlığı, objektif bir gözlemciyi, söz konusu kişinin kendisine isnat edilen suçu işlemiş olabileceği hususunda ikna edebilecek olay ve olgular ile bilgilerin varlığını gerektirmektedir. Bununla birlikte, makul olarak kabul edilebilecek husus, koşulların tamamına bağlıdır (bk. yukarıda anılan *Selahattin Demirtaş* kararı (no. 2), § 314, diğer atıflarla birlikte).

536. Sözleşme'nin 5. maddesinin 1. fıkrasının c) bendi, soruşturma makamlarının, yakalama sırasında suçlamalarda bulunmak için yeterli deliller toplamalarını gerektirmemektedir. Söz konusu fıkra uyarınca tutukluluk sırasında yapılan sorgulamanın amacı, yakalamanın dayandırıldığı somut şüpheleri doğrulayarak veya ortadan kaldırarak ceza soruşturmasını tamamlamaktır. Böylelikle, şüphelere yol açan olay ve olguların, ceza soruşturması sürecinin daha sonraki aşamasında söz konusu olan, mahkûmiyet kararını haklı göstermek veya hatta suçlamada bulunmak için gerekli olanlarla aynı düzeyde olmamalıdır (bk. *ibidem*, § 315, diğer atıflarla birlikte).

537. Genel kural olarak, “şüphelerin makul olması” ile ilgili sorunlar, olay ve olgular düzeyinde ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, yakalama ve tutuklamanın, söz konusu olayların gerçekte meydana geldiği konusunda şüphelenmek için

“inandırıcı nedenleri” haklı göstermek amacıyla yeterli objektif unsurlara dayanıp dayanmadığı sorgulanmalıdır. Olgusal yöne ek olarak, Sözleşme’nin 5. maddesinin 1. fıkrasının c) bendi anlamında, “şüphelenmek için inandırıcı nedenlerin” varlığı, ileri sürülen olay ve olguların, makul bir şekilde, cezayı gerektiren davranışı ele alan mevzuatın bölümlerinden birinin kapsamına girdiğinin kabul edilebilmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla, bir tutuklu hakkında kabul edilen eylem veya olayların, meydana geldikleri sırada bir suç teşkil etmemesi halinde, açıkça makul bir şüphe söz konusu olamaz (*ibidem*, § 317, diğer atıflar ile birlikte).

538. Ayrıca, atfedilen olay ve olguların, başvuranın Sözleşme tarafından güvence altına alınan haklarını kullanmasıyla bağlantılı görünmemesi gerekmektedir (*ibidem*, § 318).

539. Mahkeme, şüphelerin “makul” olup olmadığının değerlendirilmesi sırasında, Sözleşme’nin 5. maddesinin 1. fıkrasının c) bendi tarafından sunulan güvencenin özüne zarar verilip verilmediğini belirleyebilmesi gerektiğini hatırlatmaktadır. Bu bağlamda, yakalanan kişi hakkında iddia edilen suçu işlediğine dair şüphelenilmesini sağlayacak inandırıcı gerekçelerin bulunduğu hususunda Mahkemeyi ikna edebilecek en azından bazı olgu veya bilgileri sunma görevi davalı Hükümete aittir (*ibidem*, § 319).

540. Her ne kadar yakalama ve ilk tutuklama sırasında makul şüphelerin mevcut olması gerekse de, tutukluluğun süresinin uzatılması durumunda, tutukluluk boyunca şüphelerin devam ettiğinin ve “inandırıcı nedenlere” dayandığının da kanıtlanması gerekmektedir (*ibidem*, § 320).

541. Mevcut davada, Mahkeme, başvuruların özellikle siyasi nitelikteki konuşmaları nedeniyle terörle ve bazı gösterilere ve genel toplantılara katılmalarıyla ilgili suçlardan dolayı tutuklandıklarını gözlemlemektedir (bk. yukarıda 518. paragrafta, başvuruların tutuklanmasına ilişkin nedenlerle ilgili Hükümet tarafından sunulan özet).

542. Mahkeme, *Selahattin Demirtaş* (no. 2) kararında, söz konusu davanın, bir kişinin silahlı bir örgüte üye olduğunu belirleme konusunda ulusal mahkemelerin çok zayıf delil unsurlarına dayanma eğilimini doğruladığını tespit etmiştir (*ibidem*, § 280). Mahkeme bu bağlamda, başvuranın tutukluluğunu haklı gösterebilecek eylemler yelpazesinin oldukça geniş olduğunu ve böylelikle, ulusal mahkemelerin bu konuda yaptıkları yorumlamayla birlikte, ceza hükümlerinin

içeriğinin ulusal makamların keyfi müdahalelerine karşı yeterli bir koruma sunmadığı sonucuna varmıştır. Sonuç olarak, Mahkeme, mevcut davada yorumlandığı ve uygulandığı şekliyle, söz konusu olan terörle ilgili suçların “öngörülebilir” olmadığı kanısına varmıştır.

543. Mevcut davada Büyük Dairenin vardığı sonuçların yanı sıra, Mahkeme, eleştirel seslerin tutuklanmasına ilişkin kararlarda genellikle makul şüphelerin varlığını ortaya koyabilecek güvenilir delil unsurlarına atıf yapılmadığını ve bu kararların açıkça şiddet içermeyen eylem ve açıklamaları ileri sürerek, tutuklulukları sıklıkla haklı gösterdiği sonucuna varan, İnsan Hakları Komiseri’nin tespitlerine büyük bir önem vermektedir. Mahkeme nazarında, İnsan Hakları Komiseri’nin tespitleriyle birlikte ele alınan, Büyük Dairenin değerlendirmeleri (yukarıda 542. paragraf) aynı zamanda, mevcut başvurularda belirtilen başvuranlar tarafından yapılan konuşmaların suç sayılması konusunda geçerlidir. Mahkemeye göre, ikinci siyasi muhalefet partisinin yöneticileri tarafından sarf edilen siyasi nitelikteki sözler, terörle ilgili ciddi suçlardan dolayı ilgililerin tutuklanmasına dayanak oluşturduğu kabul edilen şüphelerin makul olduğunu kanıtlamak için yeterli olarak değerlendirilemez.

544. Mevcut durumda, Mahkeme, *Selahattin Demirtaş (no. 2)* kararında Büyük Dairenin vardığı sonuçlara katılarak, başvuranların tutuklanmasını haklı gösteren şüphelere yol açabilecek nitelikte özel bir olgu ya da bilginin yargılama boyunca açıklanmadığını veya sunulmadığını ve bununla birlikte, söz konusu yargılamanın ilgililer hakkında özgürlükten yoksun bırakıcı bu tedbirin kabul edilmesiyle sonuçlandığını tespit etmektedir. Sonuç olarak, Mahkeme, başvuranların atfedilen suçları işlediklerine dair objektif bir gözlemciyi ikna edebilecek herhangi bir olgu ya da bilginin bulunmadığı ve başvuranların tutuklanmasına ilişkin kararlardan herhangi birinin ilgililerin eylemleri -özellikle siyasi nitelikteki konuşmaları ve bazı yasal toplantılara katılmaları- ile ilgililerin tutuklanmalarına neden olan, terörle ilgili suçlar arasında açık bir bağı gösterebilecek bir delil unsuru içermediği kanısına varmaktadır.

545. Dolayısıyla Hükümet, ulusal mahkemelerin elinde bulunduğu iddia edilen delil unsurlarının Sözleşme’nin 5. maddesinin gerektirdiği “makul şüphe” kriterini karşıladığını ve böylelikle, başvuranların tutuklanmalarına neden olan terörle ilgili suçları işlemiş olabileceklerine dair objektif bir gözlemciyi ikna

edebileceğini kanıtlamamıştır. Hem başvurular hakkında yapılan suçlamalar esasen, iç hukuk gereğince suç sayılan bir davranış olarak makul bir şekilde değerlendirilemeyecek olan olaylara dayandırılmıştır, hem de bu suçlamalar, özellikle Sözleşme tarafından güvence altına alınan hakların başvurular tarafından kullanılmasıyla ilgilidir (*Kavala/Türkiye*, no. 28749/18, § 157, 10 Aralık 2019).

546. Dolayısıyla Mahkeme, somut olayda, başvuruların suç işlediklerine dair haklarında şüphelenilmesini sağlayacak inandırıcı nedenlerin bulunmaması nedeniyle, Sözleşme'nin 5. maddesinin 1. fıkrasının ihlal edildiği sonucuna varmaktadır.

c) Sözleşme'nin 5. Maddesinin 3. Fıkrasının İhlal Edildiği İddiası Hakkında

i. İlk On İki Başvurana İlişkin Olarak

547. Mahkeme, bilhassa *Buzadji* (yukarıda anılan karar, §§ 87- 91) ve *Merabishvili* (yukarıda anılan karar, §§ 222-225) kararlarında belirtildiği şekliyle, bir tutukluluğun haklı gösterilmesine ilişkin Sözleşme'nin 5. maddesinin 3. fıkrasıyla ilgili içtihadından doğan genel ilkelere atıfta bulunmaktadır.

548. Mahkeme, mevcut durumda, daha önce, 54469/18 no.lu başvuruyu sunan başvuran Leyla Birlik hariç olmak üzere, başvuruların tutukluluğunu gösteren şüphelere yol açabilecek özel bir olgu ya da bilginin ilgililerin özgürlüklerinden yoksun bırakılmaları sırasında ulusal mahkemeler tarafından açıklanmadığını (yukarıda 525-526. paragraflar) ve dolayısıyla, başvuruların bir suç işlediklerine dair haklarında şüphelenmek için inandırıcı nedenlerin bulunmadığını tespit etmiştir.

549. Mahkeme, tutuklanan kişinin suç işlediğine dair hakkında şüphelenilmesini sağlayacak inandırıcı nedenlerin devam etmesinin tutukluluk halinin devamının hukuka uygunluğunun *olmazsa olmaz* (“*sine qua non*”) bir koşulu olduğunu hatırlatmaktadır (yukarıda anılan *Merabishvili* kararı, § 222, bu kararda yapılan atıflarla birlikte). Mahkeme, bu türden nedenlerin bulunmaması nedeniyle, aynı zamanda Sözleşme'nin 5. maddesinin 3. fıkrasının ihlal edildiği kanaatine varmaktadır.

550. Bu koşullarda, ulusal makamların, ilgililerin maruz kaldıkları tutukluluğu haklı göstermek için ilgili ve yeterli gerekçeler ileri sürüp sürmediklerinin veya yargılamanın devamında “özel bir ihtimam” gösterip

göstermediklerinin araştırılması gerekmemektedir (yukarıda anılan *Selahattin Demirtaş* kararı (no. 2), § 356).

ii. *Başvuran Leyla Birlik'e İlişkin Olarak*

551. Mahkeme, başvuranın, bir suç işlediğine dair hakkında şüphelenilmesini sağlayacak inandırıcı nedenlerin bulunmamasına ilişkin şikâyetinin süresinden sonra sunulması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verildiğini hatırlatmaktadır (yukarıda 525. paragraf). Bu nedenle, Mahkeme, Sözleşme'nin 5. maddesinin 3. fıkrası açısından incelemesi kapsamında bu türden nedenlerin bulunup bulunmadığını incelemeyecektir.

552. Mahkemenin yerleşik içtihadından, ulusal adli makamların ilk defa, yakalamanın “hemen” ardından, yakalanan kişinin tutuklanmasının gerekip gerekmediğini değerlendirmeleri halinde, inandırıcı nedenlerin devam etmesinin bundan böyle yeterli olmadığı ve yetkili makamların ayrıca kaçma riski, tanıklar üzerinde baskı kurma veya delilleri değiştirme riski, gizli anlaşma riski, suçun tekrarı riski, kamu düzenini bozma riski veya yine bundan doğan özgürlükten yoksun bırakıcı tedbire konu edilen kişiyi koruma gerekliliği gibi, tutukluluğu haklı göstermek için başka ilgili ve yeterli gerekçeleri ileri sürmeleri gerektiği anlaşılmaktadır (yukarıda anılan *Buzadji* kararı, §§ 87-88 ve 101-102 ve burada ileri sürülen davalar). Bu risklerin varlığı, usulüne uygun olarak kanıtlanmalıdır ve makamların bu bağlamda sundukları gerekçe soyut, genel veya basmakalıp olamayacaktır (yukarıda anılan *Merabishvili* kararı, § 222 ve bu kararda ileri sürülen davalar).

553. Mevcut durumda Hükümet, başvuranın tutukluluğuna karar vermek için ilgili ve yeterli gerekçelerin bulunduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlamda Hükümet, ilgilinin tutuklanmasına ilişkin kararda belirtilen gerekçelerin yanı sıra, özellikle başvuranın tahliye edilmesinin ardından, yurt dışına çıkma yasağı tedbirinin bulunmasına rağmen, yurt dışına gittiğini ileri sürmektedir. Hükümete göre, bu durum, kaçma riskinin bulunduğunu göstermektedir.

554. Mahkemenin, ulusal adli makamlar tarafından verilen bir başvuranın tutuklanmasına ilişkin kararlarda belirtilen gerekçelere dayanarak, Sözleşme'nin 5. maddesinin 3. fıkrasının ihlal edilip edilmediğini belirlemesi gerekmektedir (yukarıda anılan *Merabishvili*, § 225 ve bu kararda yer alan atıflar). Mahkeme, bu

bağlamda, 4 Kasım 2016 tarihinde, Şırnak Sulh Ceza Hâkimliğinin, - söz konusu suçların niteliğini, - delil durumunu, - terör örgütüne üye olma suçu nedeniyle kanunda öngörülen cezaların ağırlığını, - söz konusu suçların katalog suçlar arasında yer aldığını, - olası ceza ile ilgili olarak tutuklama tedbirinin orantılılığını - ve tutukluluğa alternatif tedbirlerin yetersiz kalması hususunu dikkate alarak, başvuranın tutuklanmasına karar verdiğini kaydetmektedir. Sulh Ceza Hâkimliği, bu bağlamda, kaçma riskine herhangi bir atıfta bulunmamıştır. Sonuç olarak, başvuran daha sonra ulusal topraklardan çıkma yasağını ihlal ederek yurt dışına çıkmış ve dolayısıyla kaçmış olsa da bu gerekçeye Şırnak Sulh Ceza Hâkimliği tarafından atıfta bulunulmadığı sürece, Mahkeme böyle bir riski dikkate alamaz.

555. Mahkeme, Şırnak Sulh Ceza Hâkimliği tarafından başvuranın tutuklanmasına karar vermek için belirtilen diğer gerekçelerle ilgili olarak, bu gerekçelerin genel kapsamlı gerekçelerin basmakalıp olarak sıralanmasından ibaret olduğunu kaydetmektedir. Mahkemeye göre, somut olayda olduğu gibi basmakalıp terimlerle kaleme alınan kararlar, hiçbir durumda, bir kişinin tutuklanmasını ve tutukluluk halinin devamını haklı göstermek için yeterli olarak değerlendirilememektedir (yukarıda anılan *Şık*, § 62).

556. Mahkeme, daha önce birçok kez benzer davaları incelediğini ve Sözleşme'nin 5. maddesinin 3. fıkrasının ihlal edildiği sonucuna vardığını hatırlatmaktadır (bk. diğer birçok karar arasında, *Cahit Demirel/Türkiye*, no. 18623/03, §§ 21-28, 7 Temmuz 2009 ve *Ali Rıza Kaplan/Türkiye*, no. 24597/08, §§ 19-23, 13 Kasım 2014). Somut olayda, Mahkeme, ulusal mahkemeler tarafından verilen gerekçeleri göz önünde bulundurarak, adli makamların, “yeterli” olarak değerlendirilemeyecek gerekçeler nedeniyle başvuranın tutuklanmasına karar verdikleri kanısına varmaktadır.

557. Bu koşullarda, yetkili ulusal makamların, yargılamanın devamında “özel bir özen” gösterip göstermediklerinin araştırılmasına gerek yoktur (*Kolomenskiy/Rusya*, no. 27297/07, § 88, 13 Aralık 2016).

558. Mahkeme, yukarıda belirtilen hususlar ışığında, Sözleşme'nin 5. maddesinin 3. fıkrasının ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

V. SORUŞTURMA DOSYASINA ERİŞİMİN MÜMKÜN OLMAMASI
NEDENİYLE SÖZLEŞME’NİN 5. MADDESİNİN 4. FIKRASININ İHLAL
EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

559. Başvuranlar, Burcu Çelik ve Leyla Birlik hariç olmak üzere, soruşturma dosyasına erişiminin mümkün olmamasının, tutuklanmalarına hükmeden kararlara etkin bir şekilde itiraz etmelerini engellediğini belirtmişlerdir. Başvuranlar, bu bağlamda, Sözleşme’nin 5. maddesinin 4. fıkrasının ihlal edildiğinden şikâyetçi olmaktadır. Söz konusu madde aşağıdaki şekildedir:

“4. Yakalama veya tutulma yoluyla özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, tutulma işleminin yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar verilmesi ve eğer tutulma yasaya aykırı ise, serbest bırakılması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.”

560. Hükümet, bu iddiaya itiraz etmektedir.

A. Tarafların İddiaları

1. Başvuranlar

561. Başvuranlar, soruşturma dosyasına erişimin kısıtlanması tedbiri nedeniyle Sözleşme’nin 5. maddesinin 4. fıkrasının ihlal edildiğinden şikâyetçi olmaktadır. Başvuranlar, bu türden bir kısıtlamanın uygulanmasının gerekli olmadığını ileri sürmektedirler.

2. Hükümet

562. Hükümet, iddianamenin sunulmasının ardından, başvuran Çağlar Demirel’in tutuklandığını ve sonuç olarak dosyadaki tüm belgelere başvurma imkânına sahip olduğunu ileri sürmektedir. Dolayısıyla Hükümet, Mahkemeyi, başvurunun bu kısmının, mağdur sıfatının bulunmaması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermeye davet etmektedir.

563. Başvuranlar Besime Konca ve Abdullah Zeydan ile ilgili olarak, Hükümet, bu başvuranların soruşturma dosyasına erişimini kısıtlayan herhangi bir tedbirin alınmadığını vurgulamaktadır.

564. Ayrıca Hükümet, başvuranlar İdris Baluken, Ferhat Encu, Nursel Aydoğan, Çağlar Demirel, Nihat Akdoğan, Selma Irmak, Gülser Yıldırım ve Ayhan Bilgen’in soruşturma dosyasına erişimin kısıtlanmasına ilişkin kararlara itiraz etmediklerini kaydetmektedir.

565. Hükümet, ulusal mahkemelerin, dosyanın nüshalarının alınmasının, başvuranlar hakkında yürütülen soruşturmaların amacını tehlikeye atabileceği kanaatine vardıkları ölçüde, soruşturma dosyasına erişimin kısıtlanmasına ilişkin tedbirlerin alınmasına karar verildiğini vurgulamaktadır. Hükümet, bu bağlamda, bu tedbirlerin yalnızca soruşturma aşamasında uygulanabilir olduğunu ve başvuranların, haklarında başlatılan ceza yargılaması süresince haklarındaki tüm delillere başvurabildiklerini ileri sürmektedir.

566. Hükümet ayrıca, başvuranların tutukluluk halinin devamına itiraz yoluyla itirazda bulunabileceklerini ileri sürmektedir. Bu bağlamda, Hükümet, başvuranların, tutuklandıktan sonra yaklaşık birkaç ay boyunca soruşturma dosyasına erişemediklerini belirtmektedir. Hükümet ayrıca, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulan fezlekelerin içeriğini ve polis, savcılık ve Sulh Ceza Hâkimliği önünde sorulan soruları göz önünde bulundurarak, başvuranlar ve avukatlarının, söz konusu tutuklulukların dayandığı delil unsurlarının içeriği hakkında yeterli bilgiye sahip oldukları ve böylelikle tutuklamayı haklı göstermek için sunulan gerekçelere tatmin edici şekilde itiraz etme imkânına sahip oldukları kanaatine varmaktadır.

B. İnsan Hakları Komiseri

567. İnsan Hakları Komiseri, soruşturma dosyasına erişimin kısıtlanmasının, tutukluluğun incelenmesi prosedürü üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu belirtmektedir.

C. Mahkemenin Değerlendirmesi

1. Kabul Edilebilirlik Hakkında

568. Mahkeme öncelikle, mevcut durumda, Hükümetin, başvuran Çağlar Demirel'in, iddianamenin sunulmasının ardından, soruşturma dosyasına erişimi kısıtlayan tedbirin artık uygulanabilir olmadığına tutuklandığını vurguladığını gözlemlemektedir. Mahkeme dolayısıyla, ilgilinin, özgürlüğünden yoksun bırakılması sırasında, tutukluluğuna itiraz etmek için dosyadaki tüm belgelere başvurma imkânına sahip olduğunu tespit etmektedir. Mahkeme daha sonra, Hükümetin görüşlerinde olduğu gibi, başvuranlar Besime Konca ve Abdullah Zeydan'ın davasında, dosyaya erişimi kısıtlayan herhangi bir tedbirin

bulunmadığını tespit etmektedir. Sonuç olarak, bu üç başvuran tarafından ileri sürülen bu şikâyet açıkça dayanaktan yoksundur ve Sözleşme'nin 35. maddesinin 3. fıkrasının a) bendi ve 4. fıkrası uyarınca reddedilmelidir.

569. Hükümetin, bazı başvuruların, soruşturma dosyasına erişimin kısıtlanmasına ilişkin kararlara karşı itirazda bulunmadıklarına ilişkin itirazıyla ilgili olarak (bk. yukarıda 564. paragraf), söz konusu iç hukuk yollarının tüketilmediğini ileri süren Hükümetin, olayların meydana geldiği tarihte başvuru yolunun, teoride olduğu gibi uygulamada da mevcut ve etkili olduğuna, yani başvurulara şikâyetlerini giderme imkânı sunacak şekilde ulaşılabilir olduğuna ve başarıyla sonuçlanması için makul ve başarı olanakları sunduğuna Mahkemeyi ikna etmesi gerekmektedir (bk. özellikle, *Vučković ve diğerleri/Sırbistan* (ilk itiraz) [BD], no. 17153/11 ve 29 diğer başvuru, §§ 74 ve 77, 25 Mart 2014, *Gherghina/Romanya* [BD] (k.k.), no. 42219/07, §§ 85 ve 88, 9 Temmuz 2015 ve yukarıda anılan *Selahattin Demirtaş* (no. 2), § 205). Mahkeme, iç hukuk yollarının tüketilmesine ilişkin kuralın, belirli bir esneklikle ve aşırı şekilcilik olmaksızın uygulanması gerektiğini sıklıkla vurgulamıştır (yukarıda anılan *Vučković ve diğerleri*, § 76 ve yukarıda anılan *Gherghina*, § 87). Mahkeme ayrıca, iç hukuk yollarının tüketilmesi kuralının, kendiliğinden uygulanmadığını ve mutlak bir niteliğe sahip olmadığını; bu konuda, kurala riayet edilip edilmediği denetlenirken, davanın koşullarının göz önünde bulundurulması gerektiğini kabul etmiştir (bk. diğer kararlar arasında, yukarıda anılan *Gherghina* kararı, § 87).

570. Mahkeme, başvuruların şikâyeti hakkında karar vermesi istenilen Anayasa Mahkemesinin, bazı başvuruların soruşturma dosyasına erişim kısıtlanmasının kaldırılmasına yönelik bir hukuk yolunun bulunmadığını tespit etmediğini, sanki bu tür bir hukuk yolu varmış gibi şikâyetin esasını incelediğini ve başvuruların iddialarını açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle reddettiğini kaydetmektedir (bk. özellikle yukarıda 327, 358, 368, 379, 389, 399. paragraflar). Ayrıca Anayasa Mahkemesi bu tür bir hukuk yolunun olmadığını belirtmediği ve yukarıda belirtildiği şekilde incelemesini gerçekleştirdiği sürece, Mahkeme, bir hukuk yolunun varlığını kabul edebileceği kanısına varmaktadır.

571. Ayrıca, Mahkeme, başvuruların dosyaya erişimine izin verilmemesine ilişkin kararların, ilgililerin bireysel durumlarıyla ilgili herhangi bir açıklama yapılmaksızın alındığını kaydetmektedir. Mahkeme, bu bağlamda, başvuran Figen

Yüksekdağ Şenoğlu'nun soruşturma dosyasına erişimi kısıtlayan tedbirin kaldırılmasına yönelik yaptığı itirazın, 19 Aralık 2016 tarihinde, Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği tarafından reddedildiğini kaydetmektedir (yukarıda 13. paragraf). Mahkeme, mevcut davada, Hükümetin, diğer başvurular tarafından yapılan benzer bir itirazın nasıl farklı bir karara yol açabileceğini açıklamadığını gözlemlemektedir. Çok benzer durumlarda olan ve bazıları davalı Hükümet tarafından ileri sürülen mahkemeye başvurmamış olan kişilerin bulunduğu bu davanın kendine özgü niteliği göz önünde bulundurulduğunda, Mahkeme, başka bir başvuran tarafından kullanılan iç hukuk yolunun uygulamada etkin olmadığını tespit edilmiş olması sebebiyle, bir şikâyetin kabul edilemez olduğuna karar veremez; bu durum, diğerleri için de geçerli olacaktır (*bu davaya uygulanabildiği ölçüde (mutatis mutandis), Asadbeyli ve diğerleri/Azerbaycan*, no. 3653/05 ve 5 diğer başvuru, §§ 118-119, 11 Aralık 2012 ve *Vasilkoski ve diğerleri/ Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti*, no. 28169/08, § 46, 28 Ekim 2010). Sonuç olarak, Mahkeme, Hükümet tarafından ileri sürülen itirazı reddetmektedir.

572. Mahkeme, bu şikâyetin, Sözleşme'nin 35. maddesinin 3. fıkrasının a) bendi anlamında açıkça dayanaktan yoksun olmadığını ve öte yandan, başka herhangi bir kabul edilemezlik gerekçesiyle bağdaşmadığını tespit ederek, diğer sekiz başvuran bakımından şikâyetin kabul edilebilir olduğuna karar vermektedir.

2. Esas Hakkında

a. Genel İlkeler

573. Mahkemenin uzun süredir devam eden uygulamasına göre, 5. maddenin 4. fıkrasından doğan yargılamanın adillğine ilişkin gereklilik, davanın bağlamından, olay ve olgularından ile koşullarından bağımsız olarak tek tip ve değişmez kriterlerin uygulanmasını gerektirmemektedir. Her ne kadar 5. maddenin 4. fıkrası bağlamındaki bir yargılamanın, hukuk veya ceza davaları ihtilafları bakımından her zaman 6. maddenin öngördüğü güvencelerin aynısının uygulanmasını gerektirmese de, yargılamanın adli nitelikte olması ve bireye şikâyetçi olduğu özgürlükten yoksun bırakmanın niteliğine uygun güvenceler sunması gerekmektedir (diğer kararlar arasında, *A. ve diğerleri/Birleşik Krallık [BD]*, no. 3455/05, § 203, AİHM 2009).

574. Yargılamanın çekişmeli görülmesi ve her durumda taraflar arasında “silahların eşitliğini” güvence altına alması gerekmektedir (yukarıda anılan *Mooren*, § 124). Ulusal mevzuat bu gerekliliği farklı şekillerde yerine getirebilmektedir, ancak mevzuat tarafından benimsenen yöntemin, karşı tarafa sunulan görüşlerden haberdar olma ve bu görüşlerle ilgili olarak gerçek anlamda yorumda bulunabilme imkânı tanınması gerekmektedir (*Lietzow/Almanya*, no. 24479/94, § 44, AİHM 2001-I).

575. Tutuklanan şüpheliye, kendisine karşı yöneltilen suçlamalara neden olan unsurlara itiraz etme yönünde gerçek bir fırsatın sunulması gerekmektedir, zira ilgilinin bir suç işlediğine dair makul şüphelerin devam etmesi, tutukluluk halinin devamının yasaya uygunluğunun *olmazsa olmaz (sine qua non)* bir koşuludur. Bu gereklilik, ilgilinin- veya temsilcisinin- hakkında açılan kovuşturmaların dayandığı soruşturma dosyasındaki belgelere erişebilmesini gerektirebilir (yukarıda anılan *A. ve diğerleri*, § 204 ve bu kararda yer alan atıflar).

576. Avukatın, müvekkilinin, tutukluluğunun yasaya uygunluğuna ilişkin etkili bir itirazın sunulması için temel önem taşıyan dosyadaki belgelere erişiminin reddedilmesi halinde, silahların eşitliği ilkesi karşılanmamış sayılmaktadır (yukarıda anılan *Mooren*, § 124).

577. Mahkeme, kamu yararı adına, bazı delilleri savunmadan gizlemenin bazen gerekli olabileceği kanaatine varmıştır. Bu bağlamda, bir tutuklunun veya avukatının soruşturma dosyasına erişim hakkına getirilen herhangi bir kısıtlama, önemli kamu düzeni amaçları ışığında kesinlikle gerekli olmalıdır (yukarıda anılan *Piechowicz*, § 203 ve yukarıda anılan *Ovsjannikov*, § 73). Böylesine önemli bir kamu yararının bulunduğu tam olarak kanıtlanmış olduğu varsayılsa bile, soruşturma dosyasına erişimin yasaklanmasına ilişkin verilen kararlar gibi haklarının kısıtlanmasının savunmaya getirdiği her türlü zorlukların, adli makamlar önünde görülen yargılama ile yeterince telafi edilmesi gerekmektedir (yukarıda anılan *A. ve diğerleri*, § 205, ayrıca bk. diğer kararlar arasında, yukarıda anılan *Lietzow*, § 47, *Garcia Alva/Almanya*, no. 23541/94, § 42, 13 Şubat 2001, *S.N./İsveç*, no. 34209/96, § 47, AİHM 2002-V, yukarıda anılan *Piechowicz*, § 204 ve yukarıda anılan *Ovsjannikov*, § 73).

b. Mahkemenin Konuya İlişkin Türkiye Aleyhinde Açılan Davalardaki İçtihadı

578. Mahkeme, Türkiye hakkında açılan bazı davalarda, konuyla ilgili yerleşik içtihadına uygun olarak, soruşturma dosyasına erişimin kısıtlanması nedeniyle Sözleşme'nin 5. maddesinin 4. fıkrasının ihlal edildiğini tespit etmiştir (bk. diğer kararlar arasında, *Nedim Şener/Türkiye*, no. 38270/11, §§ 83-86, 8 Temmuz 2014, *Şık/Türkiye*, no. 53413/11, §§ 72-75, 8 Temmuz 2014, yukarıda anılan *Mustafa Avcı*, §§ 91-93, *Ragıp Zarakolu/Türkiye*, no. 15064/12, §§ 60-62, 15 Eylül 2020, *Ahmet Hüsnü Altan/Türkiye*, no. 13252/17, §§ 161-164, 13 Nisan 2021, *Öğreten ve Kanaat/Türkiye*, no. 42201/17 ve 42212/17, §§ 104-105, 18 Mayıs 2021 ve *Akgün/Türkiye*, no. 19699/18, §§ 202-204, 20 Temmuz 2021).

579. Öte yandan, Mahkeme, başvuranların dosyadaki belgelere erişimi engelleyen bir kısıtlamanın söz konusu olmasına rağmen, diğer birçok davada, başvuranların şikâyetinin açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir (bk. özellikle yukarıda anılan *Ceviz*, §§ 41-44, *Gamze Uludağ/Türkiye*, no. 21292/07, §§ 41-43, 10 Aralık 2013, *Karaosmanoğlu ve Özden/Türkiye*, no. 4807/08, §§ 73-75, 17 Haziran 2014, yukarıda anılan *Hebat Aslan ve Firas Aslan*, §§ 65-67, *Ayboğa ve diğerleri/Türkiye*, no. 35302/08, §§ 16-18, 21 Haziran 2016 ve yukarıda anılan *Mehmet Hasan Altan*, §§ 147-150). Mahkeme, bir davada, yani *Baş/Türkiye* davasında (no. 66448/17, § 235, 3 Mart 2020), bu şikâyet hakkında karar vermesinin gerekli olmadığı kanaatine varmıştır. Mahkeme ayrıca, diğer bazı davalarda, bu hükmün ihlal edilmediğini tespit etmiştir (bk. özellikle, *Atilla Taş/Türkiye*, no. 72/17, § 154, 19 Ocak 2021, yukarıda anılan *Murat Aksoy*, §§ 127-129 ve *İlker Deniz Yücel/Türkiye*, no. 27684/17, §§ 108-110, 25 Ocak 2022). Bu başvurularda, Mahkeme, olay ve olguların somut bir değerlendirmesine dayanarak sonuçlara varmıştır. Nitekim Mahkeme, başvuranların özgürlüklerinden yoksun bırakılmalarının yasaya uygunluğuna itiraz etmek için büyük önem taşıyan delil unsurları hakkında yeterli bir bilgiye sahip oldukları veya başvuranların soruşturma dosyasına ve haklarındaki delil unsurlarına erişim hakkına getirilen kısıtlamanın önemli kamu düzeni hedefleri ışığında kesinlikle gerekli olup olmadığını ve dosyaya erişim haklarının kısıtlanmasının savunmaya getirdiği zorlukların yeterince telafi edilip edilmediğini incelemeksizin, dosyada bulunan belgelerin, ilgililerin tutukluluklarının yasaya uygunluğuna ilişkin etkili bir itirazın sunulması için temel bir önem taşımadığı kanaatine varmıştır.

c. İlkelerin Mevcut Davaya Uygulanması

580. Mevcut durumda, yetkili sulh ceza hâkimlikleri, başvuruların ve avukatlarının soruşturma dosyasına erişimini kısıtlamaya karar vermişlerdir. Sonuç olarak, ilgililer, haklarında hazırlanan iddianamelerin kabul edildiği tarihe kadar tutuklanmalarına dayanak oluşturan delil unsurlarını görememişlerdir. Mahkeme ayrıca, başvuruların erişemedikleri dosyadaki belgelerin, ilgililerin tutukluluklarının yasaya uygunluğuna ilişkin itiraz etme açısından temel bir önem arz ettiğini kabul etmektedir.

581. Mahkeme, somut olayda, Hükümetin, dosyanın nüshalarının alınmasının, başvurular hakkında yürütülen soruşturmanın amacını engelleyebileceği için soruşturma dosyasına erişimin kısıtlanmasına ilişkin tedbirlerin uygulandığını iddia ettiğini gözlemlemektedir. Ancak Mahkemeye göre, basmakalıp ifadelerle kaleme alınan ve CMK'nın 153. maddesinde yer alan ifadeleri tekrar eden bu türden bir gerekçe (bk. yukarıda 441. paragraf), hiçbir durumda, soruşturma dosyasındaki belgelerin görülmesinin yasaklanmasını haklı göstermek için yeterli olarak değerlendirilemez. Nitekim Mahkeme ne ulusal mahkemelerin ne de Hükümetin, başvuruların bu belgelere erişiminin, söz konusu ceza soruşturmanın amacını nasıl tehlikeye atabileceğini açıklamadıklarını tespit etmektedir. Mahkemeye göre, mevcut durumda, başvurulara uygulanan soruşturma dosyasına erişimin yasaklanmasını haklı gösterecek, içtihadı anlamında önemli bir kamu yararının varlığı kanıtlanmamıştır.

582. Mahkeme ayrıca, Hükümetin, soruşturma dosyasına erişimi kısıtlama tedbirleri nedeniyle, başvuruların savunma hakkında meydana gelen güçlüklerin, ulusal adli makamlar önünde görülen yargılama ile yeterince telafi edildiğini dahi iddia etmediğini gözlemlemektedir.

583. Dolayısıyla, Mahkeme, geçerli bir gerekçe olmaksızın dosyaya erişim olanağından yoksun bırakılan başvuruların ve avukatlarının, ilgililerin tutuklanmalarını haklı göstermek için ileri sürülen gerekçelere tatmin edici şekilde itiraz etme imkânlarının bulunmadığı kanısına varmıştır (yukarıda anılan *Mustafa Avcı*, § 92, yukarıda anılan *Ragıp Zarakolu*, § 61 ve yukarıda anılan *Öğreten ve Kanaat*, § 105, yukarıda anılan *Atilla Taş* kararıyla karşılaştırınız, § 153 ve yukarıda anılan *Murat Aksoy*, § 128).

584. Sonuç olarak, başvuranlar açısından soruşturma dosyasına erişimin mümkün olmamasının, Sözleşme'nin 5. maddesinin 4. fıkrasının gereklilikleriyle uyumlu olduğu değerlendirilememektedir. Bu nedenle, söz konusu hüküm ihlal edilmiştir.

VI. ANAYASA MAHKEMESİ ÖNÜNDE KISA SÜRE İÇİNDE YARGISAL DENETİMİN YAPILMAMASI SEBEBİYLE, SÖZLEŞME'NİN 5. MADDESİNİN 4. FIKRASININ İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

585. Başvuranlar, 54469/18 no.lu başvuruyu sunan başvuran Leyla Birlik hariç olmak üzere, tutukluluğunun yasaya uygunluğuna itiraz etmeye çalıştıkları Anayasa Mahkemesi önünde yürütülen yargılamanın, Anayasa Mahkemesinin “kısa sürede” karar verme gerekliliğini karşılamaması sebebiyle, Sözleşme'nin gerekliliklerine uygun olmadığını ileri sürmektedirler. Başvuranlar, bu bağlamda, Sözleşme'nin 5. maddesinin 4. fıkrasının ihlal edildiğini ileri sürmektedirler.

586. Hükümet, başvuranların iddiasına itiraz etmektedir.

A. Tarafların İddiaları

1. Başvuranlar

587. Başvuranlar, Anayasa Mahkemesinin, Sözleşme'nin 5. maddesinin 4. fıkrası anlamında “kısa sürede” karar vermediği yönündeki iddiasını yinelemektedirler.

2. Hükümet

588. Hükümete göre, serbest bırakılmaları veya cezaya mahkûm edilmeleri nedeniyle tutuklulukları sona eren başvuranlar, Sözleşme'nin 5. maddesinin 4. fıkrası anlamında mağdur sıfatını kaybetmişlerdir.

589. Hükümet, ayrıca, Türk hukukunun, tutuklanan kişilere, özgürlüklerinden yoksun bırakılmalarına etkin bir şekilde itiraz etme imkânı veren uygun hukuki güvenceler içerdiğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda, Hükümet, tutuklanan kişilerin, soruşturmanın ve yargılamanın her aşamasında serbest bırakılmalarını talep edebileceklerini ve bu yönde yaptıkları talepler ile ilgili olarak verilen ret kararlarının itiraz edilebilir olduğunu belirtmektedir. Hükümet, bir

tutuklunun tutukluluk halinin devamı hususunun, otuz günü aşmamak suretiyle düzenli aralıklarla resen incelendiğini eklemektedir. Bu bağlamda, Hükümet, Anayasa Mahkemesinin Sözleşme'nin 5. maddesinin 4. fıkrası açısından bir temyiz mahkemesi olarak değerlendirilmemesi gerektiğini belirtmektedir.

590. Ardından Hükümet, Anayasa Mahkemesinin iş yüküne ilişkin istatistiklere dayanarak, Anayasa Mahkemesine 2012 yılında 1.342 başvuru yapıldığını; bu sayının 2013 yılında 9.897'ye yükseldiğini ve 2014 ve 2015 yıllarında ise sırasıyla 20.578 ve 20.376 başvuru yapıldığını belirtmektedir. Hükümet, 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişiminden bu yana, Anayasa Mahkemesine yapılan başvuruların sayısında ciddi bir artış olduğunu eklemektedir. Hükümet, 15 Temmuz 2016 ile 10 Kasım 2017 tarihleri arasında Anayasa Mahkemesine 105.119 başvuru yapıldığını belirtmektedir. Hükümet, Anayasa Mahkemesinin, kendi ifadesine göre olağan dışı iş yükünü dikkate alarak, Anayasa Mahkemesinin “kısa sürede” karar verme gerekliliğine riayet etmediği sonucuna varılmasının mümkün olmadığı kanaatine varmaktadır.

B. İnsan Hakları Komiseri

591. İnsan Hakları Komiseri, tutuklu milletvekilleri tarafından yapılan başvurularla ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi önünde görülen yargılamanın süresinin, makul olmayan uzunlukta olduğu kanısına varmaktadır.

C. Mahkemenin Değerlendirmesi

1. Kabul Edilebilirlik Hakkında

592. Mahkeme, Sözleşme'nin 5. maddesinin 4. fıkrasının, ulusal anayasa mahkemeleri önünde görülen yargılamalara uygulandığı yönündeki içtihadını hatırlatmaktadır (*Smatana/Çek Cumhuriyeti*, no. 18642/04, §§ 119-124, 27 Eylül 2007, *Žúbor/Slovakya*, no. 7711/06, §§ 71-77, 6 Aralık 2011, yukarıda anılan *Mehmet Hasan Altan*, § 159 ve yukarıda anılan *Şahin Alpay*, § 131). Mahkeme ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesinin yetkisi bakımından (bu konuyla ilgili olarak, örnek olarak bk. *Koçintar/Türkiye* (k.k.), no. 77429/12, §§30-46, 1 Temmuz 2014), bir kişinin Anayasa Mahkemesine yaptığı bireysel başvuru sonrasında tutukluluk halinin sona ermiş olmasına bakılmaksızın, söz konusu

hükmün, bu mahkeme önünde görülen yargılamalara da uygulandığı sonucuna varmaktadır. Bu bağlamda, Mahkeme, anayasal başvuruların yapıldığı tarih ile başvuranların tutukluluklarının sona erdiği tarih arasındaki süreyi inceleyebileceği yönündeki içtihadını hatırlatmaktadır (yukarıda anılan *Öğreten ve Kanaat*, § 111). Dolayısıyla Mahkeme, Hükümet tarafından ileri sürülen kabul edilemezlik itirazını reddetmektedir.

593. Mahkeme ayrıca, bu şikâyetin, Sözleşme'nin 35. maddesinin 3. fıkrasının a) bendi anlamında açıkça dayanaktan yoksun olmadığını ve öte yandan, başka herhangi bir kabul edilemezlik gerekçesinin bulunmadığını tespit ederek, şikâyetin kabul edilebilir olduğuna karar vermektedir.

2. Esas Hakkında

594. Mahkeme, Sözleşme'nin 5. maddesinin 4. fıkrası anlamında “kısa sürede” karar verme gerekliliği ile ilgili içtihadından doğan ilgili ilkeleri hatırlatmaktadır. Bu ilkeler, özellikle *Ilmseher/Almanya* ([BD], no. 10211/12 ve 27505/14, §§ 251-256, 4 Aralık 2018) kararında özetlenmektedir. Mahkeme aynı zamanda, 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişiminin ardından Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi önünde görülen yargılamanın uzunluğuna ilişkin olarak, *Mehmet Hasan Altan* (yukarıda anılan karar, §§ 161-167) ve *Şahin Alpay* (yukarıda anılan karar, §§ 133-139) kararlarında vardığı sonuçlara atıfta bulunmaktadır.

595. Mahkeme ayrıca, Sözleşme'nin 5. maddesinin 4. fıkrasının birinci amacının, özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişiler için tutukluluğun yasaya uygunluğuna ilişkin kısa süre içinde yargısal denetimin yapılmasını sağlamak olduğunu ve bu denetimin gerektiği takdirde kişilerin serbest bırakılmalarına neden olabileceğini hatırlatmaktadır. Dolayısıyla Mahkeme, tutukluluğun yasaya uygunluğunun incelenmesine ilişkin ivedilik gerekliliğinin, bu tutukluluk devam ettiği sürece geçerli olduğu kanaatine varmaktadır. İlgililerin tutukluluğunun sona ermesinin ardından, kısa sürede karar verme güvencesinin bundan böyle Sözleşme'nin 5. maddesinin 4. fıkrasının amacı bakımından geçerli olmamasına rağmen, tutukluluğun incelenmesinin etkinliğine ilişkin güvence geçerli olmaya devam etmektedir, zira eski bir tutuklu yine tutukluluğunun yasaya uygunluğunun serbest bırakılmasının ardından bile ortaya konulması hususunda meşru bir menfaate sahip olabilmektedir (*Žubor/Slovakya*, no. 7711/06, § 83, 6 Aralık 2011).

596. Dolayısıyla Mahkeme, mevcut davada, başvuruların, Anayasa Mahkemesi önünde görülen yargılamada, Sözleşme'nin 5. maddesinin 4. fıkrası anlamında kısa sürede karar verme gerekliliğine riayet edilmesine ilişkin şikâyetini, anayasal başvuruların yapıldığı tarih ile ilgililerin tutukluluğunun sona erdiği tarih arasındaki geçen süreyle ilgili olması nedeniyle incelemeye davet edilmektedir.

597. Somut olayda, başvuruların bireysel başvurularının yapıldığı tarih, Anayasa Mahkemesi tarafından verilen kararların tarihi ve başvuruların Sözleşme'nin 5. maddesinin 1. fıkrasının c) bendi anlamında tutukluluğunun sona erdiği tarih, eğer bu tarih Anayasa Mahkemesinin karar tarihinden ve değerlendirilmesi gereken süreden önce gerçekleşmişse, aşağıdaki gibidir:

Başvuranın Adı	Anayasa Mahkemesine Başvuru Tarihi	Anayasa Mahkemesi Kararının Tarihi	İtiraz Edilen Tutukluluğun Sona Erdiği Tarih	Değerlendirilmesi Gereken Süre
Figen Yüksekdağ Şenoğlu	17 Kasım 2016	4 Nisan 2018	Belirli değil	1 yıl, 4 ay, 18 gün
İdris Baluken	2 Aralık 2016	21 Mart 2018	4 Ocak 2018	1 yıl, 1 ay, 2 gün
Besime Konca	10 Şubat 2017	3 Temmuz 2018	31 Mayıs 2017	3 ay, 21 gün
Abdullah Zeydan	28 Kasım 2016	11 Kasım 2018	14 Temmuz 2017 (birinci mahkûmiyet) 25 Kasım 2017 tarihinden (Bölge Adliye Mahkemesi tarafından bozulmuştur) 11 Ocak 2018 tarihine kadar (İkinci mahkûmiyet)	9 ay
Nihat Akdoğan	30 Kasım 2016	23 Mayıs 2018	Belirli değil	1 yıl, 5 ay, 23 gün
Selma Irmak	1 Aralık 2016	7 Mart 2018	3 Kasım 2017	11 ay, 2 gün

Ferhat Encu	6 Ocak 2017	28 Haziran 2018	9 Haziran 2017	5 ay, 3 gün
Gülser Yıldırım	6 Aralık 2016	16 Kasım 2017	Belirli değil	11 ay, 10 gün
Nursel Aydoğan	15 Aralık 2016	30 Ekim 2018	21 Nisan 2017	4 ay, 6 gün
Çağlar Demirel	26 Ocak 2017	12 Eylül 2018	14 Temmuz 2017	5 ay, 18 gün
Ayhan Bilgen	15 Şubat 2017	21 Aralık 2017	8 Eylül 2017	6 ay, 24 gün
Burcu Çelik	10 Temmuz 2017	25 Ekim 2018	6 Ekim 2017	2 ay, 26 gün

598. Mahkeme, *Mehmet Hasan Altan* (yukarıda anılan, §§ 161-163) ve *Şahin Alpay* (yukarıda anılan, §§ 133-35) kararlarında, Türk hukuk sisteminde, tutuklanan kişilerin, yargılamanın her aşamasında serbest bırakılmalarını talep etme imkânına sahip olduklarını ve taleplerinin reddedilmesi durumunda, itirazda bulunabileceklerini kaydetmiştir. Mahkeme, ayrıca, tutukluların tutukluluk hallerinin devamına ilişkin hususun, otuz günü aşmamak suretiyle düzenli aralıklarla resen incelendiğini tespit etmiştir. Bu nedenle, Mahkeme, Anayasa Mahkemesi önündeki denetimin daha uzun sürmesine müsamaha gösterebileceği kanaatine varmıştır. Bununla birlikte, yukarıda belirtilen davalarda, Anayasa Mahkemesi önünde dikkate alınması gereken süre sırasıyla, *Mehmet Hasan Altan* için, on dört ay, üç gün; *Şahin Alpay* için, on altı ay, üç gün sürmüştür. Mahkeme, başvuruların karmaşıklığını ve olağanüstü halin ilan edilmesinden itibaren Anayasa Mahkemesinin iş yükünü göz önünde bulundurarak, olağan dışı bir durumun söz konusu olduğu kanısına varmıştır. Dolayısıyla, Anayasa Mahkemesi önünde geçen on dört ay, üç günlük ve on altı ay, üç günlük sürelerin olağan bir durumda “kısa” olarak kabul edilememesine rağmen, Mahkeme, bu davalara özgü koşullarda, Sözleşme’nin 5. maddesinin 4. fıkrasının ihlal edildiği sonucuna varmamıştır.

599. Mahkeme, bu içtihadın daha sonra Büyük Daire tarafından *Selahattin Demirtaş (no. 2)* (yukarıda anılan, §§ 368-370) davasında onaylandığını belirtmektedir.

600. Mahkeme, somut olayda, dikkate alınması gereken sürenin en az iki ay yirmi altı gün ve en fazla bir yıl beş ay yirmi üç gün olduğunu, bu sürelerin olağanüstü hâl sırasında gerçekleştiğini kaydetmektedir. Dolayısıyla Mahkeme, *Mehmet Hasan Altan*, *Şahin Alpay* ve *Selahattin Demirtaş (no. 2)* (yukarıda anılan kararlar) kararlarında vardığı sonuçların, bu on bir başvuruda yer alan başvuranlar

için de geçerli olduğu kanısına varmaktadır. Mahkeme, bu bağlamda, başvuranlar tarafından Anayasa Mahkemesine yapılan başvuruların karmaşık olduğunu, zira milletvekillerinin tutuklanmasına ilişkin hassas sorunların ileri sürüldüğü davalarda söz konusu olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, Mahkeme, aynı zamanda, 2016 yılının Temmuz ayında olağanüstü hal ilan edilmesinden itibaren Anayasa Mahkemesinin olağan dışı iş yükünün dikkate alınmasının gerekli olduğu kanaatine varmaktadır (yukarıda anılan *Mehmet Hasan Altan*, § 165 ve yukarıda anılan *Şahin Alpay*, § 137).

601. Sonuç olarak, Mahkeme, bu on bir başvuranla ilgili olarak, Sözleşme'nin 5. maddesinin 4. fıkrasının ihlal edilmediği kanaatine varmaktadır.

VII. SÖZLEŞME'YE EK 1 NO.LU PROTOKOL'ÜN 3. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

602. Başvuranlar, tutukluluklarının Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin ihlalini teşkil ettiğinden şikâyet etmektedirler. Söz konusu madde aşağıdaki gibidir:

“Yüksek Sözleşmeciler, yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlayacak şartlar içinde, makul aralıklarla, gizli oyla serbest seçimler yapmayı taahhüt ederler.”

603. Hükümet, bu iddiaya itiraz etmektedir.

A. Tarafların İddiaları

1. Başvuranlar

604. Başvuranlar, tutuklulukları nedeniyle, Türkiye Büyük Millet Meclisinin faaliyetlerine katılma imkânı bulamadıklarını ifade etmektedirler. Sonuç olarak, başvuranlar, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin ihlal edildiğinden şikâyet etmektedirler. Bazı başvuranlar, aynı zamanda, yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasının ardından, başlatılan ceza yargılamaları sonucunda kesinleşmiş mahkûmiyetleri nedeniyle milletvekili statülerini kaybettiklerini belirtmektedirler.

605. Başvuranlar, bu şikâyetin, özellikle Mahkemenin *Wemhoff/Almanya* (no. 2122/64, 27 Haziran 1968) kararında geliştirdiği yorum ilkeleri uyarınca, Sözleşme hükümleriyle *konu bakımından (ratione materiae)* bağdaştığını ileri

sürmektedirler. Bu bağlamda, başvuranlar, serbest seçim hakkı ile korunanın yalnızca milletvekili seçilme hakkı olmadığını iddia etmektedirler. Bu hüküm, aynı zamanda, milletvekili olarak siyasi faaliyetlerde bulunma hakkını da kapsamaktadır.

2. Hükümet

606. Hükümet, başvuranların Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesi bağlamındaki şikâyetinin *konu bakımından (ratione materiae)* bağdaşmadığı gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Hükümet, Anayasa'nın 67. maddesiyle güvence altına alınan seçme, seçilme ve siyasi faaliyetlerde bulunma hakkının, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinde yer alan serbest seçim hakkına nazaran daha geniş bir kapsama sahip olduğunu belirtmektedir. Hükümet, bu bağlamda, Anayasa'nın aksine, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün, Devletlere, açıkça siyasi faaliyetlerde bulunma hakkını tanıma yükümlülüğü getirmediğini bildirmektedir. Ayrıca, Hükümet, başvuranların milletvekili statülerini tutuklanmaları nedeniyle kaybetmediklerini açıklamaktadır.

607. Hükümet, aynı zamanda, başvuranlar Çağlar Demirel ve İdris Baluken'in yaptığı gibi, özellikle yazılı soru önergeleri sunarak, başvuranların önemli bir milletvekilliği görevini yerine getirmeye devam edebileceklerini ileri sürmektedir.

608. Hükümet, mevcut davada, başvuranlar Nihat Akdoğan, Nursel Aydoğan, Besime Konca ve Ayhan Bilgen'in tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldıklarını vurgulamaktadır. Öte yandan, Nihat Akdoğan ve Nursel Aydoğan, CMK'nın 141. maddesi bağlamında tazminat davası açmışlardır. Ayrıca, diğer başvuranlar da tazminat davası açma hakkına sahiplerdir. Hükümete göre, başvuranların bu davalar bağlamında tazminat elde etmeleri durumunda, başvuranlar 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin ihlalinden dolayı mağdur olduklarını artık iddia edemezler. Böylece Hükümet, başvuruların bu kısmının ya vaktinden önce yapıldığı ya da iç hukuk yollarının tüketilmediği gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

609. Şikâyetin esası ile ilgili olarak, Hükümet, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinden doğan hakların mutlak olmadığını ve Sözleşmeciyi

Devletlerin, bu alanda geniş bir takdir yetkisine sahip olduklarını belirtmektedir. Hükümet, Anayasa değişikliğinin ardından, başvurular hakkında yürütülen ceza soruşturmaları ile ilgili dosyaların, yetkili savcılıklara iletildiğini ve yargılamaların hukuk devleti ilkesine uygun olarak devam ettiğini belirtmektedir. Hükümet, başvuruların milletvekili olmalarının, tutuklanmalarına ve tutukluluk halinin devamına ilişkin kararların gerekçesinde dikkate alındığını eklemektedir. Hükümet, bu bağlamda, ulusal hâkimlerin, tutukluluğa alternatif tedbirlerin yetersiz kalacağı kanaatine vardıklarını belirtmektedir. Hükümet, ulusal hâkimlerin, isnat edilen suçlar için kanunla öngörülen cezaların ağırlığını dikkate alarak ve başvuruların siyasi faaliyetlerde bulunma hakkını göz önünde bulundurarak, tutuklamanın gerekli ve izlenen amaçla orantılı olduğu kanaatine vardıklarını eklemektedir.

B. Müdahil Taraflar

1. İnsan Hakları Komiseri

610. İnsan Hakları Komiseri, demokratik sistemlerde milletvekillerinin oynadığı önemli rolü vurgulamaktadır. İnsan Hakları Komiseri, muhalefet milletvekillerinin tutuklanmasının, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesiyle korunan serbest seçim hakkı üzerinde güçlü bir olumsuz etkiye sahip olduğu kanaatine varmaktadır.

2. PAB

611. PAB, başvuruların tutuklulukları nedeniyle, kendilerini yasama sorumluluklarına etkin bir şekilde vermelerinin mümkün olmadığını ifade etmektedir.

3. Davaya Müdahil Olan Sivil Toplum Kuruluşları

612. Davaya müdahil olan sivil toplum kuruluşları, muhalefet milletvekillerinin eleştirel düşüncelerini ifade etmeleri nedeniyle tutuklanmalarının, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesine haksız bir müdahale teşkil ettiğini ileri sürmektedirler.

C. Mahkemenin Değerlendirmesi

1. Kabul Edilebilirlik Hakkında

613. Hükümetin, CMK'nın 141. maddesinde öngörülen tazminat yolunun kullanılmamasına ilişkin itirazıyla ilgili olarak, Mahkeme, bu hukuk yolunun yasama faaliyetlerine katılmanın imkânsızlığına ilişkin bir zararın tazmin edilmesini talep etme imkânı tanımadığını gözlemlemektedir. Nitekim Hükümet, mevcut davalardaki koşullara benzer koşullarda, CMK'nın 141. maddesinde öngörülen başvuru yolunun, bu türden bir şikâyetle ilgili olarak bir sonuca ulaşabileceğini belirten herhangi bir ulusal karar sunmamıştır. Dolayısıyla, Hükümet tarafından ileri sürülen iç hukuk yollarının tüketilmemesi bağlamındaki itiraz kabul edilemeyecektir.

614. Serbest seçim hakkına ilişkin şikâyetin *konu bakımından (ratione materiae)* bağdaşmazlığına ilişkin kabul edilemezlik itirazı ile ilgili olarak, Mahkeme, bu itirazın, başvuranlar tarafından ileri sürülen şikâyetin esasının incelenmesiyle yakından ilişkili olan sorunları ortaya çıkardığı kanısına varmaktadır. Bu nedenle, Mahkeme bu hususu, şikâyetin esası hakkında yapacağı inceleme kapsamında inceleyecektir.

615. Mahkeme, öte yandan, bu şikâyetin, Sözleşme'nin 35. maddesinin 3. fıkrası anlamında açıkça dayanaktan yoksun olmadığını ve başka bir kabul edilemezlik gerekçesiyle bağdaşmadığını tespit ederek, şikâyetin kabul edilebilir olduğuna karar vermektedir.

2. Esas Hakkında

616. Mahkeme, bu alanda uygulanabilir genel ilkelerin, *Selahattin Demirtaş* kararında (no. 2) (yukarıda anılan, §§ 382-389) belirtildiğini hatırlatmaktadır.

617. Mahkeme, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesi bağlamındaki şikâyetle ilgili olarak, *Selahattin Demirtaş* (no. 2) (atıflar çıkarılmıştır) davasında Büyük Dairenin verdiği kararda yer alan tespitleri hatırlatmaktadır. Söz konusu tespitler aşağıdaki gibidir:

“391. (...) Mahkeme, Hükümetin başvuranın 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesi bağlamında yaptığı şikâyetin mağdur sıfatının bulunmadığı gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerektiği yönündeki iddiasını kabul edemez. Nitekim Dairenin de belirttiği gibi, serbest seçim hakkı, sadece genel seçimlere katılma imkânı ile sınırlı değildir; ilgili kişi

seçildikten sonra görevini yerine getirme hakkının da tanınması gerekir. Somut olayda, başvuran, 4 Kasım 2016 ile 24 Haziran 2018 tarihleri arasında, tutukluluğu nedeniyle TBMM faaliyetlerine katılamamıştır. Başka bir deyişle, başvuran, bir yıl, yedi ay, yirmi gün boyunca yasama organının faaliyetlerine katılamamıştır. Mahkeme, milletvekili sıfatını koruyabilmesine ve yazılı olarak soru sorma fırsatına sahip olmasına rağmen, başvuranın tutukluluk halinin, ilgilinin Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinden kaynaklanan haklarını kullanmasına bir müdahale teşkil ettiğini kabul etmektedir. Bu nedenle, Mahkeme, Hükümet tarafından ileri sürülen itirazı reddetmektedir.

392. Mahkeme, Sözleşme'nin 10. maddesi ve 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinden doğan hakların birbiriyle bağlı olduğunu ve birbirini güçlendirdiğini hatırlatmaktadır. Bu karşılıklı bağımlılık durumu, siyasi görüşlerini ifade ettikleri için tutukluluk hali devam eden demokratik yolla seçilmiş temsilciler söz konusu olduğunda özellikle belirgindir. Milletvekilleri, seçmenleri temsil etmektedirler ve bu nedenle ifade özgürlükleri daha güçlü bir koruma gerektirmektedir. Mahkeme, çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin gerektirdiği şekilde milletvekillerin, özellikle de muhalefetin ifade özgürlüğüne verdiği önemi göz önünde bulundurarak, bir milletvekilinin özgürlüğünden yoksun bırakılması, Sözleşme'nin 10. maddesinin gereklerine uymadığında bunun, 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesini de ihlal edeceği kanısına varır.

393. Ayrıca Mahkeme, özgürlükten yoksun bırakmanın, temel hakların kullanılmasına yönelik son derece ciddi bir müdahale olduğunu, tutuklamayı gerektirebilecek kişisel veya kamu menfaatini korumak için daha az ciddi olan diğer tedbirler değerlendirildiğinde ve yetersiz görüldüğünde haklı görülebileceğini daha önce belirtmiştir. Nitekim tutukluluk geçici bir tedbirdir ve süresi olabildiğince kısa olmalıdır. Bu değerlendirmeler, bir milletvekilinin tutuklanması için *evleviyetle (a fortiori)* geçerlidir. Bir demokraside, Meclis, milletvekilliği görevinin yerine getirilmesinin de bir parçası olduğu siyasi tartışmalar için kaçınılmaz bir platformdur. Bir milletvekili, görevini yerine getirirken seçmenleri temsil eder; onların endişelerine dikkat çeker ve menfaatlerini savunur.

394. Mahkeme, somut olayda, Sözleşme'nin 10. maddesi ve 5. maddesinin 1. fıkrasının ihlal edildiğine ilişkin vardığı sonuçları hatırlatmaktadır. Mahkeme, 10. madde kapsamında, başvuranın ifade özgürlüğünü kullanımına yönelik müdahalenin, yani bir siyasetçi olarak görüşlerini ifade etmesi nedeniyle tutuklanmasının, öngörülebilirlik kriterini karşılamadığı için "kanunla öngörülmüş" olmadığını tespit etmiştir. Mahkeme bilhassa, somut olayda ulusal mahkemelerin, ihtilaf konusu konuşmaların, Anayasa'nın 83. maddesinin birinci fıkrası ile korunan ilgilinin yasama sorumsuzluğu kapsamında olup olmadığı sorununa ilişkin herhangi bir inceleme yapmadıklarını kaydetmiştir. Mahkeme ayrıca, başvuranın suç işlediğine dair Sözleşme'nin 5. maddesinin 1. fıkrası anlamında, hakkında şüphelenilmesini gerektiren inandırıcı nedenlerin bulunmadığı kanaatine varmıştır. Bu tespitler, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesi bağlamında da geçerlidir. Aslında Mahkeme, yasama dokunulmazlığının, milletvekillerine bireysel olarak değil, bir kurum olarak meclise, işleyişini güvence altına almak için tanınan bir ayrıcalık olduğunu hatırlatmaktadır. Bu

bağlamda, bir Devlet, ceza kovuşturmalarına ve özgürlükten yoksun bırakmalara karşı yasama dokunulmazlığını öngörmesi halinde, ulusal mahkemeler öncelikle ilgili milletvekilinin ihtilaf konusu eylemler için yasama dokunulmazlığından yararlanmamasını sağlamalıdır. Ancak, mevcut davada, başvuran Ağır Ceza Mahkemesinden ihtilaf konusu konuşmaların Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 83. maddesinin birinci fıkrası kapsamında korunup korunmadığını incelemesini talep etmiş olmasına rağmen, ulusal mahkemeler böyle bir inceleme yapmamış, dolayısıyla Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinden doğan usule ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmemişlerdir.

395. Ayrıca, bir milletvekiline özgürlükten yoksun bırakma tedbirinin uygulanması durumunda, bu tedbire karar veren adli makamların, çatışan menfaatler arasında bir denge kurmaları gerekmektedir. Bu dengenin kurulması çerçevesinde, adli makamlar, söz konusu milletvekilinin siyasi görüşlerini ifade etme özgürlüğünü korumalıdır. Adli makamlar, özellikle, isnat edilen suçun ilgili milletvekilinin siyasi faaliyetleriyle doğrudan bağlantılı olmadığından emin olmaları gerekir. Bu bağlamda, Üye Devletlerin hukuk sistemi, tutuklanan bir milletvekilinin özgürlüğünden yoksun bırakılmasına etkin bir şekilde itiraz etmesine ve bu şikâyetlerin esasının incelenmesini sağlamasına imkân veren bir hukuk yolu sunması gerekir. Ancak, somut olayda, Hükümet, başvuranın tutukluluğu hakkında karar verme yetkisine sahip olan ulusal mahkemelerin, ilgilinin tutukluluğunun ve tutukluluk halinin devamına ilişkin yasaya uygunluğu hakkında karar verirken Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesi bağlamında bir denge kurduklarını kanıtlamamıştır. Mahkeme, Anayasa Mahkemesinin, söz konusu suçların başvuranın siyasi faaliyetleriyle doğrudan bağlantılı olup olmadığını araştırmadığını kaydetmektedir. Anayasa Mahkemesi, 21 Aralık 2017 tarihli kararında, başvuranın milletvekili statüsü nedeniyle tutukluluğunun serbest seçim hakkını ihlal ettiği yönündeki şikâyetinin kabul edilemez olduğuna karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi, 9 Haziran 2020 tarihli son kararında, alt derece mahkemelerin, başvuranın milletvekili, bir siyasi partinin eş başkanı ve cumhurbaşkanlığı seçimi adaylığı sıfatı nedeniyle tutukluluk halinin devamının makul olmadığı yönündeki iddialarını değerlendirmediklerini ifade etmiştir. Ancak, Anayasa Mahkemesine göre, bu tespit yalnızca ilgilinin tutukluluk süresine ilişkin şikâyetiyle ilgiliydi. Mahkeme, adli makamların, ilgilinin sadece bir milletvekili değil, aynı zamanda Türkiye'deki siyasi muhalefetin liderlerinden biri olduğu ve milletvekilliği görevini yerine getirirken yüksek düzeyde bir koruma gerektirdiği gerçeğini etkili bir şekilde dikkate almadıkları sonucuna varmıştır.

396. Ayrıca, Anayasa Mahkemesinin azınlık hâkiminin 21 Aralık 2017 tarihli karardaki muhalefet şerhinde anlaşıldığı üzere, başvuranın özel durumunda tutukluluğa alternatif bir tedbirin uygulanmasının neden yetersiz olacağının sebepleri ilk derece mahkemeleri tarafından gerekçelendirilmemiştir. Hükümet, ulusal hâkimlerin, iç hukukta öngörülen tutukluluğa alternatif tedbirlerin uygulanmasını gerçekten değerlendirdiklerini kanıtlamamıştır. Ulusal mahkemelerin sistematik olarak, bu tür tedbirlerin yetersiz olduğu kanaatine vardıkları ve somut ve bireyselleştirilmiş herhangi bir gerekçe sunmadıkları doğrudur.

397. Mahkeme, yukarıda belirtilen hususların tümünü göz önünde bulundurarak, başvuranın görev süresi boyunca milletvekili statüsünü koruyabilmiş olmasına rağmen, ilgilinin tutukluluğu nedeniyle Türkiye Büyük Millet Meclisinin faaliyetlerine katılmasının mümkün olmayışının, halkın görüşünü özgürce ifade etmesinin yanı sıra ilgilinin seçilme ve milletvekilliği görevini yerine getirme hakkına haksız bir müdahale teşkil ettiği sonucuna varmaktadır. Sonuç olarak, Mahkeme, başvuranın tutukluluğunun, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesi kapsamındaki seçilme ve milletvekilliği görevini yerine getirme hakkının özüyle bağdaşmadığı sonucuna varmaktadır.

398. Sonuç olarak, Sözleşme'ye Ek 1. No.lu Protokol'ün 3. maddesi ihlal edilmiştir.”

618. Mahkeme ayrıca, mevcut davada, 14332/17, 25445/17, 25463/17, 25464/17 ve 36268/17 no.lu başvuruları sunan başvuranların, haklarındaki kesinleşmiş mahkûmiyet kararı nedeniyle milletvekilliği görevlerinin düşürüldüğünü gözlemlemektedir.

619. Bu koşullar altında, Mahkeme, mevcut başvuranlarla ilgili olan, Büyük Dairenin gerekçesine ve vardığı sonuca katılmaktadır. Dolayısıyla Mahkeme, Hükümet tarafından ileri sürülen kabul edilemezlik itirazını reddetmekte ve Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmaktadır.

VIII. SÖZLEŞME'NİN 18. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

620. Başvuranlar, aynı olay ve olgulara dayanarak ve Sözleşme'nin 5. maddesiyle birlikte 18. maddesini ileri sürerek, siyasi iktidar ile ilgili eleştirel görüşler ifade ettikleri gerekçesiyle tutuklanmalarından şikâyet etmektedirler. Başvuranlar, bu bağlamda, tutuklanmalarının amacının, kendilerini susturmak olduğunu iddia etmektedirler.

621. Hükümet, başvuranların iddiasına itiraz etmektedir. Hükümet, Sözleşme'nin 18. maddesinin bağımsız bir role sahip olmadığını ve ancak Sözleşme'nin diğer hükümleriyle birlikte uygulanması gerektiğini belirtmektedir. Hükümete göre, Sözleşme'nin hükümlerinden birinin ihlal edilmemiş olması nedeniyle, başvuranların, Sözleşme'nin 18. maddesi bağlamındaki şikâyetinin ayrı olarak incelenmesi de gerekmemektedir. Bu bağlamda, Hükümet, başvuranların şikâyetinin, Sözleşme'nin yalnızca 5. maddesinin 1 ve 3. fıkraları açısından incelenmeye değer olduğunu iddia etmektedir.

622. Mahkeme, mevcut davada, başvuranların tutukluluk hallerinin, özellikle Türkiye’deki siyasi sahnede kendilerini susturmak gibi gizli bir amaç izlediğini ileri sürdüklerini gözlemlemektedir. Mahkeme, bu durumu, yukarıda anılan başvuranların çeşitli şikâyetlerinin incelemesi sırasında, özü incelenmemiş olan davanın temel bir yönü olarak görmektedir (*Navalnyy/Rusya* [BD], no. 29580/12 ve diğer 4 başvuru, § 164, 15 Kasım 2018). Dolayısıyla Mahkeme, davayı ayrı olarak inceleyecektir.

623. Başvuranların, Sözleşme’nin 10. maddesiyle birlikte 18. maddesi bağlamındaki şikâyeti bildirilmemiş ve bu nedenle, taraflara bu şikâyetle ilgili herhangi bir soru yöneltilmemiştir. Mahkeme, bu şikâyetin, bildirilmiş olan Sözleşme’nin 5. maddesiyle birlikte 18. maddesi açısından ayrıca incelenmesinin uygun olduğu kanaatine varmaktadır (yukarıda anılan *Selahattin Demirtaş* (no. 2), § 402). Sözleşme’nin 18. maddesi aşağıdaki gibidir:

“Anılan hak ve özgürlüklere (...) Sözleşme hükümleri ile izin verilen kısıtlamalar, öngörülükleri amaç dışında uygulanamaz.”

A. Tarafların İddiaları

1. Başvuranlar

624. Başvuranlar, tutukluluklarının gizli bir amaç izlediği yani siyasi muhalefeti ortadan kaldırma ve siyasi tartışmayı kısıtlama yönündeki iddialarını yinelemektedirler. Başvuranlar öncelikle, üyesi oldukları siyasi partinin 7 Haziran 2015 tarihli seçimlerde elde ettiği başarının ardından, Hükümet baskısının yoğunlaştığını belirtmektedirler. Başvuranlar, bu seçimler sırasında, 2002 yılından beri ülkeyi yöneten Ak Parti’nin, Türkiye Büyük Millet Meclisindeki çoğunluğunu kaybettiğini ve bunun bilhassa, oyların %13’ünü kazanan ve ilk kez mecliste temsil edilmek için gerekli eşiği aşan HDP’nin başarısı sayesinde gerçekleştiğini açıklamaktadırlar. Başvuranlar, bir koalisyon hükümeti kurmak için yapılan görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından, HDP’nin oyların %10’unu kazandığı erken seçimlerin, 1 Kasım 2015 tarihinde yapıldığını eklemektedirler. Başvuranlar, bu iki seçimin kritik olduğunu, zira Ak Parti’nin, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın arzu ettiği başkanlık sistemine geçebilmek amacıyla Anayasa’yı değiştirmek için yeterli çoğunluğu elde edemediğini belirtmektedirler.

Başvuranlar, tutuklanmalarının arkasında, başkanlık sistemine geçişi kolaylaştırmak gibi gizli bir amacın olduğu kanaatine varmaktadırlar.

625. Başvuranlar, İnsan Hakları Komiserinin ifade özgürlüğüne ve medya özgürlüğüne ilişkin memorandumunda, özellikle Hükümet tedbirlerinin etkisi altında, bizzat kendilerinin ve siyasi partisinin diğer sorumlu kişilerin de aralarında bulunduğu, Hükümetin siyasi muhaliflerine karşı artan adli tacizin Türkiye’de demokrasiye yönelik ağır bir müdahale oluşturduğu sonucuna vardığını belirtmektedirler. Bu bağlamda, başvuranlar, Temmuz 2015 tarihinden Ocak 2018 tarihine kadar, aralarında yerel şubelerin 135 eş başkanının, 15 milletvekilinin ve bu partinin 750 yerel yöneticisinin de bulunduğu, HDP mensubu 3.282 kişinin, yine HDP mensubu kişilere karşı yürütülen polis operasyonları kapsamında yakalandığını ifade etmektedirler. Başvuranlar, adli tacizin “çözüm sürecinin” sona ermesinin ardından arttığını bildirmektedirler. Başvuranlara göre, özgürlükten yoksun bırakılmalarının gerçek nedeni Hükümetin ve Cumhurbaşkanının politikalarına yönelik HDP temsilcilerinin eleştirilerinin sertliğidir. Bu bağlamda, başvuranlar, siyasi partisinin üyelerine yönelik uygulanan baskının özellikle, Recep Tayyip Erdoğan’ın başkan olacağı bir başkanlık sistemini asla desteklemeyecekleri yönündeki HDP’nin eş başkanı Selahattin Demirtaş’ın açıklamasının ardından daha görünür hale geldiği kanısındadırlar. Başvuranlar ayrıca, parlamenter sistemin yerine Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin kabul edilmesi gibi birçok önemli reformun, bizzat ifade ettikleri siyasi nitelikte olan sözler nedeniyle tutuklu bulundukları sırada gerçekleştirildiğini belirtmektedirler. Başvuranlara göre, söz konusu özgürlükten yoksun bırakılmalar, yeni hükümet sistemine karşı kampanya yürütmemeleri için siyasi faaliyetlerini yerine getirmelerini engellemeyi de hedeflemiştir.

626. Başvuranlara göre, üyesi oldukları siyasi partinin 2015 yılında yapılan seçimlerde elde ettiği başarı, kendilerini siyasi iktidarın hedefi haline getirmiştir. Ardından, Cumhurbaşkanı ve Ak Parti’nin yetkilileri, siyasi söylemleri nedeniyle başvuranları terörle ilgili suçlarla itham eden açıklamalar yapmışlardır. Başvuranlar, bu açıklamaların ardından, yasama dokunulmazlıklarının bir anayasa değişikliğiyle, bir başka deyişle, *amaca özel (ad hoc)* ve *şahsi (ad hominem)* bir tedbirle kaldırıldığını belirtmektedirler.

627. Başvuranlar, 2007 ile 24 Aralık 2015 tarihleri arasında, HDP'nin milletvekilleri hakkında düzenlenen fezlekelerin toplam sayısının 182 olduğunu açıklamaktadırlar. Başvuranlara göre, bu sayı, yasama dokunulmazlığının kaldırılmasını talep eden Cumhurbaşkanının konuşmasının ardından artmış ve Anayasa değişikliğinin kabul edildiği 20 Mayıs 2016 tarihinde 510 dosyaya ulaşmıştır. Başvuranlar, sekiz yılda biriken ceza dosyalarının sayısının yalnızca altı ayda neredeyse üç katına çıkmasının bu fezlekelerin Cumhurbaşkanının talimatı üzerine hazırlandığını gösterdiğini belirtmektedirler. Başvuranlara göre, aksini kabul etmek, HDP'nin milletvekillerinin birdenbire suç işlemeye başladıklarını ileri sürmek anlamına gelecektir. Bu bağlamda, başvuranlar, davalarına bakan adli makamların bağımsız olmadıklarını ileri sürmektedirler.

2. Hükümet

628. Hükümet, 5. madde bağlamındaki şikâyetlerin kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerektiği yönündeki iddiasını yinelemektedir. Bununla birlikte Hükümet, bu şikâyetlerin kabul edilmesi halinde, somut olayda 18. maddenin ihlal edilmediği sonucuna varılması gerektiğini eklemektedir. Hükümet, Sözleşme ile güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerin korunması sisteminin, Yüksek Sözleşmeci Tarafların yetkililerinin iyi niyet karinesine dayandığını belirtmektedir. Hükümet, yetkili makamların gerçek amacının, kendileri tarafından bildirilen amaç olmadığını ikna edici bir şekilde kanıtlamanın başvuranlara düştüğünü ifade etmektedir. Hükümet bu bağlamda, basit bir şüphenin, bu hükmün ihlal edildiğini kanıtlamak için yeterli olmadığı kanısındadır.

629. Hükümet, başvuranlar hakkında açılan ceza yargılamalarının bağımsız adli makamlar tarafından yürütüldüğünü ve yürütülmekte olduğunu iddia etmektedir. Hükümete göre, ilgililer, ihtilaf konusu tutukluluklarının gizli bir amacı olduğunu gösteren herhangi bir delil unsuru sunmamışlardır. Hükümet ayrıca, başvuranların iddialarını kanıtlayamadıklarını ileri sürmektedir. Hükümete göre, başvuranlar hakkındaki ceza yargılamaları, bağımsız ve tarafsız hâkimler tarafından yürütülmüştür. Bu bağlamda Hükümet, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir hukuk devleti olduğunu ve Anayasa'da açıkça belirtildiği üzere, Hükümet de dâhil olmak üzere herhangi bir siyasi parti veya başka bir organın, adli makamlar

tarafından açılan soruşturmalara ve verilen tutuklama kararlarına müdahale etme, emir verme veya öneride bulunma hakkına sahip olmadığını vurgulamaktadır.

630. Hükümet, Mahkemenin, ilgililerin tutuklanmasına ilişkin kararların açıkça başka bir amaç taşıdığına karar verdiğinde, Sözleşme'nin 18. maddesinin ihlal edildiği sonucuna vardığını belirtmektedir. Bu nedenle Hükümet, başvuranların iddiasını kanıtlayabilecek belge bulunmadığı durumlarda, ihtilaf konusu özgürlükten yoksun bırakmaların, mevzuat hükümlerinin keyfi uygulamasının sonucu olması gerektiğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla, Hükümet, Mahkemeyi bu şikâyeti reddetmeye davet etmektedir.

631. Hükümet, yalnızca HDP milletvekillerinin bir ceza yargılamasıyla karşı karşıya kalmadığını ifade etmektedir. Ak Parti ve MHP'ye mensup olanlar da dâhil olmak üzere, diğer siyasi partilerden çok sayıda milletvekili de ceza soruşturmalarına konu olmuştur. Sonuç olarak, Hükümet, yasama dokunulmazlıkların HDP üyelerini susturmak amacıyla kaldırıldığını kabul etmemektedir.

B. Müdahil Taraflar

1. İnsan Hakları Komiseri

632. İnsan Hakları Komiseri, ifade özgürlüğü hakkının korunmasının hâlihazırda Türkiye'de yargı gücünün bağımsızlığı ve tarafsızlığının belirgin şekilde aşınması nedeniyle daha zor olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, İnsan Hakları Komiseri, birçok ceza davasının, yalnızca milletvekillerinin değil, aynı zamanda belediye başkanlarının, öğretim görevlilerinin, gazetecilerin ve özellikle Türkiye'nin güneydoğusundaki duruma ilişkin resmi politikayı eleştiren insan hakları savunucularının ifade özgürlüğü ile özgürlük ve güvenlik hakkını usulsüz bir şekilde kısıtladığına işaret etmektedir. İnsan Hakları Komiserine göre, ceza kanunları ve yargılamaları hâlihazırda, muhalif sesleri susturmak için kullanılmaktadır.

2. Davaya Müdahil Olan STK'lar

633. Davaya müdahil olan sivil toplum kuruluşları, bir başvuranın yetkili makamların gerçek amacının açıklanan amaçla aynı olmadığını kanıtlaması durumunda, Sözleşme'nin 18. maddesinin ihlal edildiğini belirtmektedirler. Söz

konusu kuruluşlara göre, bu türden bir ihlal özellikle; gittikçe daha sert ve kısıtlayıcı bir mevzuatın varlığı, gizli bir amacın bulunduğu anlaşılmasını sağlayan, üst düzey yetkili makamların ve devlet medyalarının açıklamalarının varlığı ve kişilerin benzer ifadelerde hedef alındıkları bir modelin varlığı durumunda tespit edilecektir. Bu kuruluşlar, 15 Temmuz 2016 tarihli askeri darbe teşebbüsünün ardından, Hükümetin özellikle muhalif sesleri tutuklayarak, insan hakları alanında uyguladığı önemli baskıyı artırmak için meşru endişeleri suistimal ettiğini iddia etmektedirler. Bu kuruluşlara göre, söz konusu durum, Sözleşme'nin 18. maddesinin ihlalini teşkil etmektedir.

3. İFÖD

634. İFÖD, Türk adaletinin bağımsızlığını eleştirmektedir. İFÖD'e göre, 2010 yılından bu yana, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu siyasi iktidardan giderek daha fazla etkilenmektedir. İFÖD, bu konuda, Mahkemenin içtihadına, özellikle de *Merabishvili* kararına (yukarıda anılan) ve İnsan Hakları Komiseri, Venedik Komisyonu ve bazı uluslararası STK tarafından hazırlanan raporlara atıfta bulunarak, mevcut davalara benzer davaların, muhalif politikacıların, sivil toplum aktivistlerinin, gazetecilerin ve eleştirel seslerin, durumun gereklilikleri bakımından haksız ve Sözleşme'de belirtilen yükümlülöklere aykırı olarak siyasi değerlendirmelerin gerekçe gösterildiği suçlamalara konu olmamalarını sağlamak amacıyla, Mahkemenin en katı incelemeyi uygulaması için önemli bir fırsat sunduğunu kaydetmektedir.

C. Mahkemenin Değerlendirmesi

1. Kabul Edilebilirlik Hakkında

635. Mahkeme, bu şikâyetin, Sözleşme'nin 35. maddesinin 3. fıkrasının a) bendi anlamında açıkça dayanaktan yoksun olmadığını ve başka herhangi bir kabul edilemezlik gerekçesinin bulunmadığını tespit ederek, kabul edilebilir olduğuna karar vermektedir.

2. Esas Hakkında

636. Sözleşme'nin 18. maddesinin yorumlanması ve uygulanmasına ilişkin genel ilkeler, *Merabishvili* kararında (yukarıda anılan, §§ 287-317) tespit edilmiş ve daha sonra *Navalnyy* kararında (yukarıda anılan, §§ 164-165) teyit edilmiştir.

637. Mahkeme özellikle, *Selahattin Demirtaş* (no. 2) (atıflar çıkarılmıştır) kararından alınan aşağıdaki kısmın, incelenmesiyle ilgili olduğu kanısına varmaktadır. Söz konusu kısım şu şekildedir:

“423. Mahkeme, mevcut davada, Sözleşme'nin 5. maddesinin 1. fıkrasının c) bendi anlamında, başvuranın tutukluluğundan “şüphelenmek için inandırıcı sebeplere” dayanmadığı yönündeki yukarıda vardığı sonucu hatırlatmaktadır. Mahkemeye göre, Sözleşme'nin 5. maddesinin 1. fıkrasının ihlal edildiğine ilişkin tespit, Sözleşme'nin 18. maddesinin de ihlal edildiği sonucuna varmak için tek başına yeterli olarak kabul edilemez. Mahkeme, inandırıcı sebeplerin bulunmaması sebebiyle, Sözleşme'nin 18. maddesi anlamında, tespit edilebilir uygun olmayan bir amaç bulunup bulunmadığını belirlemesi gerekmektedir.

424. (...) İnsan Hakları Komiserinin, 2016 yılında Türkiye'ye yapmış olduğu ziyaretinin ardından hazırladığı memorandum, Venedik Komisyonunun Anayasa değişiklikleri konusundaki görüşü, Uluslararası Af Örgütünün raporu ve müdahil tarafların görüşleri ışığında; Mahkeme, başvuranın Türkiye'deki simgesel siyasi muhalefet liderlerinden biri olarak üstlendiği rol, 2014 yılından beri var olan gergin siyasi ortam ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı da dâhil olmak üzere, ilgilinin siyasi rakipleri tarafından yapılan konuşmalar dikkate alındığında, objektif bir gözlemcinin, başvuranın tutuklanmasının ve tutukluluk halinin uzatılmasının siyasi bir gerekçenin varlığından şüphelenmesinin anlaşılabilir bir durum olduğunu gözlemlemektedir. Bununla birlikte Mahkeme, geçmişte siyasi kişiler hakkında ceza kovuşturmaları başlatılmış olmasının veya seçim kampanyası veya referandum döneminde olsa dahi, özgürlüklerinden yoksun bırakılmış olmalarının, izlenen amacın siyasi tartışmayı kısıtlamak olduğunu otomatik olarak kanıtlamadığı kanaatine varmıştır.

425. Başvuranın şikâyetini ifade etme şekli dikkate alındığında, Mahkeme, somut olayda, yerel mahkemelerin, ilgilinin Sözleşme'nin 5. maddesini ihlal edecek şekilde tutuklanmasına ve tutukluluk halinin devamına ilişkin kararlarının asıl amacının, aslında siyasi muhalefet liderlerinden olan başvurana, Türk siyasi sahnesinden uzaklaştırmak ve susturmak olup olmadığını incelemeye çağrılmaktadır.

426. Bu bağlamda, Mahkeme öncelikle, 2014 yılından önce bile, Cumhuriyet savcılarının başvurana ilişkin bazı fezlekeleri TBMM'ye sunduklarını tespit etmektedir. Ancak, “çözüm süreci”nin sona ermesine kadar ve iktidar partisinin 2002 yılından bu yana ilk kez, büyük ölçüde HDP'nin başarısı nedeniyle Meclis'teki çoğunluğunu kaybettiği 7 Haziran 2015 tarihli seçimlere kadar herhangi bir tedbir alınmamıştır. Nitekim bir yandan HDP ile diğer

yandan Cumhurbaşkanı ve iktidar partisi arasındaki siyasi husumet ortaya çıkana kadar, başvuran özgürlüğünden yoksun bırakılma riskine maruz kalmamıştır. Ancak, “çözüm süreci”nin sonunda ve özellikle, 28 Temmuz 2015 tarihinde “bu partinin [HDP] liderlerinin bedel ödemesi gerektiğini” bildiren Cumhurbaşkanının konuşmalarından sonra, başvuran hakkında yürütülen ceza soruşturmaları artmış ve hızlanmıştır.

427. 20 Mayıs 2016 tarihinde kabul edilen Anayasa değişikliğiyle, 154 milletvekilinin yasama dokunulmazlığı kaldırılmıştır. Sonuç olarak, o dönemde elli dokuz milletvekili bulunan HDP’nin, elli beş milletvekili, Anayasa’nın 83. maddesinin ikinci fıkrasında öngörülen yasama dokunulmazlığından yoksun bırakıldığı bir durumla karşı karşıya kalmıştır. Sonuç olarak, başvuranın siyasi partisine mensup, aralarında iki eş başkanın da bulunduğu on dört milletvekili tutuklanmıştır. Mahkeme, başvuranın iddiasının aksine, Hükümetin, cezaya mahkûm edilen milletvekillerinin sadece HDP milletvekilleri olmadığını ileri sürdüğünü gözlemlemektedir. Hükümete göre, beş Ak Parti milletvekili, dokuz CHP milletvekili ve bir MHP milletvekili de yasama dokunulmazlığının kaldırılmasının ardından mahkûm edilmiştir. Bu anlaşmazlık noktasına ilişkin olarak, 18 Eylül 2019 tarihinde gerçekleştirilen duruşmada, taraflara özel bir soru yöneltilmiştir. Hükümet, iddiasını tekrar ederek, iktidardaki Ak Parti ve MHP bloğuna mensup milletvekillerinin de mahkûm edildiklerini ve/veya özgürlüklerinden yoksun bırakıldıklarını kanıtlayamamıştır. Sonuç olarak, Mahkeme, Hükümetin bu iddiasını destekleyecek herhangi bir kanıt sunulmaması nedeniyle bu iddiaya itibar edemez. Bu nedenle Mahkeme, haklarında yürütülen ceza yargılamalarının ardından, özgürlüklerinden yoksun bırakılan ve/veya mahkûm edilen milletvekillerinin yalnızca muhalefet partileri olan CHP ve HDP milletvekilleri olduğunu tespit edildiği kanaatine varmaktadır. Başka bir ifadeyle, 20 Mayıs 2016 tarihli Anayasa değişikliğinden etkin bir şekilde etkilenen tek Meclis üyeleri, siyasi muhalefet partilerine mensup milletvekilleridir.

428. Birçok HDP lideri ve seçilmiş belediye başkanı da tutuklanmıştır. Mahkeme, bu kişiler hakkında yürütülen ceza yargılamalarının içeriğine erişimi olmamasına rağmen, uluslararası gözlemcilerin çeşitli rapor ve görüşlerine göre, bu kişilerin maruz kaldıkları özgürlükten yoksun bırakıcı tedbirlerin asıl nedeninin siyasi konuşmaları olduğunu tespit etmektedir. Bu bağlamda Mahkeme, müdahil tarafların ve özellikle de ulusal mevzuatın muhalif sesleri bastırmak için giderek daha fazla kullanıldığını vurgulayan İnsan Hakları Komiserinin tespitlerine büyük önem vermektedir. Dolayısıyla Mahkeme, başvuranın tutuklanmasına ve tutukluluk halinin devamına ilişkin kararların münferit bir dava olmadığı kanısına varmaktadır. Aksine, bu kararların belirli bir sürekliliği izlediği görülmektedir.

429. Ayrıca, başvuranın tutuklandığı ve tutukluluk halinin devam ettiği tarihler de Sözleşme’nin 18. maddesi kapsamındaki incelemesinde dikkate alınması gereken bir faktördür. Bu bağlamda Mahkeme, ilgilinin, özellikle 16 Nisan 2017 tarihli referandum ve 24 Haziran 2018 tarihli Cumhurbaşkanlığı seçimi olmak üzere iki kritik kampanya sırasında özgürlüğünden yoksun bırakıldığını kaydetmektedir.

430. Bu bağlamda Mahkeme, olayların meydana geldiği dönemde, öncelikle başvuranın, Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından önerilen herhangi bir başkanlık sistemine karşı kesin olarak itirazını belirttiğini ve bu konunun Ak Parti ve HDP liderleri arasında önemli bir tartışma konusu teşkil ettiğini gözlemlemektedir. Ancak, Türk kamuoyu, Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923 yılında ilanından bu yana, muhtemelen en önemli Anayasa değişikliklerinden birini tartışırken, başvuran kendisini, Sözleşme'nin 5. maddesinin 1 ve 3. fıkraları ile 10. maddesinin yanı sıra Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesini ihlal edecek şekilde tutuklu olarak bulmuştur. Mahkemenin daha önce de belirttiği gibi, serbest seçimler ve ifade özgürlüğü ile özellikle siyasi tartışma özgürlüğü, her demokratik sistemin temelini oluşturmaktadır. Bu durum, Anayasa referandumu bağlamında da geçerlidir. Nitekim Mahkemeye göre, başvuranın tutukluluğu, ilgilinin Türkiye'de başkanlık sisteminin getirilmesine karşı yürütülen kampanyaya etkili bir şekilde katkıda bulunmasını kesinlikle engellemiştir.

(...)

432. (...) Ankara Cumhuriyet savcısı, Ankara Ağır Ceza Mahkemesi önünde derdest olan ceza yargılamasına bakmaksızın, Ankara Sulh Ceza Hâkimliğinden, 6-8 Ekim 2014 olayları hakkında 2014 yılında başlatılan başka bir ceza soruşturması çerçevesinde, başvuran ve eş başkanının tekrar tutuklanmasını talep etmiştir. Ankara Sulh Ceza Hâkimliği, yine 20 Eylül 2019 tarihinde, Cumhuriyet savcısının talebi üzerine, başvuranın ve HDP'nin diğer eski eş başkanının tutuklanmasına karar vermiştir. Ertesi gün, Cumhurbaşkanı, basına bir açıklama yaparak, başvuruları elli üç kişinin “katili” olmakla suçlamıştır. Cumhurbaşkanı ayrıca, bu davayı takip ettiğini ve iki eş başkanın “birakılamayacağını” bildirmiştir. Sonuç olarak, İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi, 31 Ekim 2019 tarihinde, başvuran hakkında verilen dört yıl sekiz ay hapis cezasının infazının ertelenmesine karar vermiş olsa da başvuran bu kez de tekrar tutuklanması nedeniyle özgürlüğünden yoksun kalmaya devam etmiştir.

433. Bu bağlamda, başvuranın tekrar tutuklanmasının görünürdeki amacı, 6-8 Ekim 2014 olaylarına ilişkin soruşturma yürütmektir. Ancak, isnat edilen suçların farklı bir şekilde nitelendirilmesine rağmen, bu ceza soruşturması, halen Ankara Ağır Ceza Mahkemesi önünde derdest olan ve ilgilinin hâlihazırda tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılması çerçevesinde ceza yargılamasının temelini oluşturan olayların bir kısmıyla ilgiliydi. Bu unsurlar, başvuranın 2 Eylül 2019 tarihinde Ankara Ağır Ceza Mahkemesi tarafından serbest bırakılmasına karar verilmesi, 20 Eylül 2019 tarihinde İstanbul 26. Ağır Ceza Mahkemesinin kararı, başvuranın aynı gün derhal tekrar tutuklanması ve hemen ardından Cumhurbaşkanı tarafından yapılan konuşma arasındaki yakın zamansal bağlantılarla birleştirildiğinde, Mahkeme, ulusal makamların, başvuranın 6-8 Ekim 2014 tarihleri arasında, yani yaklaşık beş yıl önce işlendiği iddia edilen bir suça karıştığı iddiasıyla değil, başvuranın siyasi faaliyetlerini yürütmesini engelleyen tutukluluk halinin devam etmesiyle ilgilendikleri kanaatine varmaktadır.

434. Ayrıca, Venedik Komisyonunun, Türkiye'de yargının bağımsızlığına ve özellikle de Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna (“Yüksek Kurul”) ilişkin tespitleri, Mahkemenin

Sözleşme'nin 18. maddesi kapsamındaki incelemesiyle de ilgilidir. Nitekim Venedik Komisyonu, 110. genel oturumu sırasında kabul edilen, Anayasa değişiklikleri hakkında 875/2017 sayılı görüşünde, yeni Anayasa sisteminde, Cumhurbaşkanının Yüksek Kurulun on üç üyesinden altısını atama yetkisine sahip olacağına ve diğer yedi üyenin TBMM tarafından atanacağını vurgulamıştır. Venedik Komisyonu bu konuda, taslakta, Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinden itibaren otuz gün içinde Yüksek Kurula seçim yapılacağını öngörüldüğünü kaydetmiştir. Venedik Komisyonu, Yüksek Kurulunun bu yeni oluşumun “son derece sorunlu” olduğu görüşünü bildirmiştir. Venedik Komisyonu, bu bağlamda, yeni Anayasa sisteminde, Cumhurbaşkanının, tarafsız bir güç olmadığını ancak siyasi bir harekete mensup olduğunu hatırlatmıştır. Ayrıca, eş zamanlı seçim sistemi ile pratikte güvence altına alındığını düşündüğü bir durum olan Cumhurbaşkanının partisinin Mecliste çoğunluğa sahip olma olasılığı göz önünde bulundurulduğunda, Venedik Komisyonu, Yüksek Kurulun, hâkim ve savcıların atama, terfi, tayin işlemleri, disiplin tedbirleri ve görevden alınmalarından görevli, yargının özerk yönetiminin ana organı olması nedeniyle, bu oluşumun yargının bağımsızlığını ciddi şekilde tehlikeye atacağı kanaatine varmıştır. Venedik Komisyonu şunları eklemiştir: “[Yüksek Kurulu] denetlemek, özellikle hâkimlerin görevden alınmasının sık hale geldiği ve hâkimlerin tayininin yaygın olduğu bir ülkede, hâkimleri ve savcıları denetlemek anlamına gelmektedir”. Uluslararası gözlemcilerin rapor ve görüşlerinden, özellikle de İnsan Hakları Komiserinin yorumlarından, Türkiye’de son yıllarda yaşanan gergin siyasi ortamın, özellikle yüzlerce hâkimin görevlerinden ihraç edildiği olağanüstü hâl döneminde ve özellikle de muhalif sesler hakkında başlatılan ceza kovuşturmalarıyla ilgili olarak, ulusal mahkemelerin bazı kararlarını etkileyebilecek bir ortam yarattığı anlaşılmaktadır.

(...)

436. Mevcut davada, bağlamdan doğan birbiriyle uyumlu unsurlar, adli makamların, muhalefet liderlerinden biri olan başvuranın tutumuna, HDP’ye mensup olan seçilmiş diğer milletvekilleri ve belediye başkanlarının tutumlarına ve daha genel olarak, muhalif sesler karşısında sert bir şekilde tepki gösterdikleri yönündeki iddiayı doğrulamaktadır. Başvuranın tutuklanması ve tutukluluk halinin devam etmesi, sadece binlerce seçmeni TBMM’de temsil edilmekten yoksun bırakmakla kalmamış, aynı zamanda nüfusun tamamına tehlikeli bir mesaj göndererek özgür demokratik tartışmanın kapsamını önemli ölçüde azaltmıştır. Bu unsurlar, Mahkemenin, ilgilinin tutuklanmasına ilişkin olarak yetkili makamlar tarafından ileri sürülen amaçların, demokrasi için itiraz edilemez bir öneme sahip olan, gizli bir siyasi amaç için sadece bir kılıf olduğu sonucuna varmasına imkân vermektedir.

437. Mahkeme, yukarıda belirtilen hususları dikkate alarak, özellikle iki kritik kampanya olan referandum ve cumhurbaşkanlığı seçimi sırasında, başvuranın özgürlüğünden yoksun bırakılmasının, demokratik toplum kavramının özünde yer alan, çoğulculuğu bastırmak ve siyasi tartışma özgürlüğünü sınırlamak gibi gizli bir amaç izlediğinin her türlü makul şüphenin ötesinde tespit edildiği kanısına varmaktadır.

438. Dolayısıyla Mahkeme, Sözleşme'nin 5. maddesiyle birlikte 18. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmaktadır.”

638. Mevcut davada, koşulların benzerliği göz önüne alındığında, Mahkeme, Büyük Dairenin *Selahattin Demirtaş (no. 2)* kararında vardığı sonuçların, aralarında diğer eş başkan ve HDP milletvekillerinin de bulunduğu mevcut başvurularda belirtilen başvuranlarla ilgili olduğu kanısına varmaktadır. Büyük Dairenin ifade ettiği gibi, “bağlamdan doğan birbiriyle uyumlu unsurlar, adli makamların, HDP milletvekillerinin tutumlarına ve daha genel olarak muhalif sesler karşısında sert bir şekilde tepki gösterdikleri iddiasını doğrulamaktadır”. Nitekim İnsan Hakları Komiseri tarafından yayınlanan 15 Şubat 2017 tarihli Türkiye’de ifade özgürlüğü ve medya özgürlüğüne ilişkin memorandumdan, HDP milletvekillerinin özgürlüklerinden yoksun bırakılmalarının, “milletvekili tartışmalarını kısıtlamak için adli tacize başvurulması” şeklindeki yargı politikasının bir parçası olduğu anlaşılmaktadır (*ibidem*, § 59).

639. Dolayısıyla Mahkeme, müdahil tarafların görüşlerinde olduğu gibi, başvuranların maruz kaldıkları tutuklamaların, çoğulculuğu bastırmak ve demokratik toplum kavramının özünde yer alan siyasi tartışma özgürlüğünü kısıtlamak gibi gizli bir amacı izlediğinin her türlü makul şüphenin ötesinde tespit edildiği kanısına varmaktadır.

640. Dolayısıyla, Sözleşme'nin 5. maddesiyle birlikte 18. maddesi ihlal edilmiştir.

IX. SÖZLEŞME’NİN 34. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

641. İddia edilen ihlallere ek olarak, başvuranlar, Burcu Çelik ve Leyla Birlik hariç olmak üzere, Hükümetin görüşlerine cevap olarak sundukları görüşlerinde ilk defa, Sözleşme'nin 34. maddesinin ihlal edilmesinden şikâyet etmektedirler. Başvuranlar, Ağustos 2017 ve Ocak 2018 tarihlerinde, bazı başvuranların avukatı olan R. Yalçındağ Baydemir’in, Diyarbakır Cumhuriyet savcılığına çağrıldığını ve söz konusu avukata farklı bir ceza soruşturması çerçevesinde sorular sorulduğunu belirtmektedirler. Başvuranlar ayrıca, Abdullah Zeydan ile yapılan bir duruşma sırasında söylediği iddia edilen sözler nedeniyle Karaman hakkında bir ceza soruşturması başlatıldığını belirtmektedirler.

Başvuranlar, bazı başvuruların avukatı olan R. Demir'in, Diyarbakır Barosu eski Başkanı T. Elçi'nin öldürülmesiyle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesine ve Mahkemeye başvurduğu iddiasıyla yakalandığını eklemektedirler. Ayrıca, başvuran Figen Yüksekdağ Şenoğlu'nun avukatları, Sezin Uçar ve Özlem Gümüştas, 19 Ekim 2017 tarihinde, gerekçesi veya yargılamanın sonucu belirtilmeksizin yakalanmışlardır. Başvuranlar, bu avukatlar hakkında yürütülen soruşturmaların kendileri üzerinde caydırıcı bir etki yarattığını ileri sürmektedirler. Sözleşme'nin 34. maddesi aşağıdaki gibidir:

“Bu Sözleşme veya Protokolleri'nde tanınan haklarının Yüksek Sözleşmeci Taraflar'dan biri tarafından ihlal edilmesinden dolayı mağdur olduğunu öne süren her gerçek kişi, hükümet dışı kuruluş veya kişi grupları Mahkemeye başvurabilir. Yüksek Sözleşmeci Taraflar bu hakkın etkin bir şekilde kullanılmasını hiçbir surette engel olmamayı taahhüt ederler.”

642. Hükümet bu iddialara itiraz etmektedir.

643. Mahkeme, somut olayda, bazı başvuruların avukatları hakkında yürütülen soruşturmaların, başvuranların başvurularını geri çekmelerini ya da değiştirmelerini sağlamaya veya ilgililerin bireysel başvuru haklarını etkin bir şekilde kullanmalarını başka her şekilde engellemeye yönelik olduğunu ya da söz konusu soruşturmaların bu türden bir etkiye sahip olduğunu belirten herhangi bir unsurun bulunmadığını gözlemlemektedir. Şikâyetin dile getirilmesinden anlaşıldığı üzere de, bu soruşturmaların ilgililerin başvurusuyla herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla, davalı Devletin yetkili makamlarının, başvuruların bireysel başvuru haklarını kullanmalarını engelledikleri kabul edilemez. Bu nedenle, Mahkeme, davalı Devletin, Sözleşme'nin 34. maddesi bağlamında kendisine düşen yükümlülükleri yerine getirdiği kanısına varmaktadır.

X. SÖZLEŞME'NİN 41 VE 46. MADDELERİNİN UYGULANMASI HAKKINDA

644. Sözleşme'nin 41. maddesi aşağıdaki gibidir:

“Eğer Mahkeme, işbu Sözleşme ve Protokolleri'nin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Taraf'ın iç hukuku bu ihlalin sonuçlarını ancak kısmen ortadan kaldırıabiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören taraf lehine adil bir tazmin verilmesine hükmeder.”

645. Başvuranlar, Mahkemeden, serbest bırakılmalarına karar vermesini talep etmişlerdir. Sözleşme'nin 46. maddesi aşağıdaki şekildedir:

“1. Yüksek Sözleşmeci Taraflar, taraf oldukları davalarda Mahkemenin verdiği kesinleşmiş kararlara uymayı taahhüt ederler.

2. Mahkemenin kesinleşen kararı, infazını denetleyecek olan Bakanlar Komitesine gönderilir.”

(...)”

646. Başvuranların, maddi ve/veya manevi zarar ve masraf ve giderler bağlamında sundukları talepler ekteki listede yer almaktadır.

647. Hükümet, bu meblağların aşırı olduğunu ve Mahkeme içtihiadıyla bağdaşmadığı kanaatine varmaktadır.

648. Öncelikle maddi tazminat talebine ilişkin olarak, Mahkeme, tespit edilen ihlallerin başvuranlar açısından bir zarara yol açtığını kanıtlama görevinin başvuranlara ait olduğunu belirtmektedir. Bu amaçla, bir başvuran, talebini desteklemek amacıyla kanıtlayıcı belgeler ibraz etmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, iddia edilen maddi zarar ile tespit edilen ihlal arasında açık bir nedensellik bağı kurulmalıdır. Mahkeme, bunlar arasında varsayıma dayalı bir bağıın yeterli olmadığını belirtmektedir (yukarıda anılan *Selahattin Demirtaş (no. 2)*, § 447). Mevcut davada, Sözleşme'nin ihlaline ilişkin tespitler, özellikle başvuranların tutuklanmasından ve tutukluluk halinin devamından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, Mahkeme, mesleki gelir kaybının maddi zarara neden olabileceğini belirtmektedir. Bununla birlikte, Mahkeme, başvuranların, bu bağlamda taleplerini desteklemek amacıyla kanıtlayıcı belgelerin bulunmaması hususunu dikkate alarak, bu yönde sunulan talebi reddetmektedir (yukarıda anılan *Öğreten ve Kanaat* kararıyla karşılaştırınız, § 146).

649. Mahkeme, başvuranlar Nursel Aydoğan ve Leyla Birlik'in maruz kaldıkları iddia edilen manevi zararlarla ilgili olarak, söz konusu başvuranların yargılama sırasında kaçtıklarını gözlemlemektedir. Sonuç olarak, Mahkeme, mevcut kararın manevi zarar için tek başına yeterli bir adil tazmin teşkil ettiği kanısına vararak, bu iki başvuran tarafından sunulan talepleri reddetmektedir.

650. Ancak Mahkeme, diğer on bir başvuranla ilgili olarak, tespit edilen ihlallerin ciddi niteliğini ve Mahkemenin benzer davalardaki uygulamasını dikkate alarak, 41087/17 no.lu başvuruyu sunan başvuran Ayhan Bilgen hariç olmak üzere, başvuranların her birine, ödenmesi gereken her türlü vergi tutarı hariç olmak üzere,

manevi tazminat olarak 16.000 avro ödenmesine karar vermektedir. Mahkeme, başvuran Ayhan Bilgen ile ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi tarafından ödenmesine karar verilen 4.400 avro tutarındaki manevi tazminat miktarını göz önünde bulundurarak, bu başvurana, ödenmesi gereken her türlü vergi tutarı hariç olmak üzere, manevi tazminat olarak 11.600 avro ödenmesine karar vermektedir.

651. Masraf ve giderlerle ilgili olarak, Mahkemenin içtihadına göre, bir başvurana yalnızca, masraf ve giderlerinin gerçekliğini, gerekliliğini ve makul oranda olduğunu ispatlaması durumunda, bu masraflar iade edilebilmektedir. Mevcut davada, Mahkeme, sahip olduğu belgeleri ve yukarıda belirtilen kriterleri dikkate alarak, başvuranların her birine, ödenmesi gereken her türlü vergi tutarı hariç olmak üzere, bütün masraf ve giderler için 1.000 avro tutarının ödenmesinin makul olduğuna karar vermektedir.

652. Mahkeme, gecikme faizi olarak, bu meblağlara, Avrupa Merkez Bankasının marjinal kredi faizlerine uyguladığı faiz oranına üç puan eklenerek elde edilecek oranın uygulanmasının uygun olduğuna karar vermektedir.

653. Son olarak, tespit edilen ihlallere son vermek amacıyla, Bakanlar Komitesinin denetimi altında, davalı Devlet tarafından alınacak tedbirlere ilişkin olarak, Mahkeme, kararlarının esasen açıklayıcı bir niteliğe sahip olduğunu ve genel olarak, Sözleşme'nin 46. maddesi bakımından yükümlülüğünü yerine getirmek amacıyla iç hukuk düzeninde kullanılması gereken araçları, bu araçların Mahkemenin kararında yer alan sonuçlarla uyumlu olması kaydıyla seçme görevinin öncelikle söz konusu Devlete ait olduğunu hatırlatmaktadır. Bir kararının icra edilme koşullarına ilişkin bu takdir yetkisi, Sözleşme tarafından Sözleşmeciler Devletlere getirilen, güvence altına alınan hak ve özgürlüklere riayet edilmesini sağlama öncelikli yükümlülüğünden doğan seçme özgürlüğü anlamına gelmektedir (bk. diğer kararlar arasında, yukarıda anılan *Şahin Alpay*, § 173 ve bu kararda atıfta bulunulan içtihat).

654. Mahkeme, vardığı sonuçlar, özellikle de Sözleşme'nin 5. maddesiyle birlikte 18. maddesinin ihlal edildiği yönündeki tespiti ışığında, başvuranların durumuyla ilgili olarak, Bakanlar Komitesinin gözetimi altında, davalı Devlet tarafından alınacak infaz tedbirlerinin, mevcut kararın sonuçları ve ruhuyla uyumlu olması gerektiğini vurgulamaktadır (*Ilgar Mammadov/Azərbaycan* (ihlal davası) [BD], no. 15172/13, § 182, 29 Mayıs 2019). Bununla birlikte, Mahkeme, tespit

edilen ihlalin niteliği, bu ihlali telafi edebilecek farklı tedbir türleri arasında gerçekten bir seçenek sunmadığında, *Assanidzé* davalarında yaptığı gibi, tek bir bireysel tedbir belirtmeye karar verebilmektedir (yukarıda anılan, §§ 202-203), *Ilaşcu ve diğerleri/Moldova ve Rusya* ([BD], no. 48787/99, § 490, AİHM 2004-VIII, *Alexanian/Rusya*, no. 46468/06, §§ 239-240, 22 Aralık 2008, *Fatullayev/Azerbaycan* (no. 40984/07, §§ 176-177, 22 Nisan 2010, *Del Río Prada/İspanya* ([BD], no. 42750/09, §§ 138-139, AİHM 2013) ve *Şahin Alpay* (yukarıda anılan, § 195). Bu içtihat ışığında, Mahkeme, somut olayda başvuruların tutukluluk hallerinin devam etmesinin, bu hükümle birlikte Sözleşme'nin 5 ve 18. maddelerinin ihlalinin uzamasına ve davalı Devletlerin, Sözleşme'nin 46. maddesinin 1. fıkrasından doğan Mahkeme kararına uyma yükümlülüklerini yerine getirmemelerine yol açacağı kanısına varmaktadır.

655. Bu koşullarda, halen özgürlüklerinden yoksun bırakılan başvuranlarla ilgili olarak, aynı olgusal bağlamla ilgili gerekçelerle tutukluluk halinin devam etmesi, başvuruların haklarının ihlalinin uzamasına ve Sözleşme'nin 46. maddesinin 1. fıkrası bağlamında, davalı Devlete düşen Mahkeme kararına uyma yükümlülüğünü yerine getirmemesine neden olacaktır. Dolayısıyla Mahkeme, Hükümetin, başvuruların özgürlüklerinden yoksun bırakılmalarına son vermeye ve derhal serbest bırakılmalarını sağlamaya yönelik gerekli bütün tedbirleri alması gerektiği kanaatine varmaktadır (bk. yukarıda anılan *Selahattin Demirtaş (no.2)*, §§ 442).

BU GEREKÇELERLE, MAHKEME,

1. Oy birliğiyle, başvuruların birleştirilmesine;
2. Oy birliğiyle, 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesi bağlamındaki şikâyet ile ilgili ilk itirazın davanın esasıyla birleştirilmesine ve reddedilmesine;
3. Oy birliğiyle, 54469/18 no.lu başvuruyu sunan Leyla Birlik ile ilgili olarak, Sözleşme'nin 5. maddesinin 1. fıkrası bağlamındaki şikâyetin (suç işlediğinden şüphelenmek için inandırıcı sebeplerin bulunmaması) kabul edilemez olduğuna;

4. Oy birliğiyle, 41087/17 no.lu başvuruyu sunan Ayhan Bilgen ile ilgili olarak, Sözleşme'nin 10. maddesi bağlamındaki şikâyetin kabul edilemez olduğuna;
5. Oy çokluğuyla, 41087/17 no.lu başvuruyu sunan Ayhan Bilgen ile ilgili olarak, Hükümetin, başvuranın mağdur sıfatına ilişkin itirazının reddedilmesine ve Sözleşme'nin 5. maddesinin 1 ve 3. fıkraları bağlamındaki şikâyetlerinin kabul edilebilir olduğuna;
6. Oy birliğiyle, başvuruların geri kalanının kabul edilebilir olduğuna;
7. Bire karşı altı oyla, Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edildiğine;
8. Bire karşı altı oyla, Sözleşme'nin 5. maddesinin 1. fıkrasının ihlal edildiğine;
9. Bire karşı altı oyla, Sözleşme'nin 5. maddesinin 3. fıkrasının ihlal edildiğine;
10. İkiye karşı beş oyla, Sözleşme'nin 5. maddesinin 4. fıkrasının ihlal edildiğine (soruşturma dosyasına erişim imkânının bulunmaması);
11. Oy birliğiyle, Sözleşme'nin 5. maddesinin 4. fıkrasının ihlal edilmediğine (Anayasa Mahkemesi önünde yargısal denetimin kısa sürede yapılmaması);
12. Oy birliğiyle, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin ihlal edildiğine;
13. Bire karşı altı oyla, Sözleşme'nin 5. maddesiyle birlikte 18. maddesinin ihlal edildiğine;
14. Oy birliğiyle, Devletin, Sözleşme'nin 34. maddesinden doğan yükümlülüklerini yerine getirdiğine;
15. Bire karşı altı oyla, başvuranların tutukluluklarına son vermek amacıyla gereken tüm tedbirleri alma görevinin davalı Devlete düştüğüne;
16. Bire karşı altı oyla,
 - a) Davalı Devlet tarafından başvuranlara, Sözleşme'nin 44. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, kararın kesinleşeceği tarihten itibaren üç ay içerisinde, ödeme tarihindeki geçerli döviz kuru üzerinden davalı Devletin para birimine çevrilmek üzere, şu meblağların ödenmesine:
 - i. Nursel Aydoğan, Ayhan Bilgen ve Leyla Birlik hariç olmak üzere, başvuranların her birine, manevi tazminat olarak, bu meblağ

üzerinden ödenmesi gereken her türlü vergi tutarı hariç olmak üzere, 16.000 avro (on altı bin avro) ödenmesine;

ii. Başvuran Ayhan Bilgen'e, manevi tazminat olarak, bu meblağ üzerinden ödenmesi gereken her türlü vergi tutarı hariç olmak üzere, 11.600 avro (on bir bin altı yüz avro) ödenmesine;

iii. Başvuranların her birine, başvurular tarafından ödenmesi gereken her türlü vergi tutarı hariç olmak üzere, masraf ve giderler için 1.000 avro (bin avro) ödenmesine;

b) Söz konusu sürenin bittiği tarihten itibaren ödeme tarihine kadar, bu tutarlara Avrupa Merkez Bankasının o dönem için geçerli olan marjinal kredi faiz oranının üç puan fazlasına eşit oranda basit faiz uygulanmasına;

17. Oy birliğiyle, adil tazmine ilişkin geri kalan taleplerin reddine *karar vermiştir.*

İşbu karar, Fransızca dilinde tanzim edilmiş olup, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 77. maddesinin 2 ve 3. fıkraları gereğince 8 Kasım 2022 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir.

Hasan Bakırcı
Yazı İşleri Müdürü

Jon Fridrik Kjølbro
Başkan

Bu kararın ekinde, Sözleşme'nin 45. maddesinin 2. fıkrasına ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 74. maddesinin 2. fıkrasına uygun olarak, Hâkimler J.F. Kjølbro ve S. Yüksel'in sunmuş oldukları ayrık görüşler yer almaktadır.

H.B.

J.F.K.

HÂKİM KJØLBRO VE HÂKİM YÜKSEL’İN MÜŞTEREKEN SUNDUĞU KISMİ MUHALEFET ŞERHİ

(Tercüme edilmiştir)

Giriş

1. Mevcut dava, Mahkemenin yerleşik içtihatlarının, özellikle de *Selahattin Demirtaş* davasında verdiği kararın ((no.2) [BD], no. 14305/17, 22 Aralık 2020), çok büyük ölçüde davanın kendine özgü koşullarına uygulandığı bir davadır. Dava bu haliyle, Mahkemenin içtihadına ilişkin genel nitelikte sorunlar ortaya çıkarmamaktadır.

2. Hâkim Kjølbro da, Mahkemenin, soruşturma dosyasına erişim imkânsızlığı sebebiyle Sözleşme’nin 5. maddesinin 4. fıkrasının ihlal edildiğine ilişkin tespiti (hüküm kısmının 10. paragrafı) hariç olmak üzere, kararın bütün kısımlarında varılan sonuçlara katılmaktadır. Hâkim Yüksel ise, mevcut davada Mahkeme tarafından varılan diğer sonuçlara da karşı oy sunmuştur (hüküm kısmının, 5, 7, 8, 9, 13, 15 ve 16. paragrafları) ve bu bağlamda daha önce verilen kararlarda açıkladığı tutumunu korumuştur. Hâkim Yüksel, bu diğer paragraflarla ilgili görüşüne ilişkin olarak, daha önce verilen kararlarda sunduğu ayırık görüşlere (yukarıda anılan *Selahattin Demirtaş*, *Ragıp Zarakolu/Türkiye*, no. 15064/12, 15 Eylül 2020, *Ahmet Hüsrev Altan/Türkiye*, no. 13252/17, 13 Nisan 2021, *Öğreten ve Kanaat/Türkiye*, no. 42201/17 ve 42212/17, 18 Mayıs 2021 ve *Akgün/Türkiye*, no. 19699/18, 20 Temmuz 2021), ek bir açıklama yapmaksızın katılmaktadır.

3. Müştereken sunduğumuz bu muhalefet şerhinde, Sözleşme’nin 5. maddesinin 4. fıkrasının ihlaline ilişkin tespiti karşı oy kullanmamızın hukuki ve genel politikaya ilişkin sebeplerini ve Mahkemenin vardığı sonucun, kararın gerekçesinden anlaşılmaya bile, neden Türkiye aleyhine açılan davalarda tesis edilen içtihatların açık ve bilinçli bir şekilde bozulmasından başka bir şey olmadığını açıklıyoruz.

Türkiye’nin özel bağlamı hakkında giriş açıklamaları

4. Giriş olarak, Sözleşme’nin 5. maddesinin 4. fıkrasının yorumu ve uygulanması hakkında hukuki görüşümüzün, bazı ceza davalarında soruşturma dosyalarına erişime getirilen kısıtlamalar konusunda Türkiye’de açık bir uygulama olarak görünen uygulamayı onayladığımız anlamına gelmediğini vurgulamak ve belirtmek isteriz. Bununla birlikte Mahkemeden bu konuda karar vermesi istenmemiştir. Burada Mahkemenin görevi, somut olayın özel koşullarında başvuranların soruşturma dosyasına erişim imkânının bulunmamasının Sözleşme’nin 5. maddesinin 4. fıkrasını ihlal edip etmediğini belirlemekle sınırlıdır.

5. Mahkemeden, son yıllarda, suç isnat edilen ve tutuklu bulunduğu sırada soruşturma dosyasına erişim imkânları bulunmayan kişiler tarafından sunulan şikâyetleri incelemesi ve dolayısıyla bu türden bir kısıtlamanın, Sözleşme’nin 5. maddesinin 4. fıkrasını ihlal edip etmediğini belirlemesi istenmiştir.

6. Mahkemenin karar verdiği birçok dava dikkate alındığında, Türkiye’de, özellikle terör ve terör örgütlerine üye olma gibi ceza gerektiren bazı suçlardan soruşturma başlatıldığında, yetkili hâkimin Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 153. maddesinin 2. fıkrasını neredeyse otomatik şekilde uygulaması ve soruşturma dosyasına erişimi sınırlaması yaygın bir uygulama gibi görünmektedir.

7. Bu karar, kaldırılmadığı sürece, sanığın veya müdafininin soruşturma dosyasına ulaşamayacağı anlamına gelmektedir. Bununla birlikte, iddianame savcı tarafından sunulduktan ve yetkili hâkim tarafından kabul edildikten sonra, sanık ve müdafiiye, Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 153. maddesinin 4. fıkrası uyarınca soruşturma dosyasına sınırsız erişim hakkı verilir.

8. Diğer bir deyişle, soruşturma dosyasına sınırlı erişim, yakalanabileceği, gözaltına alınabileceği ve ardından tutuklanabileceği süreç olan soruşturma aşaması boyunca uygulanır.

9. Sadece soruşturma dosyasına erişimin kısıtlanması kararının yaygın bir uygulama olarak görülmesi değil, aynı zamanda bu kararda genellikle Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 153. maddesinde belirtilen kriterlere basit bir atıf yapılması ve karara bu kriterlerin tekrarı gibi görünen kısa ve öz bir gerekçenin eşlik etmesi konusuna ilişkin birçok davada da Mahkemeye başvurulduğu

anlaşılmaktadır. Böyle bir uygulamayı haklı çıkarmak zor görünmektedir, ancak tekrarlanması gerekir ki, Mahkemeden genel olarak Türkiye’de ceza davalarının ele alınmasındaki mevcut uygulama hakkında karar vermesi istenmektedir; özellikle, mevcut davada başvuruların soruşturma dosyasına erişiminin imkânsızlığının, Sözleşme’nin 5. maddesinin 4. fıkrasını ihlal edip etmediği konusunda somut olarak karar vermelidir.

10. Türkiye’deki genel uygulama göz önüne alındığında, Mahkemenin çok sayıda başvuru yapılması ve bu nedenle, çok sayıda başvuruyu karara bağlamak zorunda kalması, dolayısıyla uzun zamandan beri yerleşik bir içtihat oluşturması şaşırtıcı değildir. Ancak daha detaylı olarak açıklayacağımız üzere, Mahkemenin bu yerleşik içtihadından, en azından mevcut davada, herhangi bir şeffaflık olmaksızın ve açıklamaya yer verilmeksizin ayrılması söz konusu olmuştur.

Soruşturma dosyasına erişim hakkında bazı genel açıklamalar

11. Sözleşme’nin 5. maddesinin 4. fıkrasına göre, “Yakalama veya tutulma yoluyla özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, tutulma işleminin yasaya uygunluğu hakkında (...) karar verilmesi (...) için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir. ” Bu hak, bir suç işlediği şüphesiyle yakalanan bir kişinin, gözaltına alma veya tutuklama kararına itiraz etmesi durumunda devreye girer (Sözleşme’nin 5. maddesinin 1. fıkrasının c) bendi ve 3. fıkrası).

12. Uygulamada Mahkeme, bu türden çekişmeli görülmesi ve silahların eşitliği ilkesine riayet edilmesi gereken davalarda uygulanabilir olan belirli sayıda usuli güvenceler bildirmiştir (örneğin bk. *Nikolova/Bulgaristan* [BD], no. 31195/96, § 58, AİHM 1999-II, *Niedbala/Polonya*, no. 27915/95, §§ 66-67, 4 Temmuz 2000, *Wloch/Polonya*, no. 27785/95, § 126, AİHM 2000-XI, *Lanz/Avusturya*, no. 24430/94, §§ 40-45, 31 Ocak 2002 ve *Migoń/Polonya*, no. 24244/94, §§ 67-72, 25 Haziran 2002).

13. Daha da açık olarak, Mahkeme sanığın ve müdafinin “tutukluluğun yasaya uygunluğuna etkili şekilde itiraz edebilmeleri için büyük önem arz eden dosyada yer alan belgelere erişim sağlamaları gerektiğine” hükmetmiştir (örneğin bk. *Garcia Alva/Almanya*, no. 23541/94, §§ 39-43, 13 Şubat 2001, *Schöps/Almanya*, no. 25116/94, §§ 44-45, AİHM 2001-I, *Svipsta/Letonya*, no.

66820/01, §§ 135-139, AİHM 2006-III (özetler), *Mooren/Almanya* [BD], no. 11364/03, §§ 124-125, 9 Temmuz 2009, *Nedim Şener/Türkiye*, no. 38270/11, §§ 83-86, 8 Temmuz 2014, *Şık/Türkiye*, no. 53413/11, §§ 72-75, 8 Temmuz 2014, yukarıda anılan *Ragıp Zarakolu*, §§ 60-62, *yukarıda anılan Ahmet Hüsrev Altan*, §§ 161-166 ve *yukarıda anılan Öğreten ve Kanaat*, §§ 100-104).

14. Mahkeme tarafından bildirilen genel ilkeler, kararda yeniden özetlenmiştir (kararın 573-577. paragrafları).

Türkiye’ye ilişkin içtihatlar hakkında bazı genel açıklamalar

15. Yukarıda kısaca açıklanan Türkiye’deki uygulama sonucunda, Mahkemeden, birçok davada, soruşturma dosyasına erişimin engellenmesinin, başvuran için Sözleşme’nin 5. maddesinin 4. fıkrasından doğan hakların ihlaline sebep olup olmadığını incelemesi istenmiştir. Bu şekilde birçok ihlal kararı ve kabul edilebilirlik kararı, daireler tarafından ve hatta tutarlı bir yerleşik içtihat hukuku uygulayan komiteler tarafından kabul edilmiştir.

16. Türkiye’deki genel uygulamanın, bazı suçlara ilişkin olarak soruşturma dosyasına erişimin kısıtlanmasına dayanıyor gibi görünmesi ve tutuklanmasına karar verilen kişinin, savcı tarafından iddianame sunulana ve yetkili hâkim tarafından onaylanana kadar soruşturma aşaması boyunca soruşturma dosyasına erişimden yoksun bırakılması sebebiyle, “tutuklamanın hukuka uygunluğunun etkili bir şekilde sorgulanması için temel öneme sahip olan dosyadaki belgelere erişim” hakkının katı bir şekilde uygulanması, az ya da çok otomatik olarak, Türkiye aleyhine açılan davalarda Sözleşme’nin 5. maddesinin 4. fıkrasının ihlal edildiği tespitine yol açacaktır. Bununla birlikte Mahkemenin uygulamasında durum bu şekilde değildir ve olmamıştır.

17. Türkiye aleyhinde açılan davaların çoğunda, Mahkeme, *başvuranın delil unsurlarına sınırsız erişim hakkından faydalanıp faydalanmadığını, tutukluluğuna dayanak gösterilen delil unsurlarının kapsamından “yeterince haberdar” olup olmadığını ve yine tutukluluğunun haklı gösterilmesi için ileri sürülen gerekçelere tatmin edici şekilde itiraz edebilme imkânı olup olmadığını* incelemiştir (örneğin bk. *Ceviz/Türkiye*, no. 8140/08, §§ 41-44, 17 Temmuz 2012, *Gamze Uludağ/Türkiye*, no. 21292/07, §§ 41-43, 10 Aralık 2013, *Karaosmanoğlu ve*

Özden/Türkiye, no. 4807/08, § 74, 17 Haziran 2014, *Hebat Aslan ve Firas Aslan/Türkiye*, no. 15048/09, §§ 65-67, 28 Ekim 2014, *Ayboğa ve diğerleri/Türkiye*, no. 35302/08, §§ 16-18, 21 Haziran 2016, *Mehmet Hasan Altan/Türkiye*, no. 13237/17, §§ 147-150, 20 Mart 2018, *Atilla Taş/Türkiye*, no. 72/17, §§ 149-154, 19 Ocak 2021, *Saraç ve diğerleri/Türkiye*, no. 23189/09, §§ 127-129, 30 Mart 2021, *yukarıda Akgün*, §§ 193-201 ve *İlker Deniz Yücel/Türkiye*, no. 27684/17, §§ 104-110, 25 Ocak 2022).

18. Bir başvuranın, delil unsurlarına sınırsız erişim hakkından faydalanmamış olsa bile, tutukluluğuna dayanak gösterilen delil unsurlarının kapsamından “yeterince haberdar” olup olmadığını ve tutukluluğunun haklı gösterilmesi için ileri sürülen gerekçelere tatmin edici şekilde itiraz edebilme imkânı olup olmadığını belirlemek için Mahkeme, her zaman davanın kendine özgü koşullarını değerlendirmiştir.

19. Örneğin, tutuklama kararının siyasi bir partiye üye olmaya, kamuya açık toplantı ve gösterilere katılmaya, yazılı basın veya İnternet basınında haber yayımlamaya veya Twitter hesabından tweetler yayımlanmaya, kamuya yapılan beyanlara ya da az çok buna benzer tarafsız olgulara dayandırılması durumunda, Mahkeme, Sözleşme’nin 5. maddesinin 4. fıkrasının ihlal edilmediği sonucuna varmıştır.

20. Buna karşın, başvuranın tutuklanmasına ilişkin kararın, özellikle karşılıklı konuşmaların içeriği, tanıkların beyanları veya kanıt değerinin, niteliği ve içeriğinin değerlendirilmesine bağlı olduğu başka delil unsurlarına dayandırıldığında veya dayandırılabilirdiğinde, Mahkeme, Sözleşme’nin 5. maddesinin 4. fıkrasının ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

21. Mahkemenin değerlendirmesi yalnızca bireyselleştirilmekle kalmamış, aynı zamanda yerel mahkeme tarafından tutukluluk veya tutukluluk halinin devamını haklı göstermek için ileri sürülen gerekçelere de dayandırılmıştır. Bu yaklaşım, bir başvuranın, tutukluluğuna dayanak gösterilen delil unsurlarının kapsamından “yeterince haberdar” olup olmadığını ve tutukluluğunun haklı gösterilmesi için ileri sürülen gerekçelere tatmin edici şekilde itiraz edebilme imkânı olup olmadığını belirlemeye izin veren kriterlere uygundur ve yine davanın özel koşullarının değerlendirmesine dayandırılmıştır.

22. Türkiye aleyhinde açılan davalarda oluşturulan Mahkeme içtihatları, kararda kısaca açıklanmıştır (578-579. paragraflar).

Mahkemenin mevcut davada içtihadından ayrılması

23. Somut olayda Mahkeme, yukarıda belirtilen içtihadı dayanarak, başvuranlar tarafından Sözleşme’nin 5. maddesinin 4. fıkrası alanında sunulan şikâyetleri incelememektedir. Başka bir deyişle, başvuranların, delil unsurlarına sınırsız erişim hakkından faydalanmamış olsalar bile, tutukluluğa dayanak gösterilen delil unsurlarının kapsamından “yeterince haberdar” olmaları ve tutukluluğun haklı gösterilmesi için ileri sürülen gerekçelere tatmin edici şekilde itiraz edebilme imkânlarının bulunması durumunda, Mahkeme, bu hüküm açısından sunulan şikâyetleri incelememektedir.

24. Şüphesiz, çoğunluk hâkimleri Mahkeme içtihadını iyi bilmektedir. Örnek olarak, yukarıda anılan *Atilla Taş* kararının ekinde yer alan, Hâkim Bošnjak, Hâkim Ranzoni ve Hâkim Koskelo tarafından müştereken sunulan kısmi muhalefet şerhine atıfta bulunmaktayız. Bu ayrik görüşte, muhalif görüş sunan hâkimler, Türkiye aleyhinde açılan davalarda oluşturulan Mahkeme içtihadının, genel içtihatları bertaraf ettiğini ve Mahkemenin, içtihatlarında belirlenen genel ilkeleri uygulaması gerektiğini açıkça ileri sürmüşlerdir. Yukarıda belirtilen hâkimler, *Murat Aksoy* davasında da (no. 80/17, 13 Nisan 2021) bu tutumu yinelemişlerdir.

25. Mevcut davada, “İlkelerin mevcut davaya uygulanması” (580-584. paragraflar) başlığında, Mahkeme, kendisine sunulan şikâyetleri başka genel ilkeler temelinde incelemesinin sebeplerini açıklamamakta ve gerekçelendirmemektedir. İctihattan bu şekilde ayrılmasını haklı göstermek için bile bir çaba sarf etmemiş veya ne yapmaya çalıştığını da açıklamamıştır. Başka bir deyişle, Mahkeme, zımnen ve açıklama yapmadan, Türkiye aleyhine açılan benzer davalarda uyguladığından farklı hukuki kriterler uygulamaktadır.

26. Mahkeme, başvuranların soruşturma dosyasına erişiminin kısıtlandığını yineledikten sonra, daha fazla açıklama yapmadan, soruşturma dosyasındaki belgelerin, “ilgililerin tutuklanmasının yasaya uygunluğuna itiraz etmelerinde büyük önem taşıdığını” belirtmiştir (kararın 580. paragrafı).

27. Ardından Mahkeme, yetkili hâkimin, Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 153. maddesi uyarınca sanığın soruşturma dosyasına erişimini sınırlamak için ileri sürdüğü basmakalıp gerekçeyi ve ulusal mahkemenin, bu kısıtlamanın davanın özel koşullarında haklı olup olmadığını inceleme yükümlülüğünü yerine getirmemesini eleştirmektedir (kararın 581. paragrafı).

28. Mahkeme ayrıca, başvuranların bu kısıtlama sebebiyle yaşadıkları zorlukların, daha sonra görülen dava ile yeterince telafi edilmediğini kısaca kaydetmektedir (kararın 582. paragrafı).

29. Bu temelde, Mahkeme, başvuranların “tutuklanmalarını haklı çıkarmak için ileri sürülen gerekçelere tatmin edici bir şekilde itiraz etme imkânına sahip olmadıkları” (bk. kararın 583. paragrafı) ve Sözleşme’nin 5. maddesinin 4. fıkrasının ihlal edildiği (bk. kararın 584. paragrafı) sonucuna varmaktadır.

30. Mahkeme, Türkiye aleyhine açılan çok sayıda davada geliştirilen ve uygulanan hukuki ilkeleri uygulamış olsaydı, bize göre, Sözleşme’nin 5. maddesinin 4. fıkrasının ihlal edilmediği sonucuna varmış veya şikâyetin açıkça dayanaktan yoksun olduğuna karar vermiş olacaktı.

31. Mevcut kararda birlikte incelenen başvuruların sayısı göz önüne alındığında, mevcut ayrı görüşte bu başvuruların her birinin ayrı ayrı incelenmesi mümkün olmayacaktır, ancak bunlardan bir tanesinden bahsetmek, bakış açımızı açıkça ortaya koymaya imkân sağlayacaktır.

32. 14332/17 no.lu başvuruda (Figen Yüksekdağ Şenoğlu), başvuranın tutuklanmasına ilişkin karar, HDP’nin Merkez Yürütme Kurulu adına yayımlanan üç tweete, başvuranın söz konusu partinin eş başkanı olmasına, yayımlanan tweetlerin içeriğine, 6 ve 8 Ekim 2014 tarihlerinde sokaklarda meydana gelen olayların niteliğine ve sonuçlarına ve de ilgili tarafından, özellikle Demokratik Toplum Kongresi’nin faaliyetleri kapsamında yapılan konuşmaların içeriğine dayandırılmıştır (kararın 19. paragrafı). Yetkili hâkimin dayanak gösterdiği olay ve olgular ile delil unsurlarının tamamı alenidir ve başvuran tarafından bilinmektedir.

33. Yetkili hâkimin dayandığı olguların, kaçınılmaz olarak, başvuranın kendisine isnat edilen suçları işlediğinden “şüphelenmek için inandırıcı sebepler” olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorusunu gündeme getirmektedir,

ancak burada, Mahkeme tarafından Sözleşme'nin 5. maddesinin 1. fıkrasının c) bendi ve 3. fıkrası kapsamında incelenen ayrı bir konu söz konusudur.

34. Sözleşme'nin 5. maddesinin 4. fıkrası kapsamında bilinmesi gereken önemli nokta, başvuranın tutukluluğunun yasaya uygunluğuna tatmin edici bir şekilde itiraz etme imkânına sahip olup olmadığı ve yetkili hâkimin dayandığı delil unsurlarının niteliği göz önüne alındığında, bu soruya olumlu cevap verilip verilemediğidir.

35. Ayrıntıya girmeksizin diğer başvuranların davalarını da aynı şekilde inceleydik, sonuç aynı olurdu. Bütün başvurular, delil unsurlarına sınırsız erişim hakkından faydalanmamış olsalar bile, tutukluluğa dayanak gösterilen delil unsurlarının kapsamından “yeterince haberdar” olmuşlar ve yine tutukluluğun haklı gösterilmesi için ileri sürülen gerekçelere tatmin edici şekilde itiraz edebilme imkânına sahip olmuşlardır.

Benimsenen yaklaşım ve bu yaklaşımın, Türkiye aleyhinde yapılan başvurular üzerindeki olası sonuçları hakkında bazı açıklamalar

36. Mahkemenin yerleşik içtihadında, yalnızca bunun için geçerli nedenler olduğunda içtihattan ayrılması gerektiği kesin bir şekilde belirlenmiştir (örneğin bk. *Jane Smith/Birleşik Krallık* [BD], no. 25154/94, § 77, 18 Ocak 2001 ve *Chapman/Birleşik Krallık* [BD], no. 27238/95, § 70, AİHM 2001-I). Söz konusu içtihat aşağıdaki gibi alıntılanabilir: “Mahkeme, önceki kararlarından herhangi birine resmi olarak uymakla yükümlü olmaksızın, geçerli bir neden bulunmadığı sürece içtihattan ayrılmamasının, hukuki kesinlik, öngörülebilirlik ve kanun önünde eşitlik ilkeleri yararına olduğu kanaatindedir. ”

37. Bununla birlikte Mahkeme, somut olayda, bu tersine çevirmenin “geçerli sebeplerini” açıklamadan, çok sayıdaki önceki davalarda oluşturulan yerleşik içtihatlarını bertaraf etmiştir.

38. Sözleşme'nin 30. maddesini hatırlatmak isteriz: “Eğer (...) bir sorunun çözümü Mahkeme tarafından daha önceden verilmiş bir karar ile çelişme yaratabilecekse, Daire, (...) başvurudan el çekerek dosyayı Büyük Daire'ye gönderebilir.” Mevcut davada Mahkemenin yaklaşımı, sadece “daha önceden verilmiş bir kararlar” değil, aynı zamanda, en azından Türkiye ile ilgili olarak,

yerleşik bir içtihat ile de çelişkilidir. Dolayısıyla Daire'nin, başvurudan el çekerek dosyayı Büyük Daire'ye göndermiş olması gerekirdi. Daire, bunun yerine, farklı hukuki kriterler oluşturmaya ve açıklama veya gerekçelendirme yapmaksızın, içtihatlardan ayrılmaya karar vermiştir.

39. Bu bağlamda, yukarıda anılan *Murat Aksoy* davasında, başvuranın, Mahkemenin Sözleşme'nin 5. maddesinin 4. fıkrasının ihlal edilmediği tespitine açıkça itiraz ederek, dosyanın Büyük Daire'ye gönderilmesi talebine gerekçe gösterdiği hususuna dikkat çekmek isteriz. Bu talebin, 6 Eylül 2021 tarihinde Büyük Daire heyeti tarafından reddedilmesine ve kararın kesinleşmesine rağmen, Mahkeme, mevcut davada söz konusu sonucu bertaraf etmeye karar vermiştir.

40. İchtihattan bu şekilde ayrılmak hukuki güvensizlik yaratır. Örneğin, Daire önünde görülen diğer davalardaki hâkimler, mevcut davada benimsenen yaklaşımı mı yoksa daha çok yerleşik içtihadı mı takip etmelidirler? Ayrıca, içtihadın bu şekilde tersine çevrilmesi, ulusal makamlar, somut olayda Türkiye'deki mahkemeler açısından da sorunludur.

41. Sözleşme'nin sistemi, Mahkeme ile Üye Devletler, özellikle de ulusal mahkemeler arasında paylaşılan bir sorumluluğa dayandırılmıştır. Sözleşme tarafından güvence altına alınan hak ve özgürlüklere riayet edilmesinin sağlanması öncelikle Üye Devletlerin görevidir. Bir örnek vermek gerekirse, aşağıdaki içtihat alıntılanabilir (*Garib/Hollanda* [BD], no. 43494/09, § 137, 6 Kasım 2017): “İkincilik ilkesine uygun olarak, Sözleşme ve Protokollerinde tanımlanan hak ve özgürlüklere riayet edilmesinin sağlanması öncelikle Sözleşmeci Tarafların görevidir ve Sözleşmeci Taraflar, bunu yaparken Mahkemenin denetimine tabi olan bir takdir yetkisine sahiptirler. ”

42. Bu durum, Sözleşme'nin önsözünde de aşağıdaki şekilde yansıtılmaktadır: “İkincilik ilkesi gereğince, bu Sözleşme ve Protokollerinde tanımlanan hak ve özgürlükleri güvence altına alma hususunda birincil sorumluluğun Yüksek Sözleşmeci Taraflara ait olduğunu ve bu sorumluluğun yerine getirilmesinde, Sözleşme ile tesis edilmiş bulunan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin denetleyici yargı yetkisine tabi olmak üzere, Yüksek Sözleşmeci Tarafların takdir alanına sahip olduklarını bir kez daha tekrarlayarak, (...)”

43. Türkiye’deki ulusal mahkemeler, özellikle Anayasa Mahkemesi, Mahkemenin, Sözleşme’nin 5. maddesinin 4. fıkrasına ilişkin içtihatlarını iyi bilmektedirler ve davanın kendine özgü koşullarına göre, Sözleşme’nin 5. maddesi tarafından güvence altına alınan haklara benzer haklar öngören Anayasa hükümlerinin bazen ihlal edildiği bazen de ihlal edilmediği sonucuna vararak, Türkiye aleyhinde açılan davalarda oluşturulan genel ilkeler temelinde birçok dava incelemişlerdir. Anayasa Mahkemesinin bu davalarda sunduğu gerekçeden, Mahkeme içtihatlarını yukarıda bildirilen şekliyle tanıdığı ve bu içtihatlara sadık kalarak uygulamaya çalıştığı açıkça anlaşılmaktadır.

44. Peki, Türkiye Anayasa Mahkemesi, gelecekte ne yapmalıdır? Anayasa Mahkemesinden, Mahkemenin yerleşik içtihatlarını takip etmesi mi yoksa bu davada oluşturulan ilkeleri uygulaması mı beklenmektedir?

45. Daha da önemlisi, Mahkemenin mevcut davadaki gerekçesi, tutuklu bir sanığın soruşturma dosyasına erişim hakkını bağımsız bir hak haline getirmekte ve aynı zamanda Sözleşme’nin 5. maddesinin 4. fıkrası tarafından korunan, tutukluluğunun yasaya uygunluğunun yargısal denetimine tabi tutulması ve buna etkili bir şekilde itiraz edebilme haklarının amacını göz ardı etmektedir.

46. Yukarıda açıkladığımız gibi, Mahkeme, genel bir şekilde, soruşturma dosyasının “temel bir öneme” sahip olduğunu beyan etmektedir. Şayet mevcut davada bildirilen ilkeleri, gelecek davalarda uygulamak gerekirse, Mahkeme, bu karar dolayısıyla, soruşturma dosyasına erişim yasağının, yeterli ve ikna edici şekilde haklı gösterilmediği ve tutuklanan kişinin yaşadığı zorlukların, daha sonra görülen davada yeterli şekilde telafi edilmediği gerekçesiyle, Türkiye aleyhinde sunulan başvurularda, az veya çok kendiliğinden Sözleşme’nin 5. maddesinin 4. fıkrasının ihlal edilmiş olduğunu tespit edecektir.

Sonuçlar

47. Biz, başta terör ve terör örgütü üyeliği olmak üzere belirli suç türlerine ilişkin ceza yargılamalarının soruşturma aşamasında, soruşturma dosyasına erişim konusunda Türkiye’deki mevcut uygulamaya ilişkin kişisel bir görüş belirtmeksizin, yukarıda belirttiğimiz nedenlerle, özellikle herhangi bir açıklama veya gerekçe olmaksızın yürütülen içtihattan ayrılmanın, mevcut kararın yarattığı

hukuki belirsizlik, Mahkeme ile Türkiye’deki mahkemeler, özellikle Anayasa Mahkemesi arasında paylaşılan sorumluluğun tanınmaması ve mevcut kararın, uygulamada, soruşturma dosyasına erişim hakkını, Sözleşme’nin 5. maddesinin 4. fıkrasında güvence altına alınan hakkın konu ve amacından bağımsız özerk bir hakka dönüştürdüğü gerçeği nedenleriyle, mevcut kararı sorunlu buluyoruz. Bu sebeple, mevcut davada Sözleşme’nin 5. maddesinin 4. fıkrasının ihlal edildiğine dair tespitin aleyhinde oyumuzu sunduk.

YÜKSEKDAĞ ŞENOĞLU VE DİĞERLERİ/TÜRKİYE KARARI

EK

No.	Başvuru No.	Davanın Adı	Başvuran Doğum Tarihi İkâmet Yeri Uyruğu	Temsilci
1.	14332/17	Yüksekdağ Şenoğlu/Türkiye	Figen YÜKSEKDAĞ ŞENOĞLU 1971 Kocaeli Türk	Reyhan YALÇINDAĞ BAYDEMİR
2.	24585/17	Baluken/Türkiye	İdris BALUKEN 1976 Ankara Türk	Reyhan YALÇINDAĞ BAYDEMİR
3.	25445/17	Konca/Türkiye	Besime KONCA 1970 Kocaeli Türk	Ramazan DEMİR
4.	25453/17	Zeydan/Türkiye	Abdullah ZEYDAN 1972 Edirne Türk	Ramazan DEMİR
5.	25462/17	Akdoğan/Türkiye	Nihat AKDOĞAN 1980 İstanbul Türk	Ramazan DEMİR
6.	25463/17	Irmak/Türkiye	Selma IRMAK 1972 Kocaeli Türk	Erhan ÜRKÜT
7.	25464/17	Encu/Türkiye	Ferhat ENCU 1985 Kocaeli Türk	Ramazan DEMİR

YÜKSEKDAĞ ŞENOĞLU VE DİĞERLERİ/TÜRKİYE KARARI

No.	Başvuru No.	Davanın Adı	Başvuran Doğum Tarihi İkâmet Yeri Uyruğu	Temsilci
8.	31033/17	Yıldırım/Türkiye	Gülser YILDIRIM 1963 Kocaeli Türk	Reyhan YALÇINDAĞ BAYDEMİR
9.	36268/17	Aydoğan/Türkiye	Nursel AYDOĞAN 1958 İstanbul Türk	Reyhan YALÇINDAĞ BAYDEMİR
10.	39732/17	Demirel/Türkiye	Çağlar DEMİREL 1969 Diyarbakır Türk	Reyhan YALÇINDAĞ BAYDEMİR
11.	41087/17	Bilgen/Türkiye	Ayhan BİLGİN 1971 İstanbul Türk	Reyhan YALÇINDAĞ BAYDEMİR
12.	68853/17	Çelik/Türkiye	Burcu ÇELİK 1986 Ankara Türk	Ramazan DEMİR
13.	54469/18	Birlik/Türkiye	Leyla BİRLİK 1974 Şırnak Türk	Ramazan DEMİR